גליון חג מוגדל

יו"ט **פסח** תשפ"ב לפ"ק | גליון תתתמ"ה שנה כ"ה

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

תוכן העניינים

א מדור **אמרין טבין**

- לקח טוב
- דבש תמרים
- קדו"ש י'א'מר ל'ו'
- פרפראות לחכמה
- דבר בעתו
- דברות קודש

ב מדור **למען תדע**

- פינת יקרת
- כהלכות הפסח
- ס"ת מה הוא אומר
- שואלין ודורשין
- הי"ד הגדולה
- שעשועי תורה

ג מדור **למען תספר**

- אור הגנוז - גניזת קהיר
- ארבעת השבויים
- מגביה שפלים
- למען ציון לא אחשה

ד מדור **מגנזי המלך**

- משולחן מלכים
- בצלו חמדתי וישבתי
- שיחת קודש

מדור **שביעי של פסח**

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא...

ביער עבות ומסובך טייל לו המלך בכבודו ובעצמו, פסע בניחוחות במשעולי האילנות העבותות, ולפתע תעה בדרכו ולא מצא את פתחו של היער, כל פסיעה ופסיעה שהלך ראה שהוא מעמיק והולך יותר בין סבכי הענפים, ככה הסתובב שעות ארוכות מבלי שיראה אור בקצה דרכו, ביני לביני התגבר עליו רעבונו וצמאונו, עד שנפל מתעלף במקום ציה ושומם מבלי יושב.

ולפתע עבר כפרי אחד אשר היה גוזז עצים במקצועו ומה מאוד גברה הרדתו כשהבחין כי לא אחר מהמלך הרם בכבודו ובעצמו שוכב ביער מבלי משען ומשענה, מיד רץ לביתו והכין מטעמי ומעדנים כפי יכלתו, ונגש בחיל ורעדה אל המלך ועוררו מעלפונו והאכילו והשקהו, והחיה את נפשו, והראה לו את הדרך אשר ילכון בה, וככה הציל את המלך מחרפת רעב.

המלך זכר את רוב טובו וחסדו של אותו כפרי, הביאו ברוב כבוד לתוך ארמונו, וגידלו ונישאו מעל כל השרים ומינהו לשר אוצר המלוכה, וככה עלה מעלה בפסגת הגדולה והשררה, עד שוישמן ויבעט והתחיל לזלזל בעבודתו, וכשהשרים הנאמנים ראו בתעלוליו, באו וקיטרגו לפני המלך שאותו האיש אשר בחר בו מכל השרים בז לו ולמלכותו ומועל בכספי המלוכה.

המלך נזדעזע למשמע אזנו, ויחרד וילפת, ושלח להגיד לאותו השר שהוא בכבודו ובעצמו יבא לביתו לחקור ולדרוש את האמת לאמיתו, והוא יבוא לבדוק בשבע עינים את ספרי אוצר המלוכה.

כמובן, שאבריו של השר האוצר רעדו ועצמותיו ריחפו, כי ידע גם ידע שקצפו של המלך יתגבר ויתחזק כשיבדוק את ספריו, וכשירגל בביתו ויראה את גודל היקף מעילותיו, אמנם נצנצה לו עצה נבונה, כשהמלך יגיע לביתו יכין לו אותו מאכלים שנתן להמלך בשעה שמצאו ביער ובכך יהמו מעיו עליו בזכרו את גודל החסד שעשה לו בשכבו בדומן על פני השדה, ואכן המלך הגיע בסבר פנים חמורות, וכשהשר הגיש לו את המאכל הלז, מיד נכמרו רחמיו, ופרם בשלומו בסר פנים יפות, וחיבבו כמקדם.

הנמשל הוא, שהקב"ה בכבודו ובעצמו עבר בתוך מצרים הוא ולא אחר, ולא שליח, וחיפש את העם הנבחר אשר יעבדון את האלוקים על הר סיני, וקוב"ה הסתובב בארץ מצרים וראה את בנ"י יושבים ואוכלין את הקרבן פסח על מצות ומרורים, ראה אותם יוצאים ממצרים כשבציקם על שכמם, מיד לקחם להיות לו לבניו, חיבקם והגביהם במעמד הר סיני.

מני אז הלכו ישראל גולה אחר גולה ובעוה"ר מרדו באביהם, והמקטריגים עומדים ומקטרגים על כלל ישראל בהטענה הישנה של "מה נשתנו אלו מאלו", ואכן כדאיתא בזוה"ק שבכל ליל פסח הקב"ה אומר למלאכיו שהוא יורד לבתי ישראל לראות את כל המפעל, ואנו לוקחים את העצה היעוצה של אותו כפרי, ומקבלים את פניו של המלך באותו המאכל – המצה די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, ועי"ז יומתק דינינו ומעוררים את מדת טובו וחסדו יתברך.

מדור

אמרין טבין

א לקח טוב

ב דבש תמרים

ג קדו"ש י'א'מרו ל'ו'

ד פרפראות לחכמה

ה דבר בעתו

ו דברות קודש



כל ליל פסח זוכים לבחי' יציאת מצרים ממש

אל מוציאם ממצרים וגו' (במדבר כג, כב) "אמר 'מוציאם', ולא 'הוציאם', הגם שרבותינו ז"ל אמרו (ברכות לח.) דאפיק משמע ש"מוציא" הוא לשון עבר, והוכיחו מכאן, אף על פי כן יותר משמע לשון עבר אם היה אומר 'הוציאם'. ונראה על דרך אומרם ז"ל **'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים'**, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, **כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה, ונוספים בעם בני ישראל והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, וזהו אומרו: 'אל מוציאם', כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם, כנזכר".**

אור החיים הק' (במדבר שם. ועע"ש)

הסיפור מעורר רחמים בכל דור ודור להנקם מאויביהם

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים וגו' וידעתם כי אני ה' "היות כשקב"ה ברחמיו עושה נס לישראל פעם אחת, ונוקם להם מאויביהם, אז נתעוררו הרחמים ומועיל אפילו לעתיד בכל דור כשישראל צריכין להנקם מאיזה שונא העומד עליהם להכבידם בעול שררה, או מלך, אז הקדוש ברוך הוא עושה נקמה בו, כיון שכבר נתעוררו אותן הרחמים בענין כזה. וזהו: **'ולמען תספר כו' אשר התעללתי במצרים' וכשתספרו זאת תעוררו אותם הרחמים, וינקם לכם מאויביכם, לבל יוכלו היצר לכם כלל, והבן**

נועם אלימלך (פר' בא)

"שהיו מסובין בבני ברק" היינו שהמשיכו אורות והשפעות לכל ליל הגלות, עד הגאולה שלימה בב"א

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו' שהיו מסובין בבני ברק וחיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. "הן אמת ששם המקום היה כך (בני ברק) אך עם כל זה צריך להבין הטעם למה נאספו יחד דוקא באותו המקום לספר שם ביציאת מצרים. ובהעיר לב ושום שכל י"ל, **דהתנאים הקדושים החם התבוננו ונתנו לבם אל הגלות המר הזה שהולך ומתגבר בכל יום, ורצו לעשות איזה דבר להועיל שלא נשתקע ח"ו בעמקי הקליפות,** לזה הסתכלו בעין שכלם הק' והזך, והבינו בענין אותו הלילה של יציאת מצרים, שהאירו אז המוחין דגדלות, והוסרו ממילא כל הקליפות ונכנעו תחת הקדושה. והאירו אז אורות מזוקקים ומזהירים. **"והנה, דבר זה מתעורר בכל שנה ושנה ובלילה הזה נפתחו כל מקורין עילאין קדישין". ולכך נתייעצו יחד ועלה מוסכם בלבם עצה טובה ונכונה, להמשיך הארה מאותו הלילה על כל משך זמן הגלות.** ועל כן נתוועדו יחד ב'בני ברק' דוקא, לשון 'ברקאי' (לשון צוהר. עי' רש"י יומא כח.) לרמז על נהורין עילאין קדישין שנתגלה בזה הלילה וכו', **"והיו מספרים"** לשון ספיר ובהירות, היינו שהיו מזככין ומאירים ביציאת מצרים **"כל אותו הלילה"**, היינו הגלות שנמשל ללילה, אשר הם היו בו לעת עתה, **והיו ממשיכין מוחין עילאין ושפע אלוקות מאותן המוחין על כל משך זמן הגלות הזה, לבל נשקע ח"ו בין הקליפות** וכו' **והיו פותחין נביעות החכמה ושפע אלוקות עד עת קץ.** והכל היה בנם הלילה הזה שבו נפתחו מקורין עילאין קדישין.

והתלמידים שלמדו בחוץ הרגישו בזה, שבא להם פתאום הארה גדולה ושפע אלוקות, ובאו והודיעו להם כי ידעו שכל זה בא אליהם מרבותיהם. **'ואמרו להם, רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית'** היינו שאמרו להם שהגיעו למוחין גדולים כ"כ **אשר המה יתעוררו אם ירצה השם בזמן הגאולה ב"ב המכונה בשם 'שחרית'.** וכן יהי רצון, אמן".

אוהב ישראל

בליל הסדר הוא העת לבקש על גאולת "אחישנה"

כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח, י"ל שרמוזה כאן תפלה, דהנה איתא בגמרא (סנהדרין צה:) שקודם ביאת המשיח יעברו צרות רבות על בני ישראל, והם הם חבלי משיח, אשר עליהם אמרו כמה אמוראים (שם) 'ייתי ולא איחמיניה'. אמנם כתוב בספה"ק שחבלי משיח יהיו רק אם תהיה הגאולה בבחינת "בעתה", אבל אם יזכו בני ישראל על ידי מעשיהם הטובים לגאולת "אחישנה", אז לא יצטרכו לעבור על כל היסורים שניבאו עליהם חכמינו ז"ל, רק תיכף ומיד יבא משיח צדקנו ויגאלנו. וזהו שמתפללים: **"כל דכפין"** פירוש, כל הרעבון שצריך לבוא טרם ביאת המשיח, אנו מבקשים: **"ייתי"** שמשיח יבוא, **"וייכול"** שיהיה הרבה לאכול, **"וכל דצריך"** כלומר, כל הצרות שצריכים לבוא ח"ו על כלל ישראל, **"ייתי"** שיבוא משיח, **"ויפסח"** שידלג על הצרות הללו, שלא יגיע עלינו ח"ו, **רק נזכה לגאולת אחישנה בחסד וברחמים.**

הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע



חכם מה הוא אומר וכו' ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח וכו'. הנה מהא דקיי"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, נשמע דלא המדרש העיקר אלא המעשה, והנה בטעם דאין מפטירין נראה שהוא משמרת שלא יעברו על לאו דלא תותירו, והנה אם ארבעים בכתפים א"צ למשמרת הזה דמהאי טעמא יניח זה מלאכול ויספוג ארבעים כי לא עונש קל הוא, אך משום זה צריך למשמרת שום דקיי"ל מותיר בפסח אינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, ועפיי"ז יתפרש המאמר החכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה'יא אתכם, דהיינו החכם בעל החכמה רוצה לומר דהמדרש הוא עיקר השלימות, ומעשים למה, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין וכו', והיינו מטעם שכתבתי כדי שלא יבוא לעבור אל"ת, וא"כ מוכח דלאו שאין בו מעשה אין לוקין, וממילא מוכח דהמעשה עיקר.

(ישמח משה)

☆

והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת וגו'. ולכאורה היה צריך לומר היא בלשון נקיבה דקאי על הקרבן, וי"ל דהנה ענין זביחת הפסח היה נחשב לבני ישראל כאילו זבחו את עצמם לשמו יתברך, כי באמת הוצרכו למסור נפשם אז מפחד המצרים, ע"ד נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקולנו, וזהו שאלת הבן מה העבודה הזאת לכם, כי בשאר קרבנות יש מהן כולו כליל ועולה לה', ויש מהן שמקטירין האברים והוא העבודה לה', אבל בענין פסח שהוא כולו נאכל מה עבודה יש בזאת, והתשובה על זה ואמרתם זבח פסח הוי"א לה', שהיה נחשב לה' כאילו כל אחד זובח את עצמו במסירות נפשו לה' בעת זביחת הפסח.

(ויטב לב)

☆

והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת וגו'. נראה עפימ"ש בייטב לב אהא דכתיב אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם, וכי מזהיר לעשות עמלק"פ, ותי' עפ"י אמרם לפי שהעולם נידון אחר רובו, ע"כ יראה האדם א"ע חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע א"ע ואת כל העולם לכף זכות עבר עבירה אחת וכו', וא"כ מהאי טעמא לא כתבה תורה בלשון יחיד רק בלשון רבים, דאז היה מקום לומר דמותר לעבוד עמלק"פ לעצמו, ובאמת אין זה עבודה תמה אם כוונתו להנאת עצמו, לזה כתבה התורה בלשון רבים, דבשביל שכר ועונש של רבים ודאי הוא נכון וראוי לעשות למען יכריע את העולם לכף זכות, והנה בענין לקיחת שה לפסח שאמר הי' דע"י הקרבתו יפסח על בתי בני"י קשה לכאורה דאם לכוונה זו יקחו בני"י את הפסח אין זה עבודה

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות ה"ק עצי התמרים

בליל פסח כל איש ישראל זוכה לבחי' הסיבה למעלה בקודש ובלילה זו מאיר אור המצה בכל העולמות

שמעתי מהאדמו"ר מסאטמאר זצ"ל שאמר לפרש מה שאנו אומרים "הלילה הזה כולנו מסובין", ולכאורה הלא תלמיד אצל רבו אינו מיסב וכו', והיאך אומרים "כולנו" מסובין. אך הענין, **כי אין הכוונה על ההסבה הגשמית בפועל, אלא על בחי' הרוחנית העליונה ששם כולנו מסובין, ויש למעלה עולם שבו כל ישראל הם מסובין בליל פסח.** וכן אמר עוד אז במ"ש הלילה הזה כולו מצה, **שכל המציאות בליל זה היא כולו מצה, ובכל אתר ואתר מאיר בחי' המצה,** עכת"ד.

אמונת עתיך (פר' מצורע, עמ' מ"ה טו"ם)

עיקר החיוב לעשות מן חמץ 'מצה'

שמעתי מהרה"ק בעל ישמח משה זללה"ה מאוהעל, 'חמץ' 'מצה' החילוק ביניהם, שבחמץ המ"ם נקודה **בצירי,** ובמצה **בפתח,** וזה 'מצרים' **ר"ת צר"י מ"ם, אבל כאשר הוציאנו הש"י ממצרים,** אמרו רז"ל בחיוב הסיפור 'את **פתח לו',** ואיתא בתיקונים 'פתח' איהו 'רקיע' (תיקוני זהר דף ט"ו), וכשנהפוך תיבת 'רקיע' נמצא 'עיקר', ולזה בן הרשע כפר **בעיקר,** ואילו הי' שם לא היה נגאל, כי הי' דבוק במחמצת ר"ת חמץ-מת, וכפר בעיקר שהוא הפתח, **ולא רצה לעשות מן חמץ מצה** [להחליף צידי בפתח איהו רקיע אותיות עיקר כנ"ל] ולהפריד רגל הצפוני מן הגג של החי"ת [דהיינו החילוק הנוסף בין תיבת חמץ למצה, שבאות ה' רגלה השמאלית פתוחה למעלה, ובאות ח' היא סתומה], ולזה נקרא הכזית מצה החיוב לאכול באחרונה **"צפון",** כי עיקר החיוב לעשות מן חמץ מצה, להפריד רגל ה'צפוני', כטעם 'ואת **הצפוני ארחיק מעליכם'** (דהיינו ביטול היצה"ר כו').

אילה שלוחה (פסח)

תמה, וזהו שאלת הבנים מה עבודה הזאת לכ"ם, היינו מה עבודה חשובה היא זו שהיא לכם להנאת עצמיכם, והיה כמשיב דכוונת לקיחת שה לפסח לא היה לכ"א בפרט למען הצלת נפשו, אך ורק למען יכריע את אחרים ויזכה אחרים בפסחו שלא יתן המשחית לבא אל בית אחרים לנגוף חיו ועבודה כזו שפיר דמי, ומעתה זהו ואמרתם זבח פסח להי' דייקא, דזה חשוב באמת מצות הי' ולא להנאתו כיון דהכוונה הוא אשר פסח על בתי בנ"י ולא אמר על בתינו, זה בודאי חשוב עבודה לשם הי'.

(קדושת יו"ט)

☆

השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל וכו'. י"ל דהנה איתא בגמי אין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים משום טורח סעודת שבת ומשום שיש תחומין למעלה מעשרה, והעיר מרן דודי זללה"ה כי בזמן הזה שפיר בכל יום ויום זמניה הוא, ובעת שתעלה הרצון מאת הבורא יתי"ש לגאלינו בא יבוא אליהו לבשרינו אף בשבת ויו"ט, דאין לך דבר העומד מפני פיקוח נפש, ובכל יום שבני ישראל הם בגלות בין אוה"ע סכנה היא להם בגוף ובנפש, וכשיבוא אליהו לבשר הגאולה יהיה השפעת האור גם על האומות ויופסק הסכנה לישראל, א"כ אין לך פיקוח נפש גדול יותר מביאת אליהו שהוא הצלת הרבה נפשות מישראל, ובודאי דאין כאן שאלה דמותר לחלל שבת באופן זה כדי להציל נפשות מישראל ע"כ, וזי"ש השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, ועיניו צופיות למרום כי עוד היום יבא אליהו ויבשרינו על גאולתינו ופדות נפשינו, וא"ת איך מותר אליהו לבא ביו"ט הא איכא טורח סעודה ואיסור תחומין, לזה אמר השתא עבדי בעול הגוים ועול הגליות, והוי בגדר פיקוח נפש, ועל כן מותר אליהו הנביא לבא לבשר גם היום ולשנה הבאה בני חורין.

(ברך משה)

☆

ואפילו כולנו חכמים כלנו נבונים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. וצ"ב אמאי ס"ל שחכמים ונבונים יפטרו ממצות סיפור יציאת מצרים. ויש לפרש עפ"י הרה"ק מהר"ש מבעלזא זצ"ל לפרש הפסוק למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים וגו' וידעתם כי אני הי', ולכאורי הול"ל וידעו כי אני הי' דהבנים ידעו כי אני הי' ופי' כי באמת בא לכלול גם האבות עצמם כי כאשר יספר האב לבנו נסי הי' ונפלאות יתעורר גם לב האב לאהבה את הי' ולירא מפניו, וז"ש וידעתם כי אני הי' דהאבות המספרין גם הם ידעו כי אני הי' ע"י הסיפור עכדה"ק, ובזה יש לתרץ הוא דהוי ס"ד דהחכמים ונבונים פטרו מסיפור יציאת מצרים דסד"א דסיפור יציאת מצרים אינו אלא בשביל הבנים כדי שהבנים ידעו מעשי הי' וגבורותיו אבל בשביל האבות שהם חכמים ונבונים אין מן הצורך לספר, לזה אמר ואפי' כלנו חכמים וכו' מצוה עלינו"י לספר דייקא היינו דהמצוה הוא גם בשבילם דגם הם יהיו נשפעים בשפע קודש ע"י הסיפור להתחזק ביראת הי'.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות ה"ק עצי התמרים

למה נשאר רבינו עומד אחר אפיית המצות שלא כמנהגו

בכל שנה אחר שאפה מרן רבינו הקדוש מסאטמאר זי"ע את המצות לביתו קודם פסח, אפו אח"כ הגה"צ משאפראן זצ"ל והגה"צ משארמאש זצ"ל מצות שלהם, ובשנה אחת כשאפה מרן בלילה, גמר לאפות מצות שלו מאוחר מאד, והרבנים הנ"ל התחילו אח"כ לאפות מצות שלהם, ומרן נשאר עומד שם שלא כמנהגו, ולא אמר כלום, והי' לתמהון אצל כל הקהל, עד שעלה בדעת כמה מאנ"ש שמסתמא אינו הולך לביתו שירא לנפשו שהיות שכבר מאוחר מאד, ואם הוא ילך לביתו, אזי ילכו כולם ולא ישאר מי שיעזור להרבנים לאפות, ע"כ ניגשו למרן ואמרו לו שאין לו לירא מזה, מכיון ששום אחד לא ילך מכאן עד שיגמרו הרבנים לאפות המצות, ובשמעו זאת לא ענה על זה כלום, רק תיכף הלך ישר לביתו נאוה קודש.

'**מבאר רבותינו**' (שנה א' גל' ל"ט)

גניבת האפיקומן וסגולתה

בליל הסדר שנת תשי"ד, הזכיר רבינו זי"ע המדרש עה"פ "**בא אחיך במרמה ויקח ברכתך**", וכתב במדרש "**במרמה, בחכמת תורתו, הוציא אפיקומן והראה לו**", דהיינו שיעקב אבינו הראה ליצחק אבינו את האפיקומן. ואמר רבינו זי"ע כי י"ל בזה **רמז על מנהג ישראל שנהגו הקטנים לחטוף את האפיקומן, ואח"כ כשמבקשים ממנו את האפיקומן, אינו מביא אותו אלא בתנאי שיבטיח שיתן לו איזה מתנה**, כי איתא בס' "אמרי נועם" כי התיבה "**במרמה**" גימ' "**אפיקומן**", חושבנ' דדין כחושבנ' דדין, וגם התיבה "**פזר**" נתן לאביונים גימ' כנ"ל, ולפי זה י"ל סמך למנהג של הקטנים לחטוף את האפיקומן, ומבטיחין לו מתנה ע"ז, כי אחר גניבת "**אפיקומן**" צריך להיות "**פזר נתן לאביונים**", דהיינו ליתן לו מתנה. [ונראה כונתו ז"ל בפשטות דכיון דמעשי אבות סימן לבנים ובליל זה ברך יצחק את יעקב, על כן בזה הפעולה מלתתא נעורר שוב ברכת שמים מעל אכי"ר].

זכר צדיק לברכה (אות תתק"ם)

פנינים מתורתן של מרן רבי"ה ורבי יואל זי"ע מספר "קדושת יואל" אשר על מכבש הדפוס

נמסר לנו בתשו"ח ע"י מערכת "ליקוטי אורה"

ניסי יציאת מצרים נטבע בטבע העולם מתחילת הבריאה

קדש. הקשו המפרשים למה אין מזכירים שעשה ניסים על יציאת מצרים כדרך שמזכירים בתוכחה ופורים. והמהרי"ל (בספר המנהגים) הביא לתרץ משום שהיא כתוכחה בתורה. ואפשר לכאורה גם יגרע גם ליציאת מצרים מגם בתוכחה ופורים כיון שכתובה בתורה, והרי מלרנה כל הגאולות תלויות בגאולת מצרים (זוה"ק ויקהל רטז:), ואם כן היה ראוי לנרך על ניסי יציאת מצרים עוד יותר מגם בתוכחה ופורים.

והנראה זה בהקדם מה שכתב בביח שמואל (ר"פ מצורע) לבאר מה ליציאת בגמרא (ערכין טז:) מה בשתנה מצורע שאמרה תורה (ויקרא יג מו) בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, הוא הבדיל בין איש לאשתו בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה בדד ישב וגו'. ויש לדקדק מדוע אמר לפיכך אמר"ה תור"ה, היה לו לומר לפיכך בדד ישב. ויש לומר על פי מה שכתב הרמב"ם (מו"נ ח"ג פכ"ט) כי הקב"ה אינו רוצה שיהיה שינוי טבע אחר בריאת העולם, עיש"ד. והנה הביא במדרש שמואל (עמ"ס אבות דהקדמה) בשם חכמי הרופאים לבארת בא מגבורת מרה שחורה שזה בא על ידי התבודדות, והרפואה לזה היא שילך בין בני אדם, ואם כן מצורע היה לו לישב בין בני אדם, ואך התורה לא אמרה כן אלא בדד ישב, עיי"ש. וזהו שהקשו בגמרא מה בשתנה מצורע שאמרה תורה בדד ישב, פי' מפני מה אמרה תורה למצורע בדד ישב, והלא אין הס"ת רוצה שינוי טבע, לזה אמר הוא הבדיל בין איש לאשתו וכו' לפיכך אמר"ה תור"ה בדד ישב, לכיון שנכתב זה בתורה שקדמה לבריאת העולם (פסחים ד.), אם כן היה דרך הטבע בבריאה כך, עכ"ל.

ומבואר מזה כי דבר היוצא מגדר הטבע, אם נכתב בתורה שקדמה לבריאת העולם, נחשב כאילו הטבע מחייב שיהיה כן. וכענין הזה יש לומר לגבי יציאת מצרים שעשה הקב"ה ניסים גדולים בשינוד הטבע והמערכות, ולכאורה הרי אין רצון ה' לשנות הטבע, ואין מעצור לה' להושיע והרבה ריות והלה לפניו יח' גם מבלי שיצטרך לשנד המערכות בשינוי הטבע. אמנם לפי שיציאת מצרים כתובה בתורה, אם כן אין זה שינוי הטבע, לכיון שהתורה קדמה לעולם ממרינן שכן היה דרך הטבע בבריאה, והרי הוא מחוקי ומנהגי הבריאה.

ובזה יובן הטעם שאין מזכירין שעשה ניסים על יציאת מצרים, ומטעם שכתב המהרי"ל משום שהיא כתובה בתורה, דר"ל לכיון שכבר כתוב בתורה ניסי יציאת מצרים, אם כן אינם נחשבים כניסים היוצאים מגדר היקש הטבעי, והרי נפסק להלכה (שו"ע או"ח סימן רי"ג ס"ט) דאין מזכירין על גם אלא גשם שהוא יוצא ממנהג העולם. ועל כן אין מזכירין שעשה ניסים על ניסי יציאת מצרים.

(ליל ב' דפסח תשכ"ו, מרשימות התלמידים)

ע"י שמקבלים עכשיו עול הגלות נזכה לשנה הבאה להיות בא"י

השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין. ויש לדקדק בחומרו השמיענו הכא, דמאי נעבי זה, וכי אין אנו יודעים שעתה אנו נמצאים פה בגלות.

ואפשר לומר הענין זה, דהנה גאולת מצרים לא היתה גאולה נצחית אלא פקידה בעלמא, וכמו היציאה מגלות בבל שהיתה גם כן פקידה בעלמא, שהרי אחר כך חזרו ונשתעבדו בגליות אחרות, ורק גאולה העתידה שתהיה בהשהרה בימינו תהיה גאולה נצחית לעולם ועד. וכן מיתא במדרש (מנחומא אחרי ס"ג) אמר הקב"ה, בעולם הזה היתם עושים על ידי בני אדם, במצרים על ידי משה ואהרן וכו', ועל ידי שהיו בשר ודם הייתם חוזרין ומשתעבדין, אבל לעתיד לבא אני בעצמי גואל אתכם ואוד אין אתם

משמעדין, שנאמר (ישעיה מה יז) ישראל נושע בה' תשועת עולמים.

ולעת עתה שתו ונמלאים בגלות המר נריך כל אחד מישראל לדעת שתסור לדמוק את הקץ ואין לנו רק לצפות ולהמתין על ביאת משיח צדקינו, ועד אז מוטל עלינו לקבל עול הגלות בגזירת הבורא ב"ה, וזכות זה שיודעים שהגלות הוא בהשגחה עליונה ומקבלים עול הגלות בתהבה מבלי לדמוק את הקץ, זה עצמו יעמוד לנו שהקב"ה יגאל אותנו בקרוב, וכלתיתא במדרש (ילקוט בא רמז קמח) מי פורע לכם ממלכות רביעית, וטרונא.

ואפשר דזהו מה שרמז המגיד במה שאמר השם"ע הכ"ע לשנה הבאה בארעא דישראל וכן השם"ע עבד"י לשנה הבאה בני חורין, דר"ל דמה שאנו יודעים כי השתא הכא והשתא עבדי, ומביעים שעכשיו אנו נריכים להיות כאן בגלות לפי שכן גזרה מכמתו ית', ואנו מקבלים עליו עול הגלות בתהבה, בזכות זה יקויים המשך המאמר לשנה הבאה נהיה בארעא דישראל ובני חורין.

(ליל הסדר תשי"ט, מרשימות הרה"ח ר' מענדל קרויס ע"ה)

"לשנה הבאה" אומרים בלשון הקודש לפי שתהיה גאולה נצחית

השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין. ונריך ביאור מה שמשנה הלשון כמה פעמים מלשון ארמי ללשון הקודש, דאמר השתא הכא בלשון ארמי, ולשנה הבאה בלשון הקודש, ושוב אמר בארעא דישראל בלשון ארמי, וכן השתא עבדי בלשון ארמי, ולשנה הבאה בני חורין כולו בלשון הקודש, והלא דבר הוא.

והנראה בזה כי ידוע הטעם שאומרים פיסקא זו בלשון ארמי לפי שנתקנה בגלות בבל שאז היו מדברים בלשון ארמי, ועל כן על אותה שעה שהיו בגלות בבל והיו מצפים לגאולה אמרו בלשון ארמי השתא הכא, היינו בבבל, אבל לשנה הבאה אמרו בלשון הקודש, לשנה הבאה נצפה להיות בארץ ישראל שאז כבר לא נדבר בלשון ארמי רק בלשון הקודש, ומה שאמרו בארעא דישראל בלשון ארמי, היינו משום דאחר שנגאלו ושבו לארץ ישראל נתברר להם שלא היתה גאולה נצחית רק פקידה בעלמא, ולזה חזרו ואמרו בארעא דישראל בלשון ארמי כמו שהיו מדברים בשובם בגלות בבל, לרמז שעדיין לא זכו לגאולה שלימה, ומסיים השתא עבדי בלשון ארמי, שעכשיו אנו יודעים שאנו עבדים בגלות, אבל לשנה הבאה, קאי על גאולה העתידה, בני חורין, שהיה בני חורין לגמרי, וזה מומרים בלשון הקודש להורות שזה תהיה גאולה נצחית.

(ליל הסדר תשי"ט, מרשימות הרה"ח ר' מענדל קרויס ע"ה)

הצדיק צריך להמשיך את השאינו יודע לשאול ועי"ז לא ימשך להרשע

ושאינו יודע לשאול את פתח לו. ויש לדקדק על הלשון ג"א פתח לו, דהוה לי למימר תפתח לו. גם יש להקשות דלכאורה לשון פתיחה שייך במי שפותחין לו, ושוב הוא יכול להמשיך ולילך בעצמו, אבל כאן לא שייך לומר שרק פותחין לו ושוב הוא הולך בעצמו דהלא מיירי במי שאינו יודע לשאול.

ואפשר לרמז דהכא מיירי בתחד שאינו יודע בחיזה לד שיבחר לילך בו, ועל כן הוא פוסח על שתי הסעיפים ואינו נוטל חלק בשום לד (נייטרא"ל בל"ג), ומתוך כך אם הרשע יתחיל להמשיך אותו ברשתו, אזי יתבד הכל ושוב יוקשה מאוד להצילו, ולעומת זה אם איש חכם ונדיק יקדים ויתחיל לדבר על לבו איך ינהוג בדרך התורה והמצות, וגם לשום תשובה בפיו שיוכל לסתור דברי הרשע בנוגע לדבר אתו, אזי יש עוד תקוה להציל.

ועל אתת כזה אמר המגיד ג"א, פי' אתה דייקא ולא אתת רשע, פא"א לו, ר"ל תפתח ותתחיל לדבר עמו עוד טרם שיגוע אליו אתת רשע, ואם אתה תפתח ותתחיל לדבר עמו, לא תצטרך לזה רק פתיחה בעלמא, כי אמר כך ממילא לא יתבק בו עוד האון, כי כבר יהיה לו ולך מנוחה מן הרשע, ומוכל לפעול עליו עוד לקרבו ולהביאו אתת כנפי השכינה.

(ליל הסדר תשי"ט, מרשימות הרה"ח ר' מענדל קרויס ע"ה)

סבל הגלות עומדת לנו להנצל מכליון

והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו'. ולכאורה אינו מבואר על מה קאי תיבת והי"ע, ומהו הדבר שעמדה לאבותינו ולנו להצילנו מידי הרשעים.

ויש לומר על פי מה שכתב הרמב"ן (דברים כח מב) כי כל המוכחות שנאמרו לישראל וכו', כולן לפי נאמרו אלא עד שגלו ישראל מארצם, אבל אחרי היותינו בגלות בארצות חויבינו, לפי נתקללו מעצה ידינו, אלא אנו בארצות כאחר העמים יושבי הארץ ההיא, וגם בטוב מהם כי רחמיו ית' עלינו, כי ישיבתינו בגלות היא בהבטחה שאמר לנו (ויקרא כו מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וגו', עכ"ד. ומעתה אין לומר תלילה כי אותן היושבים בזמן הגלות בארץ ישראל הרי הם הפקר ח"ו לפי שאינם נכללים בהבטחת הכתוב לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, דנראה שאם רוב ישראל הם בארצות אויביהם ומובלים בגזירת הגלות, אז קיימת הבטחתו ית"ש לשמור מכליה אף את בני ארץ ישראל [וזכו לשפוכי ממה שאמרו מפלגות הליונים שצריכים כל ישראל לעלות לארץ ישראל, דלדבריה אם עולים כל ישראל לארץ ישראל בטלה תלילה הבטחת הכתוב של לא מאסתים ולא געלתים לכלותם (ועי' ויואל משה מאמר ג סי' יל)].

ובדרך זה יבואר מאמר המגיד והיא שעמדה לאבותינו וגו', כי לעיל מיניה מביא הכתוב ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, שבאותו מעמד בברית בין הבתרים גזרה על ישראל גזירת הגלות להיות בגלות בין האומות, ועל זה ממשיך ואמר והי"ע, פי' הש דמבואר לעיל מיניה שבני ישראל נמצאים בגלות בין האומות, היא עצמה שעמדה לאבותינו וגו', דמה שסובלים גזירת הגלות בתוך לארץ עומדת לנו להצילנו מגזירות הבמדה וכליה רח"ל, שעל ידי זה יש לנו ההבטחה של לא מאסתים ולא געלתים לכלותם.

(ליל הסדר תשי"ט, מרשימות הרה"ח ר' מענדל קרויס ע"ה)

פרעה רצה למשול על ישראל ע"י עשיית פשרות

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל.

ורבים רצו כן תמהו שהרי בלילה הזה עיקר עסקינו להגדיל ולהאדיר הנס דיציאת מצרים, ואילו בשמאר הזה הוא מקטין הנס בשאומרו שגזירתו של פרעה לא היתה קשה כשל לבן שהוא ביקש לעקור את הכל ולא רק הזכרים.

ויש לומר דהנה מיתא במדרש (ויק"ר פכ"ו ס"ק) שוי להם לרשעים שהם מתעסקין בעצות על ישראל, וכל אחד ואחד שומר עצמי יפה מעצתך, עשו אמר שוטה היה קין וכו', פרעה אמר שוטה היה עשו וכו', המן אמר שוטה היה פרעה וכו', אף גוג ומגוג לעתיד לבא עתיד לומר כן שוטים היו הרשעונים וכו', עיי"ש. ונראה מזה כי רצא העומד על ישראל בדור יותר מאוחר, הוא מלומד בשגיאת ישראל יותר מן הרשעים שהיו לפניו, ויש לו עצות ותחבולות יותר מועילות במה להרע לישראל ח"ו. ולפי זה תיקשי בזה דמבואר הכא בגזירתו של לבן שהיה קודם לפרעה ואף על פי כן היתה קשה משל פרעה, שלבן ביקש לעקור את הכל, ופרעה לא גזר אלא על הזכרים.

אלא על כרחך צריך לומר דודאי אף גזירתו של פרעה היתה קשה משל לבן, והענין בזה כי כבר אנו יודעים החמת דמי שעושה פשרות גרוע יותר, ועל דרך זה היתה גזירתו של פרעה קשה משל לבן, דאילו לבן ביקש לעקור את הכל, ובזה הבין פרעה שגזירה כזו קשה לנשא מן הכתם של הפועל, דודאי יעמדו ישראל בכל התוקף לבטל הגזירה ולהפר מזימות רשע, אבל פרעה עז בחחבולה שרצה להחפשר ביניהם, וגזר רק על הזכרים ולא על הנקיבות, ובזה חשב שיעלה לו בניקל יותר לבטל זממו הרע.

ואפשר דזה עצמו רצה בעל ההגדה להשמיענו, דלפי שלפי רוחות העיניים נראה שפרעה היה יותר נדיק מלבן, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל, עם כל זה תדע דודאי לא כן הוא, דמאחר שפרעה היה מחומר בדורות מלבן, בהכרח שהיה מלומד יותר בשגיאת ישראל, ואם כן צריך לומר דמה שעשה פרעה לגזור רק על הזכרים, אדרבה היתה בכוונה תחלה שיליח בגזירתו לבטל זממו הרע יותר מלבן. ומזה נבין כמה צריכים להתרחק מעניינים כאלו לעשות פשרות עם רשעים ועוד חושבים שעושים בזה טובה לישראל, ועל ידי זה קשה להציל את עצמו מאחר שחושב שעושה עמו טובה, אבל באמת אדרבה נהפוך הוא, ודין גרמא בניזקין שנחבדו ונהרגו ונשמדו כמה אלפי נפשות מקדושי ישראל ה"י.

(ליל הסדר תשי"ט (מרשימות הרה"ח ר' מענדל קרויס ע"ה)

צריכים להודות על הצרות לפי שבאמת הם טובות גדולות לישראל

מרור. במשנה (פסחים לט.) ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, במזרע בתמכא וכו'. וכתב מרן החתם סופר במשובותיו (או"ח סי' קלב) כי **תמכ"ח** רמשי תיבות **תמ"יד מ'ספרים כ'דוד ח'ל**, עיי"ש. ולרוך ניאור להבין שייכות רמז זה למצות מרור.

ואפשר לפרש הכוונה על פי מה דאיתא במדרש (דב"ר פ"ג ס"ד) כל מה שישראל חוכלים בעולם הזה נכתו היסורים שהן בתין עליהם, אבל שכרן לרוב ומשומר לעתיד לבא. ורמזה מזה כי כל קיומינו בגלות המר הזה, הוא רק על ידי הצרות והיסורים שאנו סובלים. וכמו כן בגאולת מצרים דמה שאמר הקב"ה את הקץ וינאו ישראל מאר רד"ו שנה ולא מאר מרבע מאות שנה כמו שנגזר עליהם, היה מפני שקיצורי השעבוד והיסורים השלים הזמן (יפ"ת שמו"ר פט"ו ס"ח).

ובבחינה זו כתב בחור החייס הקדוש על הכתוב (שמות ג ז) ואת לעקתם שמעתי מפני נוגשיו, וים לדקדק דהיה לו לומר ואת לעקתם מפני נוגשיו שמעתי, שהרי לא היו הנוגשים סיבת השמיעה אלא סיבת הלעקה. אלא רמז בזה לכיון שנתמלאה סאתם של המצרים ליפרע מהם על מאר הרעו לבני ישראל ביומר, על כן קיבל ה' את לעקת לבם, עכ"ד.

ובדרך זה יובן שפיר כוונת הרמז **ת'ימ"ד מ'ספרים כ'דוד ח'ל** במצות מרור, שזה בא להורות שגם על נרות ויסורים הרמוזים במרור יש לנו לספר כבוד אל ולהודות לשם ה', דכמו שבמצרים נגמרה ישראל הלה וטובה על ידי קוצי השעבוד שהשלים הזמן, כמו כן כל הצרות והיסורים הם טובות גדולות לישראל, ויש לנו להודות לה' עליהם. ומטעם זה אמרו חז"ל (ברכות ה.) מיד אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, שצריכים להודות לה' על הרעה כמו על הטובה, ובכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו (שם), כי צריכים להיות בטוח בה' בחמת ובחזקה שגם מדה רעה היא לטובה אף על פי שאין רואין מיד את הטובה הטמונה בה. וזהו **תמי"ד מספרים כבוד אל**, דהיינו תמיד בכל עת ובכל זמן ובכל מדה ומדה שהוא מודד לנו נודה לו.

(ליל הסדר תש"ז)

קודם הגאולה צריכים שמירה יתירה שלא יעכבנה היצה"ר

קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה וכו', שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה. ולכאורה יש לדקדק שהרי הזמן שיהיה לא יום ולא לילה, הלא יהיה בזמן הגאולה, ואם כן קשה וכי איזה שמירה יצטרכו אז עד שמבקשים שומרים הפקד לעירך וכו'.

ויש לומר הכוונה בזה על פי מה שכתב בתוספות יום טוב על המשנה (תענית פ"ב מ"ב) עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, ואחד מהם שלא הירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים, וקשה דלמה יהרע לו טומאה מאחר שהיו מזרזין תומו כל שבעת הימים, וכל תומו היום היה בטהרה, וגם זקני העם זרזו תומו כל הלילה. אלא היכר טוב והיכר הרע מתקוטטים זה עם זה כשני תויצים, וכשאחד מהן קרוב להיות מנוצח, יתחזק על עמדו בדחומו כי כלתה אליו הרעה, ולזה היה קרוב מאוד שיטמא הכהן, ע"כ.

והנה כי כן יש לומר לענין הגאולה, דהנה אחר הגאולה יתבטל היכר הרע והס"מ ויהא מנוצח לגמרי בתופן שלא היה כן מיום שנברא העולם, ומש כן ודאי שבעת שמתקרב הגאולה מתחזק השטן מאוד בכל מיני התחבולות לעכב את הגאולה. ובזה יובן כוונת הפייט קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה, והיינו שבכר נזכה לזמן הגאולה, אמנם הרי אשם גדול להא זמן שמתקרב זמן הגאולה מתחזק השטן בכל כוחותיו לעכב את הגאולה, לזה מוסיפים לבקש שומרים הפקד לעירך וכו', כי לעת כזאת שמתקרב זמן הגאולה צריכין נטירותא יתירתא מכוחות הס"מ שמתגבר מאוד לבטל את הגאולה.

(מפי הרה"ח ר' חיים לייב קארפען הי"ו)

אפריון נמטייה למערכת "ליקוטי אורה" שהמציאו לנו החידושים האלו מאמתחתם
שלא נדפס עדיין בספרי ליקוטי אורה לפסח בכל הג' כרכים

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי. המקרא נראה לכאורה כמסורס, והול"ל כי כל אוכל חמץ מיום הראשון וגו' ונכרתה אמנם הכתוב בא לרמז שני הטעמים שהחמירה תורה בחמץ, לאסרה בבל יראה א' משום דאיסורו איסור כרת, וב' משום דלא בדילי אינשי מיניה כולה שתא, וחיישנן דילמא אתו למיכל מיניה, ולכך חמור יותר משאר איסורי כרת, שאינם בבל יראה. וכך מתפרש הכתוב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, ואם תאמר מאי שנא משאר איסורים, כי כל אוכל חמץ ונכרתה בשביל חומר הכרת חמור הוא יותר משאר איסורים ועדיין קשה מאי שנא משאר איסורי כרת על זה מסיים דשאר איסורים איסורן איסור עולם, ובדילי מינייהו, משא"כ חמץ לא נאסר אלא מיום הראשון עד יום השביעי ולא בדילי מיניה כולא שתא וטפי איכא למיחש ביה דילמא אתו למיכל מיניה.

(תורת אמת להגה"ק רבי נתן אדלער זי"ע)

☆

וישא העם את בצקו וכו' צרורות בשמלותם על שכמם, ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו כלי כסף וכלי זהב ושמלות. וצ"ב דהרי מקודם שאלו ורק אח"כ כשיצאו מצרים נשאו את בצקם ומשארותם על שכמם, אכן י"ל דהנה ידוע דבפסח מצרים היה נוהג איסור חמץ רק יום אחד כמו כן היה אסור להם לעשות מלאכה ביום ט"ו ניסן, והנה אף לשיטת ב"ה שהתירו הוצאה ביו"ט אפי' שלא לצורך אוכל נפש, מ"מ אם הוא שלא לצורך יו"ט כלל זה אסור ולכן לא היו רשאים לקחת על שכמם כסף וזהב שאין בהם צורך יו"ט, וממילא היה אסור בהוצאה לכן הניחו הכסף וזהב על החמורים כי אין נוהג שביתת בהמה ביו"ט, אבל את הבצק היו יכולים לשאת על שכמם שהרי היא הוצאה לצורך אוכל נפש, וז"ש מקודם וישא העם את בצקם וכו' על שכמם כי זהו צורך אוכל נפש אבל הכלי כסף לא לקחו כי אם היה מונח על החמורים, ורק אחרי יו"ט עשו בני ישראל כדבר משה ולקחו את הכלי כסף וכלי זהב ג"כ.

(בנין שלמה)

☆

והיה כי ישאלך בנך לאמר מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים. ונראה בהקדם לומר טעם על מצות "פדיון הבן" שנוהג רק בזכר ולא בנקיבה אע"פ שגם הן ניצלו ממכת בכורות, שהרי גם הנקיבות הוכו במכה זו, ונראה דהנה הטעם של פדיון הבן הוא לפי שגם בכורי ישראל היו חייבים מיתה, וכמבואר במדרש ששר של מצרים טען הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, והיו ראויים ללקות כמו המצרים, ולכך טענים פדיון על שהקב"ה הצילם בחסדו הגדול, וטעם זה לא שייך בנקיבות, שהרי אי' בגמ' (סוטה י"א:) בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, ובוודאי לא היו צריכות ללקות, וא"כ אינן צריכות לפדיון, ויש להעמיס הדברים בכוונת הפסוקים וכל בכור אדם בבניך תפדה, ולא בנותיך, והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זא"ת, מה נשתנו הבנות מהבנים, שהללו צריכים פדיון והללו אינן צריכות, והלא במצרים מתו גם הנקיבות, ואמרת אליו כי בחוז"ק י"ד עפימ"ש המפורשים שלכך הוצרכו לחוזק יד כיון שגם ישראל לא היו זכאים להגאולה, מפני טענת שרו של מצרים הנ"ל, וזהו תשובת האב להבן כי בחוזק יד הוציאנ"ו דייקא, כלומר שאנחנו הזכרים הוצרכנו ל"חוזק יד" אבל הנקיבות לא הוצרכו לכך, כי על פי הדין היו ראויות ליגאל, משום שהיו צדקניות, ולפיכך אינן צריכות לפדיון.

(מעשה רוקח)

☆

וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. וקשה למה דוקא כשהקב"ה ידין אותם רק אז יצאו ברכוש גדול, וי"ל דאיתא בגמ' (סנהדרין צ"א א) שהרכוש הגדול שלקחו ישראל ממצרים היה בשכר עבודה שבנו את פיתום ואת רעמסס, והנה ידוע שפיתום ורעמסס נחרבו ע"י צעקתו של יהודה בוויכוח עם יוסף במצרים, וא"כ מן הדין היו חייבים ישראל לבנות את מה שהרסו, ולא מגיע להם שכר עבודה והרכוש גדול לקחו שלא כדין, אכן איתא דאם אדם צעק מתוך הכלי ושבר הכלי מתוך הצעקה פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, וזה שאמר "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי" אני אדון היינו דיני שמים מזה מוכח שיש דיני שמים ממילא יהודה פטור בדיני אדם וישראל אינם חייבים לבנות את פיתום ורעמסס ממילא מגיע להם שכר עבודה לכן בדין הוא "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

(ילקוט האורים)

☆

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו. ופרש"י כדבר משה שאמר להם במצרים וישאלו איש מאת רעהו, וקשה מה הוסיף רש"י בזה, ונראה עפי"מ שאחז"ל (ב"ק ל"ז:) שור של ישראל שנגח שור של גוי פטור משום שאמרה תורה, כי יגח שור איש את שור "רעהו" שור רעהו ולא שור של גוי, ולפי זה היה קשה לרש"י כיצד נאמר וישאלו איש מאת "רעהו" היינו המצרי, הרי הגוי אינו רעהו, ועוד למה אמר הקב"ה "דבר נא" אין נא אלא לשון בקשה, למה היה צריך לבקש מהם, אלא התירוץ הוא שלא היו יכולים לקחת מן המצרים אלא אם קודם לכן יעשו חסד איש את רעהו, ואז ע"י כן יתן ה' את חן העם בעיני מצרים וישאילום, וזה כוונת הכתוב "דבר נא" לשון בקשה שיבקש מהם שיעשו חסד איש את רעהו, וזה אמר רש"י "כדבר משה" שאמר להם במצרים וישאלו איש מאת "רעהו" שיעשו חסד איש את רעהו, ואז וישאלו ממצרים כלי כסף וכו' וד' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום.

(קול אליהו)

כי ממנו נקח לעבוד את ה' וכו' עד בואנו שמה. ואפ"ל עפי"ד הגמ' בעירובין (דף ק:) אלמלא לא נתנה תורה היו למידין צניעות מחתול, גזל מנמלה, עריות מיונה וכו', וזהו שכתב – כי ממנו נקח לעבוד את ה' – פי' מהבהמות נקח הדרך לעבודת ה', כי אנחנו לא נדע האיך לעבדו – עד בואנו שמה – פי' עד שנבוא להר חורב ושם נקבל את התורה אבל עד קבלת התורה אנו נלמוד מהבהמות והחיות דרכי העבודה.

(ארץ חמדה – מלבי"ם)

☆

ויחזק לב פרעה. פירש"י אמר להם תבן אתם מכניסים לעפריים הלא כל מצרים מלא כשפים וכו' עי"ש, ולכאורה קשה למה באמת עשה ה' המכות שגם המצריים יכלו לעשות בחרטומיהם. ואפ"ל דמנהג החכם שרוצה להראות חכמתו, יציע בעיר גדול בפני יודעי בינה, ואם יסכימו לחכמתו אז ידעו כולם שחכמתו והמצאתו נכונה, אבל אינו הולך לעיר קטנה שאין בה אנשים חכמים ונבונים, וה"ה כאן כשבא השי"ת לפרסם גדולתו בחר במצרים שיש בה מכשפים גדולים, כדאיתא בקידושין (דף מ"ט:) י' קבין כשפים ירדה לעולם ט' נטלה מצרים, וכשהם יעידו לא יערער עוד שום אדם שבכוחו ית"ש לעשותו מה שאין שום בריה יכול. אך פן יקומו דור אחרון ויאמרו שחכמי מצרים לא היו כ"כ חכמים ואנו מושכלים הרבה יותר מהם, ע"כ עשה ה' גם מכות מה שיכלו חרטומי מצרים ומי שיבוא ויערער יאמרו לו עשה קודם ממטה לתנין, ומים לדם, שרק חרטומי מצרים בגודל כוח הכישוף ידעו לעשותה, ואעפ"כ הודו ואמרו שאצבע אלוקים הוא, ע"כ נתן גם אותות האלה.

(שמן המור)

ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא וגו'. אמרו חכז"ל (ברכות ד') שמשה לא רצה לומר "בחצות" שמא יטעו איצטגניני פרעה ויאמרו בדאי הוא, ולכאורה קשה הלא ידוע דכשפים ושדים אין להם שליטה מחצות לילה ואילך רק עד חצות, אם כן מדוע חשש משה לומר "בחצות" הלא לא יחזיקו אותו כבדאי, כי המה יודעים בטוב הרגע של חצות הלילה מחמת שמכוונים בכשפיהם הרגע מתי תגיע חצות. אמנם יבואר עפ"י דברי הזוה"ק שהלילה הזה היה שמור מן המזיקין ומן השדים, נמצא שכל אותו הלילה לא שלט שום מזיק ומחבל, אם כן שפיר חשש משה שיאמרו בדאי הוא, כי בלילה הזה גם החרטומים לא היו יודעים מתי הוא חצות הלילה, מחמת שלא היה אז שליטת החיצונים כלל.

(מעדני מלך)

☆

ומושב בני ישראל אשר ישבו בארץ מצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה. וקשה הרי הקב"ה אמר לאברהם "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" והם לא עבדו כי אם רד"ו שנים במצרים, וי"ל דמנין הד' מאות ושלשים שנים מתחיל מברית בין הבתרים וגזירת השעבוד היה על ד' מאות שנה וזה שהקדים הקב"ה יציאתם בק"ן שנים הוא משום שהלילות השלימו כדאיתא בתנחומא (ויצא ט) שהעבידו אותם גם בלילה, ואין דרכו של עבד לעבוד בלילה, לכן הקדים צאתם בק"ן שנה, ולפי זה יש לפרש הפס' (אויב כ"ח ג') "קץ (מנין ק"ן) שם (הוסיף לשעבוד) לחשך (החושך היינו הלילות)" ולכן יצאו לפני הזמן.

(חנוכת התורה)

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

מעשה בר' אליעזר ובו' שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. לכאורה מה סיפר לנו שהיו מסובין בבני ברק דייקא. **ויש לומר בדרך הלצה קצת,** כי באמת בלילה הראשונה אשר החיוב לאכול אפיקומן קודם חצות אם כן יש זמן הרבה על אמירת הלל ואין צריך אריכות הזמן עד קריאת שמע של שחרית, אבל זו המעשה אפשר שהי' בליל שני, וע"כ היו מסובין בבני ברק, כי בלילה זו הי' מפלת המן כנודע, ואמרו חז"ל מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, ע"כ באו לשם לשמוח על הישועה שיצאו ניצוצות קדושות מקליפות המן ע"י שהי' לו מפלה כנודע. ובליל שני אין איסור באכילת אפיקומן אחר חצות כאשר מבואר בספר מנחם ציון מהרב הצדיק מהר"ם מרימנוב זצ"ל, **אשר עד חצות מצניעין אפיקומן מחמת החיצונים ואחר חצות לוקחין אותו. ולכאורה הוא נגד פסק שו"ע, אלא ודאי לאשר אלו החדושי תורה אמר בליל שני דפסה כאשר מציין שם בס' הנ"ל,** ע"כ שפיר הותר גם אחר חצות כאשר הבאתי בחידושי לש"ס ראי' לדבריו מדברי התוס' בסס' מגילה עי"ש (עי' בתשובה סי' ד'), **ולזה שפיר כאשר אכלו אפיקומן אחר חצות ליאת היו מאריכין בסיפור הגדה עד קריאת שמע של שחרית.**

אמרי נועם

אכתוב שיחה נאה מענין חד גדיא. עם הארץ אחד שהיה סוחר בהמות, הזמין לו השי"ת חתן בן תורה, אחר הסדר שאל החותן לחתנו אם יודע פירוש על החד גדיא, אמר לו פירוש אחד ולא הוטב בעיני עם הארץ חותנו, וחזר ואמר לו פירוש השני והשלישי וכו', כי הרבה פירושים נאמרו על הפזמון על חד גדיא. כולם לא הוטבו בעיני הסוחר בהמות, עד שחתנו אמר לחותנו שיש בזה גם כן סוד, אז אמר החותן עכשיו אני יודע הפירוש של החד גדיא. החתן הבן תורה חשב בלבו שחותנו הנו יוד ע הפירוש מה הכוונה של גדיא וכר, אמנם באמת לאמיתו לא הי' קשה לחותנו שום דבר, רק זאת היה קשה לו הרי גדי נמכר בעשרים או ט"ו זוזים, ואיך קנה גדי בזול בשני זוזים. והנה הדרך שהגנב מוכר בזול, וגם לשון בני אדם כאשר קונים מהגנב קונים בסתר, וזה נקרא סוד, וכאשר השיב לחותנו שיש בזה גם סוד, אז הבין העם הארץ, שקנה הגדי מגנב בסוד, וממילא מתורץ שפיר, איך קנה הגדי בזול גדול בשני זוזים.

כתבי קודש פשעווארסק (ח"ב קמד)

קדושת ליל הסדר

הלילה הזה כולו מצה מפני שכל הדינים והגבורות נמתקין ונתבטלין ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור שמורים על הדינים וכולו מצה בחי' החסדים שנכלל שמאלא בימינא, וע"כ הלילה הזה שמורים לכל בני ישראל לדורותם לקבצם מבין העמים ולגאלם גאולת עולמים.

(באר מים חיים)

*

שמעתי מא"א אדומו"ר זצ"ל שמטעם זה נקרא סיפור הגדה סדר, כי זהו סדר על כל השנה, כי כל המצות תלוים ביצי"מ וקבלת התורה ואמר ג"כ אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי אז היה גלוי אלקותו ית' וזהו סדר בכל העולמות.

(בית אהרן)

*

בפסח דשנת תר"ד בשעת הסדר אמר אבי זצוק"ל, כאן הבן שואל פי' שואל הוא ל' שאלה ובקשה ר"ל כאן יכול הבר ישראל לשאול ולבקש מאביו שבשמים כל מה שצריך ולקבל חיות על כל הדברים בלילה הזה ולהשיג מה שלא עמל ויגע על זאת.

(בית אהרן)

*

השיר יהיה לכם, שיר הוא לעתיד כליל התקדש חג כדרך הסדר שיש לו כך הוא העוה"ב שיהיה לו.

(בית אהרן)

*

שאף שיהי' בשפל המצב בבחינת רשע עכ"ז בקדושת ליל הסדר קדושת המצות מלילה זו יעורר בו הניצוץ אלקי ויחזור בתשובה ויוכל האב להחזירו שיכנסו הדברים באזניו.

(ישמח ישראל)

*

הלילה הזה כולו מצה שאין שולט בנו יצה"ר כ"כ וכו' ומדובקים אנו באדונינו מלכינו.

(מהר"י מבעלזא)

*

שמורים הוא לד' פי' הלילה הזאת יש בה כח לתת שמירה על כל לילות השנה וזה לשון רבים שמורים שקאי על כל הלילות.

(תפארת שלמה)

*

בלילה זה שכל השערים פתוחים ואנו זוכים לקדושה מהשי"ת עצמו בלי שום ממוצע ושליח.

(מהרי"ד מבעלזא)

*

שהלילה הזה מסוגל להכניס בלבות בנ"י אמונת ה' ואמונת חכמים אהבת ויראת הבורא ואהבת התורה.

(מהרי"ד מבעלזא)

*

וזהו שאלת חכם באותו הלילה שהגיע למעלה גדולה כמו שידוע דסגולת הלילה הזה שמורים הוא לדורות עולם לעלות במעלות על מזבח ד' להבין ולהשכיל אמרי בינה בלי שום ערוך אליו בשאר ימות השנה וכיון שהגיע למעלה גדולה כ"כ ע"כ שאל ג"כ מה המדות אשר צוה ה' פי' אפי' מבלי שום צווי נוכל להשיג כל התורה מעצמינו וכמו במעמד הר סיני שפסקה זוהמתן והשיגו כל התורה מעצמם בלי שום ציווי,

(עצי חיים)

*

בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, אפי' אם עברו עליך כל הזמנים ריקם, עדיין יש לך תקנה גם בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, לקבל עליך עול מלכות שמים ועול תורתו ית' בקבלה אמיתית ובלב שלם,

ולפרוש מכל טומאה ונדנוד ע"ז ומינות, וקדושת לילה זו גדולה מאוד עד אין חקר, ע"כ מי שרוצה להתדבק בקדושתו ית' באמת אף שלא הכין עצמו במוקדם יוכל לזכות אליה עכשיו דקימא לי' שעתא.

(מהר"י ט"ב)

אכילת מצה וד' כוסות ושאר המצות

את חג המצות תשמור את התורה ומפרש האיך זה וקאמר שבעת ימים תאכל מצות עי"ד זה מקיים כאשר צויתיך כל התורה ועד איזה זמן הוא תועלת על זה קאמר למועד חדש האביב פי' עד הפסח הבעל"ט.

(זכרון זאת)

*

כאשר האדם מכין עצמו לקיים מצות עשה דאורייתא ודרבנן אשר צריך לקיים בליל פסח בקדושה ובטהרה יוכל להרגיש קדושת פסח מצרים ופסח דלעתיד.

(מהר"י מבעלזא)

*

ע"י חג המצות אתה זוכה לתקון ותזכה להיות עבד עברי היינו עבד להשי"ת.

(חסד לאברהם)

*

מצ"ה מר"ר בגימטריא יצ"ר הר"ע, מצה הוא מריבה, היינו ע"י אכילת מצה יוכל האדם להיות לו מלחמה ומריבה נגד היצה"ר.

(חסד לאברהם)

*

צ'א מ'ן ה'תבה ר"ת מצ"ה התיבה ל' תשובה כי ע"י מצות מצה זוכה האדם לעשות תשובה.

(חסד לאברהם)

*

מצות אכילת מצה מכנסת קדושה בלב ככל המצות שמברכין אקב"ו ונאמר קדשינו במצותיך ובכל מצוה קדושה מיוחדת ומצה הוא להכניס קדושה בכל אכילות האדם כד"ש במן שהי' מפיג גם מה שתגרי או"ה מוכרים והוא הכנה לקבלת התורה.

(פרי צדיק)

*

מסגולת אכילת מצה ושאר מצות הפסח להמשיך עשירות וכל מיני ישועות דע"י שאנו מקיימים מצות שהשפעת קדושת לילה זו גורמת שיוכל האדם לפסוח ולהגביה עצמו בפ"א אל הקדושה שלא בסדר המדריגות כמו שהי' בעת יציאת מצרים וזהו כוונת ייתי ויפסח.

(ברך משה)

מצה בימי עניותינו בגלות מסגולת המצות להמשיך עלינו עשירות והשפעת כל מיני ישועות דבזה שאנו עושים זכר לנס יומשך עלינו הארת הנס בימים ההם כבזמן ההוא, וכמו שאז נמשכה הישועה ע"י המצה גם עתה יהי' סגולתה להוציא אותנו מאפילה לאור גדול.

(מהר"י ט"ב)

*

אפ"ל מה שתיקנו חכז"ל ד' כוסות בליל פסח דהנה אחכז"ל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין כי היין עליל להביא לידי קלקול פגם הברית, אמנם מי שזוכה לתקן פגמי חטאי ועובד עבודתו להוציא ניצה"ק ולהעלותם מעמקי הקליפות מותר לו לשתות יין למצוה ובבחי' הקדושה ואדרבה יין של קדושה מועיל להעלות הניצה"ק דאמרו חכז"ל נכנס יין יצא סוד דידוע דניצוצות הקדושה נקראים סוד וכמו שרמזו ז"ל בפסוק בסודם אל תבוא נפשי זה מעשה זמרי שהי' החטא בענין זה ופגמו בענין הסוד שהכניסו הניצה"ק לקליפה וע"י שתיית היין באופן של קדושה מוציאין הניצה"ק ויצא סוד ולכן תקנו חז"ל ד' כוסות כנגד והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי להוציא הניצה"ק ולהעלותם שע"ז מרמזין גם הד' לשונות של גאולה כנ"ל.

(דברי יואל)

*

מוציא מצה ותזכה להוציא מאכילת מצה איך לאכול כל השנה בקו"ט.

(ישמח ישראל)

*

ולזה צוה הקב"ה לישראל בהוציאם אותם מארץ מצרים לאכול קרבן פסח ומצות מצה שעל ידי אכילת מצוה יתקנו חטא האכילה של אדם הראשון.

(ברך משה)

סיפור יציאת מצרים

ואפשר עוד שירמוז באומרו והגדת לבנך שאם יגיד הגדה האמורה בענין יזכה ה' שיגיד לבנו וכדי שלא תטעה לומר דוקא לזה אמר לאמר.

(אור החיים)

*

בליל פסח שאז מתגלין הארת המוחין אשר רומזין לזה המצה והמרור, ובזו הלילה מתגלה אור השכל והאמת והאמונה, וחופף בלילה הזה על כל זרע ישראל ואז כשתשיב לבנך תשובה זו ותגיד לפניו כל הסיפור הלז אז בודאי יכנסו דברי האב באזני הבן ויאמין באמת ביציאת מצרים, משא"כ בשאר ימות השנה שאז החשכות גובר בעולם עי"ז לא יוכל הבן לקבל דברי אביו ולהאמין בהם,

(אוהב ישראל)

*

בכל שנה ושנה בעת הזאת הסיפור הזה מועיל לטהר דיבורו ולהוציאו מתחת הסט"א ולהביאו אל הקדושה כמו שהיה אז בצאתם ממצרים שנגאל הדיבור.

(מאור ושמש)

*

והגדת לבנך ביום ההוא הגדה הוא לשון המשכה לבנך לדורות עולם מהנס שנעשה ביום ההוא וע"ז הוא שנאמר כי עושה ניסים ונפלאות עד אין מספר כי מהנס הזה נעשה ממנו ג"כ אח"כ ניסים ונפלאות אין מספר כנ"ל.

(תפארת שלמה)

*

וכל המרבה לספר ביצ"מ גורם לתקן נפשו ולהעלות נה"ק כמו בעת יצי"מ ע"כ ה"ז משובח אותיותיו ש"ם חב"ו שזוכה לשמות העולם ש"ם בכח חב"ו המסוגל לזה כנודע.

(ייטב פנים)

*

כל המרבה לספר ביצ"מ ה"ז משובח, ונתעלה ממדריגה למדריגה וישנו בחי' בקדושה זו למעלה מזו עד אין חקר, וע"י הסיפור ביצ"מ יזכה למדריגה והארה שלא הי' זוכה אלי' זולתו.

(מהר"י ט"ב)

*

לכן תקנו ענין סיפור יציאת מצרים שהוא בהדיבור כי זהו תשובת המשקל לתקן העון לשון הרע שגרם הגלות מצרים וכדאיתא בספה"ק דפסח נוטריקון פה סח כי מתקנים בזה ענין לשון הרע.

(ברך משה)

*

ע"י הסיפור הזה זוכים לידיעת ה', וזה הוא דבר שנראה בעינים כמבואר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכ"א מראה באצבעו הנה אלוקינו זה וכו' וע"י ריבוי הסיפור זוכה כ"א לראות בחוש ובעין התגלות אלקות בכל מקום.

(ישמח ישראל)

*

סיפור יצ"מ הכנה אח"כ לקבלת התורה.

(חסד לאברהם)

*

וחכ"א ימי חייך העוה"ז סיפור יצי"מ היא סגולה נפלאה לצרכי עוה"ז לפרנסה ולהשפעות טובות כאז"ל בפסח נדון על התבואה כל ימי חייך להביא לימות המשיח אף לעניני רוחניות.

(תפארת שמואל)

ימי חג הפסח

בכל מועד הקדושה אינה באה לאדם בפעם אחת רק צריך להמשיך עליו הקדושה בתפלת ערבית ושחרית ומנחה אבל בפסח בא הקדושה לאדם בפ"א כלשון פסח.

(עבודת ישראל)

*

החג הזה נקרא פסח מלשון דילוג ופסיחה שהקב"ה מעביר על מדותיו ואיננו מסתכל על כובד הפשעים ומעללים רעים של בני ישראל ומעביר עיניו מראות ברע.

(תפארת שלמה)

*

חג הפסח הוא המוח של כל המועדים מחמת שהוא מועד ראשון תיכף בעת יצי"מ.

(אוהב ישראל)

*

איתא בשם אא"ז הרה"ק החידושי הרי"מ זצ"ל שאמר: פסח מסוגל לפרנסה. והטעם כי בעת הזאת יצאו ישראל למדבר שממה, מקום שאין שם מזון, ובטחו בה' שיספיק להם צרכם, ומהאי טעמא בפסח נידונים על התבואה (ר"ה ט"ז ע"א). עוד אמר טעם מפני שאיתא בגמ' (פסחים קי"ח ע"א) קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף.

(ליקוטי יהודה)

*

אמר הקדוש מו"ה פנחס מקאריץ טעם למה בפסח נידונין על התבואה, לפי שכל הרודף אחר הכבוד וכו' וכל הבורח מן הכבוד הכבוד רודפו, כן הוא מי שרוצה להרבות במאכלים ואוכל מטעמים ותבשילים מבושמים כדי שיהי' רווחא לבסומי אז המאכלים בורחים ממנו ומתמעט ח"ו פרנסתו. ובהיפוך כשאוכל מאכלים בלא מטעמים בכדי שיספיק לו מעט מן המזון אז המזון רודף אחריו. והנה מאכל המצה אין בה טעם על כן בפסח דנין על התבואה להרבות מזונות לישראל עכד"ק וש"י.

(בני יששכר)

*

בפסח נידונים על התבואה אין הכוונה על התבואה בלבד, אלא גם על כל אשר יחסר להאדם יוכל להמשיך לו השפעות כאוות נפשו, ועל כן כל דיכפין ייתי וייכול, ולא זו בלבד אלא גם כל דצריך כל הצטרכותו ייתי ויפסח, שיפתח לו ה' את אוצרו הטוב.

(מנחם ציון)

*

ושמרתם את הדבר לחק לך ולבניך עד עולם. רומז בכאן בני חיי ומזוני, כי לח"ק ל"ך הוא מזוני, כי ח"ק לישנא דמזוני כדאיתא בגמרא (ביצה טז.) ולבני"ך הוא בני, עד עולם הוא חיי כטעם חיי עולם, ור"ל כי עי"ז שתשמרו הדבר הזה יומשך לכם בני חיי ומזוני ולכל ישראל.

(אמרי יוסף)

*

איתא בשם אא"ז החידושי הרי"ם ז"ל שאמר, פסח נותן חיות בכל יהודי, והטעם כי פסח ומילה הם שני מצוות עשה שבאם עוברים עליהם מחוייבים כרת, ומדה טובה מרובה, שאם מקיימים אותם הם נותנים חיות ואריכות ימים שהיא ההיפך מן הכרת.

(ליקוטי יהודה)

*

ח"ג המצו"ת בגימטריא שמור"ה עה"כ. והרמז בזה כי בחג המצות זוכה האדם לשמירה על כל השנה כמאמר הכתוב שמורים הוא וכו' שמורים לכל בני ישראל לדורותם.

(חסד לאברהם)

*

לחם עוני, שעונין עליו דברים הרבה. כי על ידי הלחם הזה מיכלא דמהימנותא עונין דברים הרבה, היינו כל התפילות ובקשות לבקש רחמים מעל היכולת המשגיח בפרטים.

(בני יששכר)

*

היום אתם יוצאים בחודש האביב. איתא בזוה"ק (פר' תצוה דף קפ"ג ע"ב) דבזכות מה שישראל אוכלים מצות בפסח הם ניצולים בדין בראש השנה, ויש לרמז זאת בפסוק הזה, היום, נקרא ראש השנה כמ"ש בזוה"ק (פר' בא דף ל"ב ע"ב), וז"ש היום אתם יוצאים, בר"ה אתם יוצאים בדימוס, בחודש האביב, בזכות המצות שאוכלים בחודש ניסן בפסח.

(דברי יחזקאל)

*

פוסקים מלומר גשם בחג הפסח, דהנה גשם הוא פרנסה, והנה אכילת מצה לחם עוני הוא סגולה לפרנסה, כי מאכילת מצוה הלזו נמשך פרנסה לכל השנה, על כן בפסח נידונין על התבואה, על כן מצה לחם עני בגימטריא גשם.

(בני יששכר)

דברות קודש

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ליל התקדש חג הפסח שנת תשפ"א לפ"ק

קדש. יל"פ על פי דברי הרה"ק מלובלין זללה"ה (הובא בשפתי צדיקים פ' בראשית) לפרש הנוסח (קידוש ליל שבת) אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו, כי הקב"ה קידש את עמו ישראל בחופה וקידושין כדת משה וישראל, ובמה קידש אותנו להיות נחשב קידושין, בקיום המצות, והגם שאנחנו עושים המצות ולא הוא כביכול, מכל מקום הרי אמרו חז"ל (קידושין ז.) באדם חשוב אף בנתנה היא מקודשת, דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה, גמרה ומקניא ליה נפשה. וזהו הכוונה אשר קדשנו במצותיו, וקשה הלא אנחנו עושים המצות, לזה אמר ורצה בנו, ובההוא הנאה דרצה בנו בזה הוי קידושין, עכד"ק.

וזה שאנו אומרים להשי"ת קודם קיום המצות בלילה הזה, קדש, שיקדש הקב"ה אותנו על ידי מצות הלילה, מצות מצה וסיפור יציאת מצרים שהן דאורייתא, וגם קידוש ביו"ט שיש שיטות דהוי מן התורה (עיין מנחת חינוך מצוה לא).

ועל פי זה נשכיל ונבין מה שכתב השל"ה הקדוש (מס' פסחים דרוש מצה עשירה) דארבע כוסות נגד ארבע אמהות, וכוס ראשון נגד שרה. דאיתא בשו"ע (אה"ע סימן ז' ס"ז) נכרי שבא על בת ישראל הבת פגומה לכהונה. והנה השי"ת כהן הוא (סנהדרין לט.), ובכן אלמלי נתערבו בין המצרים לא היה אפשר להשי"ת לקדש את ישראל, אך איתא במדרש (ויק"ר פל"ב ס"ה) בזכות שרה שגדרה עצמה נגדרו כל הנשים במצרים, ועל כן כוס ראשון שמברכין מקדש ישראל הוי בזכות שרה, להורות שזכותה של שרה אמינו עמדה לבנות ישראל במצרים שלא יתפגמו, ועל ידי זכינו שקדשנו הקב"ה במצותיו.

קדש. כוס ראשון מכוון נגד שרה אמינו (של"ה מס' פסחים דרוש מצה עשירה, מהר"ל גבורות ה' פ"ם).

ונראה בהקדם מה שנאמר (בראשית יד ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן, ופירש"י אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאום. ואיתא במדרשי חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פכ"ט) כל העבדים שנימולו עם אברהם אבינו לא נתקיימו, לא הם ולא זרעם בישראל. ויש לתמוה להיכן הלכו כל הני גרים. ומתאמרא בפי העולם (חידושי הרי"ם פ' לך) שכל זמן שאברהם היה חי היו דבוקים אצל אברהם והיו ישראלים, אבל כשמת אברהם והתחיל יצחק להנהיג את העולם ולהורות להם דרכי ה', נפרדו ממנו ולא היו רוצים להיות דבוקים אצלו, כי לא נראה להם דרכו, כי לא נהג כדרך אביו רק בדרך אחר, כידוע דאברהם חסד ויצחק גבורה, ולכן הלכו ממנו ונעשו אנשים פשוטים מעט מעט עד שחזרו לסורם ונעשו גוים גמורים, עכ"ד.

אמנם יתכן לומר, כי עבודתו הקודש של אברהם אבינו לא היה פועל ריק, ואף על פי שהם בעצמם חזרו לסורם, מכל מקום נשאר מהם ענף וזכר בקדושה, והם חסידי אומות העולם הנמצאים בכל דור ודור, וכמו שהיה אנטונינוס בדורו של רבי וכדומה, ויתכן ששורש נשמתם הוא מאותן גרים שנתגיירו על ידי אברהם ושרה.

והנה בכוס ראשון אנו אומרים קידוש היום, אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וכו' כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, ואין המכוון ורוממנו מכל לשון מן הרוצחים והגזלנים, שזה אינו חידוש שראוי להודות על זה שלא עשינו כהגרועים שבאומות, אלא המכוון הוא שרוממנו אפילו מחסידי אומות העולם והטוב שבגויים, ולכן אומרים זה על כוס ראשון, כי על ידי ששרה אמינו היתה מגיירת את הנשים הגיעו חסידי אומות העולם לחסידותם, ועם כל זה בנו בחר ה' להיות לו סגולה מכל העמים. (ליל ב)

כרפס, טובלים הכרפס במי מלח. מתאמרא משמיה דהרה"ק מהר"ש מבעלזא זללה"ה לפרש הטעם שטובלים הכרפס במי מלח, דאיתא במדרש (שמו"ר פי"ט ס"ה) דבעת שצוה ה' לעשות הפסח הוציא רוח מגן עדן, ושבט לוי שהיו מהולים היו רשאים לעשות הפסח, אבל כל ישראל לא היו מהולים, וכאשר הריחו ישראל ריח הפסח באו מיד אל משה ואמרו שרצונם לעשות הפסח, ואמר להם שכתוב בתורה (שמות יב מח) כל ערל לא יאכל בו, ומיד מלו עצמם. והנה איתא בגמרא (פסחים צב:) הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר וצריך טבילה, ובמצרים לא היה אלא הנילוס, והלכו כל הששים רבוא אל הנילוס, ומרוב העם נעכרו המים, ומים מלוחים נקראים מים עכורים, ולכן טובלים הכרפס במי מלח שמרמז לששים רבוא שבאו אל הנילוס לטבול עצמם, עכ"ד. אמנם יש להעיר בזה, הלא שבט לוי ושאר בני עליה כבר היו נמולים ולא הוצרכו לטבילה, ואם כן מדוע תקנו זכר לדבר זה שלא היה בכל ישראל.

ולענ"ד יש לומר בטעם שטבלו בני ישראל לפני הקרבת קרבן פסח, על פי מה דאיתא בתרגום יונתן על הפסוק (שמות יט ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים, שבערב פסח הטעין הקב"ה את בני ישראל על עננים, והובילם לבית המקדש אשר בירושלים ועשו שם הפסח, ובלילה החזירם למצרים. ואיתא במס' יומא (דף ל.) אין אדם נכנס לעזרה אפילו טהור עד שיטבול. ופירש"י אפילו לאו לעבודה. ולפי זה יש לומר כי כולם טבלו בלילה הזה, כי קודם שנכנסו למקום המקדש לשחוט את הפסח היו צריכים טבילה, ולזכר זה טובלין כרפס במי מלח, לרמז כי בליל יציאת מצרים הלכו כולם למקום המקדש וטבלו במקוה לפני זה.

כרפס. כתב האריז"ל (פרע"ח שער חג המצות פ"ז) כרפ"ס בגימטריא שי"ן במילוי, וכתב הבעל הטורים (פ' תבא) שי"ן ראשי תיבות ש'ם י' נ'קרא. וענין הטבילה במי מלח רמז על טבילה במקוה כדברי הרה"ק מהר"ש מבעלזא.

ויש לפרש על פי מה שכתב במגלה עמוקות (אופן רמ"ז) לפרש הכתוב (ירמיה יד ח) מקוה ישראל ה', פירוש שם של הוי"ה בו תמצא שיעור המקוה שהן ר"מ קבין תתק"ס לוגין, כי הוי"ה עולה בגימטריא כ"ו, ותכה זה על זה כ' פעמים ו', הרי ק"ך, ו' פעמים כ', הרי ר"מ. וכן תמצא בו תתק"ס לוגין כזה, כ"ף ו"ו, תכה הנעלם זה אל זה, ו' פעמים פ' הרי ת"פ, פ' פעמים ו' הרי ת"פ, הרי תתק"ס, עכ"ד.

ולכן כרפס שטובלין במי מלח הרומז על מקוה, הוא בגימטריא שי"ן ראשי תיבות ש'ם י' נ'קרא, כי על ידי הטבילה במקוה מתעורר שם הוי"ה ב"ה. (ליל ב)

יחץ, פורסין המצה לשנים, חלק הגדול מצניעו לצורך אפיקומן, חלק הקטן מניחו לצורך אכילת מצות. וצריך ביאור דבשלמא כזית מצה הוא פרוסה שנקרא לחם עוני, ודרכו של עני בפרוסה, אבל המצה שאוכלין זכר לפסח למה הוא בפרוסה, ואדרבה היה ראוי שיתקנו לקיים המצוה בהידור במצה שלימה.

ונראה בהקדם מה שכתב בפנים יפות (פ' בא) על הכתוב משכו וקחו לכם, ובמכילתא (שם יא כא) משכו ידיכם מעבודה זרה, וקחו מן השוק, והיינו שיקחו מן המצרים. וקשה דהלא המצרים היו עובדין לצאנם, והיה בו איסור משום נעבד, אלא דאמרינן בעבודה זרה (דף מב.) מכרה או משכנה מסתמא ביטלו, ואמרינן התם דוקא שמכרו לישראל אבל מכרו לנכרי לא ביטלו, לכך היו צריכין למשוך בתחלה מעבודה זרה, וכיון שידעו המצרים שמשכו את עצמם מעבודה זרה, היה ביטול במכירה זו, עכ"ד.

והנה קי"ל דשבירת עבודה זרה הוי ביטול. ולפי זה י"ל דמהאי טעמא עושין אפיקומן שהוא זכר לפסח מצרים בפרוסה, לומר שנשבר ונתבטל מעבודה זרה, והיה כשר להקרבה.

יחץ. י"ל בטעם פריסת המצה, בהקדם מה שכתב בעבודת ישראל (פ' בחקותי) הנה העובד מאהבה צריך שיהיה לו יראה המגביל ומצמצם את האהבה, דאלולי היראה יוכל להתקרב אל השי"ת מרוב אהבה עד כלות הנפש, וזה שאמרו (אבות פ"ג מ"ב) הוי מתפלל בשלומה של מלכות, היינו שיהיה לך שלימות של מלכות שמים מאהבה ומיראה, שאלמלא מורא"ה, היינו שאם לא יהיה לו מדת היראה, איש זה הקב"ה, את רעהו זה העובד מאהבה, חיים בלעו, עכ"ד.

אכן כתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (שובע שמחות אות יג) שבכדי שיוכל להלביש עצמו כסות חרדה שיהא נרתע לאחוריו לבלי לקרב אליו יתברך עד כלות הנפש, יעורר בעצמו מדת ענוה לומר מי אנכי לגשת אליו, ואז הגם שאהבה בוער בקרבו כרשפי אש שלהבת יה, מכל מקום הענוה תגביל אותו שלא יתקרב יותר מדאי, עכ"ד.

והנה השל"ה הקדוש (מסכת פסחים ביאור ההגדה) מדקדק במה שאומרים מצה זו שאנו אוכלין על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה, דלפי זה נמצא שאכילת מצה תהיה זכר לחפזון החירות, והמשמעות מזה שהחפזון לענין גאולה דבר טוב הוא, והדבר נראה בהיפך, כדברי הנביא שאמר על הגאולה אחרונה (ישעיה נב, יב), כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון וגו'. אך ביאור הענין שזה מורה על אהבת ה', כי התשוקה ניכרת בחפזון, כענין דרך מצותיך ארוץ וכו' (תהלים קיט לב), עכ"ד. [הביאו הבבני יששכר (ניסן מאמר ד דרוש י ע"ד הסוד)]. הרי כי אכילת מצה הוא זכר לחפזון דישראל שיצאו ממצרים מחמת שהיו משתוקקים לקבלת התורה.

ובזה יתפרש הטעם ששוברין את המצה, כי מצה מורה על מדת השתוקקות ואהבת ה', ויש חשש שמא יבואו לידי כלות נפש, ואכן הצדיקים בלילי פסחים היו במדריגה גבוה עד למאוד אשר בערה בם רשפי אש שלהבת יה מגודל אהבת ה', על כן בכדי שלא יבואו לידי כלות הנפש שוברים את המצה, להורות על לב נשבר, שזהו העצה היעוצה שישבור רוחו בקרבו ויאחוז במדת הענוה, ועל ידי זה ירתע לאחוריו ויצמצם האהבה הבוער בקרבו, וישאר נפשו בחיים. (ליל ב)

יחץ, מגיד, פורסין מצה האמצעי, חלק הגדול טומנין לאפיקומן וחלק הקטן מניחו בין המצות, ואומרים עליו ההגדה, הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, ויש להבין הקישור.

וי"ל על פי מה דאיתא בהגדת ראפשיץ (עמוד מג) בשם חמרא טבא בטעם שמחלקין מצה האמצעי, שהוא כנגד יצחק, חלק גדול רמז על עשו בנו הגדול, וחלק הקטן רמז על יעקב בנו הקטן, עכ"ד.

ובזה יתפרש מה שטומנין חלק הגדול לאפיקומן, על פי דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בהגדת מהר"י ט"ב, כי צפון רומז על גאולה העתידה שהוא צפון ונעלם, עי"ש. והנה אז ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, ועל כן טומנין חלק הגדול לאפיקומן, לרמז על לעתיד שאז יקחו חלק הגדול לעשות בהם משפט כתוב.

והנה חלק הקטן הרמז על יעקב טומנין בין המצות ואומרים עליו סיפור יציאת מצרים, וביאור הדבר, כי כתב בהגדת הלל נרצה (פיסקא עבדים היינו) בטעם יציאת מצרים קודם הזמן, על פי מה שכתב רשיז"ל (במדבר כ טו) עה"פ וירעו לנו מצרים ולאבותינו, מכאן שהאבות מצטערים בקבר כשפורענות באה על ישראל. ומעתה י"ל כי צער זה שנגרם לאבותינו על ידי השעבוד, זה לא היה בכלל הגזירה, ולכן זה השלים הזמן של ארבע מאות שנה, עכ"ד.

והנה כ"ק מרן דו"ז זללה"ה כתב בדברי יואל (ויחי עמוד תצג) דכיון שיעקב אבינו לא מת (תענית ה.), על כן ודאי שהוא מרגיש בצערן של ישראל יותר מכל האבות, ולפיכך כשתבוא השמחה והגאולה לישראל, יגל יעקב ישמח ישראל (תהלים יד ז), עכ"ד.

ועל כן בדין הוא שיטול יעקב שכרו, ולוקחין הפרוסה הקטן המכוון כנגד יעקב ואומרים עליו סיפור יציאת מצרים, כי הוא מצטער יותר משאר האבות, ובזכותו זכינו ליציאת מצרים קודם הזמן.

וזהו הא לחמא עניא, היינו הפרוסה המכוון נגד יעקב, די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, שעל ידי שנצטער בצרתן של ישראל במצרים נשלם הזמן, וכיון שכן הרי אין צורך עוד לשעבוד שאר גליות, ולכן נכון לבינו בטוח בה' כי אף על פי דהשתא הכא, נזכה לשנה הבאה להיות בארעא דישראל. (ליל ב)

יחץ, מגיד, פורסין מצה האמצעי, ואומרים עליו ההגדה, הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, ויש להבין הקישור.

ונ"ל על פי מאמר הרה"ק רבי שמשון מאוסטראפאלי ז"ל לפרש מדרש פליאה על הפסוק (תהלים צא טו) עמו אנכי בצרה, אל תקרי בצרה אלא בצירי. דהנה כתיב (שמות יט ה) והייתם לי סגולה מכל העמים, פי' כי שם הוי"ה ב"ה מתחיל באות י', וכן שם ישראל מתחיל באות י', וכן ירושלים מתחלת באות י', ותלת יודי"ן הוא נקודת סגול, וכאשר ישראל שוכנים בירושלים והקב"ה משרה שכינתו עליהם, מצטרף יחד תלת יודי"ן ונעשה נקודת סגול, וזהו והייתם לי סגול"ה מכל העמים, בבחינת סגול. והנה כאשר גלו בני ישראל מארצינו הקדושה נחסר י' דירושלים, אבל י' דהוי"ה

נשאר בהם כי עמו אנכי בצרה, ומתוך כך מצטרף יחד שתי יודי"ן שהוא נקודת צירי, וזהו עמו אנכי בצרה אל תקרי בצרה אלא בצירי, שנשאר י' דהוי"ה וי' דישראל ביחד כנקודת צירי, עכ"ד.

והנה מצה שלימה הוא צורת אות י' (פרע"ח שער חג המצות פ"ג), ולפי זה יש לומר שהג' מצות הן נגד הני תלת יודי"ן שם הוי"ה ב"ה ישראל וירושלים, וב' מצות הן שלימות נגד שם הוי"ה ב"ה וישראל, ולוקחין האמצעית שהוא נגד ירושלים וחולקין לשנים, רומז על חורבן ירושלים, ועל זה אומרים הא לחמא עניא, וקאי על מצה האמצעי, דדרכו של עני בפרוסה, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, שכאשר נזכה לגאולה העתידה ולהיות בירושלים הבנויה, יהיו ג' מצות שלימות שיהיה הסגו"ל שלם. (ליל ב)

בזוה"ק (רע"מ פ' בא דף מ:) כשהאדם מספר יציאת מצרים, ביה שעתא כניש קוב"ה לכל פמלייא דילה ואמר לון זילו ושמעו ספורא דשבחא דילי דקא משתעו בני וחדאן בפורקני, כדין כלהו מתכנשין ואתיין ומתחברין בהדייהו דישראל, ושמעין ספורא דשבחא דקא חדאן בחדוה דפורקנא דמריהון, כדין אתיין ואודן ליה לקוב"ה על כל אינון נסין וגבורן ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון. ויש להבין הלא בני ישראל כבר סיפרו ביציאת מצרים בשנה שעברה, ומה החידוש בכל שנה ושנה.

וי"ל שהמכוון הוא על המלאכים חדשים שמתחדשים בכל יום ויום, וכאמרינו בשירת אקדמות חדתין נבוט לצרפין, וגם נבראו כסדר מלאכים חדשים מן המצות שבני אדם עושים, והן לא שמעו עדיין סיפור זה בשנה שעברה, והוא חידוש אצלם.

וביותר מזה יש לומר שהן משבחין על עמא קדישא, כי גם אחרי שעבר עוד שנה בגלות החל הזה, ועוד ישראל רד עם אל, ועדיין אנו מקיימים מצות סיפור יציאת מצרים בכל שנה, הרי זה חידוש ופלא גדול, ומתעורר על ידי זה שבח על עמא קדישא.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי וייכול.

ואפ"ל על פי מה שכתב באגרא דכלה (פ' עקב) לפרש מה שאמרו חז"ל (אסת"ר פ"ט ס"ב) שייעצו יועצי המן לו שיעשה עץ לתלות את מרדכי, כי חזרו על כל הצדדים, במים כבר נעשה להם נס ביציאתם ממצרים, באש נעשה נס לאברהם ולחנניה מישאל ועזריה, וכן על כל שאר הענינים, עי"ש. דקשה על זה וכי טפשים היו, הלא כל מי שיש לו מוח בקדקו יבין וישכיל מי שיכולת בידו להציל ממים ואש וחרב וחנית, הוא יכול להציל מתליה. אך הנה כתבו רבותינו הקדושים צדיקי דורותינו בקבלה מבעלי רוח הקודש (עיין נועם אלימלך פ' בא) כאשר יצטרך אדם לאיזה ישועה כגון לרפואה ולהצלחה ולעבור במצילות ים מבלי מכשול, אזי יזכור במו פיו מעין אותן הנסים בכיוצא בזה שנעשו לצדיקי הדורות לרבים או ליחיד. והנה הם היו קליפות גדולות, והיו יודעים שנתחייבו אותו הדור והיה בידם מעט זכיות, רק ידעו שעל ידי ספורי הנסים בכיוצא בענין יושעו לעין כל אפילו בזולת זכיות, ועל כן ביררו דבר כזה שאי אפשר להם לספר מעין. ולכן התורה הקדושה המייעצת לישראל בחכמה צותה אותנו לספר ולזכור ביציאת מצרים, שהוא כלל כל הנסים, ואפילו יארע ח"ו דבר חדש, הכל היה נס דוגמתו ביציאת מצרים, ועל ידי זה יפלו אויביהם בהשמד וכלה לאין מרפא, עכ"ד.

ומטעם זה נקרא מצה לחם עוני, ואמרו חז"ל (פסחים לו.) לחם שעונין עליו דברים הרבה, כי על ידי שעונין עליו דברים הרבה בסיפור יציאת מצרים, עונין עליו מן השמים דברים הרבה להוושע בכל מיני ישועות. וכתב החתם סופר (דרשות דף רנט.) מצ"ה ראשי תיבות (תהלים נד ט) מ'כל צ'רה ה'צילני, כי על ידי שמספרים סיפור יציאת מצרים על המצה, מעוררים ישועות להנצל מכל צרה וצוקה.

וזה שאמר הא לחמא עניא, לחם שעונין עליו דברים הרבה, ומפרש ואומר כל דכפין, מי שהוא זקוק להוושע בדבר ישועה ורחמים, ייתי וייכול, ועל ידי מצות אכילת מצה שמספרים עליו סיפור יציאת מצרים יוושע בכל מילי דמיטב.

כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל. יש לדקדק כפל הלשון למה, ותו למה אמר ייתי ויפסח, הלא אין לנו מזבח וקרבן.

ויל"פ כי בעוה"ר אין לנו קרבן פסח בזמן הזה, אבל שיח שפתותינו חשוב לפני הקב"ה, ואנו זוכין לקיים מצות הפסח על ידי עסק התורה. וכמו כן לעתיד יחדל אביון מקרב הארץ, ולא יוכלו לקיים מצות צדקה רק על ידי העסק

בתורת צדקה, אבל בזמן הזה אנו מקיימים מצות צדקה בפועל המעשה.

וזה שאמר כל דכפין ייתי וייכול, לקיים מצות צדקה לעני בפועל מעשה, כל דצריך ייתי ויפסח, לקיים מצות קרבן פסח על ידי עסק התורה, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, ואז יהיה להיפוך, שנקריב קרבנות בפועל מעשה ומצות צדקה יקיימו על ידי עסק התורה.

ואפילו כולנו חכמים וגו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. ויש להבין מאי ס"ד דאילו היינו כולנו חכמים לא היינו מחוייבין לספר ביציאת מצרים.

וי"ל על פי מה שכתב הישועות יעקב (או"ח תרפ"ב סק"ב) על מה שאמרו חז"ל (שבת לב.) העושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, שזה דוקא בנס נסתר, אמנם כשהנס מפורסם שהכל מכירין כי מאת ה' היתה זאת, ועל ידי זה נתקדש שמו יתברך בעולם, אדרבה ניתוסף לו זכות חדש מה שעל ידו יתקדש שם שמים בעולם, עכ"ד.

ועל פי זה יש לומר מילתא בטעמא שנצטווינו לספר ביציאת מצרים, כי מאחר שהוציאנו ה' ממצרים בנסים ונפלאות ונשתנו סדרי בראשית, על כן אנו מספרים הנסים, כדי שיהיה מזה קידוש שם שמים, וממילא ליכא נכיון זכות.

אמנם כתב בקדושת לוי (פ' וירא) בפירוש הפסוק וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר, ולכאורה יקשה דמה בא הכתוב להשמיענו שפקד ה' את שרה כאשר אמר, דודאי הקב"ה מקיים דברו. אך הענין כי אמרו רבותינו ז"ל כשהשי"ת עושה נס לאדם מנכה מזכיותיו, וכשפקד השי"ת את שרה דהוה נס שיהיה להם בן לעת זקנותם, ורצה שלא ינוכה להם מזכיותיהם, לכן הבטיח להם מקודם שיהיה להם בן, ואז כשפקד השי"ת וקיים להם הבטחתו, בדין הוא שלא ינוכה להם מזכיותיהם, כי מה שנתן להם השי"ת בן, זה היה כדי לקיים דברו. וזהו וה' פקד את שרה כאשר אמר, פי' כאשר כבר הבטיח להם בן, ושלא תקשה למה לי ההבטחה, מפרש הכתוב ויעש ה' לשרה כאשר דיבר, פי' שזה העשיה שעשה היה כאשר דיבר לקיים הבטחתו, ואילולא הבטחתו אז כשהיה נותן להם בן היו מנוכים מזכיותיהם, עכ"ד.

וכדבר הזה יש לומר לענין נסי יציאת מצרים, דאף על פי שנשתנו סדרי בראשית, אין כאן נכיון זכות, כיון שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, וגם כמה פעמים נאמר לפרעה שיעשה הקב"ה נסים ונפלאות למען ספר שמי בכל הארץ, אם כן כל הנסים היו רק קיום הבטחתו יתברך, ואין הקב"ה מנכה מן הזכיות.

וזה שאמר הבעל הגדה, ואפילו כולנו חכמים וכו' כולנו יודעים את התורה, ואנו יודעים שהבטיח הקב"ה על כל הנסים ונפלאות שעשה עמנו במצרים, ולפי זה אין צורך בסיפור מחמת שיתקדש שם שמים על ידי זה, עם כל זה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים.

ואפילו כולנו חכמים וגו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. ויש להבין מאי ס"ד דאילו היינו כולנו חכמים לא היינו מחוייבין לספר ביציאת מצרים.

וי"ל על פי מה שמביא מרן דו"ז זללה"ה בהגדה מהר"י ט"ב (פיסקא אמר ראב"ע) בשם ספה"ק (עיין זרע קודש לפסח) שגאולת מצרים היתה שורש כל הגאולות וגם שורש ויסוד של הגאולה העתידה (זוה"ק ויקהל דף רטז:), ועל ידי הסיפור ביציאת מצרים ממשיכים התעוררות גאולה העתידה. ופירשו בזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח, שמצות סיפור יציאת מצרים מביא לימות המשיח, עכ"ד.

אמנם הלא גם בזכות לימוד התורה מתקרב הגאולה, כדאיתא במדרש (ויק"ר פ"ו ס"ג) אין כל הגליות מתכנסות אלא בזכות משניות. וכן אמרו חז"ל (בבא בתרא דף ח.) אין הגלות מתכנסות אלא בזכות תנויי, שנאמר (הושע ח י) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם, אי תנו כולהו עתה אקבצם.

ובכן יש לומר דסלקא דעתך אמינא כיון שהחכמים ויודעי התורה יכולין לקרב את הגאולה על ידי לימוד התורה, שוב אינם צריכים עוד לספר ביציאת מצרים, לזה אמר אפילו הכי מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, כי כן צוה עלינו הקב"ה, מזה ומזה אל תנח ידך. (לילב)

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות, וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח. ודקדקו המפו' מה נתחדש לו לרבי אלעזר בן עזריה בדרשת בן זומא, הלא החכמים חולקים עליו, וקי"ל בכל הש"ס יחיד ורבים הלכה כרבים.

וי"ל על פי הגמרא במס' עירובין (דף יג:) מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן, מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן. וקשה דכי מפני שענוים הם נקבע הלכה כמותן, וכי משא פנים יש בדבר, הלא ראוי לקבוע הלכה למי שהוא חכם יותר, דודאי מכוון אל האמת. ופירשו המפרשים (עיין בראש דוד פ' לך בשם ספר מהררי נמרים) כי מחמת דבית הלל היו ענוים והיו מחזיקין את בית שמאי לגדולים מהן, על כן בכל פעם אשר בית שמאי חולקים עליהם היו נושאים ונותנים בדברי בית שמאי, כי היו חושבים אולי המה כוונו אל האמת, ומחמת זה באו בית הלל על האמת, וזהו ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהם, כלומר קודם שחקרו בדעתם בזה, היו שומעים דברי בית שמאי, שהיו נושאין ונותנין בהם, כי לאחר שגומר אדם בדעתו דבר מה, קשה לו אחר כך לחזור בו, לכן היו שומעין דברי בית שמאי תחילה ואחר כך היו חוקרין בדעתם, ולכן עמדו על האמת, אבל בית שמאי היו סומכים על דעתן לחוד ולא היו נושאין ונותנין כלל בדברי בית הלל, לכן הלכה כבית הלל, עכ"ד.

וזה שאמר רבי אלעזר בן עזריה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, כי הוא לא ידע תחילה סברת החכמים, ולא היה יודע לישא וליתן בדעתם ובסברתם, ולכן אמר שלא זכה לקבוע ההלכה בענין זה, עד שדרשה בן זומא ואז שמע סברת שניהם, הן סברת בן זומא והן סברת החכמים, והיה יודע לעיין ולפלפל בסברת שניהם, וכך היה יודע לפסוק ההלכה למעשה.

שנאמר למען תזכור את יום צאתך וכו' ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות וכו', ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא, יש לבאר הקישור.

וי"ל על פי מה שכתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' נשא עמוד כז) אהא דאיתא במדרש (שמו"ר פל"ד ס"א) קול ה' בכח (תהלים כט ד), לפי כחו של כל אחד ואחד. ביאור הדבר, אם כי הדיבור נאמר לכולם בשוה, מכל מקום פירוש הדבר היה לפי בחינתו של כל אחד ואחד, על דרך משל לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ ג), פשוטו כמשמעו, ויש בו עוד פירוש (נועם מגדים פ' האזינו) אשר בשעה שעומד על פני ועובד, לא יהיה לך שום מחשבה זרה או להתפאר בפני בני אדם, וזה בחינת אלהים אחרים ח"ו. והנה הפירוש הפשוט שוה לכל נפש, והפירוש השני הוא לבני עליה, אבל על פשוטי העם אמרו (פסחים נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וזה שאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה, כללות הדברים הנראה שוה לכל, היה לאמר, לכל אחד ואחד לפי ערכו, עכ"ד.

ובבחינה זו כתב בייטב לב (פ' ואתחנן עמוד לו) בענין יציאת מצרים, שהיה ההוצאה מגלות לגאולה ומשעבוד לחירות לכל אחד ואחד משונה משל חבירו, שלא היה דומה כאב של זה לשל זה, יש מי שסבל יסורי גלות בעול מסים וארנוניות, ויש מי שסבל בעבודת גופו בחומר ולבנים, ומהם מי שסבל יסורים באבדן מולדתו, ומהם מי שסבל יסורי נפש כי תכבד העבודה לבל ישעה אל עושהו ויחשב עם קונהו, ומהם מי שהיה כואב ונאנח מצערן של ישראל וצער גלות השכינה עמהם כביכול, וכדכתיב (ישעיה סג ט) בכל צרתם לו צר, וכהנה וכהנה לא ראי צערו של זה כצערו של זה בעת הגלות, על כן כתיב (שמות ג ז) ויאמר ה' החוקר כליות ולב, ראה ראיתי ראיות הרבה, את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שעלתה לפני בשוה שמעתי מפני נוגשיו דייקא, כי ידעתי את מכאוביו דייקא בפרטי פרטיות, כל אחד ואחד מה שכואב לו, על כן וארד להצילו וגו' ולהעלותו כפי ערכו לכל אחד ואחד. ובייטב לב (פ' יתרו עמוד קס) מפרש בזה מה שנאמר במתן תורה (שמות כ ב) אנכי ה' אלהי"ך בלשון יחיד, לפי השגתו של כל אחד ואחד, אשר הוצאתיך בלשון יחיד, מארץ מצרים, ר"ל שלכל אחד ואחד היתה ההוצאה מגלות לגאולה ומשעבוד לחירות משונה משל חבירו, ובאופן זה ניתנה התורה לכל אחד ואחד לפי בחינתו, עכ"ד.

והנה אלו האנשים שנשתעבדו במצרים בחומר ובלבנים, היה שעבודם רק ביום, כי בלילה לא היו יכולים לעבוד בפועל המעשה, שלא היו להם מאורות, אך אלו שנשתעבדו בשעבוד הנפש מה שהצטערו בצער השכינה, זה היה גם בלילה.

ובזה יש לפרש הא דקי"ל (רמב"ם הלכות קריאת שמע פ"א ה"ג) מצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה, והגם שעצם עבודה לא עבדו בלילות, מכל מקום צער קושי עבודת ה' בערות הארץ היה גם בלילות.

וזהו המכוון, מזכירין יציאת מצרים אף בלילות, וכי תימא איזה עבודה קשה היה בלילה, על זה אמר ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, שניתנה התורה לעמו ישראל לכל אחד ואחד לפי בחינתו, כמ"ש אשר אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי, שכל אחד ואחד הבין דבר אחר, ובכן גם בגלות

מצרים היה משונה לכל אחד ואחד לפום דרגא דיליה, ואם כן נמצא שהיה השעבוד גם בלילה. (ליל ב)

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא, יש לדקדק למה הזכיר כאן מתן תורה.

ויתבאר על פי מה שכתב החתם סופר בדרשותיו (לשבועות דף רפח.) כי לא ניתנה התורה ליחידים, כי אם לכללית ישראל, באופן שיהיה לכל אדם מישראל חלקו בתורה, ואם הוא אינו בא, בא בנו או בן בנו ממשפחתו וירש אותה מורשה, כי הניצוץ שבתוכו אם אינו מבעיר עתה התלהבות התורה עתיד הוא להבעיר אחר כמה דורות, שלא יצוייר שתהיה כתר תורה ניטל ממשפחה אחד מישראל מעתה ועד עולם ח"ו, וזה הטעם שאוכלין מאכלי חלב בחג השבועות (שו"ע או"ח סימן תצ"ד בהגה), כי החלב היא אופן הברירה מהפרה אוכל מפסולת, אמנם אחרי שנחלבה הפרה והוציא החלב ממנה אזי אם נברור גם החלב בעצמה תחלק לג' מינים, השומן והוא החמאה החשוב שבה, והנותר יעשה ממנה חריצים וגבינות והוא הבינונית, והשלישית מי החלב שאינו שוה כלום, אמנם בלי ברירה אלא יניחנה כמות שהוא מעורב, הרי שלשתן בצירופם טוב מאוד, והוא משקה חשובה מאוד והיא מחיה אדם ובהמה בראשית הווייתם, והכי נמי עם ה' אלו נבררו מפרות הבשן אומות העולם כמוציא החלב מדדי הפרה, ואם גם עתה נברור החלב בעצמו ויהיו בני עליה בבחינת חמאה והבינונים בבחי' גבינה, וישארו שארי עמא דארעא ח"ו כמו חלב שאין בהם צורך, ולא ניחא למאריהו למימר הכי, אלא ישארו בתערובתם ותהיה משקה המחיה כל העולם שוה לכל, וזהו פי' נוסח ברכת התורה אשר בחר בנו מכל העמים, ר"ל כי מן העמים בחר וברר אותנו כבורר אוכל מתוך פסולת, אמנם אחר אותה הברירה נתן לנו את תורתו לשון נתינה הוא בלי ברירה ובחירה אלא במתנה אפילו למי שאינו ראויה, עכ"ד.

וזה שאמר ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, להורות שהקב"ה לא עשה ישיבה למצויינים בלבד, אלא נתן את התורה במתנה לכולם בשוה בלי בירור בין הארבעה בנים, כמו כן השפעות הקדושות היורדת בלילה זה הוא שוה לכל אחד מישראל.

חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

ויל"פ על פי המשנה (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. וכתב באמרי נועם (הגדה אות ח) ה"א לחמ"א עני"א בגימטריא ירא"ה, רמז כי מצה משפיע יראת ה'.

וזה שאמר אין מפטירין וגו' שתשאר טעם מצה בפיו, היינו מדת היראה שבאה ממצות מצה תשאר בפיו ואז יהיה חכמתו מתקיימת.

רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר, ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל. וצ"ב מנלן שכפר בעיקר וגם למה אילו היה שם לא היה נגאל.

ויל"פ על פי דברי תפארת שלמה (רמזי פסח) מצה מגרש בחינת הרע מקרבו, וזה שאמר אברהם אבינו (בראשית יח ה) וסעדו לבכם אחר תעבורו, כי פסח היה, ומצות אפה ויאכלו, ועל ידי כן בחינת האחר תעבורו, שנאמר (שמות לד יד) לא תשתחוה לאל אחר, וזה שאמר (פסוק יז) אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמך ליה את חג המצות תשמור, עכ"ד. הרי מבואר כי סגולת מצות מצה לבטל כח עבודה זרה.

ולפי זה יש לומר כי בן הרשע המואס במצות החג, שהוציא עצמו מן הכלל וכפר בעיקר, ואינו רוצה לבטל העבודה זרה שבתוכו, על כן אומרים לו אילו היה שם לא היה נגאל, כי לצורך הגאולה היה מן ההכרח שינתקו עצמן מטומאת עבודה זרה, וכמו שנאמר משכו וקחו לכם, משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה. וזה שאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, ופירש"י בעבור זה שאקיים מצותיו מצה ומרור, היינו בזכות אכילת מצה המוציא טומאת עבודת זרה מקרבינו.

והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. ודקדק באור החיים הקדוש צריך לדעת אומרו לאמר, והלא כבר אמר והגדת.

וי"ל הכוונה על פי פתגם דרבנן חסרון הסברה זה לאות על חסרון הבנה. וזה שאמר והגדת לבנך ביום ההוא, בהבנה היטב עד שיוכל להסביר, וזהו לאמ"ר, שגם הוא יאמר ויסביר לאחרים הנסים של יציאת מצרים.

יכול מראש חודש תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. וצריך ביאור מאי סלקא דעתך לקיים מצות הסיפור מבעוד יום.

וי"ל על פי מה שכתב בשו"ת יד אליהו (סימן נ"א) אהא דאיתא במדרש (שמו"ר פ"ט ס"ה) דבליל פסח מצרים נימולו כל בני ישראל, ולכאורה איך נימולו ישראל בלילה, למ"ד אין מלין אלא ביום, אך מבואר בזוהר הקדוש (בא דף לח.) דליל פסח מצרים הוה נהיר ליליא כיומא דתקופא דתמוז, ומעתה כיון דאותו הלילה כיום יאיר, הוה ליה כמו יום לכל דינים שבתורה, ושפיר נימולו בלילה ההוא, עכ"ד.

ולפי זה אותו לילה פסח מצרים היה דינו כמו יום וכמו לילה, כמו יום, כיון שנימולו אז ושחטו הפסח, וכמו לילה, שקיימו אז מצות הלילה אכילת פסח מצה ומרור, ובכן הוה אמינא שגם לדורות נוכל לקיים מצות סיפור יציאת מצרים ביום שלפניו, לזה אמר בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, והרי אכילת מצה ומרור הוא רק בלילה כדכתיב בערב תאכלו מצות, על כן אין ראוי לספר ביציאת מצרים רק בלילה. (ליל ב)

מכסין המצות ואוחזין את הכוס ואומרים, והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה מצילנו מידם.

ויש לומר על פי עובדא מצדיק אחד מנכדי הרה"ק מווארקא ז"ל שהגיע בחול המועד פסח אל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא ז"ל וביקש ממנו הרה"ק מבעלזא לומר דבר תורה בשם זקינו, פתח ואמר על מה שנאמר בהגדה אצל והיא שעמדה יכסה המצות ויקח הכוס, והיינו יכסה המצות דאורייתא, ויקח הכוס דרבנן, ועל זה אומרים והיא שעמדה לאבותינו ולנו, פי' גזירות חכמים ותקנותיהם היא שעמדה לנו בגלותינו להתחזק בדרך התורה ולהשאר עם סגולה, וצוה הרה"ק מבעלזא לרשום הדברים בעצם חול המועד.

ואפשר לפרש על פי מה שכתב בבינה לעתים (דרוש מה) כי משעת מתן תורה שהקב"ה נשא את ישראל עם קרובו כאשר ישא איש את אשתו בחופה וקידושין, מאז התחייב כביכול הקב"ה לנו בעשרה דברים שמתחייב אדם כשנושא אשה שהן מזוני וכסות ורפואה וכו' כמבואר בשלחן ערוך (אה"ע סימן ס"ט), וכן מחויב לגאלינו מן הגלות, מכח חיובי בעל לאשתו שנתחייב בפרקונה (כתובות נא.), עכ"ד. אמנם כל החיובים הללו אינם אלא מדרבנן.

ולכן מכסין את המצות, שהוא מן התורה, ואוחזין את הכוס, שהיא מצוה מדרבנן, ואומרים והי"א, היינו גזירות חכמים ותקנותיהם, שעמדה לאבותינו ולנו וכו' והקב"ה מצילנו מידם, שהוא מקיים תקנת חכמים שתקנו פרקונה תחת מעשי ידיה, ועל כן הוא מחוייב לגאלינו מן הצרות הבאות עלינו, והוא מצילנו מידם.

שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם.

ויל"פ על פי דברי א"ז זללה"ה בייטב פנים (הוד והדר אות ס) מה שאמרו בזוה"ק (פ' וישב דף קפה.) קשה להנצל מבעל בחירה, זה דוקא בישראל, דמחשבה רעה לא הוי כמעשה, לכן אין הקב"ה מזדקק לבטל בחירה חפשית, אבל בנכרי שמחשבה רעה הוי כמעשה, אם כן מיד שחשב מחשבתו הרעה הוה כאילו כבר עשה, לכן הקב"ה מציל שלא יוכל להפיסק זממם במעשה ולא נתבטל הבחירה, כי נתקיים על ידי מחשבתו, עכ"ד.

וזהו שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו במחשבה, והקב"ה מצילנו מיד"ם, היינו בפועל המעשה, דסגי במחשבה דהוה כמעשה. (ליל ב)

ובמורא גדול זו גילוי שכינה. יש לבאר מה שייכות דרש זה עם שאר הדרשות בפסוק זה ביד חזקה זו הדבר ובזרוע נטויה זו החרב ובאותות זה המטה, שכולם הם נוגעים אל המכות.

וי"ל על פי מה שכתב רשי"ז בפסוק (שמות יח יא) כי בדבר אשר זדו עליהם, במים דמו לאבדם והם נאבדו במים. הרי שהמצריים נענשו לפי מחשבתם הרעה. והנה אין המלאכים יודעים מחשבות בני אדם (עיין ישמח משה פ' וירא), ולכן היה צורך שהקב"ה בכבודו ובעצמו יתגלה במצרים כדי להענישם לפי מדתם, נמצא שגם זה מה שהיה ובמורא גדול זו גילוי שכינה, הוא חלק מן המכה והעונש. (ליל ב)

אילו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו. ויש לדקדק דלכאורה הוא שלא כסדרן, דהא שבת במרה נצטוו (שבת פו:), וזה היה קודם ירידת המן כמפורש בכתובים בפ' בשלח.

וי"ל על פי מה דאיתא במכילתא (יתרו פ"ו ס"ד) זכור את יום השבת לקדשו, זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש. ופירש במרכבת המשנה דדריש ליה מדאמר קרא את יתירה, לרבות דמוסיפין מחול על הקודש, עי"ש. והנה איתא במכילתא (יתרו פרשת בחדש ס"ב) ושמרתם את בריתי, רבי אליעזר אומר זה ברית שבת. וגם כאן יתפרש הכוונה על תוספות שבת. ולפי זה שפיר הוה כסדרן, שתחילה האכילנו את המן, ואחר כך נתן לנו א"ת השבת, זה מצות תוספות שבת שנצטווינו בסיני. (ליל ב)

והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור כן ה' אלקינו ואלקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים. ודקדק דו"ז וללה"ה מהו הכוונה באומרו מועדים ורגלים אחרים.

וי"ל על פי מה שפסק הרמב"ם והובא בשו"ע (או"ח סי' תקכ"ט ס"ד) חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו משוטטים ומחפשים בגנות ופרדסים ועל הנהרות שלא יבואו לידי עבירה, עי"ש. וכתב בבני יששכר (ניסן מאמר ד דרוש י' חלק הדרוש) בשם ספר מקראי קודש (ח"ב פ"ב) שכח הקדושה של המצה, מבטל יצרא דעריות.

ועל זה אנו מתפללים כמו שהגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור, שהוא מבטל יצרא דעריות, כן יגיענו למועדים ולרגלים אחרים, שלא יצטרכו עוד להעמיד שוטרים בימי החגים, ואז יהיו מועדים ורגלים אחרים, באופן אחרת לגמרי, באופן גבוה ונישא. (ליל ב)

פותחין הדלת לכבוד אליהו זכור לטוב, ואחר כך אומרים שפוך חמתך וגו'.

יל"פ על פי דברי מטה מנשה (רמזי פסח) לפרש מאמרם ז"ל (פסחים מב.) שאין לשין המצות אלא במים שלנו, ודקדק בעבודת ישראל מהו הלשון שלנ"ו, הוה ליה למימר של"ן. אך הענין כי שלנ"ו בגימטריא דו"ד בן יש"י, מי"ם שלנ"ו בגימטריא משי"ח בן דו"ד עם אליה"ו, וזה רמז שעל ידי עבודת אפיית המצות נזכה להגאולה שלימה. [וזה שאמר הא לחמא עניא וכו' השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, בזכות אכילת מצה נזכה לגאולה שלימה על ידי אליהו ומשיח]. ולכן אחר שאכלנו את המצה אנו פותחין הדלת לכבוד אליהו זכור לטוב, לקרוא לו עכשיו, כי ראוי הוא שיבא, ואנו אומרים שפוך חמתך על הגוים, שהן עשו פירוד בין הדביקים והם גורמים שתתעכב ביאת אליהו זכור לטוב.

פודה כהלכה צדיקיו יאמרו לו לך ולך. י"ל דהנה הקב"ה גזר אומר בברית בין הבתרים (בראשית טו יג) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה, ובמציאות לא היו במצרים רק מאתים ועשר שנים, ואיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ח) דחשבינן הגירות מלידת יצחק. והקשו המפרשים הרי הגזירה היתה שיהיו גרים בארץ לא להם, ואמרינן בגמרא (בבא בתרא ק.) שאברהם קנה את הארץ בחזקה על ידי הילוכו דדייש אמצרי, והיאך נתקיים הגירות בארץ לא להם. ותירץ בישועות יעקב (דרוש לפ' וישב) דאתיא כמ"ד (גיטין מז:) קנין פירות כקנין הגוף, כי הכנעני היה אז בארץ ואכל פירותיה והיה לו בארץ קנין פירות, ואי קנין פירות כקנין הגוף, שפיר הוי ארץ לא להם וחשבינן הגירות מלידת יצחק, עכ"ד. אמנם להלכה קים לן כריש לקיש דקנין פירות לאו כקנין הגוף, וכמו שפסק הרמב"ם (פ"ד מהל' ביכורים ה"ו) וכן נפסק בשו"ע (אה"ע סי' פ"ה ס"ה, חו"מ סי' רי"א ס"ה).

אמנם יש לומר עוד בטעם יציאת מצרים קודם הזמן, על פי מה שכתב בכלי יקר (פ' שמות) על הכתוב הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, ממנו ממש, כי הם עצומים ממנו יתברך, כדאמרו רבותינו ז"ל (מועד קטן טז:) אמר הקב"ה אני מושל בכל, ומי מושל בי צדיק, שנאמר (שמואל-ב כג ג) צדיק מושל ביראת אלהים, שאני גוזר גזירה והצדיק מבטלה, עי"ש בדבריו. הרי נתייראו המצריים שמא יוכלו בני ישראל לבטל את הגזירה, ואז ועלה מן הארץ. ובכן י"ל שבאמת כן היה שמשה רבינו ביטל גזירת שעבוד של ארבע מאות שנה, ויצאו בני ישראל לחירות עולם.

וזהו פודה כהלכה, היינו מה שהקב"ה הוציאנו ממצרים קודם הזמן היתה כהלכה, ולא מכח תירוץ הישועות יעקב דחשבינן הגירות מלידת יצחק כיון שהכנעני אז בארץ וקנין פירות כקנין הגוף, דהא להלכה נקטינן דקנין פירות לאו כקנין הגוף, וכי תימא אם כן מאיזה טעם יצאו קודם הזמן, לזה אמר צדיקיו יאמר"ו ל"ו, שהיה משה רבינו בבחינת צדיק מושל ביראת אלקים, והוא ביטל גזירתו יתברך ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה על ידי אמירתו להקב"ה שיבטל הגזירה. (ליל ב)

נמסר לנו ע"י ועד להוצאת ספרי כ"ק מרן רבינו שליט"א ותשוה"ח להם

דברים חוצבים להבות אש

מכ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בגודל קדושת ליל התקדש חג הפסח ומצוות הלילה

אשר השמיע לתלמידי ישיבה קטנה וצעירים
יום ג' פרשת שמיני א' תשנ"ח לפ"ק

(הדרשה עדיין לא ראה אור הדפוס ומתפרסם כאן לראשונה)

קדושת הלילה

די מנהלים האבן מיר געבעטן צו רעדן אפאר ווערטער, דא ביי אונז אין די ישיבות הקטנים עם הגדולים, קלענערע און גרעסערע אביסל.

עס קומט דער יו"ט פסח, א הייליגער יו"ט פסח, דער יו"ט פסח וואס מ'קוקט ארויס, א גאנץ יאר קוקט מען ארויס ווען ס'וועט שוין אנקומען די הייליגע מינוטן פון די סדר נאכט, וואס כלל ישראל זעצט זיך צוזאמען יעדער איינער, יעדע שטוב איש וביתו, און מ'פירט אפ דעם סדר ככל משפטו וחוקתו.

עס איז ידוע דאס גרויסקייט וואס שטייט אין די ספרים פון די הייליגע נאכט, ליל שימורים, עס איז שמור ובא פון מזיקין, צדיקים האבן זוכה געווען אין דעם הייליגן נאכט צו געוואלדיגע גרויסע מדריגות, אזוי ווי עס שטייט אין זוהר הקדוש, אז די נאכט ווען מ'איז ארויס געגאנגען פון מצרים, יענע נאכט האט געלויכטן אזוי ווי תקופת תמוז, עס איז געווען א לעכטיגע נאכט, און דאס איז נישט בלויז בשעתו, נאר דאס איז א ליל שימורים, וואס דאס איז שמור ובא, עס קומט אראפ אין די הייליגע נאכט א לעכטיגקייט, אן אור, אפילו מ'זעהט עס נישט, אבער ווער ס'איז נאר א שטיקל איד פילט אן התרוממות הנפש, ער פילט אן התרגשות, ער פילט א געהויבנקייט, דעם פסח אויפדערנאכט, צו זאגן מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, אז די נאכט איז פארענדערט געווארן, די נאכט איז נשתנה, די נאכט איז גאנץ אנדערש פון אלע אנדערע נעכט פון א גאנץ יאר, דאס איז א געהויבענע נאכט, א שמחה'דיגע נאכט, א פרייליכע נאכט, פיל מיט רגש דקדושה, חדוה מיט שמחה, מיט א דאנק שירות ותשבחות פאר'ן בורא כל עולמים, פאר די נסים ונפלאות וואס ער האט געטוהן מיט אידישע קינדער בעת יציאה ממצרים, און יעדע זאך איז נחקק בזמנו, עס ווערט איינגעקריצט, ושמרת את החוקה הזאת, עס ווערט אנגערופן חוקה, ווייל דאס ווערט איינגעקריצט, דאס ווערט נחקק בזמנו, אז יעדעס יאר ווען עס קומט די הייליגע נאכט ווערט נתעורר די אלע ענינים גבוהים.

יעדער איד וואס האט נאך ביי זיך א רגש יהודי, אביסל געפיל, איז דאס מרגיש, מ'קען דאס מיט די הענט אנטאפן, די געפילן פון א איד אין אזא הייליגע נאכט, מ'הייבט אן צו מאכן קידוש, אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון, וואס מ'דאנקט און מ'לויבט דעם אויבערשטן וואס האט אונז אויסגעוועלט פון יעדע אומה ולשון, אשר בחר בנו מכל עם, פון אלע עמים, ורוממנו ער האט אונז דערהויבן מכל לשון, פון אלע ע' לשונות, פון אלע ע' אומות, און דער אויבערשטער האט מקדש געווען אידן, ער האט אריין געברענגט א קדושה אין א איד, און ער האט אויפגעהויבן, דאס איז ורוממתנו, ווי זעהט אוים א גוי אין אזא נאכט, ביי אים איז אזא פוסטע ליידיגע נאכט, עס איז ביי אים גארנישט נשתנה מכל הלילות, אזא פוסטעניש ווי אלע פוסטענישן פון א גאנץ יאר, א איד איז א גאנץ יאר געהויבן, און אז עס קומט פסח אויפדערנאכט איז עס לעילא ולעילא, דאס איז העכער.

קדושת אכילת קדשים

און אז אונז שטייען מיר אפאר טאג פאר אזא היליגע נאכט, וואס מ׳קוקט ארויס בכליון עינים, מ׳זאל זוכה זיין טאקע מקיים צו זיין די אלע מצוות ה׳ וואס איז דא אין אזא נאכט, כמה וכמה מצוות דאורייתא׳ס און מצוות דרבנן פון וואס עס איז צוזאם געשטעלט די נאכט. די נאכט איז א איד זוכה מקיים צו זיין מצות אכילת מצה וואו דער חתם סופר שרייבט אויף א פלאץ, אז אמאל האט א איד געהאט כמה עניני אכילה וואס איז א מצות עשה, עס איז שייך געווען אכילת קדשים, עס איז שייך געווען מעשר, וואס יעדער איד האט געקענט עסן מעשר שני אין ירושלים, מ׳רעדט שוין נישט פון א כהן וואס ער האט געקענט עסן תרומה, און ער האט געקענט עסן קדשי קדשים מיט קדשים קלים, א לוי וואס האט געגעסן מעשר, נאר יעדער איד וואס האט געגעסן קדשים קלים, און אלע אנדערע ענינים וואס איז שייך געווען בזמן שבית המקדש היה קיים, וואס איז דאס דער פשט וואס דער רבונו של עולם האט מצווה געווען אידישע קינדער זאלן עסן?, עסן דאס איז דאך א גשמיות׳דיגע זאך, נאר אז דער רבונו של עולם איז מצווה איז עס מלא רוחני, איז עס מלא קדושה, יעדע כזית וואס מ׳עסט איז דאס מלא קדושה, און אז א איד עסט דאס אויף וועדט דאס א חלק פון זיין גוף, וועדט די גאנצע גוף נתקדש, די מצוה וועדט א חלק פון דעם איד, און דער איד וועדט א חלק פון די מצוה, עס וועדט איינס, א איד וועדט א שטיק מצוה, און א מצוה איז שטיק איד, דאס איז געווען אזוי בזמן שבית המקדש היה קיים, איז וועדן מ׳האט געוואלט, וועדן ס׳האט זיך פארגלוסט, האמיר געלערנט ערשט יעצט אין די סדרות ויקרא צו, אז ס׳האט זיך פארגלוסט א איד צו עסן קדשים, ער האט געוואלט אן התרוממות, איז ער ארויף געגאנגען אין בית המקדש, דאס עצם קומען אין בית המקדש דאס האט שוין אליינס אריין געברענגט אין א איד א רגש דקדושה.

העליה לרגל בזמן שביהמ״ק היה קיים

עס איז דא א היליג וואך וואס עס שטייט פונעם שבט מיהודה, ער איז געווען דער סאטמאר רב דער שבט מיהודה ז״ל, ער טייטשט דעם פסוק עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, זאגט ער, אידן זענען ארויף געגאנגען צום בית המקדש, מ׳איז זיך צוזאמען געקומען פון ארץ ישראל איז מ׳איז ארויף געגאנגען קיין ירושלים, וועז מ׳איז געקומען קיין ירושלים האט אנגעכאפט אזא אימה ופחד, א פחד ה׳, א יראת התרוממות, אז מ׳איז געבליבן שטיין, מ׳האט זיך נישט געטרויעט א ריר צו טוהן, דאס איז ׳עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים׳, די פוס האבן זיך אפגעשטעלט פאר פחד ה׳. דער טאטע זאל זיין געזונט (ז״ל), כ׳האב עס כמה פעמים געהערט פון אים נאכזאגן דאס וואורט, וואס דאס האט געמיינט וועז אידן זענען ארויף געגאנגען קיין ירושלים.

דאס רעדט זיך נאכנישט וועז מ׳איז אנגעקומען צום בית המקדש, עס רעדט זיך ערשט וועז מ׳איז אנגעקומען בשעריך ירושלים, וועז אידן זענען געקומען עולה רגל זיין, ווי שיין איז דאס געווען, ווי געהויבן איז דאס געווען, ווי אידן האבן זיך געשפירט וועז מ׳איז געקומען אין ביהמ״ק אריין שלש פעמים בשנה מקיים צו זיין יראה כל זכורך, מ׳האט געוואוסט כשם שבא לראות כך בא ליראות, מ׳קומט אריין אין ביהמ״ק אוז דעם אויבערשטן׳ס שטוב, מ׳קומט אריין בבית ה׳, דער אויבערשטער קוקט אן יעדן איד, אוז א איד האט זיך געשעמט מיט וואספארא פנים טרעט איך איבער דעם שוועל פון ביהמ״ק, שטעלט מען זיך פאר וויפיל הכנה האבן אידן געמאכט וועז מ׳האט זיך צוגעגרייט עולה רגל זיין צו אריין קומען בבית ה׳, עס איז נישט אזוי גרינג אנגעקומען, וואבן פריער האט זיך כלל ישראל צוגעגרייט, עס קומט שוין יו״ט פסח, עס קומט שוין שבועות, עס קומט שוין סוכות, אוז מ׳דארף גיין עולה רגל זיין.

מצות אכילת מצה כאכילת קדשים

ליידער אונז האבן מיר נישט דאס אלעס, אונז האבן מיר נישט קיין עולת ראיה, מיר האבן נישט קיין שלמי חגיגה, מיר האבן נישט קיין שלמי שמחה, אוז מיר האבן נישט קיין קרבן פסח, אבער אונז האבן מיר מצות אכילת מצה וואס איז מיוחד צום קרבן פסח?, דער חתם סופר זאגט וואס איז אונז געבליבן אכילה, א מצות עשה דאורייתא, איז אונז געבליבן מצות אכילת מצה, א איד האט די זכיה פסח אויפדערנאכט, ער עסט מצה, אוז איז מקיים מיט דעם דעם רצון ה׳, דער רצון ה׳ גייט אריין אין אים אוז עם וועדט א חלק פון זיין גוף, וועדט א איד היליג, אוז דאס גיט אים חיזוק ביז איבעראיאר פסח וועז מ׳עסט נאכאמאל די מצה.

תחלה למקראי קודש
זכר ליציאת מצרים

אמת, אונז האבן מיר נישט די הכנה וואס אידן האבן געהאט וועז זיי זענען ארויף געגאנגען עולה רגל זיין, און זיי האבן געשפירט, מ׳האט מרגיש געווען אז מ׳קומט בבית ה׳, כל גופו איז אנדערש געווארן, ער איז נישט געווען דער זעלבער מענטש וואס ער איז געווען א גאנץ יאר, וועז די אידן זענען געווען אין מצרים זענען זיי אויך געווען בשפלות, בשפל המדריגה, דער דברי חיים ברענגט אראפ פונעם זרע קודש, תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, א איד וויל זיך נעמען צו טוהן דעם רצון ה׳ און ער טראכט אריין ווי אזוי זעה איך אוים, וואספארא פנים טראג איך, ווי אזוי האב איך א גאנץ יאר אפגעפירט, ווי אזוי האב איך געלערנט, ווי אזוי האב איך געדאוונט, ער ווערט מלא בושה וכלימה, חלילה מ׳פאלט אריין אין יאוש, זאגט אבער דער זרע קודש, דער הייליגער ראפשיצער רב זאגט, מ׳מאכט זיך א חשבון, אידן אין מצרים זענען געווען אין גאנץ א שוואכע מדריגה, און פונדעסווענגן דאך זענען זיי נתרומם געווארן, אז זיי האבן געוואלט האט זיי דער אויבערשטער אראפ געשיקט השפעה רוחנית ממעל.

ופסח ה׳ על הפת״ח
אף בלי הכנה

און אזוי שטייט אין ספרים קדש ורחץ, קודם קדש, און נאכדעם ורחץ, עס וואלט דאך געדארפט צו זיין פארקערט, איידער א איד איז זיך מתקדש האט ער דאך קודם געדארפט מקיים זיין דעם ורחץ, א בחינה פון סור מרע און נאכדעם ועשה טוב, און דא איז דער סימן קודם קדש ורחץ, שטייט אין ספרים ופסח ה׳ על הפתח א גאנץ יאר זאגט דער אויבערשטער פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, דער אויבערשטער זאגט פאר א איד עפנט אויף קודם אליינם, א בחינה פון שובו אלי, און נאכדעם ואשיבה אליכם. אבער פסח אויפדערנאכט היפט דאס דער אויבערשטער איבער, ופסח ה׳ על הפתח, דער אויבערשטער היפט איבער דעם פתח, און ער שיקט שוין אראפ אן התעוררות דקדושה וואס יעדער איד קען דאס שפירן און מרגיש זיין די הייליגע נאכט פון פסח, דאס איז קדש פאר ורחץ, פאר וואס מ׳האט זיך באוויזן צו מאכן דעם ורחץ, זאגט דער אויבערשטער קדש, ער איז דעם איד מקדש ומטהר.

זאגט דער ראפשיצער רב, תחילה למקראי קודש, וועז א איד וויל אנהייבן למקראי קודש, ער וויל עפעס אנהייבן צו טוהן, עפעס היליג׳ס, זיך נעמען צו עבדות ה׳, און ער פאלט אריין אין יאוש, זכר ליציאת מצרים, זאל ער זיך דערמאנען ווי אזוי מ׳האט אויסגעזוכט ביי יציאת מצרים, מ׳איז נישט קיין סאך בעסער געווען, און דער אויבערשטער האט געהאלפן אידן זיי זענען געקומען צו געוואלדיגע גרויסע מדריגות אזוי ווייט אז די נאכט האט געלויכטן, א הייליגע לעכטיגע נאכט. א איד קען צוקומען פסח אויפדערנאכט אויך צו געוואלדיגע מדריגות, צו קדש ורחץ.

ועכשיו״ן קרבנו המקום
לעבודתו

דער פעטער ז״ל זאגט ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, וואס איז דער ועכשיו, נאר דער ועכשיו גייט ארויף אויף יעצט, יעצט פסח אויפדערנאכט, זאגט ער ועכשיו, יעצט קרבנו המקום לעבודתו, דער אויבערשטער האט אונז מקרב געווען אומגעראכטן, ער האט אונז אויפגעהויבן א מדריגה וואס מ׳קען זיך גארנישט פארשטעלן.

דרך שלשת ימים
הכנה בג׳ ימים קודם פסח

באמת, וועז מ׳וואלט געהאט שכל, וואלט מען זיך צוגעגרייט צום יו״ט פסח כדבעי למהוי, אזוי ווי עס דארף צו זיין, מ׳וואלט געמאכט די ריכטיגע הכנה, צי עס איז שלושים יום קודם החג, שואלין ודורשין, מלשון ודרשת היטב, עד דרוש אחיך אותו, זיך דורש זיין, וואו מ׳האלט עפעס אויף דעם עולם, שואלין, אליינם זיך צו פרעגן, זיך דורש זיין, זעהן וואו מ׳האלט עפעס אויף דער וועלט, בין איך ראוי מקבל צו זיין דעם יו״ט פסח? צו דעם התנוצצות דקדושה וואס עס קומט אראפ דעם הייליגן אויפדערנאכט, בין איך גרייט אויף דעם? האב איך א ריכטיגע הכנה צוגעגרייט, אפילו אויב נישט שלושים יום, כאטשיג שתי שבתות, אונז שטייען מיר שוין יעצט דריי טעג פאר יו״ט פסח, משה רבינו האט געזאגט, דרך שלשת ימים, א דרך פון דריי טעג האט משה רבינו געבעטן ארויס

צו גיין, אונז שטייען מיר יעצט ביי די דרך שלשת ימים, דריי טעג וואס מ׳דארף זיך צוגרייטן צום יו״ט פסח.

ההכנה בד׳ ימי הביקור של קרבן פסח

דער יו״ט פסח והיה לכם למשמרת, דער קרבן פסח אליינס האט געדארפט האבן ביקור ד׳ ימים, פיר טעג האט מען געדארפט באקוקן דעם קרבן פסח, עס שטעלט זיך די פראגע, א שה תמים בן שנה ווי גרוים איז דאס? פיר טאג דויערט ווילאנג מ׳איז בודק אזא שה מ׳זאל זעהן אז עס האט נישט קיין מום? וואס האט מען געדארפט דארט בודק זיין פיר טעג?, נאר די תירוץ איז, נישט דעם שה האט מען געדארפט בודק זיין, מ׳האט זיך געדארפט בודק זיין, כאטשיג פיר טעג האט מען זיך געדארפט בודק זיין פאר יו״ט פסח, כל בן נכר לא יאכל בו, דרש׳נען חז״ל כל מי שנתנכרו מעשיו, ווער ס׳איז ל״ע א מומר, ווער ס׳איז ל״ע נישט קיין ערליכער איד, דער האט נישט געהאט די זכיה, און ער האט נישט געטארט עסן פונעם קרבן פסח, פיר טעג האט מען זיך געדארפט מבקר זיין און בודק זיין.

ע״י מצות אכילת מצה נשתנה למעליותא

עוגות שהוציאו ישראל מצרים טעמו בהן טעם מן. די עוגות וואס מ׳האט ארוים געטראגן פון מצרים האט מען מרגיש געווען א טעם מן, וואס הייסט מ׳האט עס מרגיש געווען א טעם מן, דער זיידע ז״ל אין ייטב פנים טייטשט, עס איז דא א באקאנט ווארט פונעם רבי ר׳ מענדעלע פון רימאנוב זי״ע, זאגט ער, די מן האט געהיליגט א איד, ווער ס׳האט געגעסן מן איז געהויבן געווארן, ער איז געהיליגט געווארן, מ׳האט נישט דערקענט א איד פון איין טאג אויפן צווייטן, ער איז שוין נישט געווען דער זעלבער פון נעכטן, ער איז געווען אן אנדערער מענטש, ויאמרו איש אל אחיו, טייטשט דער רבי ר׳ מענדעלע, איינער האט געזאגט צום צווייטן ׳מן הוא׳, מ׳האט געפרעגט אויף יענעם, ווער איז דאס? כי לא ידעו מה הוא, זיי האבן נישט געוואוסט וואס עס האט פאסירט מיט דעם מענטש, מ׳האט דעם איד געקענט מתמול שלשום, ער איז שוין נישט געווען דער זעלבער איד, ער איז געווען א געהויבענער איד, ער איז נתרומם געווארן פון איין טאג אויפן צווייטן האט מען אים נישט דערקענט, עוגות שהוציאו ישראל מצרים טעמו בהן טעם מן, האט מען טועם געווען א טעם מן, א איד האט געגעסן די כזית מצה, איז ער שוין נישט געווען דער זעלבער איד וואס ער איז געווען פון פאר פסח, ער איז דערהויבן געווארן, ער איז נתרומם געווארן, דאס איז דער כח פון מצוה.

וועגן דעם דער זוהן קען דאך דעם טאטן פון פאריגע וואך און פון א יאהר צוריק, און ער ווייסט אז זיין פאטער איז נישט געווען אזא געהויבענער איד, און יעצט ווען ער האט געגעסן פון די מצות אין מצרים איז ער געווארן א אנדערער מענטש, קוקט אן דער זוהן זיין פאטער ביים סדר נאכט ווי אזוי זיין פאטער פלאמט, און ער דערקענט איהם נישט, זאגט ער מה העבודה הזאת לכם, וואס איז געשעהן מיט זיין פאטער יעצט ביים סדר נאכט, אזוי ווי דער רבי ר׳ מענדעלע זאגט אז ביי דעם מן האט איינער נישט דערקענט דעם צווייטן.

[ועיי״ש בייטב פנים, שביאר בזה מאמרינו בהגדה ״מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות״, ששואלין מה נשתנה האדם בלילה הזה כי אינו כתמול שלשום אלא במדריגה יותר גבוה, עיי״ש. ומרן רבינו שליט״א ביאר בזה (פסח תשס״ז לפ״ק) בטעם הדבר שנקרא אכילת מצה בשם ״אפיקומן״ שהוא ״אפיקו-מן״, שאכילת מצה הוא בבחי׳ מן, שהאדם משתנה למעליותא על ידי אכילתם].

לשמוח אשר קדשנו במצות אכילת מצוה

צו זאגן אז אונז זענען מיר אין די זעלבע מדריגה, בעוונותינו הרבים דאס קענען מיר נישט זאגן, אבער עפעס דארף אויך יעדער איד ביי זיך שפירן, ער דארף שפירן א שמחה, א חדוה, א פרייד, עס קומט דער יו״ט פסח, מיט א תשוקה, מיט א גלוסטעניש, עס גייט קומען, ער גייט מקיים זיין מצות אכילת מצה, א מצות עשה דאורייתא, א מצות אכילה, איינס פון די תרי״ג מצוות, און ער האט די זכיה מקיים צו זיין די מצוה, די הייליגע מצוה, ווער איז זיין גליכן, ווער קען זיך צו אים צוגלייכן, וועלכע באשעפעניש אויף דער וועלט, א איד האט די זכיה, ער קען מיטן עסן מקיים זיין איינס פון די תרי״ג מצוות, מ׳דארף צו פילן אז עס גייט עפעס זיין, עס גייט זיין דער יו״ט פסח, דאס איז

יו"ט פסח, נישט ווי די קטני הדעת, א שמחה יו"ט מ'קויפט זיך א נייע רעקל, מ'קויפט זיך א נייע בגד, נישט דאס איז דער יו"ט, דאס איז פאר קליינע קינדער איז דאס געזאגט געווארן, פאר בחורים בעלי דעת דארפן פארשטיין א שמחת הנפש, א רוחניות'דיגע שמחה, אין לשער, דאס קען מען דאס נישט אויסמאלן וואס דאס מיינט, און מיר אלע גייען אי"ה האבן די שמחה, מיר האבן אלע די זכיה מקיים צו זיין די מצוה, וועט קען זיך צו אונז צוגלייכן, אז מ'גייט עסן דעם כזית מצה זאל מען כאטש פילן וועז מ'מאכט די ברכה אשר קדשנו במצוותיו, מ'דאנקט און מ'לויבט דעם אויבערשטן וואס ער האט אונז געהייליגט מיט א מצוה, וציונו על אכילת מצה, זאלן מען מרגיש זיין אז דאס א שמחה, דאס איז א געשעהניש, דאס פאס'רט איינמאל אין יאר, מ'זאל וויסן וואס דאס מיינט.

ללמוד ספרי חסידות להלהיב הלב לקראת החג

כ'רעד שוין נישט חוץ פון דעם וואס אין די ספרים שטייט אויף מצות אכילת מצה, וואס דאס ברענגט צו, אויף וואס דאס איז מרמז, מ'נעמט א חסידיש ספר און מ'קוקט אריין און מ'זעהט אין אלע ספרים די ספרי קודש מלא רגש מיטן יו"ט פסח, דאס איז מלהיב לבבות ישראל לאביהם שבשמים, דאס קען מען נישט פארשטיין ווי קען א איד צוגיין צום יו"ט פסח אז ער האט נישט געלערנט בני יששכר צי אן אנדערע ספר, ער האט נישט אריין געקוקט, ער האט נישט מרגיש געווען וואס א מצוה איז, וואס הייסט ביעור חמץ, וואס הייסט סיפור יציאת מצרים, וואס דאס ווייזט, אז מ'טוט דאס נישט האט מען נישט קיין לחלוחית, איז מען א לולב היבש, אן אויסגעטרוקנטער לולב אן א לחלוחית, לולב היבש איז פסול ווייל ס'שטייט לא המתים יהללו קה, מיט א טויטקייט קען מען נישט דאנקען און לויבן דעם אויבערשטן, וועז עס קומט פסח אויפדערנאכט, און מ'פארציילט שבחה דמאריה, מ'פארציילט סיפור יציאת מצרים, מ'זאגט הלל פסח אויפדערנאכט, מיט א טויטקייט, מיט א בלאסקייט קען מען קיין הלל נישט זאגן, דאס דארף מען זאגן מיט א לעבעדיגקייט, מיט א חיות דקדושה, מיט א געהויבנקייט דארפן בחורים זיך צוגרייטן צום יו"ט פסח, וויסן וואס דאס מיינט יעדעס ווארט, יעדע זאך וואס מ'טוט, יעדע מנהג קודש פון פסח אויפדערנאכט איז יסודתו בהררי קודש, מיוסד על פי תקנת קדמונים, ראשונים כמלאכים וואס זיי האבן אריין געלייגט אזויפיל קדושה אין יעדן ענין, זאל אונז דער אויבערשטער טאקע געבן, ער זאל אונז חונן דעת זיין, מ'זאל קענען קודם האבן דעם ריכטיגן רצון, און די רצון זאל ברענגען צו די ריכטיגע מעשה, מ'זאל קענען מקיים זיין די מצוות פון אותו הלילה, און עס זאל ברענגען די ריכטיגע השפעות טובות אויף שפעטער און אויף א גאנץ יאר, אזוי אז כי לא ידעו מה הוא, נאך פסח זאל מען נישט דערקענען וועד דאס איז, ווייל ער איז אן אנדערער מענטש, ער איז דערהויבן געווארן, עס איז גאר אן אנדערער בחור, געשטיגן מיט אן העכערע מדריגה.

ביעור חמץ הוא היצה"ר לבערו קודם הפסח

און אוודאי און אוודאי חלילה נישט גיין פארקערט, ביעור חמץ וואס איז אן ענין אין די זמנים, מ'שטייט יעצט וועז מ'איז פארפארעט אין די הכנה פון יו"ט פסח מבער צו זיין דעם חמץ, ווי עס שטייט אין ספרים דער עיקר חמץ מיינט מען דעם חמץ, דער שאור שבעיסה, דעם יצר הרע, און חמץ מבער צו זיין דאס דארף מען נאך פאר פסח, אונז פסק'ענען מיר אך ביום הראשון תשביתו מיינט מען ערב פסח, מ'קען זיך נישט פארלאזן אויף השבתת חמץ וועז ס'קומט שוין דער זמן צו אכילת מצה, עס מוז קודם זיין אן השבתה פאר'ן חמץ, משבית זיין דעם חמץ, מבער זיין דעם חמץ, בודק זיין דעם חמץ, עס זאל נישט איבער בלייבן א כלשהו פון חמץ, און אזוי קען מען צוגיין מקבל זיין דעם יו"ט באנפין נהירין, מיט א פרייליכקייט.

דאס איז חובת גברא וואס מ'דארף יעצט צו טוהן, מ'זאל מאכן אן הכנה צום יו"ט פסח, אז מ'רעדט פון אן הכנה, וועז מ'קומט אהיים, אין יעדע אידישע שטוב איז מען פארפארעט ביז איבערן קאפ מיט די הכנות, מ'גרייט צו דאס הויז צום יו"ט פסח, אמת, אין שטוב גרייט מען צו, מ'מאכט די הכנה פארן בית, אבער מ'זאל נישט פארגעסן פון די אייגענע הכנה, זיך צו צוגרייטן צום יו"ט פסח, ער זאל זיין ראוי, ער זאל זיין אויסגעזויבערט און אויסגעריניגט פון א חמץ כלשהו, א חמץ משהו, אויף דעם פאדערט זיך עבודה רבה, א יגיעה רבה, מ'זאל הארעווען און ארבעטן, מ'זאל זיך צוגרייטן צום הייליגן יו"ט פסח.

ע"י תשובה דרבים
זכו שהקב"ה בעצמו גאלם

והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם. די תורה הקדושה פארציילט אונז אז וועז דיין זוהן וועט דיך פרעגן מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, שטעלן זיך די מפרשים, וואספארא שאלה איז דאס מה העבודה הזאת לכם? ער וויסט גארנישט וואס איז דאס א קרבן פסח? וועלכער אידישע קינד וויסט נישט וואס עס מיינט פסח?

כ'האב זיך אזוי מתבונן געווען עס קען זיין אזוי, די גמרא אין יומא דף פ"ו, זאגט דארט די גמרא אמר רבי לוי, האט רבי לוי געזאגט, גדולה תשובה, תשובה איז גרויס, שמגעת עד כסא הכבוד, תשובה איז גרויס אז עס קומט אן ביז צום כסא הכבוד. ברענגט די גמרא אראפ, ביי אונז אין די גמרא איז נישט אינגאנצן די גירסא, אבער אין עין יעקב שטייט אזוי די גירסא אין די גמרא, רבי יוחנן זאגט עד ולא עד בכלל, נישט ביז צום כסא הכבוד, נישט ממש ביז צום כסא הכבוד, ולא עד בכלל, פרעגט די גמרא, ומי אמר רבי יוחנן הכי, האט דען רבי יוחנן אזוי געזאגט? רבי יוחנן האט דאך געזאגט גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה, און אין דעם פסוק וואס רבי יוחנן ברענגט אראפ איז דאך משמע אז תשובה קומט אן ביז צום כסא הכבוד, אויף דעם ענטפערט די גמרא, לא קשיא, כאן ביחיד כאן בציבור, ביחיד קומט מען נישט אן ביז צום כסא הכבוד, תשובה ברבים קומט מען אן ביז צום כסא הכבוד.

דער מהרש"א אויפן פלאץ איז מסביר, וואס הייסט אז תשובה קומט אן ביז צום כסא הכבוד צי עס קומט נישט אן ביז צום כסא הכבוד, זאגט דער מהרש"א, אזוי איז דא מלאכים, די מלאכים זענען אמצעים, זיי זענען פארמיטלער'ס צווישן א איד און דעם בורא כל עולמים, עס קומט וועז א איד טוט תשובה, לויט רבי יוחנן אז עס איז תשובה ברבים איז ער זוכה אז זיין תשובה קומט אן צום כסא הכבוד אן א אמצעי, אן א פארמיטלער'ס, אן קיין מלאכים, דער איד באקומט א קשר צו הקב"ה גראד.

די אידן זענען געווען אין מצרים און זיי זענען אויסגעלייזט געווארן פון גלות פארן זמן, נאך צוויי הונדערט און צעהן יאר זענען אידן ארויס געגאנגען פון מצרים, שטייט אין ספרים, אין וואספארא זכות זענען אידן אויסגעלייזט געווארן פון מצרים פארן זמן, ווייל די גמרא זאגט אין סנהדרין, כי אני ה' בעתה אחישנה, זאגט דארט די גמרא, אדער איז עס בעתה, אין די צייט, אדער איז אחישנה, כ'וועל עס אונטער יאגן, זכו, האט ער זוכה געווען, אז מ'טוט תשובה, איז אחישנה, מוז עס נישט זיין אין די צייט, איילט דער אויבערשטער צו, אידן זענען געווען אין מצרים, זיי האבן תשובה געטוהן צום בורא כל עולמים, איז געווען זכו, איז געווארן אחישנה, האט מען נישט געווארט אויפן זמן, זענען אידן ארויס געגאנגען פון מצרים פארן זמן.

כ'האב מיך מתבונן געווען וואספארא תשובה האבן אידן געטוהן, צי ס'איז געווען תשובה ביחיד אדער תשובה ברבים, כ'האב אריין געטראכט האב איך געזעהן אזוי, אז ס'שטייט אין די הגדה, ועברתי בארץ מצרים, איז דער בעל הגדה מדייק, ועברתי בארץ מצרים, אני ולא מלאך, והכיתי כל בכור, אני ולא השליח, אני ה' ולא אחר, השי"ת אליינס בכבודו ובעצמו כביכול איז אראפ געקומען קיין מצרים און אויסגעלייזט אידישע קינדער אן א אמצעי, אן א פארמיטלער'ס, עס איז דא רבוא רבבות מלאכים וואס זיי האבן געקענט די ארבעט טוהן, השי"ת אליינס איז אראפ געקומען קיין מצרים אויסלייזן אידישע קינדער, פארוואס איז דאס געווען, און וואס האבן אידן זוכה געווען צו דעם, וויל אידן האבן זוכה געווען צו טוהן תשובה, אז ס'איז געווען תשובה ברבים איז גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד אן א אמצעי, אן א פארמיטלער'ס, איז השי"ת אראפ געקומען קיין מצרים מידה כנגד מידה, אן א אמצעי, אן א פארמיטלער'ס, אליינס אראפ געקומען אויסליין די אידן, מכת בכורות איז געווען דורך השי"ת אליינס.

און דאס קען זיין, עס איז דא א דין, צי מ'מעג שחטן דעם קרבן פסח אויף א יחיד, אין שוחטין קרבן פסח על היחיד, לכתחילה איז הכל מודים אז אין שוחטין פסח על היחיד, פארוואס? מ'דארף נעמען א רבים און שחט'ן א קרבן פסח, אין פסח, זאגט די גמרא, ס'איז נישט געווען קיין קרבן פסח, שלא נמנו עליו עשרה מישראל, כאטשיג צעהן מענטשן האבן זיך געציילט צו א קרבן פסח, א מינימום לכל הפחות, קרבן פסח איז געווען מ'האט זיך צוגעגרייט צום קרבן פסח, מ'האט זיך צוואם געמומען א חבורה, מ'האט זיך געדארפט ציילן, און מ'האט זיך געגרייט צו דעם קרבן פסח, מ'האט זיך מזכך געווען פיר טאג, מ'האט געדארפט האבן ביקור, מ'האט זיך צוגעגרייט

צו דעם יו"ט פסח, מקריב צו זיין דעם קרבן פסח, איז דאס געווען א גאנצע חבורה וואס האבן זיך צוזאם געזומען און זיך מתבונן געווען מ'גייט ארויף יעצט בבית ה', מ'גייט ארויף אין ביהמ"ק שחט'ן א קרבן פסח, די גאנצע חבורה איז זיך צוזאמען געקומען, און מ'איז געקומען אין די עזרה אריין, מ'האט געזאגט הלל, מ'האט גע'שחט'ן דעם קרבן פסח, מ'האט קודם תשובה געטוהן, די גאנצע חבורה האט קודם תשובה געטוהן, ס'איז געווארן תשובה ברבים, אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, במילא אז ס'איז געווען א תשובה ברבים, די תשובה איז אנגעקומען ביז צום כסא הכבוד.

הקב"ה בכבודו ובעצמו בא בכל בית בליל פסח

ס'איז געקומען נאכדעם פסח אויפדערנאכט און מ'האט געזומען דעם קרבן פסח, מ'האט עס אהיים געטראגן, שטייט אין זוהר הקדוש השי"ת נעמט צוזאם די גאנצע פמליא של מעלה, און ער זאגט קומט'ס לאמיר גיין קוקן ווי אזוי עס זעהט אוים א אידישע שטוב פסח אויפדערנאכט ווי מ'פארציילט סיפור יציאת מצרים, הקב"ה קומט אראפ מיט די גאנצע פמליא של מעלה, און ער קומט צוהערן ווי אידן פארציילן סיפור יציאת מצרים, די שבחים פון הקב"ה, מיט וואס האבן אידן א זכיה אז השי"ת אליינס זאל קומען באשיינען די אידישע היים, השי"ת אליינס בכבודו ובעצמו כביכול קומט אראפ אין א אידישע שטוב פסח אויפדערנאכט, מיט וואס איז דאס א איד זוכה, דאס האט מען זוכה געווען מיט דעם וואס ס'איז געווען גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, מ'האט געמאכט די ריכטיגע הכנה, במילא אז מ'האט זיך צוגעגרייט צום יו"ט פסח, מידה כנגד מידה איז השי"ת אליינס בכבודו ובעצמו קומט אראפ פון כסא הכבוד, און ער קומט באשיינען א אידישע שטוב, זעהן ווי אזוי מ'פירט דעם סדר.

והיה כי יאמרו אליכם בניכם, פרעגט דאס קינד דעם טאטן, מה העבודה הזאת לכ"ם, פארוואס דארף זיין די עבודה, די קרבן פסח מוז זיין לכם, מיט א רבים, מיט א חבורה, וואס וואלט ווען שלעכט געווען ווען מ'מאכט זיך אליינס, א עולה קען יעדער איד מקריב זיין, א שלמים קען א איד אליינס מקריב זיין, קרבן פסח איז אין שוחטין פסח על היחיד, מה העבודה הזאת לכם, פארוואס קומט אזא קרבן פסח מוז עס זיין ברבים?. ואמרתם, ענטפערט מען, זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים, השי"ת אליינס איז אראפ געקומען קיין מצרים, ואת בתינו הציל, און אליינס האט ער מציל געווען אידישע הייזער, ווי אזוי האט מען געהאט די זכיה צו דעם אז ס'זאל זיין ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה? דאס האט מען געהאט די זכיה ווייל ס'איז העבודה הזאת לכ"ם, מיט א רבים, עס האט זיך צוזאמען געזומען א גאנצע חבורה, און מ'האט זיך אזוי צוגעגרייט צום קרבן פסח, אויף דעם איז מען זוכה צו דעם אז ס'זאל זיין זבח פסח הוא לה'.

כ'האב געקלערט אפשר דאס קען זיין די סיבה, וואס די מנהלים האבן געבעטן מ'זאל צוזאמען נעמען די בחורים מ'זאל זיך צוזאמען קומען און מ'זאל זיך אביסל אויסשמועסן, און מ'זאל זיך זעהן אביסל צוצוגרייטן צום יו"ט פסח, צוזאמען געזומען א גאנצע חבורה, א גרויסע חבורה פון צענדליגער בחורים וואס זענען זיך צוזאמען געקומען דא, זיך צוזאמען צוגרייטן צום יו"ט פסח.

באלו פנים נקבל פני קוב"ה בליל התקדש החג

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ, מ'זאל צוזאמען מקבל זיין אויף זיך די מצוה פון בדיקת חמץ, און די מצוה פון שריפת חמץ, מבער זיין דעם חמץ מביתו ומרשותו, און זיך אזוי צוגרייטן צום יו"ט פסח, ס'זאל זיין ברבים, ס'זאל זיין גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ס'קומט אן ביז צום כסא הכבוד, וועז מען זוכה זיין צו דעם אז ס'קומט די הייליגע נאכט, פסח אויפדערנאכט, וועט יעדער זוכה זיין צו דעם, אזוי ווי דער זוהר הקדוש זאגט, השי"ת נעמט זיך צוזאם די גאנצע פמליא של מעלה און ער קומט אראפ באזוכן אין אידישע שטובער, עס שטעלט זיך די שאלה, ווי אזוי וועט מען זיצן ביים סדר, וועז מ'וועט אריין טראכטן אז השי"ת געפינט זיך דא, אליינס איז ער געקומען בכבודו ובעצמו, ואתו עמו מיטגעברענגט די פמליא של מעלה, ווי אזוי וועט מען זיך נישט שעמען אויפצוהייבן די אויגן, זיך נישט באגראבן פאר בושה, וועז השי"ת קומט אריין אין שטוב אריין, און ער זעהט מיך, און ער קוקט מיך אן, וואספארא פנים טראג איך? ווי אזוי זעה איך אוים, מ'וואלט זיך געדארפט באגראבן פאר בושה, יעצט דריי טעג פאר פסח קען מען נאך דאס מתקן זיין,

דריי טעג פאר יו"ט פסח איז א זמן וואס מ'קען זיך נאך עפעס צוגרייטן צו דעם הייליגן אויפדערנאכט, אז מיר זאלן קענען מקבל זיין די אפי השכינה באנפין נהירין אן א בושה וכלימה, נאר מיט א שמחה, מיט א חדוה, מיט א שמחת החג, מיט א פריילעכקייט, אזוי ווי עס באדארף צו זיין.

ע"י שלא נשפעים מהרשע יש שכר בהאי עלמא

מיר זאגן אין די הגדה, ברוך המקום ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, אחד חכם אחד רשע אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול, עס שטעלט זיך די שאלה, פסח אויפדערנאכט רעדט מען דאך פון יציאת מצרים, עס איז דאך נישט שבועות וואס איז זמן מתן תורתינו, וואס עפעס זאגט מען ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא, וואספארא שייכות האט דאס צו יציאת מצרים?, און וואספארא שייכות האט דאס צו די ד' בנים? מתן תורה כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, וואספארא שייכות האט דאס איינס צום צווייטן?.

נאר כ'האב געקלערט אזוי, אידן זענען ארויס געגאנגען פון מצרים זענען זיי געווען עירום ועריה, ערום בלא מצוות, וואס משה רבינו האט געפרעגט מה זכו ישראל שתעשה להם נס להוציאם מצרים, און דער אויבערשטער האט אים געענטפערט בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, אז מ'וועט ארויס גיין פון מצרים אין דעם זכות וואס נאך יציאת מצרים וועט מען מקבל זיין די תורה אויפן בארג סיני, אין דעם זכות איז מען ארויס געגאנגען פון מצרים, שטעלט זיך אבער די שאלה און א הארבע קשיא איז דא, די גמרא ברענגט אין שבת, ויתיצבו בתחתית ההר, מלמד שכפה עליהם הקב"ה הר כגיגית, ער האט כופה געווען אויף מתן תורה, ער האט געזאגט אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם, זאגט די גמרא מכאן מודעא רבא לאורייתא, ס'איז דא א תירוץ, אויב א איד חלילה האט זיך נישט אויפגעפירט ווי עס באדארף צו זיין, קען ער ענטפערן פאר השי"ת, וואס איז געשעהן?, די תורה האב איך מקבל געווען בכפיה, און אונסא כמאן דלא עביד, נו שטעלט זיך אזוי די שאלה, אויב ס'איז טאקע דא א תירוץ קבלת התורה איז בכפיה, און ס'איז נישט מחייב, איז וואספארא זכותים האבן די אידן געהאט ארויס צו גיין פון מצרים, די זכות פון מתן תורה, דאס איז דאך געווען בכפיה, ס'איז דאך אונסא כמאן דלא עביד.

עס קען זיין אזוי, דער אלגאזי פרעגט די קשיא, וואספארא מודעא איז דא? אונז פסק'ענען מיר דאך תלהו ויהיב, אז מ'צווינגט איינעם ער זאל אוועק געבן, איז גארנישט, ווייל אונסא, וועז איינער טוט א זאך באונס, כמאן דלא עביד, אזוי ווי ער האט נישט געווען געטוהן, תלוהו וזבין, אז מ'צווינגט איינעם ער זאל עפעס פארקויפן, איז זביניה זבינה, איז עס פארקויפט, כאטשיג ס'איז באונס, ווייל אגב אונסא וזוזי גמר ומקני, אז מ'צווינגט אים און מ'צאלט אים געלט, דעמאלטס האט עס א קנין. פרעגט ער די קשיא, דער אויבערשטער האט צוגעזאגט שכר טוב פאר אידן, איז דאך דא זוזי, איז דאך דא געלט, אונסא וזוזי גמר ומקני, נו וואספארא מודעא איז דא? וואס קען מען נאך טענה'ן אז די תורה איז געגעבן געווארן באונס, ס'איז דאך דא זוזי? ענטפערט דער אלגאזי, אונסא וזוזי איז נאר אז מ'באצאלט אויפן פלאץ דאס געלט, אזוי ווי די גמרא זאגט אין קידושין שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מ'באצאלט נישט קיין שכר מצוה אויף דער וועלט, במילא, ערשט אויף יענע וועלט, איז נאכנישט דא יעצט קיין זוזי, דערפאר איז נישט גמר ומקני.

עס איז דא אבער אן אינטערסאנטע וואַרט, דער פעטער ז"ל אין דברי יואל אין פרשת עקב, זאגט ער אן אינטערסאנטע בחינה, ער זאגט אז שכר מצוה בהאי עלמא ליכא איז נאר אקעגן יצר הרע, וואס דער יצר הרע רעדט אן פאר א מענטש און מ'איז זיך מתגבר אויפן יצר, אויף דעם צאלט מען נישט קיין שכר אויף דער וועלט, אבער טאמער איז דא א מסית ומדיח, א בשר ודם וואס ער איז א מסית ומדיח, דאס איז שוועדער ווי א יצר הרע, ווייל פון א בעל בחירה איז שוועדער ניצול צו ווערן, במילא וויל ס'איז זיך מתגבר אויף די הסתה פון א בעל בחירה צאלט מען שכר אויף דער וועלט.

קומט אוים לפי זה, אז מ'צאלט שכר אויף דער וועלט איז שוין דא זוזי, און אז ס'איז שוין דא זוזי איז שוין נישטא קיין טענת מודעא, מוז מען שוין האלטן די תורה. ברוך המקום ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא, מ'דאנקט און מ'לויבט דעם אויבערשטן וואס

ער האט געגעבן די תורה פאר אידן, ווייל אדאנק מתן תורה איז מען ארויס געגאנגען פון מצרים, נאר ס׳וועט זיך שטעלן די קשיא, וואס הייסט אדאנק מתן תורה, מתן תורה איז דאך געגעבן געווארן בכפיה, מ׳איז דאך געצייט געווארן, איז דאך דאס גארנישט, במילא וואספארא זכותים האט מען געהאט ארויס צו גיין פון מצרים, זאגט דער בעל הגדה וויטער, כנגד ארבעה בנים דברה תורה, ס׳איז דא א אחד חכם, אחד רשע, און ס׳איז דא א תם, און ס׳איז דא א שאינו יודע לשאול, דער רשע שטערט, דער רשע לאזט נישט טוהן דעם רצון ה׳, מ׳דארף זיך שלאגן מיט א כח פון דעם רשע, אויסער דעם וואס ס׳איז נאך דא א יצר הרע, איז נאך דא א יצר הרע החיצון, מלובש אין א מענטש, אז ס׳איז דא אחד חכם ואחד רשע, אז ס׳איז נאך דא א רשע אויך, איז שוין דא א מסית צאלט מען שוין שכר אויף דער וועלט, אז מ׳צאלט שוין שכר אויף דער וועלט איז שוין דא זוץ, איז שוין מתן תורה מיט א קראפט, איז שוין דא זכותים, האט מען שוין געהאט מיט וואס ארויס צו גיין פון מצרים.

דאס איז דער פשט, והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, והיה איז א לשון שמחה, שטעלט זיך די שאלה, דער בעל הגדה זאגט, אז די שאלה פון מה העבודה הזאת לכם דאס זאגט א רשע, דער בן הרשע, נו וואס איז די שמחה, לשמחה מה זו עושה, אז ס׳איז דא אזא שאלה?. נאר לענינינו, ס׳איז טאקע א וויטאג פון אין זייט אז עס געפינט זיך צווישן אידן א בן הרשע, אבער פון די אנדערע זייט איז א שמחה, ווייל מ׳ווייסט אז ס׳איז דא אזאנס צאלט מען שוין שכר אויף דער וועלט, איז שוין ביי מתן תורה נישטא קיין טענת מודעא, אידן האבן שוין תורה, און מ׳קען ארויס גיין פון מצרים.

התורה והמצוות הקישוטין הנאים לשולחן הסדר

איך פיל דא צו זאגן פאר בחורים דא היינט אויפדערנאכט, פון ארבעה בנים פון א חכם און א תם און א שאינו יודע לשאול, אחד חכם ואחד רשע, איינער איז א חכם, און איינער איז א רשע, דאס גיט שכר פאר דעם חכם, ווייל ס׳איז דא א רשע. מ׳האט שבת געדעדט דערפון, און איך וויל עס דא איבער זאגן ספעציעל פאר די בחורים. טייערע בחורים וואס האבן געלערנט דא אין ישיבה א גאנץ יאר, ס׳איז אדורך געגאנגען א שיינער ווינטער זמן, מ׳האט זיך קונה שלימות געווען מיט כמה וכמה פרקים, כמה וכמה סימנים, עס קומט יו״ט פסח, מ׳האט מיט וואס אקעגן צו גיין מקבל פנים צו זיין דעם יו״ט, מיט די אלע מצוות ומעשים טובים פונעם פארגאנגענעם זמן, דאס נעמט מען זיך מיט צום סדר טיש, און דאס טוט באשיינען, צווישן די גאלדענע זילבערנע כלים וואס מ׳לייגט ארויף אויפן טיש, עס דאכט זיך אז דאס לייגט מען נישט אויפן טיש, אמת, מיטן פליישיגן אויג קען מען דאס נישט זעהן, אבער מיר האבן פריער דערמאנט אז קוב״ה מיט די פמליא של מעלה קומען אראפ צו א איד, און קוקן אן דעם סדר טיש, ווי אזוי איד פירט אן דעם סדר, די נחת פון השי״ת פון וואס מ׳האט באצירט דעם סדר טיש, איז נישט פונעם זילבערנעם ווין פלאש, צי פונעם זילבערנעם לייכטער, נאר פון די מצוות ומעשים טובים, די תורה ומצוות וואס מ׳האט געלערנט דעם זמן, מיט דעם באצירט מען דעם סדר טיש, און דאס זעהט השי״ת און פון דעם שעפט השי״ת נחת, און מיט דעם מאכט מען א נחת רוח פארן בורא כל עולמים, דאס איז די צירונג פון א בחור וועו ער קומט צום סדר אויפדערנאכט.

להתרחק מבן הרשע וממי שחכם בעיניו

מען דארף אבער וויסן, כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, ס׳איז דא א כנגד, מ׳דארף זיך שלאגן מיט די כוחות היצר, קרית יואל איז באמת א הייליגע שטאט, וואס ס׳איז מעגליך אויף דעם כדור הארץ איז יעדער אין דעם משוקע די מזוהם׳דיגע מדינת אמעריקא, וואס עס איז שיך איריין צו ברענגען א רוחניות׳דיגע אויר אין אזא מגושם׳דיגע מדינה, איז דאס קרית יואל. אבער קרית יואל איז אויך נישט כולנו חכמים כולנו נבונים און כולנו יודעים את התורה, ס׳האלט נאכנישט ביי דעם, עס דרייען זיך נאך אויך ארום פארשידענע פארשוינען, צי דאס איז יונגעלייט צי דאס איז בחורים, צי דאס איז בחורים וואס זיי האבן געלערנט אין די ישיבה, צי בחורים וואס זיי האבן אמאל געלערנט אין די ישיבה און מ׳האט זיי משלח געווען, צי בחורים וואס זיי האבן נישט געווארט מ׳זאל זיי משלח זיין נאר זיי זענען אליינס געגאנגען, עס קומט בין הזמנים,

אלעס קומט אהיים, און ס׳קומען אהיים פארשידענע בחורים, מיט א העצע.

כ׳האב מיך מתבונן געווען וואס איז כנג״ד ארבעה בנים דיברה תורה, קענן פיר? מילא קענן דעם רשע דארף זיין א כנגד, קענן תם אויך א כנגד, קענן שאינו יודע לשאול פארשטיי איך אויך, אלעס פארשטיי איך פארוואס איז כנגד, אבער פארוואס איז כנגד פון א חכם, עס פעלט אמאל אוים צו מרמז זיין פאר איינער וואס איז א חכם ביי זיך אין די אויגן, און ס׳דארף זיין כנג״ד פון דעם חכם אויך.

על כל פנים, עס איז דא כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, כ׳מיין אז פון די אלע בחורים וואס זיי לערנען ערגעץ אנדערש, וועז זיי וואלטן זיך נישט געשעמט מודה זיין על האמת, און בסתר לבם וויסן זיי דעם אמת, וויסן זיי אז לא קרב זה אל זה, די וואס לערנען אין די פרעמד, יהיה מי שיהיה, קומט נישט צו צו די כוחות וואס ביי אונז לייגט מען אריין, קיינער האט זיך צו דעם נישט צוגעשטעלט, און קיינער קען זיך מיט דעם נישט פארמעסטן, הגם מ׳גייט ארום מיט אן אנדערן פנים, דאס איז אבער דער אמת. עס דרייען זיך אזוי ארום פארשידענע יצר הרע׳ס מלובש אין פארשידענע מלבושים, און דאס איז וואס אונז דארפן מיר צו וויסן, דער שכר פארוואס מ׳האט אויף דער וועלט, איז וועגן דעם, ווייל מ׳וויסט לוחם צו זיין קעגן די וואס ווילן שטערן פון זיין אן ערליכער איד, בדיבור במעשה ובמחשבה.

להיזהר שלא להכניס החמץ הוא היצה״ר

מיר שטייען יעצט בין הזמנים, וועז די ישיבות זענען שוין נישט אפן, העכסטנס אפאר שעה אין טאג, יעדער איינער איז ביי זיך שוין אינדערהיים, יעדער איינער איז פאראנטווארטלעך אויף זיך פיר און צוואנציג שעה אין מעת לעת, מיט וועמען מ׳רעדט, מיט וועמען מ׳שטייט, און מיט וועמען מ׳חברט זיך, א זמן פון ביעור חמץ, פון בדיקת חמץ, דארף מען אוודאי און אוודאי אכטונג צו געבן נישט אריין צו טראגן קיין חמץ דארט וואו מ׳האט שוין מבער געווען, צי דארט וואו ס׳איז קיינמאל קיין חמץ נישט געווען, אוודאי און אוודאי נישט אריין טראגן קיין חמץ דארטן.

מים שלנו בא לרמז על תשובה מאהבה

דארף מען זעהן צו טוהן, מרבה זיין מצוות ומעשים טובים, מרבה צו זיין פעלים, זעהן זיך צוגרייטן צום יו״ט פסח, אזוי ווי ס׳שטייט אין ספרים, מ׳גייט שעפן מים שלנו, וואס איז דער ענין פון שעפן? ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה, עס איז געקומען די חודש תשרי האט מען תשובה געטוהן מיראה און מ׳האט מקיים געווען ותשליך במצולות ים כל חטאתם, מ׳האט אוועק געווארפן די עבירות, די זדונות ווערן שגגות. אין חודש ניסן, אין א חודש פון שמחה, אין א חודש וואס אידן זענען ארויס געגאנגען פון מצרים, זיי האבן געהאט אזא גאולת הנפש, דעם ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, קען מען זוכה זיין צו תשובה מאהבה, תשובה מאהבה ווערן פון די זדונות ווערן זכיות, פון אלע עבירות ווערן מצוות, גייט מען שעפן מים שלנו, ארויסצושעפן די עבירות וואס מ׳האט אוועק געווארפן אום חודש תשרי, ס׳איז געווען תשליך, היינט אז מ׳טוט תשובה מאהבה און זיי ווערן זכויות, איז דאך עס אשאד דארט איבער צו לאזן, גייט מען שעפן מים של מצוה מיט שמחה, ווייל דאס איז געווארן זכויות, איז עס שמחה׳דיגע וואסער׳ן, ס׳איז הייליג געווארן, שעפט מען דאס צו מצה של מצוה.

שלימות הגוף, נפש, וממון

דאס איז די וועדטער וואס כ׳האב געוואלט זאגן דא פאר די בחורים, ויהיו נא אמרינו לרצון, זאל ענק דער אויבערשטער העלפן, עטץ זאלטס מקבל זיין מיינע וועדטער וואס כ׳האב געדעדט צו ענק הנאמרים לטובתכם, זאל אונז דער אויבערשטער העלפן אז אונז זאלן מיר טאקע געהאלפן ווערן דאס יאר מיט אלעם גוטן, כ׳האב שוין נאכגעזאגט דעם בני יששכר, אז פסח מצה ומרור, וואס יעדע זאך איז מרמז אויפן שלימות, פסח איז מרמז אויפן שלימות הנפש, מצה איז מרמז אויף שלימות הגוף, און מרור איז מרמז אויף שלימות הממון, זאל אונז דער אויבערשטער העלפן מ׳זאל קענען טאקע זוכה זיין צו דעם ריכטיגן שלימות, בנפש בגוף ובממון, זאל השי״ת העלפן בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, כימי צאתינו ממצרים יראינו נפלאות, מיר זאלן שוין זוכה זיין אקעגן צו גיין דעם גואל צדק במהרה בימינו אמן.

חלק
מהוצאות הגליון

נתנדב לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **זאב**
ב"ר יחזקאל הלוי ז"ל

הרה"ח ר' **יצחק מרדכי חיים**
ב"ר אברהם שלמה ז"ל

הרה"ח ר' **אברהם**
ב"ר יוסף יהודה ז"ל

הרה"ח ר' **בנימין**
ב"ר אלכסנדר משה ז"ל

האה"ח מרת **אסתר שרה**
ב"ר אשר זעליג ע"ה

האה"ח מרת **ליבא מטל**
ב"ר יוסף דוד ע"ה

האה"ח מרת **פעסיל**
ב"ר חיים ע"ה

מדור
למען תדע

א פינת יקרת

ב חוקים להורותם

ג ס"ת מה הוא אומר

ד שואלין ודורשין

ה הי"ד הגדולה

ו שעשועי תורה

ספירת העומר בליל פסח אחר עריכת הסדר

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

מצוה עשה מן התורה לספור ספירת העומר בליל יו"ט שני של פסח כמ"ש (אמור כג, טו) וספרתם לכם ממחרת השבת, ופירשו חכז"ל מנחות (סה:) דהיינו ממחרת חג הראשון של פסח, אולם נחלקו הפוסקים והמנהגים על זמן המדוייק בליל השני להתחיל הספירה, תיכף אחר מעריב כבכל יום מימי הספירה, או להשהותו ולברך ולספור אחר הסדר, דבפשטות מבואר בראשונים שיספור תיכף אחר מעריב, וכלשון ה'טור' (או"ח סי' תפ"ט) 'ערבית אחר התפלה מתחילין לספור העומר', וכן הי' המנהג לעולם כמבואר באבי מנהגי אשכנז הגאון המהרי"ל ז"ל, דספירת העומר מתחילין אחר ערבית יו"ט שני של פסח,

ובאמת כבר מבואר כן בסידורו של רב סעדי' גאון: דאחרי גמר מעריב בליל ט"ז מברכים ברוך וכו' על ספירת העומר, וכן נפסק בשו"ע (סי' תפ"ט סעי' א').

ואדרבה ב'מאירי' (סוכה מו) מבואר שלא יספור בברכה אחר הסדר, דהא במס' סוכה (שם) איתא דבשמיני עצרת יושבין בסוכה אבל אין מברכין, דמאחר שקידש לשמיני עצרת עשאו יו"ט, ואם יברך לישב בסוכה על אותו כוס שקידש לשמיני עצרת סותר דבריו דעשאו חול, דהיינו דעדיין חול המועד סוכות, ולכן אין מברכין, וא"כ הכא אם סופרין ספירת העומר קודם ועשאו היום חול, דהיינו יום ראשון של חול המועד, רשאי אתה לעשות אח"כ קודש בעריכת הסדר, אבל אם יעשה קודם הסדר ואח"כ יברך על ספירת העומר אתה עושה מקודש, יום חול, עי"ש.

וכן מבואר ב'ראב"ד' (תמים דעים סי' רמ"ה): דאחר שעשיתו קודש לא תעשנו חול אמרינן, אבל לא להיפך, וב'שער ישכר' מאמר יום חירותינו (אות ב), ובספרו 'נימוקי או"ח' (תפ"ט) העתיק דברי הראב"ד הנ"ל, והקשה דלכאורה הא גם בליל שני דפסח כבר התפלל מעריב וא"כ אתה עושה מקודש חול, וביאר: דכיון דאתה יכול לספור ספה"ע לפני מעריב א"כ גם כשהתפלל מעריב לא עשאו קודש, אבל בסדר ליל הפסח, עם קידוש וכל הברכות דמצה ומרור שנוהג כדין יו"ט א' של פסח, עשאו בזה קודש, עי"ש.

אולם ה'רמ"ע מפאנו' במאמר מעין גנים [נרצה] כתב דאין מברכין על ספירת העומר בליל פסח כ"א אחרי הסדר עד סוף, וב'הגהות פרי עץ חיים' בשער חג המצות מביא שם הרה"ק ר' יעקב צמל זצ"ל שיטת

הרמ"ע, וביאר בקוצר דבריו דכן מסתבר דהא בליל פסח באין כללות המוחין בדילוג וקפיצה בהתערותא דלעילא שלא ע"י מעשינו בכלל אור קדוש ואור כללי, כמו שהי' ביציאת מצרים, ולמחר נתעלם האור הזה ונכנסין במצב של קטנות, ואח"כ במ"ט ימי ספירה אנו ממשיכין בכל יום **פרט אחד מהאור כללי ע"י מצות ספירת העומר, דהיינו ביום ראשון חסד שבחסד וכו'**, עד שנשלם בערב שבועות כידוע, וא"כ איך אפשר להמשיך אור פרטי לפני הסדר, דבסדר באה האור כללי שלא ע"י מעשינו בכלל, דהוא קודם הספירה דהוא המשכה לאור פרטי, עי"ש דבריו בקוצר.

ואגב ידוע מאמר של צדיקים על הפסוק כי ישאלך בנך **מחר** לאמר מה זאת, היינו שהבן ראה את אביו אתמול בליל הסדר במאור פנים שמאיר בקדושה, וכל הסדר הי' בהתהלהבות והתרוממות, ולמחר רואה בו אדם פשוט כתמול שלשום, וע"ז ישאל את אביו **למחר בבקר אחר הסדר** 'מה זאת' דהיינו מה נשתנה היום דפניך אינו מאיר כאתמול בליל הסדר, ואמרת אליו **בחוזק יד וגו'** דהיינו דאתמול הי' בחוזק יד שלא ע"י מעשינו ורוחינו בכלל ועכשיו הכל תלוי במעשי ידינו.

וב'אמרי נועם' (חלק א' בסוף הספר) נדפס תשובה מהרה"ק בעל עטרת ישועה לחתנו הרב רבי פנחס דוד סאפרין מרודיק זצ"ל ובתו"ד כתב הערה על שיטת הרמ"ע, דלכאורה כדאי לספור אחר מעריב, דאז כשמעריכין הסדר באה כללות המוחין לכ"א ונשאר כללות המוחין עד אחר תפלת שחרית, אבל אם סופרין אחר הסדר נמצא דחותכין בסכין חריפא באמצע, דהיינו אחר הסדר ממשיכין אור פרטי בספירה, ואח"כ מתפללין וחוזרין לאור כללי, וע"ז כ' העטרת ישועה באריכות דבעצם בכל לילה השינה גורם להסתלקות המוחין, ומה דכתבו דנשאר המוחין עד אחר תפלה זה משום דקוראין ק"ש שעל המטה, ובפסח כיון דאין קוראין ק"ש א"כ בלא"ה נסתלק המוחין, וא"כ אין שום חסרון דסופרין ספירה דממילא לא נשאר כללות המוחין כיון שישנים בלי ק"ש [ועי"ש דהאריך בזה אי גם בליל שני אין קוראין ק"ש], ובתו"ד ביאר ביותר דברי הרמ"ע מפאנו עם סמך מן התורה, דהא מבואר בגמ' (ברכות יד:) בשם רשב"י: דמה שמקדימין שמע לוהיה אם שמוע שזה ללמוד וללמד ולעשות, ומקדימים והי' אם שמוע לויאמר שזה יש בה ללמוד ולעשות ובזה אין בה אלא לעשות עי"ש, וחזינן מזה שענין הכולל דברים הרבה קודם לפרטי, ולא מצינו שיהי' חולקים על רשב"י בזה, וא"כ הכא נמי הסדר שיש בו כללות המוחין מוקדם הוא לפרטי המוחין, עי"ש.

וה'חיד"א' בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' י) מביא גם מ'מהר"ם זכותא' ומבעל מצת שמורים דעפ"י קבלה סופרין אחר הסדר עי"ש, וכן מבואר ב'משנת חסידים' מס' העומר פ"א, וכן מבואר בסידורי האריז"ל סידור ר' שבתי ובסידור קול יעקב.

והרה"ק העטרת ישועה בתשובתו שם מביא, שאביו הרה"ק האמרי נועם ז"ל הי' רגיל לספור אחר גמר כל הסדר, וכן הי' נוהג אבותיו הק' [הרה"ק מדזיקוב והרה"ק מראפשיץ ז"ל], ופעם אחת איחר הזמן ודימה בנפשו שכבר האיר המזרח והי' לו בכל השנה עגמ"נ מזה, וקיבל עליו אשר מהיום והלאה יספור בתוך הסדר קודם אמירת שפוך חמתך, והרבה פעמים קודם אכילת מצה. וע"ז דן שם דמהלך זו לכאורה אינו מובן כלל דממ"נ אם הולך אחר מקובלים בעינן אחר כל הסדר, ואם הולכין אחר הלכה צריכין לספור אחר התפלה, ומסיק שמסתמא הי' לו ענין בזה, ואנכי לא שאלתי אותו ע"ז יען כי כל תהלוכותיו הי' בחכמה נפלאה ובהסתר, עי"ש.

לעומת זה הרש"ש בספרו 'נהר שלום' (דף לב) אע"ג שהי' מגדולי מקובלים כידוע, נקט כספק השו"ע לספור אחר התפלה, וביאר מש"כ הרמ"ע אינו נכון, דהא הסדר בליל ב' הוא **מדרבנן** ומצות ספה"ע הוא **מדאורייתא** וא"כ כשסופרין הספירה המשכות האורות הוא בפרצוף אחר אשר משם נמשך הארות מדיני דאורייתא, ובפרצוף ההוא כבר באה כללות המוחין מאתמול, משא"כ הסדר שליל שני הוא בדרבנן ואין שייכות זה לזה, עי"ש.

אולם כבר ידוע הקושיא דהא ספירת העומר בזמן הזה הוא מדרבנן לרוב ראשונים, א"כ טענת הרמ"ע קאי וקיימא?

וב'ליקוטי חקל יצחק' על ספירת העומר מביא בשם ספר לקוטי מהרמ"י: ששמע מפי הגה"ק מספינקא זצ"ל בעל אמרי יוסף, ששאל אותו הרה"ק דברי חיים מצאנז ז"ל, היתכן שהרה"ק הרש"ש אשר היה מקור הקבלה יפסוק לספור קודם הסדר, וכמש"כ בשמו בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' י), והשיב לו האמרי יוסף כי הרש"ש לשיטתו הולך שסובר ספירה בזמן הזה דאורייתא וא"כ כיון דהסדר בליל ב' הוא דרבנן שפיר יש להקדים דאורייתא לדרבנן, משא"כ לדידן דקיי"ל ספירה בזמן הזה דרבנן, עי"ש. וכן ראיתי ב'אוצר החיים' (וילקט יוסף אות שנ"ה) שמביא משמו של הספר הנ"ל: שראה בכתבי תלמידיו של הרש"ש שחזר בו הרש"ש וכתב לספור אחר הסדר, עי"ש.

ואגב ב'שער ישכר' (שם) כתב: ששמע ממגידי אמת ומגדולי תלמידי הגה"ק בעל דברי חיים ז"ל מצאנז אם כי נהג כמנהג רבותיו זצ"ל לספור אחר הסדר, עכ"ז בצאת לאורה ונתפשט במדינתנו ם' נהר שלום הנ"ל והגיע למראה עיניו הקדושים אז הגיד בפה קדשו כי לולא שנהג הוא כך זה זמן כביר עפ"י מנהג רבותיו הקדושים וגם שהגיע כבר לעת זקנתו וקשה לו לשנות דרכו ומנהגו היה מתחיל לספור אחר תפלת ערבית כדברי הנהר שלום עי"ש.

וב'תפארת בנים' להגה"ק הדרכי תשובה ז"ל ביאר דברי הרש"ש דודאי עכשיו הוא מצוה דרבנן, אולם זה דוקא כהיום דליכא מצות הבאת העומר שחרב בית מקדשינו, אולם אם יבוא משיח צדקינו, אשר אנו מחכין לו בכל יום שיבוא, באמצע הספירה, בודאי מיום ההוא והלאה יהי' חיוב דאורייתא לספור להקריב מנחה חדשה לה' בשבועות הבעל"ט, ואז למפרע יהי' כל הספירה מצוה דאורייתא, דהא ע"י מספר זה יהי' המספר שלם עד שבועות, וא"כ גם עתה כשסופרין בליל הסדר עושין בבחינת דאורייתא כדי שיהי' אח"כ ראוי להצטרף עם המספר בעת הגאולה, וא"כ נכון דברי הרש"ש דמצות ספירה יש בו מצות דאורייתא, אבל הסדר יש בו רק מצוה דרבנן, עי"ש.

והנה רוב צדיקים תלמידי בעש"ט ספרו אחר הסדר, וכן נהגו רבותינו הקדושים, אולם ידוע שהבעש"ט הק' נהג לספור תיכף אחר תפילת ערבית [וזה הי' לפני שנתגלה שיטת הרש"ש] ולכן שינה הרה"ק מקאמרנא י"ב שנים לפני פטירתו לספור אחר מעריב כמבואר בספר קדושת אהרן במכתבו של הרה"ק ר' אליעזר מקאמארנא ז"ל להרה"ק מהאדעס הנ"ל (חלק ב' מכתבי קודש מכתב י"ח) וז"ל: "והנני להשיבו שאאמו"ר זלה"ה בימי חורפו סיפר אחר גמר הסדר, וכערך שנים עשר שנים קודם פטירתו התחיל לספור תיכף אהר תפילת ערבית ואמר הגם שיש דיעות שונות בזה, אולם הרב הקדוש וכו' הריב"ש טוב זלה"ה הנהיג א"ע כן נגד כל הדיעות, ודעת קדשו מכריע את כולם ואחריו רבנו הקדוש מו"ה יחיאל מיכל מזלאטשוב זלה"ה נהג גם הוא כן, וכן אני נוהג א"ע ג"כ וכו' עי"ש, וכן מבואר בספר שער ישכר שם דהרה"ק מקאמארנא סיפר אחר מעריב, וכן היהודי הקדוש, וזקנו הרה"ק הבני ישכר, וכן כ' בשו"ת מהרש"ג (ח"א, או"ח סי' ל) שהרה"ק הבני ישכר סיפר אחר מעריב וכן נהגו נכדיו, וכן הרה"ק המקובל בע"מ "בית יצחק על מס' מגלה, שהי' מקובל גדול כמעט יחיד במדינה זו עי"ש, וכן כתב רבי צדוק בספרו פרי צדיק (אות י"ז).

אולם כבר האירו שבספר בעש"ט על התורה פ' וזאת הברכה בהגהות מקור מים חיים סק"ב יש משמעות דהבעש"ט ספר אחר הסדר, ואכ"מ להאריך בזה.

ובאמת יש להאריך יותר בזה בדברי היעב"ץ והחיד"א, ועוד חזון למועד.

לזכות הילד מרדכי אהרן בן ריזל דבורה
לרפואה שלימה

~ דינים השייכים לשביעי של פסח שחל בער"ש ~

קניידלע"ך, קטניות, חמץ בשבת, שרויה [געבראקס] בכלים של פסח בשבת

עירוב תבשילין

שביעי של פסח שחל בער"ש, צריך להניח עירוב תבשילין בעריו"ט, בכדי שיוכלו לבשל וכן שאר ההכנות מיו"ט לשבת.

בישול קניידלע"ך מיו"ט לשבת

דעת הרבה פוסקים דמותר לבשל קניידלע"ך ביו"ט לצורך שבת, ובמחזור דברי יואל מובא דבבית רבינו הקוה"ט זי"ע בישלו המאכלים ממצה שרויה בשביעי של פסח אחה"צ.

ושם מובא דלכן בישלו דוקא ביום שביעי של פסח, ולא הכינו אותם כלל מערב שביעי של פסח, בכדי שלא יתערבו מאכלים אלו במאכלים של פסח, וכן שלא יתערבו הכלים שמבשלים אותם בכלים אחרים המיוחדים לפסח.

ונאריך בנידון לבשל מיו"ט לשבת מאכלים שאסור לאכול ביו"ט, וההיתר לגבי הקניידלעך, יש בזה חמשה נידונים:

נידון א' - אי שייך בזה הואיל וראוי לאורחים:

דכיון דנקטינן (בסי' תקכ"ז סעי' א') הטעם שמותר לבשל מיו"ט לשבת ע"י עירוב תבשילין, אף דהוא אינו צריך את המאכלים ליו"ט, [והיה צריך לאסור לבשל מן התורה], משום דאמרי' הואיל וחזי לאורחים, דהיינו כיון דאפשר שיבואו אורחים ויאכלו ביו"ט, א"כ הרי זה נחשב כמי שעשאו לצורך יו"ט, ולכן בדבר האסור ביו"ט לא שייך לומר הואיל וחזי לאורחים, כיון דאף לאורחים אינו ראוי דהא אסור לאכלו ביו"ט, ומצינו בפוסקים שדנו בטעם זה, דבחי' רעק"א (ביצה מערכת ז') דן לגבי בישול פירות יבישים שנוהגים שלא לאוכלם בפסח, אי מותר לבשלם בז' של פסח לצורך שבת, ומצדד להתיר משום דראוי לחולה שאין בו סכנה שמותר לו לאוכלו ביו"ט דאינו אלא איסור דרבנן, ואפשר לומר הואיל וחזי לחולה שאין בו סכנה, ואף שהתוס' פסחים (מ"ו: ד"ה רבה) כתבו דלא אמרי' הואיל וחזי לחולה, זהו דוקא בחולה שיש בו סכנה דאין זה שכיח, אבל חולה שאין בו סכנה דהוי שכיח אפשר לומר הואיל.

אולם בשו"ת חת"ס (סי' ע"ט בד"ה זה) דחה דבריו דנהי דחולה שאין בו סכנה שכיח, אבל לא שכיח שאותו החולה יהיה צריך דוקא לפירות יבישים, וממילא נחשב אינו שכיח ולא אמרי' הואיל, ויהא אסור לבשל, ובשו"ת לבושי מרדכי (מהדת"ל סי' ו' אות י"ב) כתב דלא זכה להבין דברי החת"ס, דלא מצינו דהואיל מתיר דוקא כשהאורחים צריכים דייקא למאכל זה, אלא העיקר הוא שאורחים יכולים לבוא והם יכולים לאכול, ואין מחלקים בין איזה מאכל הם יצטרכו לאכול עכ"ד, ולכן אף שאינו יכול מאכל זה, עכ"ז מותר לו לבשלם, אולם בשו"ת דעת סופר (מובא בשו"ת מנח"י ח"ז סי' ל"ג) מצדיק את דעת זקינו החת"ס, דדוקא בדבר הראוי לכל אדם אין צריך שהאורח יצטרך דוקא לאותו מאכל, דמה שהמארח יתן לו הוא יאכל ממנו, אבל במאכל שהותר לחולה צריך שיהא דוקא אותו המאכל שהוא צריך, דאולי הוא לא יצטרך למאכל זה מטעם רפואה עכ"ד, וכן הביא ראיה בס' אורחות חיים

(בהגה' המהרש"ם סי' תקכ"ז סעי' א', ובדעת תורה שם) מהרמ"א בסי' תקט"ו סעי' ד' לאסור בכה"ג עיי"ש, וכן אסר מטעם זה בשו"ת רב פעלים (ח"ג סי' ל') לבשל אורז להמחמירים בזה.

ובשו"ת רעק"א (בא"ד) דן אי שייך לומר הואיל וחזי לקטנים, עפ"י דעת הרשב"א המתיר איסור דרבנן לצורך הקטן, אולם כתב דלמאן דלא ס"ל כהרשב"א ממילא אין לומר הואיל בזה.

ונמצא דלפי החת"ס ושאר הפוסקים יהא אסור לבשל הקניידלע"ך ביו"ט כיון דנוהגין שלא לאכלם, ולא שייך בהו הואיל, אלא דמצינו כמה סברות להתיר בשרויה אפילו להאוסרין בפירות יבישים, סברא אחת כתב בארחות חיים (שם) דרק מה שאסור מעיקר הדין אסור לבשל ביו"ט, אבל דבר שאסור רק מחמת חומרא מותר לבשלו ביו"ט וראייתו מהמ"א בסי' תנ"ט (סקי"ג), ועפי"ז התיר לבשל ביו"ט מצה שאינה שמורה אפילו להמחמירים במשך הפסח לאכול רק מצה שמורה, כיון שאין זה אלא חומרא, ובשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' מ"ט) התיר עפ"י המ"א הנ"ל לבשל שרויה כיון דאינו אסור אלא מחומרא, ולסברא זו אין צריך לטעם הואיל, אלא דכל דבר שאיסורו רק מחומרא מותר לבשלו ביו"ט.

ובשדי חמד (מע' חו"מ סי' ו' אות ו') התיר מטעם אחר דכתב לגבי פירות יבישים דכיון דאיסורם תלוי במנהג, ויש אנשים שאינם נוהגים באיסור זה, ממילא שייך לומר הואיל וחזי לאורחים דהיינו למי שאינו נוהג האיסור, והוסיף דלכן הרעק"א לא כתב סברא זו, כיון דבמקומו כולם נהגו שלא לאוכלם, אכן במקום שיש המקילים לאוכלם, לכו"ע מותר לבשלם עכ"ד, ולדידיה אף היכא שאסור מדינא, עכ"ז כיון דיש אנשים המצויים שם שאינם מחמירים בזה, מותר לבשלם, ולפ"ז ה"ה במצה שרויה דיש המקילים בשרויה, יהא מותר לבשל דשייך הואיל בהו.

ובחזו"א (סי' מ"ט סקט"ז) כתב ג"כ דכל היכא דמותר לאחרים יהא מותר לבשל, אלא דהוא התנה דזהו דוקא בדבר שאין מחזיקים לאיסור מעיקר הדין אלא מחומרא, אבל דבר שמחזיקים לאיסור מעיקר הדין יהא אסור לבשל, ולא מהני מה שאחרים אינם מחמירים, וכתב דעפי"ז מותר לבשל מצה שרויה, כיון דאסור רק מחומרא, והראיה דהרי מקילים לאוכלו ביו"ט האחרון, וכן מובא בס' מרא דשמעתתא דבדבר שאסור רק מחומרא כמצה שרויה מותר לבשל, דשייך הואיל דאם יבוא אורח האוכל שרויה, מסתמא יתן מצה שרויה, והוסיף שם גם כיון דמקילים ליתן לילדים, שוב שייך הואיל ע"כ.

ויש להוסיף דלכאו' יש לצרף להקל גם את דעת הראשונים וכן מצדד הב"י בריש סי' תקכ"ז, והביאם הביאוה"ל (בד"ה ועל ידי עירוב) ונקט כמותם בשעת הדחק, דההיתר לבשל מיו"ט לשבת אינו משום הואיל, אלא משום דצרכי שבת נעשים ביו"ט, וא"כ אף שאין לנו הואיל דלי חזי לאכול, עכ"ז יהא מותר לבשל, דהרי מותר לבשל מיו"ט לשבת ע"י עירוב תבשילין, אף כשאינו ראוי ליו"ט עצמו, וכן צירף טעם זה בשו"ת האלף לך שלמה המובא לקמן.

נידון ב' - משום שמא יבוא לאכלו:

עוד נידון לאסור עפ"י מה שאסר בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' קי"א) בישול אורז מיו"ט לשבת, להמחמירים שאין אוכלים אורז בפסח, מטעם שמא יבוא לאכול מהם, כמו שאסרו בחמץ דלא בדילי אינשי מיני', אלא דבאורחות חיים לאחר שהביא דבריו כתב דזהו דוקא בדבר שאסור מדינא, אבל בדבר שאסור רק מחומרא לא גזרי' שמא יבוא לאכלו, והוא כתב כן לגבי מצה שאינה שמורה, ובשו"ת מנחת יצחק (שם) כן דה"ה לגבי מצה שרויה דהוי רק חומרא ואין לגזור שמא יבוא לאכלו.

נידון ג' - דדומה למי שמתענה ביו"ט:

בס' כנסת הגדולה (בשו"ת סי' ס"ב) כתב דיש לאסור מטעם שכתב הרמ"א בסי' תקכ"ז (סעי' סעי' כ') בשם המהרי"ו דמי שמתענה ביו"ט אסור לו לבשל לאחרים כיון דאינו ראוי לו לעצמו, ועפ"ז כתב המ"א דכמו"כ שאסור לו לבשל לעצמו מיו"ט לשבת אפי' ע"י עירוב תבשילין, ולכן כתב שם דמי שאינו אוכל מאכל מחמת איסור, אסור לו לבשל מאכל זה, דדומה למי שמתענה ביו"ט, ומחמת כן אסר שם לבשל אורז או גבינה מיו"ט לשבת להמחמירים שלא לאוכלם בפסח, וכן כתב בבן איש חי (שנה ראשונה פר' צו אות מ"א, ואגב, יש לציין דשם החמיר כמו"כ למי שאכל בשר ביו"ט, שאינו יכול לאכול חלב, אא"כ יש לו שהות ביו"ט עוד לאכול חלב לאחר ו' שעות).

אולם האחרונים חלקו בזה ודעתם דאינו דומה למי שמתענה, בס' מחזיק ברכה כתב דלא דמי למי שמתענה, דבמתענה אינו יכול לבשל כלל, אבל הכא דמותר בשאר מיני תבשיל, ה"ה דיכול לבשל תבשיל זה לאחרים, וכ"כ בס' חוקת הפסח (אות א' ומובא בכה"ח סי' תנ"ג אות י"ז), וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (להגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל, סי' שמ"ג) דהשיב לדברי השואל האוסר מטעם זה, וכתב דדוקא במתענה דאסור לו לבשל לעצמו, ולא שייך בו מתוך, לכן אסור לו לבשל לאחרים, אבל בזה כיון דשאר דברים מותר לו לבשל לעצמו, מותר נמי לאחרים אף דזה אינו ראוי לו, מ"מ הואיל ואי מיקלעי אורחים, ולא שייך לומר כיון דלעצמו אסור, דהרי שאר דברים הוא יכול לבשל גם לעצמו, והוסיף דגם בזה שייך מתוך, דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ע"כ, ויל"ע בדבריו אי סברת מתוך שכתב שם, הוא סברא לחוד בכדי להתיר או ההיתר הוא בצירוף הואיל.

ובארחות חיים (שם) משמע דאף אי ננקוט כדברי האוסר דדומה למי שמתענה, עכ"ז בדברים האסורים משום חומרא לא שייך לאסור מטעם זה, ולכן המצה שרויה לא שייך לאסור מטעם זה, וכמו"כ יש לצרף דעת האחרונים הבית מאיר, והמאמר מרדכי, ונהר שלום, המובאים במשנ"ב (שם סקס"ה) החולקים על הרמ"א ודעתם דאף מי שמתענה מותר לו לבשל.

נידון ד' - משום מוקצה:

ובחזו"א (שם) מצדד לאסור גם משום מוקצה, דכיון דאינו ראוי לאכלו ביו"ט הרי זה מוקצה, אלא דלגבי מצה שרויה כתב החזו"א למעשה דמותר, ואף משום מוקצה אין בו, דכיון דאינו אסור אלא מחמת חומרא, א"כ הרי זה כמי שנודר עצמו ממאכל דאין זה מוקצה, כיון דראוי לאחרים, ואינו ברור כ"כ אי ההיתר הוא מחמת שנאסר רק מחומרא, או משום שראוי לאחרים ועי' להלן לגבי קטניות, ובכף החיים (סי' תנ"ג אות י"ז) דייק מהשו"ת רב פעלים (שם) דהיכא שאסור לו לבשל לאחרים, אז יהא אסור גם לטלטלו משום מוקצה, ועפ"ז לאחר דנקט' דמצה שרויה מותר לבשל לאחרים, ממילא יהא מותר אף בטלטול, ועי' מה שכתבנו לקמן בענין הקטניות דממילא צריך שיהא מותר בטלטול כיון דחזי לאחרים.

נידון ה' - משום מראית העין

בכף החיים (שם) כתב לגבי בישול אורז להמחמירים שלא לאוכלם בפסח, דיהא אסור לבשלם אף לאחרים משום מראית העין, מפני שיחשדוהו שהוא עובר על תקנת חכמים, וכתב דלפ"ז אף בחול המועד יהא אסור משום מראית העין, אלא דכתב דאם יש היכר שהוא אינו מבשל לעצמו אז מותר לבשל לאחרים.

ועפ"ז יש לדון בבישול מצה שרויה אי יש בזה משום מראית העין, אולם מסתבר דיהא מותר, דכיון דכן המנהג בכל פעם שחל יו"ט ז' של פסח בער"ש שמבשלים לצורך שבת, א"כ זה נחשב כהיכר ויהא מותר, וכן יש להוסיף דכיון דאיסורו אינו אלא משום חומרא, לא שייך בזה מראית העין, וכמו דליכא בהו החשש של דילמא אתי למיכל מיניה.

<u>בישול קטניות מיו"ט לשבת</u>

לגבי בישול קטניות - שאין בהם חשש חמץ - ביו"ט לשבת החמירו יותר שלא לבשלם ביו"ט.

הנה בקטניות החמירו יותר ממצה שרויה מפני כמה טעמים ששייך בהם הנידונים הנ"ל:

א) איסור קטניות אינו חומרא בעלמא כמו מצה שרויה, אלא חמיר יותר, ואיסורו נתפשט בכל בני אשכנז באין חילוק בין גברא לגברא, ואין חילוק בין כל ימי הפסח לאחרון של פסח, ולא שייך ההיתר שמובא במצה שרויה דדבר שאין אוכלים משום חומרא בעלמא אמרי' הואיל.

ב) אף לפי מה שכתבנו היתר כיון שהרבה אנשים אוכלים מאכלים אלו, אפשר דקטניות חמיר כמו שמובא במרא דשמעתתא שהחמיר בקטניות דלא שייך הואיל בזה, כיון שבוודאי לא ירצה ליתן להאורח לאכול קטניות בביתו, רק יתן לו מאכלים אחרים. ולכאו' צ"ע קצת סברא זו דהרי יכול ליתן לאורחים שיאכלו אותם במקום אחר.

ג) וכן הסברא שכתבנו להקל במצה שרויה כיון שראוי לקטנים, לא שייך כ"כ בקטניות דמחמירים טפי בזה שלא ליתן לקטנים.

ד) וכן יש להחמיר עפ"י הסברא שהביא בשו"ת מנח"י (שם) בשם שו"ת הלכות קטנות דמטעם אחר יש לאסור כיון שמחמירים בחשש חמץ דחיישי' שמא יבוא לאוכלו אם יבשל מהם כיון דלא בדלי אינשי מיניה כל השנה, ובמנח"י מסיק להחמיר מטעם זה לבשל קטניות דשמא יבוא לאכלו, ורק בדבר שאסור רק משום חומרא כמו מצה שרויה בזה לא חיישי דשמא יבוא לאכלו.

ה) ובכף החיים (סי' תנ"ג אות י"ז) ובחזו"א (שם), ובשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' מ"ט) דנו בזה גם משום איסור מוקצה, עיי"ש.

אולם מהגאון הגדול רבי שלמה זלמן אולמאן זצ"ל, ראה"כ, שמעתי דצ"ל דהאוסרים משום מוקצה, איירי בענין שהם דרים בעיר שאין דרים שם אנשים הנוהגים לאוכלם, דאי דרים שם אנשים האוכלים קטניות, אזי הם אינם מוקצים, כיון דהם ראויים לאנשים שאוכלים קטניות, ואף שהוא בעצמו אינו אוכל, אינו נחשב מוקצה אף בשבילו וכדנפסק (סוס"י ש"ח) במ"א בשם התוס' ומובא במשנ"ב (ס"ק ק"ע), אולם האוסרים משום מוקצה, לא התנו דאיירי דוקא בענין זה, ויותר מזה כתב בשו"ת דובב מישרים (שם) מבואר דאוסר בכל ענין, דכתב שם לחלק בין תרומה דאינו מוקצה לבגדי עניים דהוי מוקצה, דתרומה אסורה לזרים משום מעליותא דיש בה קדושה, ולכן אינה מוקצה לזרים, משא"כ בגדי עניים דאינם ראויים לעשירים מחמת גריעותא, ולכן הם מוקצים לעשירים, ועפי"ז יוצא מדבריו דקטניות וכדו' אף דאחרים אוכלים, כיון דמי שאינו אוכלו הוא מחמת גריעותא, הרי הם מוקצים, אף דמצויים שם אנשים שאולים מהם.

ובחזו"א (שם) כתב ג"כ דכיון שראוי להנוהגין היתר אין כאן משום מוקצה, אלא דשם מבואר דזהו דוקא כשאין אנו מחזיקים האיסור מן הדין, אבל כשאנו מחזיקים האיסור מן הדין אז יהא מוקצה אף כשאחרים אוכלים מהם, וכעי"ז כתב בס' מחזיק ברכה (סי' תקי"א אות ב') לגבי טלטול כלי העישון ביו"ט להמחמירים שלא לעשן ביו"ט

[ועדיין יש לעיין בכלל זה עפ"י הנידון בפוסקים אי מי שמחמיר מותר לו ליתן למי שאינו מחמיר עפ"י הוראת חכם].

ובס' מרא דשמעתתא מובא דסיפר לפני הגאב"ד ז"ל כי לשני אברכים נולד להם בן, אשר א' היה בן ספרד ואחד היה בן אשכנז, ובאו בשאלה לפני הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל, ואמר להם כי הבן הספרדי יבשל הקטניות בשביל השלום זכר גם עבור הבן האשכנזי, וקלסיה הגאב"ד זצ"ל ואמר בלשון קדשו "אן אייזערנע עצה".

שרויה [געברואקס] בשבת אסרו חג ואחרון של פסח, בכלי הפסח

בענין השימוש בכלים בשרויה באחרון של פסח יש כמה מנהגים בזה: יש הנוהגים להשתמש בכלים מיוחדים לאחרון של פסח, ולא להשתמש בכלי שמשתמשים בהם בכל הפסח.

במחזור דברי יואל לפסח כתבו המסדרים כי מנהג זה להחליף הכלים לאחרון של פסח הנהיגה הרבנית ז"ל אמו של רבינו, בבית בעלה הגה"ק בעל קדושת יו"ט, והיתה מקובלת אצלה מבית אבותיה.

אמנם בס' משולחן מלכים מה שסיפר כ"ק רבינו מרן שליט"א כי ק"ז מרן הייטב לב לא היה נוהג כן מתחילה כאשר כיהן ברבנות בעיירות גארליץ ודראהביטש שבגאליציע, רק כאשר עבר מגאליציע לסיגעט שבמארמארוש אשר שם דרו הרבה מחסידי קאסוב והם נהגו להחמיר להיות להם כלים מיוחדים לאחרון של פסח, או אז ציוה שיעשו בשבילו ג"כ כלים מיוחדים לאחרון של פסח, וכשנשאל על כך, ענה ואמר, שמכיון שכן נוהגים החסידים ואנשי מעשה בעירינו, על כן אין מן הראוי שהם יהיו יותר מחמירים מהרב שלהם.

וכן כתב בדרכי חיים ושלום (תקע"ז) וכן נוהגים בכמה קהילות.

ויש המחלקים בזה, דאם השנה שבאה לאחר הפסח תהא שנה מעוברת כמו השנה הבעל"ט או משתמשים בכלים של פסח, כיון דעד פסח הבאה כבר יעברו י"ב חדשים, ואם השנה הבאה תהא שנה פשוטה או אין

משתמשים אלא בכלים מיוחדים.

רבינו ז"ל השתמש בכלים מיוחדים לאחרון של פסח בלבד, מלבד אם השנה הבאה היתה מעוברת, אז השתמש באותם הכלים שהשתמש בהם כל ימות הפסח, כן מובא במחזור דברי יואל.

וטעם חילוק בין שנה פשוטה לשנה מעוברת עפ"י דעת החכם צבי הסובר דכל כלי שנבלע בה איסור אם עבר י"ב חודשים מעת בליעת האיסור אז א"צ הכלי הגעלה.

ויש המקילים בכל ענין ומשתמשים באחרון של פסח בכלים של פסח בין כשהשנה הבאה היא שנה מעוברת ובין כשהיא שנה פשוטה, וכן נוהגים הרבה.

בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' ל"א כתב דבכל ענין יש לצרף שי' החכם צבי, כיון דאי"צ י"ב חדשים שלמים בכדי שיעבור עליו שנה.

וכ"כ במעדני שמואל על קיצושו"ע סי' קי"ז ששמע בשם גדולי הצדיקים שנהגו לאכול ולבשל מצה שרויה באותם הכלים שהשתמשו כל השנה.

ובס' שערים מצויינים בהלכה הביא עוד טעם להקל להשתמש בכלים לשנה הבאה דלא גרע מכלים שנבלע בהם רק משהו חמץ בפסח שיש מתירים להשתמש בהם לשנה הבאה, עיי"ש.

ובמרא דשמעתתא להגאב"ד הרמ"א פריינד ז"ל מובא שהשתמש באותם הכלים ושכן נהגו בצאנז.

השתמשות בחמץ בשבת אסרו חג באר"י

בשבת זו אף באר"י שכבר אסרו חג עכ"ז אוכלים רק מאכלי פסח, ואין אוכלים מאכלי החמץ, שהרי אי אפשר לקנות חמץ, ואי אפשר לבשל ולאפות חמץ, חוץ ממצה שרויה.

חמץ הנמכר לגוי מלפני הפסח, ומונח במקום שמושכר לגוי, ההוראה הוא שאין להוציא החמץ ממקומות אלו עד מוצ"ש, כיון דהחמץ עדיין שייך לגוי, ועדיין לא חזרו לקנות ממנו עד מוצאי שבת.

וכשאותם המקומות מודבקים בענין שבפתיחתם יש בהם משום קורע או מתיר בשבת, אזי ודאי שאין לפותחם בשבת.

שמעתי מהגאון רבי שלמה זלמן אולמאן זצ"ל, ראה"כ, וגם יש להוסיף עצה טובה שלא להוציא החמץ וכלי החמץ משם, שלא יבואו לידי תקלה, שיתערבבו הכלים של פסח עם מאכלי החמץ או כלי החמץ.

ושאר חפצים שאינם חמץ המונחים שם, יכולים להוציאם משם בדרך עראי, בענין שאין בפתיחת המקומות משום איסור קורע או מתיר בשבת, ולכן כל המאכלים שאינם חמץ כלל, ולא היה בכוונתם כלל למכרם לגוי, ורק הצניעם שם מחמת שאין נוהגים לאוכלם בפסח, או מחמת שלא נעשו בכל הזהירות לפסח וכדו', אולם אינם אסורים בעצם, וכן כלים שלא נמכרו לגוי, יכולים להוציאם משם בשבת.

וגם משום מוקצה לא שייך לאסור אותם, אף דבין השמשות הם היו אינם ראויים דהרי עדיין לא אכלו אותם, עכ"ז הם אינם מוקצים, כיון דהם אינם אסורים רק מחומרא, ועיקר כיון דהם אסורים רק מחמת יום שעבר, דהיינו שאסורים רק מחמת שהיו אסורים מאתמול, ולא מחמת שהיו אסורים היום ביה"ש, ומוקצה מחמת יום שעבר אינו מוקצה, כדמבואר בתוס' (סוכה יג), וביצה (דף ד'), רא"ש (פ"ד דסוכה סי' ד'), ר"ן (ביצה ב.) ובסי' תרס"ה סעי' א' בפוסקים, ובשו"ת רעק"א שם בסוף דבריו דנשאר בצ"ע, ועי' בפמ"ג פתיחה כוללת (הל' יו"ט ח"ב פ"א אות י"ז) דדן היכא שהיה אסור מדאו' אי אמרי' מוקצה אף כשזה מחמת יום שעבר, וכ"כ בשער המלך (פ"א מהל' יו"ט הכ"ד, ועי' מנח"ש תנינא סי' י"ז שהביא אחרונים החולקים)).

וכפי שכתבנו מהנכון שלא לפתוח מקומות אלו בשבת בכל ענין, כל זמן שכל הבית עדיין בחזקת כשר לפסח, שלא לגרום להתערב כלי החמץ עם כלי הפסח וכדו'.

ואם גוי הביא חמץ לישראל במתנה באמצע השבת, מותר לישראל לאוכלם, ואינו מוקצה מהטעם הנ"ל.

משיב כהלכה
תמציתן השיעורי הלכה שנאמרו בבי מדרשא
ע"י הרב הגאון רבי יהושע צבי יהושע שליט"א
מו"ץ קהילתינו הק'

דיני בורר השייכים במצות

בשנה זו שחל פסח בשבת צריך זהירות מיוחדת בדיני בורר (שאסור בשבת אפילו לצורך אוכנ"פ)
ולכן נכתוב בס"ד כמה פרטים בזה

א] אם יש במצה מקום שהוא "כפולה" יש להסירה מחשש חמץ ויש ליטול גם סביבות הכפל שיעור כדי נטילה [לחזו"א 2.4 ס"מ ולהגר"ח נאה 2 ס"מ] **אמנם בשבת יש בזה איסור בורר כיון שהוא אסורה נחשבת כ"פסולת" ועל כן יש להסיר גם מעט יותר ממקום הכפולה וכדי נטילה סביבותיה**[א] **והמדקדקים נוהגים לברור את המצות לפני חג הפסח מחשש איסור חמץ**[ב].

ב] מצות שלימות ושבורות שמעורבות זה בזה ורוצה להפריד בין השלימות והשבורות לצורך לחם משנה יש הסוברים דאין בזה כלל איסור ברירה ומותר לברור את השבורות אפילו אינו סמוך לסעודה[ג]**, וי"א דנחשב כשני מינים ויש בזה איסור בורר ולכן אסור להוציא את השבורות ולהניח את השלימות מפני שהוא בורר פסולת מתוך אוכל אלא יקח דווקא את השלימות וישאיר את השבורות ומותר לעשותו דווקא סמוך לסעודה**[ד].

ג] אמנם אם כל המצות עומדים לאכילה במשך סעודה זו מותר להוציא עתה את השבורות ולהניחם בצד לצורך המשך הסעודה[ה].

ד] לדעת המחמירים דישנו איסור בורר במצות שלימות ושבורות יש ליזהר כשבורר מצות השלימות מתוך השבורות שיעשנה רק "לאלתר" סמוך לסעודה ולא יברור כמות מרובה שיספיק גם לסעודת היום כמו"כ כשרוצה לברור לצורך סעודה שלישית ובורר לפני הליכתו לביהכנ"ס לתפילת מנחה אין בזה היתר ולכן יש לבוררו לפני השבת[ו].

ה] מותר לברור לפני תחילת עריכת הסדר את הדברים הנצרכים לסידור הקערה [כגון לקלוף את הביצה או הצנון לכרפס] **וגם שאר צרכי הקידוש והגדה** [שבורר איזה הגדה משאר ההגדות] **ומצה ומרור והוי "לאלתר"**[ז] **אבל אסור לברור אז לצורך שאר הסעודה** [כגון שרוצה לקלוף ביצים או שאר ירקות לצורך המשך הסעודה] **דזה לא נקרא "לאלתר"**[ח].

ו] הבא לערוך שולחנו ורוצה ליתן רק מצות שלימות לשם יופי בלבד מותר לו להוציא את השבורות שאינו רוצה עכשיו[ט].

ביאורים והוספות

(א) דאז הוי כמפריד אוכל מאוכל ומותר דדוקא להפריד אוכל מפסולת הוי ברירה.

(ב) לחם הפנים על קיצשו"ע סי' ק"י סק"א.

(ג) וטעמם כי במין אחד לא שייך ברירה ולא דמי לדין הקודם בכפולה דשם הוא איסור והוי כפסולת אבל כאן הרי הוא היתר אלא שבורר את השלימה בגדר מעלה והידור ומחמת זה עדיין לא נחשב לפסולת.

(ד) שש"כ פ"ג הע' ע"ט דס"ל דלפי השיטות דאיסור והיתר המעורבים נחשבים לשני מינים ה"ה בנידו"ד כיון דהשבורות לא ראויות למצוה זו חשיבי כשני מינים.

(ה) אף דרוצה עתה דייקא את השלימות בשביל לחם משנה דסוכ"ס יאכלו את שניהם בהמשך הסעודה ואפילו בשני מינים ממש מותר לברור אם אוכל משניהם באותו סעודה.

(ו) דוודאי לא הוי זאת לאלתר כיון שיש הפסק גדול בהליכתו בדרך ותפילת המנחה ורק אח"כ יושב ואוכל וכש"כ אם הולך זמן מוקדם לעסוק בלימוד לפני המנחה וודאי הוי זמן מרובה.

(ז) אע"פ שהאכילה תהיה לאחר זמן וכן מותר לברור המצות להניחן על השולחן דגם זה נחשב לצורך לאלתר דבעינן לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה שיהיה אמירת ההגדה בשעה שהמצה מונח שם.

(ח) הליכות שלמה פ"ט ס"ט ולכן אוסר שם במקומות שיש ריבוי אנשים ורוצים להכין בתחילה גם מה שצריכים עבור הסעודה כמו בתי מלון וכדומה.

(ט) שש"כ פ"ג הע' פ"א בשם הגרשז"א וטעמו דהוי מין אחד וכמו דמותר לברור גדולות מתוך קטנות.

כמה פרטי דינים בגדר מצה "שלימה"

א] לכתחילה יש להקפיד שהמצה תהיה שלימה לגמרי ואף אם יש בה חסרון מועט נחשבת כחסירה ואינה כשירה ללחם משנה[י] אמנם בשעת הדחק שאין לו מצה שלימה לגמרי יכול לקחת מצה אפילו חסר משהו אם אינו יותר מחלק אחד ממ"ח שזהו שיעור חלה[יא].

ב] מצה שנפלו ממנה מקצת פירורים אם הוא דבר מועט ולמראית העין נראה כשלם הרי הוא כשירה ללחם משנה[יב].

ג] יש להקפיד שהמצות יהיו שלימות ולא סדוקות ואם המצה סדוקה הדין הוא שאם באופן שירים את החלק הקטן הסדוק תעלה המצה בשלימותה אז נקראת "שלימה"[יג].

ד] מצה שחלק ממנה נשרף ולא ניתן לאכול חלק זה ועומד להחתך לא יקחנה לכתחילה ללחם משנה ובשעת הדחק כשאין לו אחרת יש לסמוך על הסוברים שנקראת מצה שלימה כל זמן שלא חתכו[יד].

ה] מצה שחלק ממנה נשרף ורוצה להסירה יש ליזהר בשבת להסירה עם מעט מן המצה שראויה לאכילה דאל"כ הוי בורר פסולת מתוך אוכל.

ו] חתיכת מצה שהוא שרופה לגמרי נחשבת כאפר ואינה מצטרפת לשיעור אכילת הכזית דצריך שיעור מצה הראוי לאכילה, אמנם אם השחיר רק מעט וראוי לאכילה מצטרף לשיעור כזית.

ז] מצה שחלק ממנה נשרף נכון להוריד חלק זה קודם שיאכל הכזית מצה ולא יאכלם ביחד[טו].

ח] מצה שנשברה בקצותיה יש נוהגים לחרוך אותה ועי"ז נחשבת המצה כשלימה, ובמקום הצורך יש לסמוך ע"ז[טז].

ט] יש מתירין לעשות כן אפילו ביו"ט עצמו דהוי הבערה לצורך יו"ט ואף דאינו צורך משום אוכל נפש מ"מ הוי צורך מצוה משום חובת לחם משנה והותר משום מתוך[יז] ובפרט במצות ער"פ שהם יקרים וכשנשברו בליל פסח נוהגים לחרוך באש מקום השבירה באופן שיהא נראה כשלם ומניחים אותם בקערה בתורת "שלימה"[יח] אך יש שאסרו לעשות כן ביו"ט עצמו מכמה טעמים ואין לעשות כן רק בערב יו"ט[יט].

י] בשנה זו שחל פסח בשבת קודש וודאי דאסור לעשות כן בשבת[כ].

ביאורים והוספות

(י) שו"ת חכ"צ סי' ס"ב שע"ת רע"ד סק"א קרבן נתנאל עירובין פ"ז אות מ"ט וכן בערוה"ש שם ס"ה שהכריעו כדעת הסוברים דחסרון מועט מעכב.

(יא) שע"ת סי' רע"ד א"א מבוטשאטש סוס"י ש"ח שש"כ פנ"ה הע' כ"ד.

(יב) א"א מבוטשאטש שם שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' פ"ה שש"כ שם הע' כ"ג

(יג) שו"ע קס"ז ס"א מג"א שם סק"ה.

(יד) שע"ת שם בשם החכ"צ להקל דלא אמרינן דנחשב כחתוך ובשו"ת מקום שמואל חולק ע"ז דעומד ליחתך נחשב כחתוך ולא נחשב שלם ובכף החיים סי' קס"ז סק"ח כתב דכיון דיש פלוגתא בזה לא יקחנה לכתחילה ואם אין לו אחר יקחנה כך דרבים סוברים דנחשב לשלם.

(טו) דהוא אפר בעלמא ואין יוצאים בו אכילת המצה הרי הוא אכילת "רשות" ומבטל טעם מצה, אך אם הרוב היא מצה ראויה וחלק השרוף הוא רק מעט אינו מבטל טעם זה.

(טז) בספר קהלות יעקב החדשים (סי' קי"ג) כתב דלא מצינו מקור לעצה זו של הבהוב וחריכה בפוסקים אך אולי ה"ז כחיבור לחם ע"י קיסם דיש אומרים דנחשב עי"ז כשלם ולפי"ז הדבר תלוי במראית העין אם נראה כשלם עיי"ש ויש מפקפקין בעצה זו דחריכה זו אחרי האפיה אינה מועלת כלל להחשב שלימה עיי' בחוט שני עמוד ר"ג ובהליכות שלמה עמוד של"ב דהי' מקום לפקפק בזה אבל למעשה נוהגים להקל בזה.

(יז) מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה ג"כ שלא לצורך ואף דשריפת חלה וקדשים אין לשרוף ביו"ט אף שהוא מצוה לבערם מן העולם היינו משום דאין לו מזה שום הנאה חיובית אבל כאן יש לו הנאה דיכול לצרפה ללחם משנה.

(יח) הל' המועדים פ"ד ס"ז ובתשו' מגדנות אליהו ח"ג סק"ת.

(יט) בהוספות לשש"כ פנ"ה הע' ל"ה מביא דעת הגרשז"א לאסור משום תיקון מנא ואף דאין תיקון מנא באוכלין שאני הכא שאינו אלא תיקון לצורך מצוה לעשותה שלימה והוא דבר המתקיים וגם התיקון מפרוסה לשלימה הוא תיקון חשוב לכל אדם עיי"ש ויש שכתבו שראוי לימנע מזה כי פעמים מרוב דקותה של המצה נתפס האש במצה ושוב אסור לכבותה ביו"ט והרבה נכשלים בזה.

(כ) דעלול להגיע לאיסור מכבה ומבעיר ח"ו.

סת"ם מה הוא אומר

שאלות ותשובות בהלכות סת"ם
שהגיע בקרני ההוראה

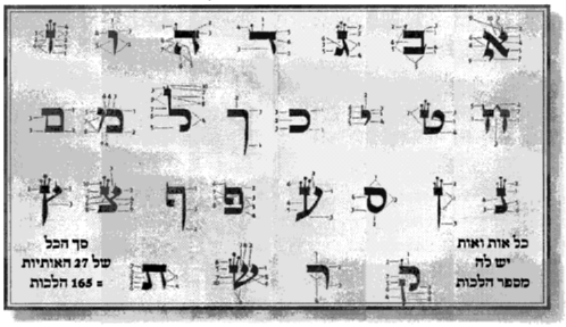
לאור ההתעוררות אצל סופרי סת"ם, ומגיהים לחזר ולשנן בקביעות הלכות סת"ם, שכל סופר צריך להיות בקיא בהם. לא מיבעיא לסופרים או מגיהים שצריכים להבחן כדי לקבל תעודת סמיכה לכתיבת סת"ם. אלא אפילו למי שכבר נבחן, ויש בידו תעודה בתוקף, עדיין חיובא רמיא עליהו לחזור בתמידות על אלה הדינים, כדי שלא יכשל ח"ו במלאכתו מלאכת שמים.

וכמו שזעק כ"ק רבינו שליט"א זעקת סת"ם, שאין לקנות סת"ם מסופרים שאינם בקיאים בהלכותיה. שבקל נוכל להכשל ח"ו.

וברוך השם נתייסד שיעור חדש בדיני צורת אותיות. לסופרים ומגיהים הכותבין בבני ברק. וב"ה ניכר הצמאון לדעת את המעשה אשר יעשון.

והיות שדרכנו בס"ד בעת מסירת השיעורים לחלק דף התמצית מדיני האותיות שלומדים בשיעור. והוא **תמצית משנת סופרים**. עם ציורי האותיות, כדי להמחיש את הלימוד. ושיוכלו לחזור על הלימוד בדרך קצרה. אמרנו להעלותם ע"ג הגליון 'תמצית צורת האותיות', **אותיות א–י**. שיוכלו ליהנות מזה סופרים ומגיהים בכל יושבי תבל. ויה"ר שע"י לימוד ההלכות נזכה להראנו ה' או"ת לטובה. ויה"ר שלא נבוש ולא נכשל בדבר הלכה.

האותיות הקדושים
הנכתבים בספרי תורה, תפילין ומזוזות



מספר האותיות בשורה		מספר ההלכות שבשורה
32	שמע ישראל ידיד אלריגו ידיד אותך ואהבת את	231
36	ידיד אלריך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך והיו	207
37	הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושננתם	248
32	לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך	183
36	ובשכבך ובקומך וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפת	219
32	בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך	190
28	והיה אם שמע תשמעו אכל מצותי אשר אנכי	211
34	מצוך אתכם היום לאהבה את ידיד אלריכם ולעבדו	225
35	בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו	205
31	יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך ונתתי	223
32	עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת השמרו לכם	212
31	פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים	183
33	והשתחויתם להם וחרה אף ידיד בכם ועצר את	189
34	השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה	235
34	ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ידיד נתן לכם	216
35	ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם	224
38	אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם ולמדתם	232
32	אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך	191
34	בדרך ובשכבך ובקומך וכתבתם על מזוזות ביתך	196
36	ובשעריך למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה	226
33	אשר נשבע ידיד לאבתיכם לתת להם כימי השמים	232
40	על הארץ	6
סך הכל 711 אותיות		סך הכל 4,518 הלכות

מתוך ספר המהפך העולמי להחזרת עטרת סת"ם ליושנה

[א] בכל מקום שמופיע * כוונתו שזה רק לכתחילה. ובמקומות שאינו מופיע, או משום שזה מעכב אפילו בדיעבד. או שלפעמים מעכב ולפעמים לא. או שהדבר ספק. ע"כ אל ימהר האדם להקל בדבר או להחמיר ולהפסיד לאחרים.

צורת אות א'

מבנה האות: אות אלף מורכבת משלשה חלקים, מכעין שתי יודי"ן [נקודות] אחת למעלה מימין, ואחת מלמטה משמאל. וביניהן קו אמצעי בצורת אות וא"ו באלכסון.

נקודה העליונה: צורתה כעין יו"ד [א], ועוקץ קטן עליה* [ב]. פניה עם העוקץ מוטים קצת כלפי מעלה* [ד].

לפי הפמ"ג צריכה עוקץ קטן למטה מצד שמאל* [ג], אבל מהב"י משמע שאינו צריך.

מקום חיבור היוד : באמצע הגג* [ה].

קו אמצעי: סוף הגג מימין מתעקם קצת כלפי מעלה* [ו].



נקודה התחתונה: רחוקה מקצה הגג למעלה כעובי קולמוס וחצי* (כח) עוקץ קטן למטה מצד ימין* [ט], משום שתמונתה כיו"ד התלוי בתג שלה בגוף האלף.

התג שעל הנקודה העליונה מכוון כנגד העוקץ הימני* [י].

הוספות:

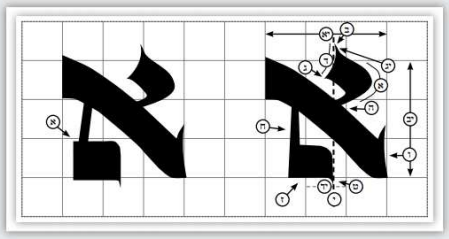
אם אינו ניכר הראש מיוד"י האל"ף, שנעשו כקו ישר (מא), פסול ולא מהני תינוק. **ולענין תיקון בתפילין ומזוזות, ע"י הוספת דיו:** אם לא המשיך לכתוב עדיין יכול להוסיף דיו, ולכתוב ראש חדש. אבל אם כבר המשיך לכתוב לא מהני תיקון משום שלא כסדרן. [זכור האי כללא: חסרון אבר לא מהני תיקון, משום שלא כסדרן] **תיקון ע"י גרידה:** לא סגי שיגרר רק המותר, דאז הוה 'חק תוכות'. ואם הפסול נעשה לאחר הכתיבה סגי לפסול האות. אבל אם נעשה בשעת כתיבה צריך לגרור כל מה שנכתב בכתיבה אחת, כיון שנכתב בפסול.



וכמה צריך לגרור תלוי באופן הכתיבה, ומתי נעשה הפסול וכדלקמן:

1) כתב את היו"ד העליונה ואח"כ הקו האמצעי, ואח"כ היו"ד התחתונה, ונדבקו היו"ד העליונה בשעת כתיבת הקו האמצעי. צריך לגרור **כל** האות, דכל האות נכתבה בפסול, ובדיעבד אם לא גרר את יו"ד התחתונה, אין להחמיר, ועל הקו העקום, צ"ע.





כתב בית יוסף | כתב האר"י

2) כתב מתחילה את הקו האמצעי ורגל התחתונה, ואח"כ כתב היו"ד העליונה, ונדבקה בקו האמצעי, צריך לגרור רק היו"ד העליונה, שהרי הקו האמצעי והנקודה התחתונה נכתבה בכשרות.

3) כתב מתחילה את הקו האמצעי, ואח"כ כתב את היו"ד העליונה, ונדבקה בו בשעת כתיבתו, ואח"כ כתב את היו"ד התחתונה, היו"ד העליונה צריך לגרור, הקו האמצעי אינו צריך שנכתב בכשרות, והיו"ד התחתונה צ"ע. דלכאורה כיון שיש כבר פסול בהאות הוה נכתב בפסול, או דילמא כיון שקו האמצעי נכתב בכשרות, ואי"צ לגררו אי"צ לגרור היו"ד התחתונה (ביה"ל סי' לב סי"ח ד"ה יגרור הרגל).

אם אחד מיוד"י האל"ף אינו מחובר אל גוף האמצעי (נג) פסולה, משום שצריך להיות גולם אחד. **ולענין תיקון ע"י הוספת דיו:** בתפילין ומזוזות וכבר המשיך לכתוב אח"כ, היכא שלא ניכר להדיא פרידתן מותר לתקן לכו"ע, ואם ניכר פרידתן להדיא דעת הפמ"ג דלא מהני תיקון, והכרעת המ"ב כרעק"א דבשעה"ד מותר לתקן ע"י קריאת תינוק. אבל בס"ת, או בתפילין ומזוזות כשלא המשיך לכתוב אח"כ, מהני לתקן ע"י הוספת דיו בכל אופן. (סי' לב סכ"ה בה"ל שם ד"ה מכירם).



צורת אות ב'



צורת האות בכללות: מורכבת מאותיות דלי"ת ואו"ו דבוקות ביחד (א). [העקב הוא ראש הוא"ו].



צריך מאד ליזהר שיהיה לה זויות [ריבועה] בצד ימין, בין מלמעלה ובין מלמטה (ב), שלא תהיה נראית ככ"ף. אם נראית ככ"ף (יב) פסולה. ובספק מראים לתינוק.



עקב עב מימין למטה* [ח]. [כי תמונתה כמו דלי"ת תוך גרון של וא"ו].

בקצה השמאלי למעלה תג קטן* [ו] ועוקץ קטן למעלה מימין נוטה לימין* [ד]. [אומרים לבי"ת מי בראך, מראה להם בעוקצו שלמעלה. ומה שמו. מראה להם בעוקצו שמאחוריו לצד האל"ף. ר"ל אחד שמו].

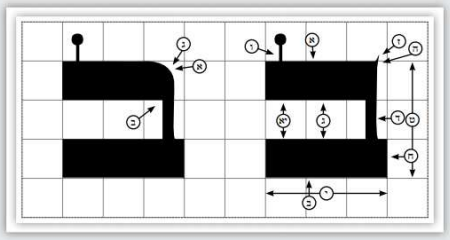
מידות האות: רוחב [ט] ואורך הבי"ת [י] 3 קולמוסין. ורוחב חללה קולמוס* [יא]. [טוב שיהיה האות מרובעת ארכה כרחבה ע"פ הסוד].



הוספות:

אם למעלה עגולה ולמטה מרובעת (יח), צ"ע ואין להקל. אבל יכול להוסיף דיו ולתקנה אפילו בתפילין ומזוזות אם התינוק מכירה. [משום דדעת רבינו ירוחם דהעיקר תלוי שיהיה ריבוע למטה].





כתב בית יוסף | כתב הספרדים

אם למטה עגולה, ולמעלה מרובעת (טו), פסולה, ולא מהני תיקון בתפילין ומוזות.



בי"ת קצרה שנראית כנו"ן כפופה לתינוק, פסולה (כב). ולא מהני תיקון בתפילין ומזוזות.



בי"ת ללא עקב כשר (ראה ציור ב).

צורת אות ג׳

צורת האות בכללות: תמונתה כמו זי״ן, ורגלה מעט ארוך יותר, וע״י רגל שמאלי שהוא תמונת יו״ד מהופך ברגלה למעלה.

גופה כמו זי״ן*, דהיינו הראש בולט משני צידי הרגל



[א]* [וכן כל ראשי השמאלים באותיות שעטנ״ז ג״ץ. אמנם בכתב האר״י אינו כן].

ראשה עב [קולמוס] [ב]. וג׳ תגין על ראשה [י].



רגל ימין דק [ו] ויורד מעט יותר מירך שמאל [ה].

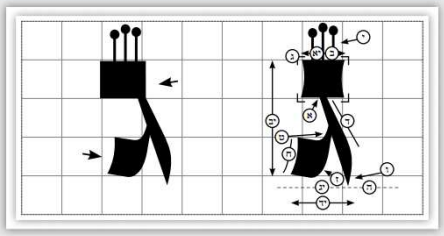
יעשה הירך בשיפוע מעט [ח], ולא הרבה, ולא עקום (נה).



חיבור הירך: חיבור הירך להגוף יהיה עבה [שצורתה כמו אות נו״ן כפופה (ט)].

הירך: תהיה נמוכה כדי להסמיך אות אצל ראשה. [אין נוהגין כן. רק עושים הרגל ימין בשיפוע לצד ימין].





הוספות:



אם הרגל אינו דק למטה (ו), לדעת השו״ע הרב כשר. לפי הביאור הלכה, לכאורה הרי הוא לעיכובא, אמנם יוצאים בזה שרגל ימין יורד למטה יותר מרגל שמאל .



אם רגל ימין אינו יורד למטה מרגל שמאל (מה) הוא לעיכובא. אבל לדינא צריך עיון. ולכו״ע מהני תיקון אפילו בתפילין ומזוזות, משום שצורתה עליה.

נדבק ירך שמאל ברגל ימין (מא), יגרור ירך השמאל, ויכתבנה שוב, וסגי בזה, משום שהרגל השמאלי הוה כתיבה נפרדת. ובתפילין דבעינן כסדרן, לא מהני תיקון.



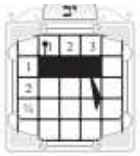
אם במקום זי״ן כתב וא״ו כשר. והיינו דווקא כשעשה בזוית. אבל אם עשה עגולה צ״ע.



צורת אות ד'



צורת האות בכללות: תמונתה כמו ב' ווין סגורים. דהעקב הוא כנגד ראש וא"ו האחד. והעוקץ שעל פניה הוא נגד ראש וא"ו השני (ציור א).

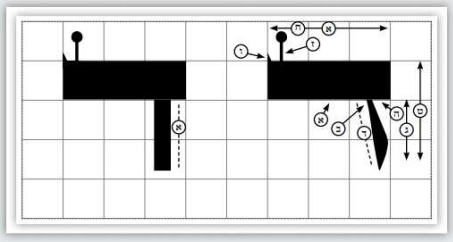


גגה ארוך [3 קולמוסין] ורגלה קצרה [שני קולמוסין וחצי עם עובי הראש]. [ומנהג הרבה סופרים לעשות רגלה 3 קולמוסין, משום נוי הכתיבה. דמש"כ רגלה קצרה, אינו לעיכובא, רק עצה טובה, שאם יאריך הרגל יותר מהגג יבוא לידי חשש כ"ף פשוטה].



צריך מאד ליזהר בריבועה, שלא תהא נראית כרי"ש. ובספק מראין לתינוק. [והייו כשלא עשה עקב, אבל אם עשה עקב, הרי אינו דומה כבר לאות רי"ש].





לכתחילה יעשה לה עקב מימין למעלה [כי תמונתה כמו שני וי"ן סגורים, והעקב הוא כנגד ראש וא"ו אחד]. (ראה ציור א)



תג קטן משמאל למעלה* [יש אומרים שהוא מלבד התג של בד"ק חי"ה, כיון שהתג עושים מעט לפני סוף הגג, א"כ אינו יכול להחשב לראש הוא"ו].

רגלה נוטה קצת באלכסון לצד ימין* [אע"פ שיש לזה מקור בגמרא, הוה רק לכתחילה, עיין בביה"ל ד"ה אם. ובקסת הסופר סובר שזה מעב בדיעבד, כמו תלית רגל הה"א והקו"ף].

אם כתב אורך רגלה כמלא יו"ד [קולמוס ומשהו] כשר, מ"מ אם שאלו לתינוק והתינוק לא מכירה צ"ע.

אם אורך רגלה פחות ממלוא יו"ד פסול. ולא מהני תינוק. כיון שנחשב שאין לה רגל. [ובס"ת מותר להוסיף דיו. אבל בתפילין ומזוזות וכבר המשיך לכתוב, אסור להוסיף משום שלא כסדרן.



הוספות.

כתב ה"א במקום דל"ת, לא מהני לגרוד רק רגל שמאח, משום חק תוכות. וצריך לפסול האות. או שגורר מהג עד שנראית כוא"ו, או שגורר מרגל ימין עד שיהיה פחות ממלא יו"ד. ובתפילין ומזוזות לא מהני תיקון משום שלא כסדרן. [ואין צריך למחוק כל האות, מכיון שנעשה הפסול אחר שגמר לכתוב הדל"ת].



דלי"ת ללא עקב עם זוית חדה, כשירה.

(ראה ציור ט)

צורת אות ה'

צורת האות בכללות: אות דלי"ת. ונקודה בתוכה בצד שמאל למטה.

עיקר צורת האות: גגה ויריכה כאות דלי"ת [א]. תג קטן בראש גגה מצד שמאל * [ב]. [ומקורה בגמרא, אם חוזר בו אני קושר לו כתר].



למעלה מימין תהיה מרובעת כדלי"ת* ולא עגולה כרי"ש (ה). [דר"ת מפרש הגמרא 'אני קושר לו כתר', היינו שיהיה מרובע]. אבל אי"צ עקב [רק זוית חדה], אבל נוהגים לעשות לה עקב כמו בדלי"ת [ד].

נקודה שבתוכה:



בחללה בצד שמאל למטה, נקודה כיו"ד הפוכה *, שראשה פונה לצד פנים [ו], ולא שמאלה שלא תדמה לתי"ו (יג).

אורך הנקודה: כשיעור אות יו"ד, עם עוקץ התחתון שלה [קולמוס ומשהו] והרי הוא לעיכובא אפילו בדיעבד. [ולענין תיקון עיין לקמן].

מקום הנקודה: ירחיק את הנקודה השמאלית מן הגג, כדי שאדם בינוני יכירנה היטב מע"ג הבימה כשקורא בו. ולא ירחיקה יותר מעובי גגה* [ז]. ויעשנה בצד שמאל כנגד סוף הגג [ח]. צריך שיהיו שתי רגלי האות הימנית והשמאלית שוות בסופן [ט].

הוספות:



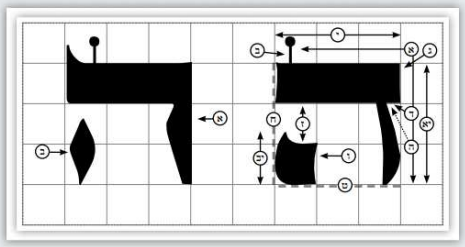
הנקודה שבתוכה: אם נגע הנקודה בגגה אפילו נגיעה דקה כחוט השערה פסולה. אע"פ שהתינוק יודע שהוא ה"א. [ואופן התיקון שיגרוד כל הנקודה הפנימית. ולא מועיל הפרדה בלבד, משום חק תוכות].



אם הנקודה עקומה לצד שמאל, יכול להדמות לתי"ו (יג).

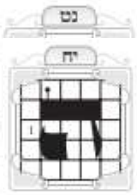
אם עשה הנקודה קצרה, אע"פ שהוא





כתב בית יוסף | כתב הספרדים

פסול יכול לתקן בתפילין ומזוזות, אם התינוק קרואה ה"א. [נלמד מד' מרובע שמותר להוסיף דיו].



הנקודה שבתוכה לא תהא סמוכה לגגה* (יח).



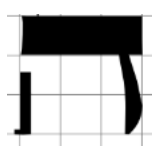
אם הנקודה הפנימית נמצאת כנגד אמצע גובה ירך הימין [ולא כנגד סופה], הפמ"ג נשאר בצ"ע. ומסקנת המ"ב להכשיר ע"י תינוק.



אם עשה הנקודה תחת אמצע הגג, פסולה. ויגררנה ויעמידנה בקצה הגג. ובתפילין ומזוזות כשכבר כתב אחריה, יקצר הגג, ואם היא באמצע התיבה, מכשירים כך. [מכיון שהרבה ראשונים סוברים שתמונת הה"א כך].

שימושה של אותיות:





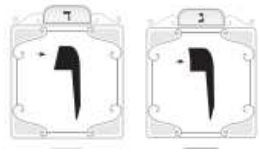


צורת אות ו'

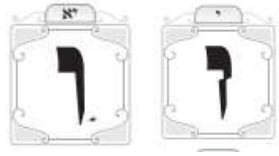
ראשה צר [א]. לא יותר מעובי קולמוס. [כדי שלא תדמה לרי"ש]

טוב לעשות ראשה עגול בצד ימין למעלה* [ב], שלא תדמה לזיי"ן.

פניה שוים (ג). ולא באלכסון (ד).



רגלה ישרה. ולא שבורה (ו). טוב שעובי הרגל תתמעט והולך עד שהיא חדה למטה (יא)*

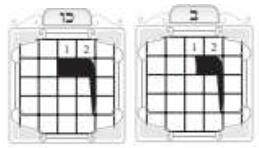


אורך רגלה: כעובי שני קולמוסין [חוץ מהראש] שלא תדמה ליו"ד [ה].

ע"פ האר"י: בתפילין יש עוקץ קטן בראשו מצד שמאל [ציור כתב אר"י] (שו"ע הרב, קסת הסופר). והמנהג לעשותה גם בס"ת מזוזה ומגילה.

הוספות

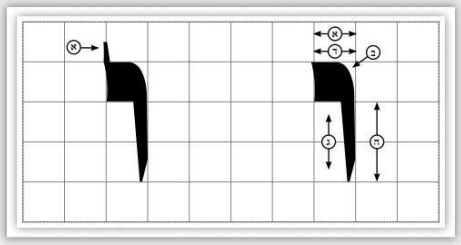
אם ראשה רחב ודומה קצת לרי"ש מראים לתינוק (ב).



אם רגלה קצרה כאורך יו"ד פסולה (יג). ובמעט יותר צריכים שאלת תינוק.

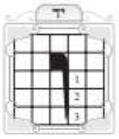






כתב בית יוסף | כתב אר"י

אם האריך הרגל יותר מדאי ויש ספק אם הוא נו"ן פשוטה מראים לתינוק.



תינוק מהני אפילו אם עשה ארכה 3 קולמוסין.

אם עשה למעלה זוית, כשר. ואי"צ להראותה לתינוק. אבל אם התינוק קראו זיי"ן פסולה.



כתב דל"ת במקום וא"ו יגרור כל הגג, ואפשר שצריך לגרוד כולה [כמו בכתב ד' במקום ר'], ואין תקנה בתפילין ומזוזות.

שיבושה של אותיות:



ויתא

צורת אות ז׳

הראש:

ראשה צר [קולמוס אחד] [א]

מרובע מד׳ זויותיה [ב]. [ומש״כ באו״ב שהריבוע הוא מפני הסוד, היינו לענין ריבוע מכל זויותיה, אבל לענין שלא יהא הראש עגול, יש לזה מקור מהתלמוד]

הראש בולט משני צידי הרגל [ג].

על ראשה ג׳ תגין [ד]

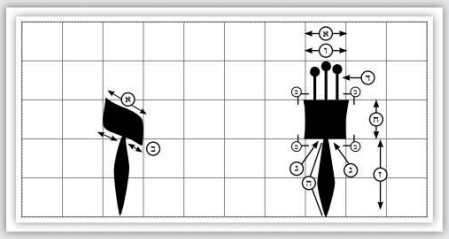
הרגל

הרגל מחוברת תחת הראש בדיוק באמצע [מפני הסוד. אבל זה שהראש עובר מב׳ הצדדים הרי הוא מעיקר הדין]

הרגל שני קולמוסין [ז].

רגלה ישרה. ולא שבורה. ויש נוהגים נוהגים לעשות רגלה דקה בתחילתה והולכת ומתעבה עד חציה, ומחציה ולמטה חוזרת ומתמעטת עד שתהיה חדה מלמטה [ה].





הוספות:



אם הראש עגול אפילו עשה תגים עליה, צ״ע בדיעבד.

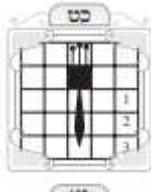


אם הראש בולט רק בצד שמאלה (יד), הרי הוא אות וא״ו. ופסול

אם רגלה קצרה כיו״ד פסולה. וכש״כ אם הראו לתינוק ולא קראו לזיי״ן אין להקל בזה. ולא מהני תיקון בתפילין ומזוזות. [אבל הפמ״ג מכשיר, מכיון שראש הזיי״ן עובר מב׳ הצדדין, אינו דומה לאות יו״ד].

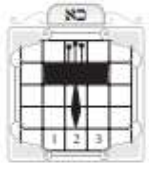


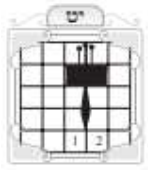
אם רגלה מעט יותר מיו״ד מראין לתינוק.



רגלה ארוכה מעט יותר משני קולמוסין (כט) יש לשאול לתינוק.

שימושיה של אותיות:









צורת אות חי'

צורת האות בכללות: אות חי"ת מורכבת משתי אותיות זיי"ן נפרדות, ומעליהן **חטוטרת**, שהיא כמין גג גבוה המחבר אותן זו לזו. וע"פ **האר"י** ז"ל החי"ת מורכבת מאותיות **וא"ו וזיי"ן**.

עיקר צורת האות: שתי רגליה כשני זיינין* [א].



קרן ראשה של הזי"ן שבצד ימין יהיה עגולה מצד ימין * [ב].

יהיה ראשי ב' הזיינין רחוקים זה מזה לכל היותר כעובי קולמוס * [ג].



חיבור הזיינ"ן יהיה ע"י **חטוטרת** [ד].

יעשה לה מקל [תג גדול] על ראש השמאלי בצד שמאל* (יא), ולא באמצע הזי"ן (יב).



מידות האות: רוחבה וארכה ג' קולמוסין. מלבד החטוטרת והמקל שהם למעלה מן השיטה [ו ז].

לפי האר"י ז"ל: ראש ורגלה הימין כצורת וא"ו [א]. החטוטרת שע"ג רגל הימין יהיה עבה, ושע"ג השמאל יהא דק [ב].

הוספות:

אם עשה החי"ת כתמונת שני ווי"ן (נא), או ד' ו' (נד), או ד' ז' (נג) וחטוטרת על גבם כשר בדיעבד. אבל צריך לתקן כשאפשר כדלהלן:



אופן התיקון: אם רגל הימינית ד' וחיבר החטוטרת באמצע הגג (נה), יגרור המיותר. אבל אם החטוטרת מחובר בקצת הד', בתפילין כשר כך, [משום שאם יגרור יפסל, ולא יהא תקנה מחמת שלא כסדרן]. ובס"ת בחול יתקן מיד. ובכל אופן אין להוציא ס"ת אחרת.



אם הרחיק ב' הזיינ"ן עד שהגג אינו משופע [יותר מג' קולמוסין] פסולה ואין תקנה בתפילין ומזוזות.



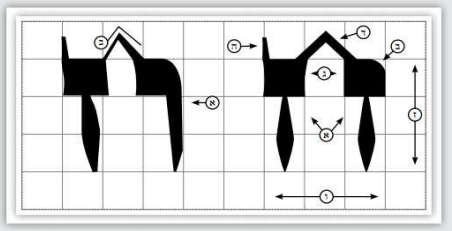
אם עשה חי"ת פשוטה כשיטת רש"י כשירה בדיעבד, אפילו אם האריך הרבה. [אע"פ שאינה מרובעת].



אם עשה מקל בלי חטוטרת (סד), או חטוטרת בלי מקל (סב) כשר בדיעבד. ולפי רעק"א כשר בדיעבד אפילו אם החסיר שניהם. [דהיינו שעשה חי"ת כרש"י בלא תג בצד שמאל], ומכיון שאפשר להוסיף תג בניקל חייב לתקן.







אם הרגל כאורך יו"ד כשירה, בין ברגל ימין (מו) ובין ברגל שמאל (מז) [וה"ה ב' הרגלים (מח)]. ומ"מ אם התינוק לא הכירה, צריך עיון.







אם החטוטרת נפרדה משני הזיינ"ן(מא), או נפסקה באמצע החטוטרת (מ), פסולה.



ולענין תיקון בתפילין ומזוזות: אם ההפרדה ניכרת **להדיא לא מהני תקנה. ואם לא** ניכרת להדיא מותר לתקן. אפילו אם התינוק אינו קראה כתיקונה, מפני שאינו מורגל בחי"ת עם חטוטרת.







אם החטוטרת מחוברת לזי"ן אחד, ולזי"ן השני אינו מחוברת, פסולה. אך לעניין תיקון בתפילין ומזוזות אפשר שמותר לתקן לדעת רעק"א אפילו באופן שהפרדה ניכרת להדיא. והטעם מכיון שמחובר החטוטרת לאות איחת אינה נעשה ע"י הפסק כשתי אתיות. וצ"ע. אמנם לדעת הפמ"ג אם ההפסק ניכר להדיא אסור לתקן בכל אופן.

צורת אות ט׳

צורת האות בכללות: אות טי״ת מורכבת מאותיות כ״ף וזיי״ן. **ולפי האר״י ז״ל:** י״א שמורכבת מאותיות כ״ף וא״ו. אמנם הקצה שבימין הוא״ו הוא מרובע [א]. [כעין אות זי״ן. משום שעטנ״ז ג״ן].

עיקר צורת האות: ראש הימיני כפוף מעט לתוכה [ד]. ולא הרבה.

עגולה בצד ימין למעלה ולמטה * [ג] [משום שתמונתה כמו אות כ״ף]

ראש השמאלי: בצורת זי״ן, מרובע, ובולט משני צידי הרגל* [ז].

על ראשה ג׳ תגין [ט].

הוספות:

אם ראש הימיני כפוף הרבה ונגע במושב הטי״ת (כז) פסולה.



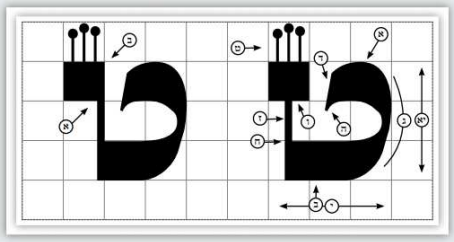
אבל אם יורדת הרבה ולא נגע במושב הטי״ת, נחלקו הפוסקים בזה, וצ״ע למעשה. ולכן בספר תורה אין להוציא אחרת. אך אח״כ צריך לבטל צורתה ולקנה. ובתפילין מזוזות מכשירים כך.

אם הראש הימיני לא כפוף לתוכה כלל, צריך להראותו לתינוק, אם הכירה מותר לתקן אפילו בתפילין ומזוזות. ואם אינו מכירו צ״ע. [שאולי מה שאינו מכיר הוא משום שאינו מורגל בטי״ת כזו].



אם הראש השמאלי עגול אף שיש עליו תגין צ״ע אם כשר בדיעבד.





כתב בית יוסף | כתב אר״י

ואם עשה הראש מרובע, ולא עשה עליה תגין (נ), אינו פסול.



אם הראש השמאלי כראש וא״ו כשר בדיעבד [ולפי האר״י עושים כן לכתחילה].

יזהר שלא יגעו הראשים זה בזה, ואם נגעו פסולים (כט).



ולענין תיקון: בספר תורה, ובתפילין ומזוזות כשלא המשיך לכתוב עדיין, יגרור כל מה שנכתב אחרי הדיבוק, וישלים. ובתפילין ומזוזות סגי בזה שיפריד הראשים [שהפסול הוא רק משום מוקף גויל, דמהני להפריד].

צורת אות י'

ראשה צר. – מלא קולמוס אחד [א]. [ולא יותר, שלא תדמה לרי"ש].

עגול למעלה מצד ימין* [ב].

ראש ופניה שוים* [ג]

רגל בצד ימין.

רגלה קצרה [משמעות המ"ב שהרגל פחות מכעובי קולמוס. וי"א שצריך קולמוס] [ד]. ולא ארוכה שלא תדמה לוא"ו.

יעקם הרגל לצד שמאל* [ה].

תג קטן למעלה על פניה בצד שמאל [ו]. וצ"ע האם התג לעיכובא. [והטעם שנקט רק ש'קוצו של יו"ד' הוא לעיכובא, הוא לרבותא שאפילו הקוץ לעיכובא, וכש"כ התג] וצריך תיקון. ומועיל תיקון בתפילין ומזוזות.

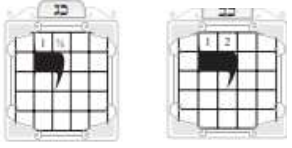
עוקץ קטן –כמין נקודה או יותר– [נקרא 'עוקץ ר"ת'] יורד כנגדו כלפי מטה [ז]. והוא לעיכובא. אמנם מותר להוסיף אפילו בתפילין ומזוזות.

העוקץ קטן מהתג, ומהרגל הימנית, שלא תדמה לחי"ת.

יזהר לעשות התגים והעוקצים קטנים ודקים שלא תדמה ע"ז לאות ל' או ח'.

הוספות:

אם הרחיב את ראשה, ונראית כרי"ש פסולה (כב). ובספק (כג) מראין לתינוק.



אם האריך הרגל ונעשית כוא"ו פסולה. ובספק מראין לתינוק.



לא יעשה ראשו נוטה באלכסון כלפי מעלה (ג).



אם האריך העוקץ עד שנראית כח' קטנה, פסול. ולא מהני תינוק (לה).

ואופן התיקון: לקצר העוקץ לא מהני, משום חק תוכות. ונחלקו הפוקים האם מהני לגרור כל העוקץ, או שצריך לגרור גם רגל הימיני. ויש להחמיר [מכיון שנקטינן שיכול להוסיף העוקץ בתפילין ומזוזות, א"כ שפיר מקרי צורתה עליה בלא העוקץ. ועוד שלפי רש"י אינו לעיכובא (ביה"ל)]. [ופשוט שבתפלין ומזוזות לא מהני שום תקנה משום שלא כסדרן].



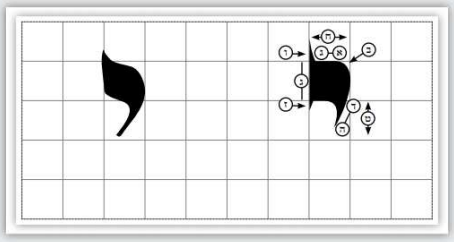
יו"ד הנראית כלמ"ד קטנה (כז) פסולה. ויגרור כולה. [והיינו דוקא אם התחיל לכתוב היו"ד התג העליון, דאז נמצא שכל האות נכתב בפסול] ובתפילין ומזוזות אין לה תקנה. וביו"ד של השם, אסור לגרור [מפני שנדמית קצת ליו"ד].



אם נראית ממש כלמ"ד (כח), פסול. ומותר לגרור גם בשם השם [מכיון שאינו נקרא יו"ד כלל]. עד שישאר רק הגוף, ואח"כ יוסיף הרגל והתג.

אם לא עשה רגל ימין, וכתב אחריה בתפילין ומזוזות אין לה תקנה. אבל אם לא עשה קוץ השמאלי נקטינן שיכול להוסיפו אף בתפילין ומזוזות.





כתב בית יוסף | כתב הספרדים



איזה חיוב של סיפור יציאת מצרים יש בליל הסדר יותר מכל השנה.

צריך עיון, למאי בעי מצוה מיוחדת בליל פסח דיש חיוב סיפור יציאת מצרים, הא בכל לילה יש חיוב סיפור יציאת מצרים, (עיין ברכות י"ב ע"ב). **ויש על זה כמה תירוצים:**

א. בליל פסח צריך לומר דברי שבח כל איש לפי כוחו, והיינו שצריך להרבות בסיפור יציאת מצרים, משא"כ בכל הלילות, כך תירץ בשו"ת בשמים ראש סימן קע"ג, וכן כתב המהר"ם שיק על המצוות מצוה כ"א. וכן כתב בפנים יפות פרשת בא דבע"כ צריך לומר דבליל פסח המצוה הוא ריבוי הסיפור, דאל"כ מה ענין סיפור יציאת מצרים בליל פסח, הא בכל השנה יש חיוב, אלא ש"מ דהמצוה הוא הרבוי. [אבל בפרי מגדים בפתיחה להלכות קריאת שמע הקשה על תרוץ זה דהא כל ההגדה הם דברי חז"ל, ואיך אפשר לומר דזה חיוב מן התורה לומר בליל פסח].

ב. בכל הלילות המצוה להזכיר בפני עצמו ולא להגיד לבנו, אבל בליל פסח המצוה להגיד לבנו, כך כתב במנחת חינוך מצוה כ"א.

ג. בליל פסח כתיב והגדת לבנך דהיינו הגדה בפה, ולא מהני הרהור בלב, אבל בכל השנה סגי בזכירה בלב כיון דילפינן מדכתיב למען תזכור וסתם זכירה הוא בלב, כך תירץ בשו"ת בשמים ראש הנ"ל, וכן בפרי מגדים בפתיחה להלכות קריאת שמע, וכן בישועות יעקב או"ח סימן ס"ו, וכן בשו"ת חתם סופר או"ח סימן ט"ו. [אבל במנחת חינוך מצוה כ"א כתב מדעת עצמו דליכא לתרץ כן, דבכל ימות השנה נמי אין יוצאים ידי חובה סיפור יציאת מצרים בלא אמירה בפה וכמו שכתב בשאגת אריה סימן י"ג].

ד. בליל פסח החיוב לומר בדרך שאלה ותשובה, משא"כ בשאר ימות השנה, וכן צריך להסביר טעמי המצוות, וכן מתחיל בגנות ומסיים בשבח. כך כתב הגר"ח על הש"ס, (ועיין בלשון לימודים בהגדת שמחת החג על מגיד מה שהרחיב בזה).

ה. בכל ימות השנה החיוב אינו כתוב מפורש, אבל בפסח בלילה החיוב מפורש, ויש נפק"מ בין מצוה מן התורה שכתוב מפורש למצוה שאינו כתוב מפורש, כגון לענין הנשבע לבטל את המצוה דחל על דבר שאינו מפורש, וכן דמצוה המפורשת בתורה דוחה למצוה שאינה מפורש, כך תירץ הפמ"ג בפתיחה להלכות קריאת שמע.

ו. בכל הלילות יצא אם הזכיר אפילו לפני צאת הכוכבים, אבל בליל פסח בעינן דווקא אחר זמן צאת הכוכבים, כך תירץ בפרי מגדים סימן תע"ט.

אמאי צריך לשתות הד' כוסות בהסיבה הא ספיקא דרבנן לקולא.

איתא בגמ' פסחים ק"ח ע"א: "יין" איתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיבה, ואיתמר משמיה דרב נחמן אין צריך הסיבה. ולא פליגי הא בתרתי כסי קמאי הא בתרתי כסי בתראי, אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא, אמרי לה להאי גיסא תרתי קמאי בעי הסיבה, דהשתא הוא דקא מתחלא לה חירות, תרי כסי בתראי לא בעי הסיבה מאי דהוה הוה, ואמרי לה להאי גיסא אדרבה תרי כסי בתראי בעי הסיבה ההיא שעתא דקא הויא חירות, תרי כסי קמאי לא בעי הסיבה דאכתי עבדים היינו קאמר. ומסיק בגמ' השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי, אידי ואידי בעי הסיבה.

וצ"ע: הא קי"ל דספק דרבנן לקולא, א"כ ד' כוסות שהן חיוב דרבנן מדוע פסקינן לחומרא, כך הקשה הר"ן שם בפסחים. ואיכא ע"ז כמה תרוצים:

א. כיון דלאו מילתא דטירחא היא עבדינן לרווחא דמילתא, כך תירץ הר"ן.

ב. דווקא היכא דאיכא פלוגתא דתנאי אמרינן ספק ברכות להקל, אבל היכא דליתא פלוגתא דתנאי רק מספקא לן מאי דאמור קמאי, לא אמרינן ספק להקל. כך כתב בשלטי גבורים על המרדכי בע"ז פרק ה' עמ' מ"ג מדפי המרדכי ס"ק י', ועיין בבית הלוי ח"ג סימן א' מה שהאריך בזה.

ג. הא דאמרינן בגמ' דבעינן הסיבה בכל הד', לא מכח ספיקא, אלא הגמ' אומרת כיון דיש סברא לומר שבב' כוסות הראשונות צריכים הסיבה, ויש סברא לומר בב' כוסות אחרונות, וכל הסברות נכונות וצריך בכל הד', כך כתב בספר דברי צבי סימן תע"ב.

ד. על כרחך בעי למיעבד הסיבא בכלהו דאי ניזיל לקולא אמאי ניקל בהני טפי מבהני, ואי ניקל בתרוייהו, הא מיעקרא מצות הסיבה לגמרי, כך תירץ הר"ן.

אמאי אין מברכים על מצות סיפור יציאת מצרים.

צ"ע, כיון דסיפור יציאת מצרים הויא מצוה ככל מצוה דאורייתא, אמאי אין מברכים אשר קדשנו במצוותיו וצונו על סיפור יציאת מצרים, כך מקשה בשו"ת הרא"ש כלל כ"ד, וכן במאירי ברכות י"ב ע"ב. **ואיכא כמה תרוצים על זה:**

א. כיון דסיפור יציאת מצרים הויא מצוה שכלית, דאפילו אם לא נצטווינו על זה מצד עצמנו היה סברא לספר, וכמו דמבואר בגמ' פסחים קט"ז ע"א דרב נחמן שאל לעבדיה עבד שרבו הוציאו לחרות ונתן לו כסף מה צריך לעשות, וענה לו העבד דצריך להודות אותו ולשבח אותו, חזינן דאף העבד הבין מעצמו שצריך לשבח את הקב"ה, ובמצוה שהיה עושים אפילו בלא צווי הקב"ה אין מברכים וכמבואר בראשונים, כך כתב השפת אמת על פסח ד"ה כל המרבה לספר, ובשו"ת עולת שמואל סימן כ"א, וכן בשו"ת דברי ישראל סימן קכ"א, ובשו"ת גנזי יוסף סימן נ', ובשו"ת שאילת יעקב ח"א סימן נ"ט ס"ק ב' האריך ביסוד הנ"ל.

ב. כיון דהויא מצוה שאין לה קצבה אין מברכין עליה, וכמו שכתב המג"א אור"ח סימן ק"ו ס"ק ד' בשם הראשונים דלכך אין מברכים על תפילה, כיון דלית ליה קצבה כדאמרינן בגמ' ברכות כ"א ע"א הלואי שיתפלל אדם כל היום, ולפי זה א"ש מה שאומרים בהגדה **"מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר הרי זה משובח"** דכיון שהוא מצוה א"כ קשה מדוע אין מברכים, ולכך סיום וכל המרבה לספר הרי זה משובח, כך תירץ במהרי"א על חג הפסח ד"ה מצוה עלינו, והמאירי במגילה כ"א הקדימו.

ג. דכבר יצא ידי חובת עיקר החיוב במה שאמר זכר ליציאת מצרים בקידוש. כך כתב בלקוטי מהרי"ח בשם אבודרהם.

ד. כיון דקימ"ל דחייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים א"כ עדיין אינו ראוי לומר וצונו עד שיצא, ודמי לגר המברך על טבילתו רק אחר טבילתו, וה"ה הכא רק אחר גמר הסיפור שרואה עצמו כאילו יצא כבר ממצרים, עתה יוכל לברך, כך כתב בחתם סופר בדרשות ח"ב ע"מ רס"ב.

[ועפי"ד החת"ס הידועים האלה אמר כ"ק מרן רבינו שליט"א לתת טעם במנהג ישראל קדושים לטבול לתוס' קדושה קודם עריכת הסדר, אשר נכון מאד עפ"י דברי החת"ס, דמצד עיקר הדין יש לנו לדמות בנפשנו ככל היותר 'כאילו הוא יצא ממצרים']

ה. דלא מצינו ברכה על ברכה, וכאן כיון דאומרים אשר גאלנו זה הברכה שמברכים וכמו שאין מברכים על ברכת המזון, כך כתב בהגדת מעשה ניסים להגאון מליסא, וכבר קדמו המאירי בברכות י"ב ע"ב, (אך צ"ע בזה דהא חזינן דמברכים על ההלל ומ"ש).

ו. כיון דעיקר תכלית המצוה להשריש לבנים לכך אין מברכים, משום דאין מברכים על מצוה שאין המעשה גופא מעיקר המצוה, לולא התכלית הנמשך ממנה, כך תירץ מאסף לכל המחנות או"ח סימן ח'.

ז. כיון דביחיד יוצא סיפור יציאת מצרים בלב לכך אין מברכים, דאין מברכים על דבר שיכול לקיים במחשבה, (עי' פרי מגדים תע"ד), ואפילו כשמספר לאחרים נמי אין מברך כיון דתלוי ביד אחרים ושמא לא ירצו לשמוע, כך כתב במחנה חיים ח"ו סימן כ"ט.

ט. כיון שעיקר סיפור יציאת מצרים הוא בכוונת הלב והבנת הדברים, ואם אינו מבין לא יצא, א"כ לכך אין מברכים דלא שייך ברכה אלא במצוה שהעיקר שלה מעשה, כך תירץ המהר"ל בגבורות ה' סוף פרק ס"ב, ובשו"ת חסד לאברהם מ"ת סימן נ"ד כתב דכיון דתלוי במצה דאם לו מצה אין אומר את הגדה וכבר בירך על המצוה אין צריך לברך על הגדה, אבל האחרונים חולקים דאפילו מי שאין לו מצה מספר.

האם בזה שהסבא מספר לנכדיו סיפור יציאת מצרים נפטר האב מלספר.

יש לחקור מי שהולך לעשות את הסדר אצל אביו ונוסע עם בניו האם צריך נמי לספר להם סיפור יציאת מצרים או דילמא נפטר מלספר בזה שאביו זקנם של בניו מספר הסיפור. ראשית דבר יש לחקור האם במצוות סיפור יציאת מצרים יוצאים ע"י שומע כעונה דהיינו אם שומע אחד מספר הויא כאילו היא עצמו סיפור. הנה בשו"ת מהר"ם אלשקר סימן י' כתב תשובה לבעל שו"ת רבינו אליהו מזרחי ונדפס בשו"ת ראי"ם סימן מ"ב, ומובא בכנסת הגדולה סימן תע"א, ועיין מה שתמה הגאון בעל זרע אמת בספר שבח פסח דיני מגיד אות ב' דס"ל דבסיפור יציאת מצרים אמרינן שומע כעונה, וכתב ע"ז מהר"ם אלשקר דכיון דמצוות סיפור יציאת מצרים המצוה היא ההגדה בפה שכתיב והגדת לבנך לא אמרינן שומע כעונה.

אבל הפוסקים נקטו להלכה דמהני שומע כעונה בסיפור יציאת מצרים ואם אחד שומע סיפור יציאת מצרים מחבירו יצא ידי חובת סיפור (דוקא ששומע מבר חיובא), כן כתב החתם סופר באו"ח סימן ט"ו. וכן כתב המנחת חינוך מצוה כ"א וז"ל 'והנה זה ברור כמו בכל מצוות התלויות בדיבור אחד מוציא חבירו כמו ברכת המזון וכדומה הוא הדין כאן אחד מוציא את חבירו, ואפילו אם יצא מוציא כמו בכל מצוות חיוביות' רק צריך שיהא מחויב בדבר דבלאו הכי אינו פוטר. ומביא ראיה: מהא דאיתא בגמ' פסחים קט"ז ע"ב רב יוסף ורב ששת אמרו

ההגדה והוציאו את בני ביתם, ופריך בגמ' דאם סומא פטור איך מוציא אחרים, ש"מ אם היא מחויב בדבר שפיר מוציא.

וכן כתב בשבלי הלקט סימן רי"ח דף ק"א וז"ל והוא הדין דבקריאת הגדה יכול להוציא אחרים בקריאתו ויוצאים ידי חובתו. וכן כתב רבינו אליהו מלונדריש בפסקיו לפסחים עמוד קנ"ב וז"ל **ונראה שהמסובים אין אומרים הגדה, ורק מי שעושה הסדר אומר הגדה,** וראיה לזה מהא דפריך בגמ' פסחים קט"ז ע"ב על רב אחא שאמר סומא פטור מלמר הגדה, מדרב יוסף שהיו אומרים הגדה בביתם, ואם איתא שהמסובים היו אומרים הגדה, מאי פריך מרב יוסף ורב ששת, אלא ודאי שלא היו אומרים הגדה כי אם רב יוסף ורב ששת ומוצאים את אחרים. **א"כ לפי כל הני שיטות יוצא האב מצות סיפור יציאת מצרים כששומע מאביו שיוצא בשומע כעונה, שנוקטים להלכה דמהני.**

והנה בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב' סימן רל"ו כתב **דאדרבה עוד יותר עדיף שהסבא יספר,** ע"פ מה שכתב הפלאה קדושין ל' ע"א על הפסוק והודעתם לבניך ולבני בניך שעדיף שהסבא ילמוד עם הנכד שהמסורת קרובה יותר אצלו, א"כ ה"ה במצות סיפור יציאת מצרים עדיף טפי שיספר הסבא, וכן כתב בשו"ת התעוררות תשובה ח"ב סימן רנ"ה דכמו דלענין לימוד תורה סבא חייב, א"כ ה"ה לענין סיפור יציאת מצרים. ולכן נראה להלכה דאם הסבא נמצא ועושה הסדר, האב יוצא מצות סיפור כששומע את הסבא מספר יציאת מצרים, אבל מ"מ יאמר נמי האב במשך הסדר איזה ענין יציאת מצרים דמצוה בו יותר מבשלוחו.

מהו שורש החיוב לפרש בליל הסדר טעמי המצוות "פסח מצה ומרור".

רבן גמליאל היה אומר, כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן: פסח, מצה, ומרור (פסחים קטז א). והיינו, שחובה היא לפרש טעמם של מצות אלו, כמו שמפורש בהמשך: פסח שהיו אבותינו אוכלים כו', מצה זו כו' מרור זה כו' על שום מה. **וצריך עיון מהו שורש החיוב לפרש בליל הסדר טעמי המצוות "פסח מצה ומרור".**

הנה בראשונים יש שתי שיטות בביאור דין זה על איזו מצוה מוסב דברי רבן גמליאל שלא יצא ידי חובתו: **אם על מצות סיפור יציאת מצרים,** כי חובת פירוש טעמי מצוות אלו נובעת ממצות סיפור יציאת מצרים, והיא כחלק ממצות ההגדה, ובחסרון פירוש הטעמים חסר בקיום מצות סיפור יצי"מ, **או שמוסב על חובת קיום המצוות של פסח, מצה ומרור,** כי חובת פירוש טעמיהן אינו מחמת מצות סיפור יצי"מ כי אם מחמת חובת קיום מצות אלו, ובדבר זה נתיחדו מצוות אלו בשונה משאר כל מצוות התורה, שיש חובה לפרש בפה את טעמי המצוות.

מלשון הרמב"ם (בפ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ה) משמע שחובת האמירה היא חלק ממצות הסיפור, כי סיים הלכה זו בזה"ל: **"ודברים אלו כולן נקראין הגדה"**, ומוסב על דבריו בהמשך בענין חובת ההגדה והסיפור. וכ"כ המאירי להדיא (פסחים שם) בכוונת המשנה: **"שלא הפליג בספור זה בכדי הראוי אא"כ פירש טעמן של שלש אלו"**, וכ"כ הראב"ן והרשב"ץ (הודפסו בפירושי הראשונים על הגש"פ: הגדה שלימה והגדת תורת חיים) **בכלל ההגדה הוא לומר שלשה דברים אלו, ואם לא אמרם לא יצא ידי חובת 'והגדת לבנך'**, וכ"כ השבלי הלקט (בפירוש ההגדה בביאורו על "מה נשתנה") שבאמירה זו חוזרים לתשובת מה נשתנה, והיא תשובה על שאר ג' הקושיות חוץ מן הקושיא על ההסיבה, וכן מפורש בדברי האברבנאל (בפירוש ההגדה) ובדברי הקרית ספר (פ"ו מהל' חמץ ומצה).

ולעומתם מצינו בהרבה ראשונים שאמירה זו היא חלק מחובת קיום המצוות פסח, מצה ומרור ואינה מענין מצות סיפור יצי"מ כלל. וכן נראה לכאורה בדברי הרמב"ן במלחמות ריש מס' ברכות, וכן מבואר בעוד ראשונים, בפירוש המיוחס להרשב"ם ובפירושו של האבודרהם ובספר ארחות חיים לר' אהרן מלוניל (פירושיהם הודפסו בהגדות הנ"ל) **ובספר כל בו** (סי' נא) שכתבו בביאור דברי ר"ג, ש**"אעפ"י שיאכל פסח מצה מרור לא יצא יד"ח בלתי אמירה".** הרי שזהו דין בקיום מצות אלו לבאר בפה טעם המצוה, וכן יש לדייק בדברי התוס' (פסחים קסו, א ד"ה ואמרתם) שדינו של ר"ג למדים ממה שנאמר (שמות יב, כז) **"ואמרתם זבח פסח", כלומר, שיש חובה לומר 'פסח זה שאנו אוכלין', ואיתקש מצה ומרור לפסח, ולכן גם בהם צריכים לומר מצה זו ומרור זה.** עיי"ש.

וכן מבואר בדברי כמה אחרונים. השל"ה הק' (מס' פסחים חלק מצה עשירה דרוש ב') והמהרש"א (ח"א פסחים שם) תמהו מה נשתנו מצוות אלו מכל מצוות שבתורה שיש חובה לפרש טעמם, ועיין בדבריהם מש"כ, וזאת כיון דנקטו **דהחובה היא על פי טעמי המצוה,** דאם דין זה הוא חלק ממצות הסיפור אין מקום לתמוה בזה כלל שהרי לא נשתנו מצוות אלו כלל, שהרי מצד קיום המצוות הללו אין שום חובה לפרש טעמם.

והערוך לנר (בספרו סוכה כח, א ד"ה לא קיימת, ובספרו בכורי יעקב סי' תרכה סק"ג) כתב בזה דבר חידוש, שלדעת התוס' **אם אכל אדם פסח מצה ומרור ללא כוונת טעמי המצוות לא יצא יד"ח,** וכאמור שמצות אלו נתיחדו שיש בהן חובה לכוין את טעמם ולפרשם בפה, אמנם הערל"נ בעצמו הסיק שלולא דברי התוס' נראה לומר שזהו חלק ממצות סיפור יצי"מ, ורבן

גמליאל בא לומר שלפחות ג' דברים אלו חייבים לומר, **כי הגם שאין שיעור בסיפור יצי"מ למעלה, שהרי כל המרבה לספר ביצי"מ הרי זה משובח, יש שיעור למטה ששלשה דברים אלו חייבים לומר. ולמעשה יש כמה נפ"מ בין שיטות הללו:**

א. אם יש חובה על האדם לפרשם לבנו או דסגי שיפרשם בינו לבין עצמו מדין סיפור יצי"מ המצוה היא לפרשו לבנו, ואם זהו דין מדיני המצוה אין חובה לפרשם לבנו.

ב. אם אין לו מצה ומרור, או שאינו יכול לאוכלם, אי יש חיוב לאמרם מדין סיפור יצי"מ חובה היא גם בכה"ג, ואם הוא דין מדיני המצוה אינו מחויב באמירה זו, שהרי אינו מקיימם. **וכן יש מקום להסתפק** בזה"ז שבעו"ה אין לנו קרבן פסח, דאם יש חובה לפרש טעם מצות הפסח מדין סיפור יצי"מ הרי עדיין חיובה בכל עת, ואם הוא דין מדיני המצוה לכאורה אין חובה לפרש טעמם כשאינו מקיימם (ראה ספר ערוגות הבושם על משניות פסחים פ"י במשנה זו).

ג. אימתי הוא זמן חובת אמירתם, אם חובת האמירה מצד מצות הגדה, זמן אמירתם הוא בזמן חיוב מצות הגדה, ואם הוא חלק ממצות מצה ומרור, לכאורה החובה לאמרם לפני קיום המצוה דווקא, ויהא נפק"מ כגון שאירע לאדם אונס ונשתהא בעריכת הסדר עד סמוך לחצות, שהדין הוא שיאכל תחלה מצה ומרור קודם חצות ואח"כ יאמר ההגדה (עי' דגול מרבבה סי' תעז), ואם חובת אמירת מצה זו ומרור זה היא דין בדיני מצות מצה ומרור גם בכה"ג חייבים לאומרה מקודם.

ד. אם יש חובה לנשים לאמרם, לאותן השיטות שאין עליהן חובה בסיפור יצי"מ (שו"ת בית דוד סי' רנו, ועיין בספר מחזיק ברכה סי' תעג סק"ח), ובמצוות מצה ומרור בוודאי נשים חייבות בהן אם חובת האמירה היא מצד מצות הגדה אין להן חובה לאמרם, ואם היא חלק מקיום המצוה אזי חובה עליהן לאמרם.

ה. ולפלא לציין לעוד נפק"מ שהעלה בשו"ת בנין ציון (סי' ל): **אם יש חובה לאמרם בפסח שני,** שאין בו מצוה של סיפור יצי"מ, דאם היא מדיני סיפור יצי"מ א"צ לאומרם, ואם הוא מחמת מצוות פסח מצה ומרור יש לאומרם גם בפסח שני (ועיין בארוכה בזה בספר הנפלא אוצר הלכות סי' תע"ג ח"ד בפיסקא רבן גמליאל).

איך אוכלין ב' כזיתים בבת אחת הרי המצה של רשות מבטל המצה של מצוה.

הלכה היא בשו"ע (תע"ה א) שבליל הסדר יאכל כזית מהעליונה וכזית מהפרוסה ויישתדל לכתחילה לאכול אותם ביחד ולא בזה אחר זה. **וצריך עיון:** במי שמכוין לצאת ידי מצה רק במצה הפרוסה שהיא לחם עוני ואילו על העליונה כוונתו רק לברכת המוציא על לחם משנה והוא אוכל אותם ביחד, **איך מותר לעשות כן, הא אתי כזית המוציא דהויא רשות ומבטל כזית מצוה דהויא חובה,** כדאמרינן בגמ' פסחים קט"ו ע"א דלא לאכול דרבנן ודאוריתא ביחד דאתי דרבנן ומבטל לדאורייתא, כך הקשה בשו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן צ"א ס"ק י"ד, וכן בשו"ת התעוררות תשובה חלק א' סימן רס"ז. **ואיכא כמה תרוצים ע"ז.**

א. סבירא ליה להמחבר דכזית פת הויא דאורייתא, א"כ הויא שתיהם דאורייתא לכן אין מבטל כזית של המוציא את הכזית של המצה, כך תירץ בשו"ת התעוררות תשובה חלק א' סימן רס"ז.

ב. נראה דבכל גווני מכוין גם באכילת העליונה למצות מצה, ע"כ לא שייך ביטול בכהאי גוונא. כך תירץ בשו"ת מנחת שלמה סימן צ"א ס"ק י"ד.

אמאי מותר לאכול מצה בליל הראשון של פסח כשחל בשבת ולא גזרינן שמא יעבירנו.

צ"ע אמאי מותר לאכול מצה בליל הראשון של פסח כשחל בשבת ולא גזרינן שמא יעבירנו, ומאי שנא מלולב ושופר שגזרו חכמים שלא לקיימם כשחל בשבת, גזירה שמא ילך ללמוד אצל הבקי ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים, א"כ מדוע במצה לא גזרו, כך הקשה בשו"ת שואל ומשיב מהדורא ד' חלק א' סימן ה', וכן הנצי"ב בהעמק שאלה שאילתא ס"ז אות כ"א, וכהנה הרבה שהקשו כן, ועיין פני יהושע סוף סוכה. **ומצינו כמה תרוצים על זה:**

א. כיון ששיעור אכילת מצה בכזית, ושיעור חיוב הוצאה בשבת ככותבת שהוא שיעור יותר גדול מכזית, אפילו אם ישכח ויעברינו בשבת אינו חייב, ולכן לא גזרו, שלא גזרו אלא כשיתחייב חטאת במה שמעביר את החפץ בשבת, כך תירץ הגאון רבי יצחק ירוחם דסקין ז"ל מובא במקראי קודש פסח חלק ב' ע"מ נ'. [אבל יש מקשין ע"ז דמכיון שיוצאין ידי חובתו בכזית, הרי שיעור זה חשיב בפסח, ומיגו דהויא שיעור למצה, הויא שיעור ג"כ להוצאה וכמו שמצינו כעין זה בגמ' שבת צ"א ע"א. ועוד שאף ששיעור מצה בכזית, מסתמא ילך אצל הבקי עם לחם משנה שהוא ב' כזיתים, א"כ הדרא קושיא לדוכתא, למה אין חשש במצה שמא יעביר את המצה ברשות הרבים].

ב. בלולב ושופר זמן קיומם הוא בבוקר, ולכן חיישינן שילך בלילה לחכם עם לולבו ושופרו, אבל מצות מצה, מצותו תיכף עם תחילת הלילה, ואם צריך לילך לבקי, יעשה כן בערב פסח ולא בפסח עצמו ולא יעביר בשבת, כלומר שהחשש שמא

ילך אצל בקי לא קיים בשעת חיובו אלא קודם זמן חיובו, ובמצה כיון שקודם זמן חיובו אינו שבת אלא חול לא חיישינן, והא דבמגילה גזרינן אע"ג שמצוותו תיכף עם תחילת הלילה, שאני התם דעיקר מצוותו ביום, כך תירץ במקראי קודש הנ"ל.

ג. דבר שזמן קיומו בלילה לא חיישינן שילך אצל הבקי, דאין דרך לצאת בלילה, כך תירץ הנצי"ב העמק שאלה שאילתא ס"ו אות כ"א, מובא בשדה חמד מערכת חמץ ומצה סימן י"ד אות ו'.

איך היה הלל כורך מצה ומרור הרי אין עושין מצות חבילות.

צ"ע איך היה הלל כורך מצה ומרור ביחד, הא אין עושין מצות חבילות חבילות, וכן קשה לרבנן דסברי דאסור לעשות כן דמרור מבטל טעם מצה, מדוע לא אסרהו משום דאין עושין מצות חבילות, כך הקשה בשו"ת הרי בשמים חלק א' סימן ו', וכן בשו"ת דובב מישרים חלק א' סימן ס', וכן בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תנינא חלק ג' סימן מ"ח, וכן בשו"ת צבי תפארת סימן פ"ב, בארעא דרבנן אות א', ועיין בשו"ת חסד לאברהם אר"ח מ"ת סימן ס"ג. **ומצינו כמה תרוצים ע"ז:**

א. כיון שהיה עסוקין אח"כ בשתיית ד' כוסות וספור יציאת מצרים, ליכא דינא דאין עושין מצות חבילות, דלא נראה כמשא, כך תירץ בשו"ת הרי בשמים ח"א סימן ו'.

ב. ע"פ שיטת התוס' מו"ק ח' ע"ב דטעמא שאין עושין מצות חבילות משום כונה, א"כ היכא דנהנה שיטת הרמב"ם דא"צ כונה א"כ אתי שפיר, **ואע"פ שבמרור נחלקו אם איכא הנאה מ"מ על מצה א"צ כונה ויכול לכוין על המרור**, כך תירץ בשו"ת דובב מישרים ח"א סימן ס'.

ג. כיון דעושהו מחמת מצות התורה, א"כ אין כאן נראה כמשא דכאן זה המצוה, כך תירץ בשו"ת שו"מ מ"ה ח"ג סימן מ"ח וכן תירץ בשו"ת פני מבין אר"ח סימן קי"ב, וכן בשו"ת צבי תפארת סימן פ"ב.

ד. חדא מילתא היא דע"י השעבוד נעשה החרות, וכחדא מילתא דמיא, ליכא איסור, כך תירץ בארעא דרבנן אות א', ועיין בשו"ת חסד לאברהם אר"ח מ"ת סימן ס"ג.

האוכל מרור כתוש האם יצא חובת מרור.

יש לחקור מי שאוכל מרור כתוש האם יצא ידי חובתו או דילמא אינו יוצא דפג המרירות. הנה החות דעת בהקדמה להגדה מעשה ניסים כתב שאסור לכתוש את המרור דכשכתשו פג החריפות מזה, אלא צריך לאכלו שלם. וכן כתב בדרך פקודיך מצות עשה י' ס"ק ה', וז"ל **מרור נוהגין המון למלול החריין לבטל חריפותו, ואחד מגאוני הזמן הרב בעל חות דעת אמר שאין יוצאין בזה, וכפי דעתי ראיותיו נכונים ע"כ אין להקל ובפרט דאיכא למיחש לברכה לבטלה.**

ולכאורה צ"ע לאידך גיסא: אמאי כשאוכל את התמכא שלם יוצא הא הויא אכילה שלא כדרך, וכך מקשה בשו"ת מהרש"ם חלק ג' סימן ט'. אכן מתרץ ע"ז: דהרי כל אכילת מרור הוא אכילה שלא כדרך אלא כך היא מצוותו, כיון דגם בעירב דבר מר במאכל הויא שלא כדרך אכילה כמ"ש הרמב"ם בפרק ה' מהלכות יסודי התורה.

אבל מדברי התוס' סוכה ל"ב ע"ב ד"ה האמת והשלום אהבו לא משמע כחות דעת דכתבו דבמרור שיש בה קוצים א"א לפסלו מחמת אמת והשלום אהבו, **דיכול לכתוש את המרור ואינו חייב לאכלו שלם, חזינן להדיא דאין חיוב לאכלו שלם** כך מביאים שם בסוכה ראיה נגד דבריו, וכן בנשמת אדם הלכות פסח שאלה ל"ד, ועיין שו"ת בית אפרים אור"ח סימן מ"ג.

וכן כתב החתם סופר בהגהות לש"ע אור"ח סימן תע"ג ס"ק ה' דפעם היה מיסב בפסח אצל מרן חסיד שבכהונה כבוד מוהר"ר נתן אדלער ולא היה בנמצא חסא בלא תולעים וצוה למלול תמכא ואכלנום שלא כדברי החות דעת **ובע"כ צריך לעשות כן דאל"כ הויא אכילה שלא כדרך ואפילו אם אכלו עם מצה הויא כעירב דבר מר, אלא צריך לפרורו לבטל קצת את טעם המרירות, וכן היה נוהג הגר"א** כמבואר בנשמת אדם כלל ק"ל סימן א', וכן כתב בישועות יעקב אור"ח סימן תע"ג ס"ק א', ועיין שו"ת שואל ומשיב מהדורא שתיתאי סימן י' **דהחוש מעיד שלא נאבד ממנו החריפות כשמפררים אותו.**

האם בחג הפסח יש מצוה של ושמחת בחגך כמו בחג הסוכות וחג השבועות.

יש לחקור האם בחג הפסח יש מצוה של ושמחת בחגיך, או דילמא כיון שאינו כתוב שמחה בחג הפסח ליכא חיוב שמחה. הנה מהא דאיתא בגמ' פסחים ע' ע"א חגיגת ארבע עשר יוצא בה ידי חובת שמחה, משמע שיש חיוב שמחה בחג הפסח. וכן משמע מהא דאיתא בגמ' פסחים ק"ח ע"ב שתאן לארבע כוסות בבת אחת ידי יין יצא, ידי ארבע כוסות לא יצא, וברשב"ם ידי יין יצא, **משום שמחת יו"ט**, חזינן שיש חיוב שמחה בחג הפסח. וכן כתב הרמב"ם הלכות יום טוב פרק ו' הלכה י"ז שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים

עליו שנאמר דברים ט"ז ושמחת בחגך וגו', אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה **יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו.** וכן בשו"ת חוות יאיר סימן קע"ח כתב שאין שמחה אלא בבשר ובפרט ביו"ט של פסח.

אך צריך עיון: אמאי יש חיוב שמחה בחג הפסח, הרי אינו כתוב בתורה חיוב שמחה בחג הפסח, רק בחג השבועות וחג הסוכות כתוב חיוב שמחה בפרשת ראה, א"כ מנלן שבפסח יש נמי חיוב, כך הקשה התוס' חגיגה ח' ע"א, וכן בספר יראים סימן קכ"ז, וכן בטורי אבן חגיגה ו'. **והתי' הוא דהגם שאינו מפורש בקרא אך מצינו כמה מקורות לחיוב השמחה בפסח:**

א. דהוקשו כל המועדות זה לזה, היינו מדאתקשו בקרא בפרשת ראה בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ילפינן כמו שיש חיוב שמחה בחג הסוכות וחג השבועות ה"ה לחג הפסח, כך כתב בתוס' תוס' חגיגה ח' ע"א.

ב. ילפינן גזירה שוה ט"ו ט"ו מחג הסוכות, כמו בסוכות יש חיוב שמחה, ה"ה בחג המצות, כך כתב ביראים סימן קכ"ז.

ג. כיון דכתיב בפסוק שלש פעמים בשנה תחוג לי, וכתוב ושמחת בחגך, כל מתי שצריך להביא חגיגה תשמח, א"כ בפסח שיש חיוב להביא קרבן חגיגה יש חיוב שמחה, כך כתב ביראים סימן קכ"ז.

אמאי סיפר רבי אלעזר בן עזריה סיפור יצי"מ כל הלילה הרי איהו דס"ל דהמצוה עד חצות.

איתא בגמ' פסחים ק"כ ע"ב שרבי אלעזר בן עזריה סבירא ליה דאכל מצה אחר חצות לא יצא. וכתב במנחת חינוך מצוה כ"א דלשיטתו אין מצוה וחיוב לספר יציאת מצרים רק עד חצות, משום דדרשינן בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. **יש להקשות:** מהא דאיתא בהגדה במעשה ור"א ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה, אמאי סיפר ראב"ע ביצי"מ כל אותו הלילה הרי הוא הוא דס"ל שאין מצוה לספר אחר חצות, (ויש פוסקים שהוכיחו מכח קושיא הנ"ל דחיוב סיפור יציאת מצרים לא תלוי בזמן חיוב אכילת הפסח, אבל להפוסקים דזה תלוי בזה קשה), כך מקשה בשו"ת עמק יהושע חלק ב' סימן י"ב, ובשו"ת התעוררות תשובה אור"ח סימן רע"א, וכן בעמק ברכה סדר ליל פסח ג', וכן הנצי"ב בהגדה אמרי שפר, וכן במקראי קודש חלק ב' סימן מ"ג.

והנה הנכון בפשטות הוא שאין כל כך מן התימה כזאת על התנאים הקדושים אשר מי יוכל לשער רוב קדושתם ורוממות מעלתם בקדושת הסיפור הזה, ומכח אהבה המקלקלת השורה, לא חלי ולא מרגיש שכבר עבר חצות לילה, **והא ראיה שהרי לא הרגישו שכבר הלילה והגיע זמן קריאת שמע של שחרית, והא לכו"ע לא ס"ל דזמנה ביום.** אלא דזאת היתה להם כמידת מרא דאתרא דבני ברק התנא הקדוש רבי עקיבא אשר היה דרכו בקודש ברשפי אש אהבה בתענוגים למעלה מן המקום והזמן וכנרמז בגמ'. וממילא אין מן התימא כלל מה ששינה בהנהגתו בעצמו לפנים מן הדין. ואף דלעיקר הדין ס"ל דעיקר הסיפור עד חצות. **אך גם ע"ד הלכה כפשוטה מצינו כמה תרוצים ע"ז.**

א. כיון שהיה מיסב בבני ברק מקום מושבו של רבי עקיבא וכמו שאיתא בגמ' סנהדרין ל"ב ע"ב אחר רבי עקיבא לבני ברק, וקימ"ל דנותנין עליו חומרי המקום שבא לשם, ובכלל כללא הוא דבאתרא דמר עבדינן כוותיה, לכן באתרא דרבי עקיבא היה צריך לנהוג כרבי עקיבא ורבי עקיבא הרי סובר ברכות ט' ע"א דפסח נאכל כל הלילה, וממילא גם מצות סיפור יציאת מצרים כל הלילה, לכן סיפר כל הלילה.

ב. לא רצה רבי אליעזר בן עזריה לפרוש מהם ולנהוג כשיטתו **מאחר דהיה באותו מעמד יחיד כנגד רבים,** כך תירץ בעמק ברכה סדר ליל פסח ג'.

ג. הא דסיפר כל הלילה, לא משום חיוב סיפור יציאת מצרים אלא **משום חיוב לעסוק הלמות חג בחג, בפסח הלכות פסח** ונכלל בזה גם לדרוש ולעסוק בנפלאות יציאת מצרים, כך תירץ בעמק ברכה סדר ליל פסח ג'. (וכ"נ מהא דכ' בהגהות מימונית שרבי אליעזר בן עזריה וחבריו עסקו בלימוד הלכות הפסח).

ד. כל השנה כל המרבה לספר הרי זה משובח, כמו באכילת מצה שאף שיוצאין בכזית אם אוכל יותר הכל מצוה, א"כ מטעם החיוב של ליל פסח לא היה חיוב, אבל מטעם החיוב של כל לילה אף שיוצאים בזכירה בעלמא, מ"מ כמה שמספר יותר מקיים מצוה יותר לכן סיפר ראב"ע כל הלילה, כך תירץ הנצי"ב בהגדה של פסח.

ה. יש מתרצים דהא דהיה ער כל הלילה לא היה מצד דין הסיפור אלא מצד הדין דחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכיון שישראל כשיצאו ממצרים היו נעורים כל הלילה, לכן גם הני תנאים מנעו מעצמם שינה לעניהם כל אותו הלילה, ולהכי עסקו דווקא בסיפור יציאת מצרים כי בזה נראה טפי כאילו יצא ממצרים.

ו. הא דס"ל דזמנה עד חצות היינו בחלק של עניני נתינת טעם על אכילת פסח מצה ומרור, והיינו 'בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך', **אך מה שמצוה להאריך ולספר בליל פסח על הנפלאות, גם לפי רבי אליעזר בן עזריה המצוה היא כל הלילה,** כן תירץ בהגש"פ טעם ודעת (לפוה"ד הראב"ד רמ"ש שליט"א).



רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם הָיְתָה שֶׁל חֲמֵשׁ מַכּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ אַחַת. עֶבְרָה שְׁתַּיִם. וָזַעַם שָׁלֹשׁ. וְצָרָה אַרְבַּע. מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים חֲמֵשׁ.

בהגדה של פסח 'מדרש בחידוש' שהוא פירוש נאה ונקדש מחד מקמאי המקובל בקש"ת מוהר"ר אליעזר נחמן פואה זצוק"ל תלמיד הרמ"ע מפאנו זצוק"ל (נדפס לראשונה בשנת ת"א, בווינציא) מפרט את החמש מכות שבכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצרם במצרים אשר יחד עולים למנין החמישים מכות אשר כולם נענשו במדה מדודה נגד מה שעשו לישראל, (נעתק ברובו לשון קדשו)

בכל מכה ומכה נכללו בפרטיות חמש מכות

א) אף, ב) עברה, ג) זעם, ד) צרה, ה) משלחת מלאכי רעים

ואלו היו במדה כנגד מדה:

א) וימררו את חייהם. ב) בעבודה קשה. ג) בחומר ובלבנים.
ד) בכל עבודה בשדה, ה) את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך

מכת דם

אפו. מה שכתוב והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים, לא אמר בכל עץ ואבן אלא בעצים ובאבנים, **להודיע שהדם היה בכל המקומות שהיו יושבים**, וזה [היה], לפי שכל דבר הוא מחובר מארבע יסודות אש רוח מים עפר, וחלק המים אשר בכל מקום שהיו יושבים נהפך לדם, ובזה בגדיהם מטונפים, ובפרט השרים שהיו לבושים בגדי שש לבנים וכו', היו נמאסים.

עברה. בתחילה משהיה המצרי שואב מים לשתות היה נהפך בפיו לדם, וכשהיו המצרי והישראלי שותים באחד בכלי אחד היה גם המצרי שותה מים, והמכה היתה **שלא היה המצרי יכול לשתות אלא בשעה שהישראלי היה צמא ויירצה לשתות עמו.**

זעם. כשהיה המצרי צמא הרבה כו' היה כופהו [להישראלי] לשתות כי כן הורגלו להשתרר עליהם, וע"כ זעמו [של ה'] יתברך חרה בהם, ועשה אשר עם היותם [שאף אם היו] שותים יחד, היה המצרי שותה דם והישראלי מים, והוצרכו לקנותה בדמים וכו', וכן אמר רבי אבין **כל המים שהיו המצרים שותים היו לוקחים אותם בדמים, וכך העשירו ישראל.**

צרה. היתה מה שכתוב (שמות ז, כא) **והדגה אשר ביאור מתה, כי רוב המצרים מחייתם היתה בדגים הן למאכלם הן מחייתם** וכו', ובמכה הזאת מתה [הדגה שביאור] וניטל מהם מחייתם.

משלחת מלאכי רעים. היא מה שכתוב [והדגה אשר ביאור תמות] ובאש היאור (שמות ז, יח), והיא היתה מכה רעה, ובפרט לאותם שהיו מתענגים בבשמים ומיני רקחים שהמצרים בזמתן היו רגילין בכגון אלו, **ועכשיו היה סרחון העולה מן היאור גובר על המרקחים ומצערם הרבה.**

מכת צפרדע

אפו. שלא היה להם מקום להלוך, שנאמר (שמות ח, יא) וירא פרעה כי היתה הרוחה, ואילו לא היה מתפלל משה שימותו לא היתה להם אותה הרווחה, והיה מיצר להם הרבה.

עברה. שהיו מקרקרים ולא היו יכולים לישן ולדבר זה עם זה, והיינו דכתיב (שמות ז, כח) [ושרץ היאור צפרדעים] ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך.

זעם. כשהיו לשים הקמה, היו באים הצפרדעים **ויורדים לתוך העיסה ואוכלים ממנה, והם היו ממהרים להחם התנור כדי לאפות הפת, והצפרדעים נכנסים בתוך התנור ומצננים אותו,** שנאמר (שם) ובתנורך ובמשארותיך.

צרה. שהיו נכנסים חיים בתוך מעיהם ומקרקרים בגופם, כדכתיב 'ובכה ובעמק [ובכל עבדיך] יעלו הצפרדעים', ואמרו חכמים **שזה היה קשה להם מהכל,** ועל זה חילה פרעה למשה שיתפלל אל ה' להסיר ממנו, שנאמר [ויקרא פרעה למשה וגו'] **ויסר הצפרדעים ממני ומעמי.**

משלחת מלאכי רעים. שהיו הצפרדעים מפרסים אותם שכן אמר אסף (תהלים עח, מה) ישלח בהם ערוב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם. ופירש רש"י על ותשחיתם שהיו מקלקלים את המצרים, שנעשו פריסים, ורבים ממצרים לא הוכשרו עוד להעמיד תולדות.

מכת כינים

אפו. כל עפר הארץ בגובה אמה היה כינים, נמצאו בהליכתם **דורסים אותם כדורך ענבים בגת.**

עברה. שהיו הכינים באדם ובבהמה ועוקצים אותם כמחטים, ובמדרש ארבעה עשר מיני כינים הביא עליהם הקב"ה, **קטנה שבהם כביצת תרנגולת** כו' ולא היתה קלה כמו שאמרו החרטומים 'אצבע' אלהים היא, אלא י"ד ה' עשתה להם זאת, שהיו י"ד מיני כינים. עוד מדכתיב כל עפר הארץ היה כנים, הודיע לנו כי היו **הכנים שורצים מגופם ממש,** כי האדם מחובר מאש רוח מים עפר, ומיסוד העפר שמצרים עצמם נעשו כינים.

זעם. שהיו מתחככים, והחיכוך הביא להם כמו שחין, כל כך היו משרטים בבשרם.

צרה. שהיה מחליש ראותם, כמו שאמרו ערבוביא דרישא (כינים שבראש אדם) מעוורא, ערבוביא דלבושי מעלה שחין.

משלחת מלאכי רעים. שהיו הכינים נכנסים בקדרות ובקערות ובכל מאכלם, **ונמאסים ומקיאים בני מעיהם.**

מכת ערוב

אפו. הדובים והאריות היו **משחיתים וחורגים מהם.**

עברה. אמר ר' יאשיה למה נקרא שמו ערוב, שהעריב עליהם **את** המאורות (מד' תהלים עח), ולא היה חשך כמו מכת החשך **אלא ריבוי העופות החשיך האויר** כו', אי נמי **כל כך היו מבוהלים במרוצתם לנוס מפני פחד החיות, שהיו נופלים כמי שחולך ורץ בחושך וחלקלקות.**

זעם. שסגרו בתיהם מפני פחד החיות רעות, ולא הועיל להם כי הקב"ה הביא עליהם נשרים ועורבים ומיני עופות רבים **ונכנסים דרך החלונות** והאכסדראות, והורגים בהם.

צרה. כשנסתלק הערוב לא נשאר מהם עד אחד, **ואפילו אותן שהרגו ועבדו עורותיהן חיו והלכו להם כדי שלא יהנו מהמכות.**

משלחת מלאכי רעים. החיות כשהלכו להם השחיתו הארץ ברגליהן ועשו בה חריצין ונעיצים וחפירות בדרכים ובכתים, עד שהיו טורחים להלוך. ובשדות קלקלו הנירים ומחרישות, שנאמר (שמות ח, ב) **תשחת הארץ מפני הערוב.**

מכת דבר

אפו, עברה, זעם, צרה, משלחת מלאכי רעים. והחמש מכות שבה היו שהמית מיני בהמות, סוסים, חמורים, גמלים, בקר וצאן, ואפשר שמתו זה אחר זה, ולפיכך לחמש מכות יחשבו, ולזה כתיב במכה הזאת הנה יד ה' הויה (שמות ט, ג). **ומכת דבר קשה היתה להם למצרים משאר כל המכות, והא ראיה שכל שאר המכות אינם אלא אצבע אחד, אך מכה זו כתיב בה י"ד,** (וכן כתב בעל ספר תולדות יצחק).

[השבלי הלקט כתב דלשון יד במכת דבר עפ"י המפו' במדרש תהלים אשר **'כל מכה שהביא הקב"ה על המצרים במצרים הביא מכת דבר עם כל אחת ואחת'** שנא' ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים כו' עיי"ש. וכ"כ הכלבו **'ביד חזקה זו הדבר', פי' שאין לך מכה בכל המכות שאין מכת הדבר צפה בו,** שנאמר הנני נוגף את כל גבולך, רק המות הזה כל מגפותי והוציאו בלשון יד דכתיב הנה יד ה' עכ"ד].

מכת שחין

אפו. שלא היה שום אדם ובהמה שלא לקה בשחין, שנאמר (שמות ט, ט) והיה לאבק על כל ארץ מצרים באדם ובבהמה, **והואיל וכל אחד היה כואב בשלו, לא יכול לחבוש ולשים רטיה על מכות חבירו.**

עברה. דרך השחין הוא להיות כמו חטטין שבנתק לבד, וזה **היה גם כן בו אבעבועות.**

זעם. כי נגד הטבע היה השחין הזה, והוא כי דרך האבעבועות הבאים מפני הגרב והילפת הוא שהאבעבוע נראה בעור הבשר וכשמסירים הליחה נראית הבשר החי, כי הליחה אינה אלא רע מעופש שבין עור לבשר, **וכאן אחרי שהיו מתחככים בצפורניהם על השחין היבש ומסירים הקליפה העליונה היו מוצאים תחתיה אבעבוע בלא ליחה,** וזהו שאמר הכתוב (שמות ט, ט) שחין פורח אבעבועות.

צרה. לא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה, וכי לפני משה לא היו יכולים לעמוד אבל לפני פרעה יכולים לעמוד, אלא **יותר צער היו מצטערים שיהיה משה רואם ממה שהיו מצטערין מפני השחין.**

משלחת מלאכי רעים. כי מה ששאר המכות משמשות שבעה ימים או שלש שבועות כפי שנחלקו בזה, **מכה זו לא פרה מהם עד יום מותם,** והיינו דכתיב גבי שחין אשר לא תוכל להרפא (דברים כח, כז), וכן אמרו בפרקי דר' אליעזר.

מכת ברד

אפו. קולות וברקים שהיו מפשטים עקמימות הלב והיה מיצר להם, שכן פרעה אמר למשה העתירו אל ה' ורב מהיות קולות אלקים [וברד] ואשלח אתכם (שמות ט, כח), הנה כי מפחדו אשר פחד נתפשט עקמימות לבו.

עברה. מטר כבד, שכל טפה היתה שיעור מקוה ארבעים סאה. והראיה כי מה שנשאר ברפיון [באויר] דכתיב (שמות ט, לג) ומטר לא נתך ארצה, הן הן היו אבני אלגביש שירדו ביומי יהושע (על האמורים) שנקשרו מכח רוח סערה, ושערום חכמים שהיו משא ארבעים סאה, כמפורש בדבריהם ז"ל.

וזעם. בתחלה היה מטר שנאמר (שמות ט, כג) וימטר ה' [ברד על ארץ מצרים]. **ומכח הרוח נעשה ברד** שנאמר (תהלים קמה, ח) [אש וברד וגו'] רוח סערה עושה דברו.

וצרה. ויהי הברד וגו', ואש מתלקחת בתוך הברד (שמות ט, כד), והיה **הברד משבר האילנות,** ואת כל עשב השדה הכה הברד ואת כל עץ השדה שבר. **והאש שורף לחותם ומיבשם.**

משלחת מלאכי רעים. אמרו במדרש (שמו"ר יב, ד): כיון שבא הברד נעשו ככותל בפני הצאן, שנאמר 'ויסגר לברד בעירם' (תהלים עח, מח), **שהיה עשוי אנבטאות אנבטאות ומסבב את מקניהם ולא היו יכולים לצאת, והיה המצרי מביא את המאכלת ושוחטם, והעוף יורדת עליו מלמעלה ואוכלם שנא'** (תהלים עח) ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים, מהו ומקנידם לרשפים, אלו העופות, כד"א (איוב ה) ובני רשף יגביהו עוף.

מכת ארבה

אפו. שכסה את עין הארץ, ופירשו בו, שהיה כל כך ברבוי עד שהמקום היה צר מלהכילם באופן **שלא היו יכולים לראות את הארץ.**

עברה. שלא היו גם כן יכולים לראות האויר, וזהו [דכתיב (שמות י, ה) וכסה את] עין הארץ, והיו נכשלים בהילוכם.

זעם. [שהארבה] **אכל כל עשב הארץ וכל פרי העץ.**

צרה. אחר שלא היה הארבה מוצא מה לאכול, היה אוכל את בשר המצרים, ולזה אמר פרעה העתירו לה' אלקיכם ויסר מעלי רק את המות הזה (שמות י, יז), מכלל שהיו מתים בסבתם.

משלחת מלאכי רעים. לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים, **אפילו המלוחים והמבושלים שהיו להם מוכנים בבתיהם בכליהם מוכנים למאכלם טרם בא המכה, כעת פרחו והלכו להם.**

מכת חושך

אפו. לא ראו איש את אחיו שלשת ימים, אבל יושב יכול לעמוד, עומד יכול לישב.

עברה. שלשת ימים אחרים, שלא קמו איש מתחתיו. יושב אינו עומד, עומד אינו יושב.

זעם. היו רעבים גם צמאים **שלא יכלו לאכול ולשתות.**

צרה. שלא אבדו חושיהם אלא **בדעתם היו כל אותם ימים, וסבלו צער המכה.**

משלחת מלאכי רעים. שומעים הישראלים הולכים ומחפשים בבתיהם **ויראים שמא יגנבו מהם כל ממונם.**

מכת בכורות

אפו. שהרגו הבכורות באבותיהם, כמו שאמרו במדרש (שוחר"ט קל) שהלכו אצל אבותיהם ואמרו להם שלחו את העברים הללו ואם לאו הרי אנו מתים, **והם משיבים אותם ואומרים אפילו אתם מתים כולם, אין אנו משלחים,** הלכו אצל פרעה ואמרו לו כן, ואמר קפחו רגליהם של אלו, מיד חגרו הבכורות חרבם על יריכם, והרגו באבותיהם ששים רבוא, שנאמר (תהלים קלו, י) **למכה מצרים בבכוריהם,** [למכה בכורי מצרים אין כתיב כאן אלא למכה מצרים "בבכוריהם"].

עברה. מיתת הבכורות. שכל הבכורים מתו, בכור לאיש, בכור לאשה, בכור לזכר, בכור לנקבה, ואף הנקבות מתו (פסיקתא רבתי פי"ז ערך ויהי בחצי הלילה).

זעם. פרעה קם בחצות לילה וחגר חרבו והרג שריו ועבדיו שיעצוהו לבלתי שלח את העם, והכי איתא בזוהר פרשת בשלח וכו'.

צרה. שגם האשה המעוברת בבכור, מת [העובר] הבכור וגם אמה, והכי איתא במדרש רבה (שמות יז, ה) ועבר ה' לנגוף את מצרים (שמות יב, פג), **אין נגוף אלא** נפילת אשה עוברה, שנאמר (שם כא, כב) וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה. **ובית שאין שם בכור היה מת הגדול שבבית.**

משלחת מלאכי רעים. שאותם השבויים משאר האומות האסורים במצרים שלא היו רוצים שיצאו ישראל ממצרים **גם הם מתו.** (שמו"ר יח, י).



מס' הוריות - דף ד'

המקום אשר בחר ה' הוא דיקא מקום אשר איש ישראל פושט צווארו על קדושת שמו הגדול ב"ה

והתיצבו שם עמך כו', ואימא עמך לשכינה. ובפירוש רש"י ז"ל כלומר צדיקים גמורים שאני רוצה להשרות שכינה עליהם, אף שאין דומין למשה בהוראה דאין ראויים להוראה. מן הענין להעתיק כאן מה שסיפר כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א במעמד הכנסת ספר תורה לבית מדרשינו ברחוב רמב"ם פה בני ברק יצ"ו (ה' וירא תשס"ט לפ"ק) זלל"ק: ס'איז ידוע די מעשה, דער דברי חיים איז אמאל געפארן קיין רימנוב צום רבין ר' הערש זי"ע. דער דברי חיים איז דאך געווען ידוע פארן גרויסן גאון און גרויסן תלמיד חכם, און דער רבי ר' הערש איז נישט אזוי מפורסם געווען זיין גדלות בתורה. אז ער איז געפארן קיין רימנוב האט אים איינער דארט פרובירט אפצוהאלטן, איינער וואס האט געקענט דעם דברי חיים און ער האט געוואוסט צו שעצן זיין גדלות אין תורה. האט ער אים געפרעגט אזא גדול און אזא תלמיד חכם וואס דער דברי חיים איז זאל פארן צו דעם רבין וואס מען האט נישט אזוי געוואוסט זיין גדלות אין תורה, ס'פאסט נישט, ער האט אים געוואלט אפרעדן.

האט אים דער הייליגער דברי חיים געזאגט, ס'איז דא צוויי בערג וואס איז פארהייליגט ביי כלל ישראל, ס'איז דא דער בארג סיני וואס דער אייבערשטער האט געגעבן די תורה פאר כלל ישראל, און ס'איז דא דער הר המוריה ווי אברהם אבינו האט געבראנגט יצחק אויף די עקידה. דער אייבערשטער האט געהייסן בויען א ביהמ"ק אויפן הר המוריה, פארוואס האט ער נישט געהייסן בויען דעם ביהמ"ק אויפן הר סיני וואס דארט האט מען געגעבן די תורה פאר כלל ישראל, אלא מאי - האט ער געזאגט - זעט אויס אז דארט ווי א איד שטרעקט זיך אויס דאס האלז און איז זיך גרייט צו לאזן שחט'ן פארן אייבערשטענס וועגן, דאס איז א העכערע בחינה ווי די בארג סיני ווי מען האט געגעבן די תורה פאר כלל ישראל. א ענין פון מסירות נפש וואס מען איז זיך מוסר נפש פארן אייבערשטנס וועגן דאס איז אסאך א העכערע בחינה ווי דער ענין פון מתן תורה. עכד"ק. והן הן הדברים הנאמרים בגמ' דידן עה"פ והתיצבו שם עמך ובפירש"י 'עמך לשכינה'.

מס' כתובות:

דף צ"ד

'ערב פסח שחל להיות בערב שבת', דוגמא לצורך של בני ירושלים להיות בקיאים בשעות

אמר ליה 'אטו בירושלים יתבינן דכתבינן שעות' וכו'. הגה"צ רבי זעליג ראובן בענגיס ראב"ד בי דינא רבא דירושת"ו זצ"ל אמר לאסברא מילתא בטעמא במה שנהגו בירושלים לכתוב שעות. (הו"ד בקובץ ישורון, ניסן ס"ג ע' ר"ד). דזאת היתה להם כדי להרגיל את היושבים בה לזכור זמני השעות באשר נצרכים לדקדק בהם בכמה דינים. וכמו שמצינו בזבחים (כה:) 'זאת אומרה שעות פוסלת בקדשים', ובפסחים (נח.), **חל ערב פסח בערב שבת הפסח נשחט בשש ומחצה ואם חל בשאר ימים בשמונה ומחצה וכו'**, וכן בעדות בדיני נפשות אחד אומר בב' שעות ואחד אומר בשלש עדות קיימת וכו' בסנהדרין (מ.) ובפסחים י"ב. אדם טועה וכו'.

דף צ"ו

עפ"י מעשה מהרה"ק מפערמישלאן זי"ע יבואר המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד

כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד שנא' למס מרעהו חסד, רנב"י אומר אף פורק ממנו יראת ה' שנאמר ויראת שדי יעזוב. הקדוש המהר"ל ז"ל מפרש כי התלמיד יש לו חיבוב וצירוף אל הרב כאשר משמשו, ממילא אין לך חסד יותר מזה מלהניחו לשמשו בדי שיהיה לו לתלמיד צירוף וחיבוב אל הרב. וכן מפרש שרנב"י מוסיף שפורק ע"י זה מן התלמיד יראת שמים, כי מצד זה שירא את רבו והוא מכניע עצמו לפניו ומשמשו זוכה ליראת שמים כי מורא רבך כמורא שמים.

אך דברי הגמ' 'מונע ממנו חסד' יבוארו עפ"י מעשה המובא בספה"ק חקל יצחק (פר' יתרו) **שמעתי מה שהיה אצל הרה"ק מוה"ר רבי מאיר זצללה"ה מפרומישלאן**

שאמר בשולחנו תורה לפרש איזה פסוק, באופן להמשיך ישועות וברכות לישראל, אכן פירושו בהפסוק הי' דוחק גדול, והיו שם מהמסובין ת"ח אחד והיה קשה לו למה צריך הרה"ק הנ"ל לדחוק כל כך בפירוש הפסוק, מוטב לו להניח הפסוק כפשוטו, והוא יברך את ישראל בישועות וברכות כרצונו, ואזי הרגיש הרה"ק בזה וענהו, איתא ביו"ד (סימן ר"מ ס"א) 'ראה את אביו שאינו נוהג כשורה לא יאמר לו עברת על דברי תורה, אלא יאמר אבא כך כתוב בתורה, והוא יבין' עיי"ש, **וא"כ כיון שהבורא ית"ש הוא אבינו מלכנו, לא נכון לומר לו כלום, רק צריכין לפרש הברכות בתוך הפסוק שבתורה, ואח"כ לומר 'אבא כך כתוב בתורה' עכדה"ק.** ולפי"ז יבואר בפשטות דכיון דהתוה"ק 'רפאות תהי לשריך ושיקוי לעצמותיך', וטמון בו רפואה וישועה, ע"כ מניעת התורה ה"ה מניעת חסד הנצרך לתלמיד כפי ענינו.

* * *

ולענין מאמר רנב"י **אף פורק ממנו יראת ה'**, יבואר עפ"י מה שהאריכו בספרי רבוה"ק תלמידי הבעש"ט הק' נבג"מ והפליגו נפלאות בגודל מעלת קבלת תורה מפי הרב להמשיך יראת ה' לחיים בלב התלמידים. וזל"ק הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע (קדושת לוי, ויחי) עה"פ והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם. דהנה **מורי ורבי הצדיק מורינו דוב בער אמר שכמו שיש אור וחושך בעולם כך יש בשכל האדם אור וחושך עד כאן דבריו. אך כששומעים דבורים יוצא מפי צדיק נזדכך השכל ויאירו עינים.** וזהו כי עיניכם הרואות ועיני אחי בנימין, שעיניכם מאירות ונזדכך השכל שלכם מחמת **כי פי המדבר אליכם שמדיבורו של הצדיק נזדכך השכל של השומעים דבריו עכל"ק.**

עוד נייתי למש"כ הרה"ק מקאמארנא ז"ל בספרו נצר חסד (אבות פ"א ט"ז) **עשה לך רב – לענין יראה וחסידות, אף שלא תקבל ממנו הוראת איסור והיתר, עשה לך איזה צדיק וקדוש לרב, והסתלק [עי"ז] מן הספק – קליפת עמלק שעולה ספ"ק, ומעורר קושיות ומינות, וכשתקשר עצמך לצדיק תסתלק מן הספק, ותזכה ל'הודאי שמו' כו'.**

עוד כתב שם (פ"ד מ"א) זל"ק: 'איזה חכם' בחלק אלוה, 'הלומד מכל אדם' שנוסע לצדיק ומדבק לצדיק אמת הנקרא 'כל אדם' כי זה כל אדם **כי הלומד אצל צדיק אפילו אות אחת היא פרה ורבה אצלו עד שנעשה כמעין המתגבר- באר מים חיים וזה יקרא חכם כי התורה הוא שלו באר מים חיים כמבואר. ועיקר שלימות אדם תלוי בדביקות לצדיק אמת באהבה עזה בקשר אחד אמיץ וחזק ויכול לבוא למדריגות כו' ולהשגה עצומה כי הוא ממש דבוק באלהים חיים ביחוד אצילות ויאצל מן הרוח אליו ויחכם מכל אדם, ובלבד שיהיה בלב אמת טהור.** עכל"ק.

דף ה'

חשבון נפלא עפ"י פלוגתא דר"מ ור"י דהכא, שעפי"ז יתישב סתירה מב' מדרשים

הורו ב"ד ועשו כל הקהל או רובן על פיהן בע"ג מביאין פר ושעיר דברי ר"מ ר' יהודה אומר י"ב פרים ושנים עשר שעירים. פי' נפלא מובא בזה בשם הרה"ק בעל צמח צדק מליובאוויטש זללה"ה, אהא דאמרו ז"ל במדרש רבה פ' תשא (פ' מ"ד ז') זכור לאברהם ליצחק ולישראל וגו' (שמות לב, יג) למה הזכיר כאן משה ג' אבות וגו' בסדום בקשת עשרה צדיקים ואני נותן לך ז' צדיקים וגו', א"ל הקב"ה הרי חסר ג' צדיקים, אמר משה לפניו חיים הם המתים, א"ל הן, אמר לו משה זכור לאברהם ליצחק ולישראל וגו'. וברבה פ' עקב (פ' ג ט"ו) בסדום בקשת עשרה צדיקים ואני נותן לך שבעים ושבעה ע' זקנים וגו', א"ל הקב"ה הרי חסר עוד ג', מיד הזכיר זכות אבות וגו', הה"ד (קהלת ד ב) ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה, וקשה דשני המדרשים הנז' סתרי אהדדי, דבפ' תשא הזכיר עשרה צדיקים ובפ' עקב שמונים.

אך הענין הוא דאיתא בגמ' הוריות דף ה' פלוגתא דר"מ ור"י אם חטאו כל ישראל בע"ז דלר"מ מביאין כל הקהל פר א' ושעיר א', וכמפו' טעמו בגמ' להלן דס"ל שבט א' לא איקרי קהל, ולר"י כל שבט ושבט מביא פר ושעיר, דס"ל שבט אחד מיקרי קהל יעו"ש, וא"כ אתי שפיר דהמדרש בפר' תשא אתיא לדעת ר"מ דס"ל דכל הקהל מביאין פר ושעיר א', ולכן בקש משה עשרה צדיקים שיכפרו במקום הפר ושעיר וצירף הג' אבות לעשרה, והמדרש דפר' עקב אתי אליבא דר' יהודה דס"ל דכל שבט ושבט מביאין פר ושעיר, וא"כ שבט לוי לא חטא בעגל ונשארו י"א שבטים שחטאו בעגל, וחשב משה שבעים ושבעה שהם י"א שביעיות, ורצה שהאבות יצטרפו לכל חלק מחלקי השביעית להשלים לכל א' מהם לעשרה, ויהיה מכוון י"א פעמים עשרה כנגד י"א שבטים עשרה לכל שבט, ונתרצה הקב"ה בדבר זה, וזהו שמסיים שם המדרש ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה, כי החיים לא נצטרפו רק כנגד אחד, והאבות המתים נצטרפו עם כל חלק מחלקי השביעית להשלימם ואתי שפיר הכל, ודפח"ח ושפ"י.

מדור

למען תספר

א ושם נעלה ונראה

ב עד שיבוא אליהו

ג הגיע זמן קריאת שמע

ד למען ציון לא אחשה

גניזת קהיר:

בעמדינו בימי חג הפסח כאו"א מעיין בספרי המדרשים על ניסי מצרים ויציאת בנ"י משם, והחכם בחכמתו חוקר ודורש תולדות המדינה העתיקה אשר שיעבדו את אבותינו בעבודת הפרך, כי כידוע שמדינת מצרים מלאה במגדלים ובנינים ופירמידות עתיקי יומין אשר נבנו ע"י הפרעונים למיניהם, כמו כן להבדיל נמצאים שרידי בתי כנסיות עתיקות בת מאות שנים.

אך מציאה רבתי אשר לא יסולא בפז נמצאה בשנת ה' אלפים תרכ"ד לפ"ק (לפני כמאה וחמישים שנים) על אדמת מצרים, והוא 'הגניזה הקהירית', היינו הגניזה הגדולה שנמצאה בביהכ"נ שבעיר קהיר, ושם מצאו גניזה של אלף שנים!!!, אשר במשך מאות שנים אף א' לא נגע בהם, והיו משומרים וגנוזים בעליית הביהכ"נ, והאויר החם והלוהט של מדינת מצרים סייעה מאוד שהדפים יישמרו רובם בשלימותם, כמו כן נמצאו שם ספרי תורה עתיקות ומגילות של נ"ך בכתבים שונות.


העיר קהיר כהיום

שם מצאו גילויים גדולים ונוראים מתקופת הגאונים ובעלי התוס', והרבה מספרי הראשונים הנלמדים היום הומצאו משם, או ששם מצאו גירסאות אחרות והוגהו ע"י הכתבי ידות האלו, ובעיקר מצאו שם עשרות מדרשים אשר לא היו בנמצא, וכן הרבה פיוטים מקדמונים וראשונים, וכן כמה וכמה סיפורים אשר היו מפורסמים למחצה לשליש ולרביע.

כמובן שברבות השנים נכנסו כל חוקרי הדורות וסוחרי העתיקות בסוד העניינים, יהודים ולהבדיל גוים, והם מכרו וסחרו עם הכתבי ידות הנדירים בסכומים אדירים, וכן הרבה מוזיאונים וספריות מפורסמות בעולם רצו להעשיר את אוצרותיהם, ועשו את כל אשר בידם לרכוש כתבי ידות עתיקים מהגניזה, עד שעל פי השערה היו שם יותר מ-250.000 דפי גניזה, אשר נרכשו ע"י המאזיעום'ס הגדולות בעולם, וכהיום נמצא כ-100.000 דפים בהספרייה הגדולה בקיימברידזש שבמדינת ענגלאנד, ו-1000 דפים נמצאים במוזיאון אקספארד שבלאנדאן, ו-100 בסעמינאר שעכטער שבאמעריקא, ו-4000 נמצאים בפאריז, ו-400 במוזיאון שבאונגארין, ועוד אלפים בהמוזיאון שבקהיר, ויש לציין שהרבה כתבי ידות עדיין לא פוענחו עד היום הזה.

'הגניזה הקהירית' או 'גניזת קהיר' היא שם ידוע לכל חובב ספרים ולכל המעיין במבוא לספרי הראשונים המתחדשים ומודפסים חדשים לבקרים.

במאמר זו נתאר את השתלשלות העניינים, ומי הוא הראשון אשר הוכנס לשם, ואיזה ספרים הודפסו ע"י הגניזה הזאת, וכמו כן נלך בשני מאמרים הבאים לתאר שני סיפורים אשר נתפרסמו בעקבות גילוי הגניזה, אשר שם מצאו את הסיפורים האלו.

המסע למדינת מצרים

הנוסע המפורסם החכם הגאון המופלא ר' יעקב הלוי אבן ספיר ז"ל, היה יליד ליטא ואח"כ איש ירושלים וחוקר קדמוניות ידוע אשר חבק מדינות תבל בנסיעותיו הרבות, והרבה הסתמכו הפוסקים על דבריו ועדויותיו בנוגע למנהגי ישראל, ועוד זאת, הוא תיאר בספריו את נסיעותיו ואת כל מה שחזה וראה בכל הקהילות במדינו הרחוקות, בספרו אבן ספיר (עמ' כא) מספר כי קרוב לעיר קאהיר נמצאת מצרים העתיקה הנקראת 'מצר על עתיק', ונקרא גם 'פאסטאט אל מצר', בעיר זו ישב הרמב"ם זצ"ל, וכן האר"י זצ"ל נתגדל בה.

בעת ביקורו של ספיר מצא בו רק שנים עשר משפחות, עיר זו היתה משמשת לעיר נופש לקהלת היהודים שבמצרים שהיו באים שם בחדשי הקיץ לנופש ולהבראה, בעיר זו היתה רובע ליהודים ובתוכה בית כנסת גדולה נקראת על שם 'עזרא הסופר', על חומת בית הכנסת חרות פרט השנה שלשים ושמונה שנה קודם חורבן הבית, הנוסע ספיר מתאר תבנית בית הכנסת היא בנויה על שנים עשר עמודי שיש מסודרות בשתי שורות, וקשתות אבן עליהם באמצע בית הכנסת נמצא בנין עץ רבוע של ארבע רגל.

מסורת אצל בני הקהילה כי במקום הזה ישב ירמי' הנביא וקרא שם הקינות על חורבן בית המקדש וירושלים, איש לא ישב שם מעולם, כי בנפשו הוא, אך נשים מקשות לילד באות שם.



הגאון רבי יעקב אבן ספיר זצ"ל

בכותל מזרח בית הכנסת חקוק עומק של חמש אמות על רוחב שלש אמות, וזה משמש לארון הקודש, ובו שלשה ספרי תורה אשר בהם קוראין תמיד, בפינת הקיר לצד דרום יש מערה קטנה ושם דולק נר תמיד וקוראין לה 'מערת אליהו', כי שם נגלה לאנשי מעשה, ואין אדם נכנס שם אלא בטהרת הגוף וקדושת הנפש.

בפינת הקיר לצד צפון גבוה קצת נמצא עוד היכל קטן חקוק בקיר בעומק שתי אמות, ומקובל כי שם נמצא ספר תורה של עזרא הסופר.

[אודות ספר התורה של עזרא הסופר מביא הגאון חיד"א בשם הגדולים (ח"א ערך ר' עובדי' מברטנורא) מתוך ספר המסעות של רבינו עובדי' מברטנורה זצ"ל בו הוא מספר, במצרים הישנה היה ספר תורה של עזרא הסופר, ובא אורח אחד מערבי ונתן לשמש בית הכנסת כסף ומתן, והוציא לו הס"ת מן התיק, והוליכו דרך אניה בלב ים ובעונה"ר



אבן ספיר

יסבב

אדמות חם (מסע מצרים) ים סוף, חדרי תימן, מזרח חודו כלו. ארץ החדשה אוסטראליא והשובתו הרמחה ירושלים עה"ק תובב"א.

המארגנות אשר סבבתי ותיהי ארבע שנים ושמשה ירחים וכתבתי על ספרי לזכרון, מצב ותואר אחינו ושמיטו, השמשי ותורי ותכ"ר, ואת השוברה והמתאות אותם מאז עי' היום, וגלוה אליהם ספורים תענינים תותים וחקירות השיחות ישרות תיוני רשימות מצבות עתיקות והשיחות עליהם, ושירי קדש ובקשות וסמשים נפלאים, דבר חשוה לכל נפש. נעשה על פחדה לשענו הקדושה, רבים ישמחו בם ויתענגו על רוב טובם. אקוה כי רוב דבריו יהי רצוי לרוב אחיו ולישועתי קרוב יי"ן

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ח

פעוו ישועות

יעקב ספיר חלוי
סתשבי ירושלים שלק תובב"א.
בשנת רני ושמחי לפ"ק,

חלק ראשון.

יצא לאור בפעם ראשונה
עי"י הכת

מקיצי נרדמים.

Iben Sapir.

Lyck, 1866.
Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins Mkitze Nirdomim
(L. Silbermann.)
Schnellpressendruck von Rudolph Siebert in Lyck.

שער הספר "אבן ספיר"


פנים בית הכנסת בן עזרא בקהיר

עמד נחשול של ים, והאיש הזה נטבע יחד עם הס"ת וכל אשר נסעו אתו, ושמש בית הכנסת לא הוציא את שנתו רח"ל ומת בתוך השנה, ולא נשאר בבית הכנסת כי אם התיק.

הרב החיד"א שם מספר כי בהיותו בארץ מצרים היה בק"ק מצרים העתיקה, והראו לו במקום גבוה בבית הכנסת כעין פתח, ואמרו לו שכאן נמצא ספר תורה של עזרא, ויש אגדה שמי שיגע בספר הקדוש מסתכן למות באותה שנה או באותו חודש, לכן סתמו הפתח, חכמים יודעי דבר אמרו לו בלחישה ששמעו שהוציאו הספר משם ואיננו, ואחר שראה סיפורו של ר"ע מברטנורא התאמת לו הדבר].

הנוסע הרב ספיר סיפר, כי הפציר בו מאד את השמש שיתן לו להיכנס אל ההיכל, וכי הוא טיהר את עצמו במקוה טהרה, אך השמש הניא אותו להיכנס אל ההיכל, והזהירו כי בנפשו הוא אך הנוסע לא נתן מנוח את השמש, ואחר אזהרה שניה של השמש כי הוא מסכן בזה את חייו, נתן לו השמש רשות להכנס אל ההיכל, הנוסע הרב ספיר מספר כי הצליח לפתוח דלתות ההיכל, וראה לפניו ס"ת גדולה באורך של ששה טפחים תוך תיק מצופה נחושת, הוא פתח את הנרתיק וראה ספר תורה כתובה בכתב אשורית בבלית ישנה מאד, הקלף כמעט נרקב והאותיות נמחקו, ומסיים החכם הרב ספיר ואומר - כי זה חמש שנים מאז נגעתי בה ועודני חי כה לחי.

הכניסה הראשונה להגניזה

עוד מספר הנוסע החכם ספיר כי פעם שנית נסע למצרים בשנת תרכ"ד, וביקר עוד פעם את בית הכנסת ביום ב' דר"ח אייר, אז סיפרו לו כי במעלות בית הכנסת עולין אל יציע שהוא עזרת נשים, ועל ידו יש גניזה לספרים בלואים וקרועים, יודעי דבר סיפרו לו, כי הגניזה עתיקה מאד, והיא בית מלא גנזי ספרים משנים קדמוניות מאד, והוא התרשם מסיפור זה והתעורר בו תשוקה גדולה להיכנס אל הגניזה, אולם גבאי בית הכנסת והשמש לא נתנו לו להיכנס, כי אמרו כי סכנה גדולה יש בזה, כי נחש כרוך על פתח הגניזה, ביום ר"ח סיון חזר החכם ספיר לבקר עוד פעם את בית הכנסת, ואז אמר לאלו הממונים של בית הכנסת, כי קיבל רשות מהרב אב"ד של מצרים להיכנס אל הגניזה.


ארון הקודש בפינת בית הכנסת 'בן עזרא' בה התגלתה הגניזה

הם השתוממו והתפלאו על החכם ספיר איך בן אדם מסכן נפשו על לא דבר, ומתחייב בנפשו שלא יוציא שנתו ח"ו, הוא לא הירפה להם

והתחנן לפניהם שיתנו לו להיכנס אל הגניזה, גם הראה להם כי יש לו שמירה מעולה מזוזה שנכתבה והביאה מירושלים, וכן הוא יודע לחש להשביע המזיקים, וכן הבטיח להשמש פרס ומתן אחרי זה שהזהירו השמש עוד פעם באזהדה חמורה, והעיד בו כי בנפשו הוא אז הסכים השמש ונתן לו הסכמתו להכנס אל הגניזה, הוא הביא לו סולם, והחכם ספיר טיפס אליו במרוצה, והגיע אל פתח הגניזה אשר היא על גג בית הכנסת, ומיד פתח הגניזה.

ומתאר - הגניזה היא בית מרובע וכל ארבע קירותיה סתומים, רק בגג הבית פתוח פתח מלמעלה אשר דרך שם היו גונזים בלויי הספרים, הנוסע ספיר נכנס אל הגניזה, אולם בכניסת פתח הגניזה היה אוסף גדול של שברי לוחות וערימות עפר אבנים וצרורות, אלה שחילצו מבית הכנסת


ארון הקודש בבית הכנסת 'בן עזרא' בקהיר

בעת שיפוצו וגנזו אותם שם.

החכם ספיר שהה בגניזה משך של יומיים לחטט בו להוציא משם דברי חפץ, ואחרי עמל ומאמצים גדולים עלה בידו להוציא משם כמה כתבי יד, עלים בודדים מספרים שונים, אולם לא מצא בהם תועלת וענין רב, כי הוא לא היה מבין בכתבי ידות, הוא התאכזב אחרי מאמציו הגדולים לפריצת ופתיחת הגניזה, וחדל לחפש עוד בגניזה.

אולם פתיחתו זו של הגניזה פרץ והוריד את אגדת הבלהות והאימה שעטפה ורבצה על פתח הגניזה, מני אז התחילו לאט לאט לחטט ולהוציא כתבי יד בודדים, רובם התגלגלו לארץ ישראל ולירושלים שהביאום השליחים של הכוללים ומוסדות הצדקה שבירושלים.

ומן הענין לציין שכמו כן היו שם הרבה דפים שאינם כתבי קודש, רק שטרי חוב ושטרי בירורין שבין איש לאשתו או בין סוחרים, וע"כ היה עבטדה רבה לחפור ביניהם ולהוציא ביניהם יקר מזולל.


דף של הגדה של פסח שנמצא בגניזה הקהירית

הכתבי יד הגיעו להרש"א וועדטהיימער

בארץ ישראל בימים ההם רוב הישוב היה קיים בירושלים, אז בדור ההוא עדיין לא היו מומחים ואנשי מדע שידעו להעריך ערכם הרב של כתבי יד עתיקים לזהותם ולהבין קריאתם, הגאון רבי שלמה אהרן ורטהיימער זצ"ל (להלן מובא תולדותיו),

הוא היה אז נודע בשערים ומפורסם לאחד המומחים הגדולים בכתבי יד עתיקים, אליו היו נוהרים כל סוחרי עתיקות וכתבי יד.

בשנת תרנ"א נודע לרש"א ווערטהיימער אודות הגניזה שבמצרים, והוא ביקש מסוחרי העתיקות והשליחים שהיו באים למצרים שירכשו עבורו כתבי היד שנמצאים שם בגניזה, הם מילאו תפקידם והביאו אליו כתבי יד הגניזה בהצלחה רבה, והתחיל לפענח תוכן כתבי יד אלו, ומיד ראה ערכם וחשיבותם, וזירז ופירסם אותם מיד והוציאום לאור עולם.


הגרש"א ווערטהיימער ז"ל

בשנת תרנ"ג הוציא לאור לראשונה מתוך כתבי יד אלו את 'מדרש חסירות ויתרות' שהיה בחזקת אבוד, על ידו נתפרסם טיב הגניזה בעולם, וכן הוציא לאור ספר 'בתי מדרשות' והוא מדרשים נעלמים אשר יצאו לאור עולם בזכותו, וכן מכר עוד הרבה כתבי יד של גאונים וראשונים שהיום ממלאים את ארונות הספרים אשר נעתקו מספריות ידועות בעולם.

ובשנת תרנ"ו הגיעו שני אחיות מענגלאנד לטייל במדינת מצרים, וכשנכנסו לאיזה סוחר עתיקות הוא הראה להם כמה דפים ישנים ובלויים והציע להם לקנותם, והם קנו אותם והביאו אותם להמלומד שלמה זלמן שעכטער בענגלאנד, והוא מיד קפץ על המציאה, כי הבין שזהו כתבי ידות עתיקים מאוד, והחליט לנסוע למצרים לחקור אחר מקור הכתבי ידות, ושם נודע לו מסוחרים שונים שיש גניזה בביהכ"נ בקהיר, ושם לדרך פעמיו.

המלומד שעכטער מאנגלי' הוציא מן הגניזה כמאה אלף דף, ומשערים כי עוד מאה אלף דף הוצאו מן הגניזה, ונפוצו בכל קצוי תבל, חלק גדול מהם נמצאו בספריית קיימברידזש שבאנגליה שהביאם המלומד שעכטער לשם, ומני אז מפורסם בעולם ששעכטער היה מי שגילה אוצר זה.

*

רבי שלמה אהרן שהיה שקדן גדול ומרביץ תורה ברבים בירושלים, שם לילות כימים ועל יד עששית קטנה וזכוכית מגדלת ישב והעתיק את המדרשים מתוך דפי הגניזה והוציאם לאור טיפין טיפין, מחמת עניותו הגדולה, וע"כ גדולה היתה אכזבתו כאשר אחרים קצרו את התהילה כמגלי הגניזה, ושמו נשתכח, ותלו את הגילוי הגדול בהמלומד שעכטער ועוד חוקרים.

וכן כותב בהקדמתו לספרו מדרשים כתבי יד שהו"ל בשנת תרפ"ד:

...זה לי שלשים שנה מאז החילותי להאיר אור מדרשי חז"ל אשר היו בכתובים, אני הייתי הראשון אשר גיליתי אוצרות חושך מטמוני מסתרי כת"י העתיקים מתוך הגניזה הישנה שבמצרים, ואני הייתי אז


ספר

בתי מדרשות

יכילו מדרשים קטנים מכת"י ישנים.

בית שלישי

בו שמונה חדרים אלה

ח) מדרש כיבוי תקיעו שבתו | כ) מדרש שם מונדוי מחזרן ומשה
ז) מדרש לקשה פי קרח וחקק | ו) מסכת מקטן כלה
ג) מדרש ילמדנו פרשת עקודי | ז) פרק לדקדוק
ד) מדרש ילמדנו פרשת עקב | ח) פרק המחזרן עם ר' ישיזכר

אספתי וערכתי אותם מכתבי יד ישנים,
והוספתי עליהם הערות תקונים וציונים,
וגם מבוא שמתי בראשם
אשר ישא מדבריותיו על תכונת ויקות המדרשים האלה,
ובסופו מסחתי תוספות הערות ותקונים להבית
הראשון והשני מהבתי מדרשות האלו.

מאת המעתיק נכדו יעקב

שלמה אהרן ווערטהיימער

בעל שמחת דרכה של תורה, אבק סופר, א"ם, וכו'.

בעיר הקודש ירושלם תובב"א

נדפס פה עה"ק בשנת תרנ"ה, בהוצאות הרב המו"ל נ"ע

בדפוס ר' משה לילינטהאל היו"ל.

Nachdruck verboten.

שער ספר "בתי מדרשות"
ממדרשים שנמצאו בגניזת קהיר

הראשון שהדפסתי מתוך הגווילים כת"י ההם, מדרשי חז"ל, שו"ת הגאונים, ופיוטיהם, ועי"ז נתפרסם בעולם מהות הגניזה, ויבאו אחרי החכמים שונים, וינצלו את מצרים ויוציאו לאור מהם דברים רבים, וקנו להם שם עולם, ואדם לא זכר את מסכן ההוא אשר מילט את העיר...


ספר
קהלת שלמה
בו נקהלו ונאספו
שאלות ותשובות
הגאונים הקדמונים ז"ל
וביחוד רב שרירא ורב האיי בנו
והרב ר' יצחק אלפאסי ז"ל.
אשר היו עד כה בכת"י ישנים, מסונים ושמונים,
ויוצאים עתה פעם ראשונה לאור שלם
עם הערות תקונים וציונים ומבוא
מאת
שלמה אהרן וואָרטהיימער
בעל מחבר בית מדרשו"ת ביכי שלמי יקידי לשון תשורים וכו'
בתוכני ירושלם עה"ק תרנ"ב
בשנת תרנ"ט לפ"ק
בדפוס הר"ר אברהם משה לונץ נ"י.

תשובות הגאונים שהוצאו מגניזת קהיר ע"י הגרש"א וואָרטהיימער

תולדות רבי שלמה אהרן וואָרטהיימער זצ"ל

עתה נתאר תולדות הרש"א וואָרטהיימער, הגאון איש האשכולות רבי שלמה אהרן וואָרטהיימער זצ"ל נולד בשנת תרכ"ו בעיר פעזינג על יד עיר פרעשבורג, לאביו הגאון רבי יעקב זצ"ל תלמיד בעל הכתב סופר זצ"ל מגזע רבינו השר שמשון וואָרטהיימר זצ"ל מוויען. בשנת תרל"ב עלה אביו עמו לארץ ישראל בחבורת חברים תלמידי כתב סופר שרבם שלח אותם לארץ ישראל לייסד הקהילה הקדושה בירושלים יוצאי צכסלובקי' ואונגרין והם אשר יסדו 'כולל שומרי החומות' אביו רבי יעקב לא האריך ימים ונפטר בדמי ימיו בשנת תרל"ה, רבי שלמה אהרן נתיתם מאביו בהיותו בן תשע ולקחו הרב הנגיד ר' טוביה גדליה פריינד זצ"ל (בן הגה"צ רבי יהושע זצ"ל מקראלי אשר עלה מעיר סאטמאר לירושלים ונפטר בשנת תרל"ה ומנו"כ בהר הזיתים) לגדלו והיה לו לבן גידל אותו ולמד אצלו עד שהגיע לשנת שלש עשרה למצות, וכבר אז נתפרסם בתור עילוי חריף ובקי, ויצק מים ע"י הגאונים רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל ורבי יוסף חיים זאנענפלד זצ"ל, ואז בגיל צעירותו כבר החזיק בעט סופר מהיר לכתוב חידושי תורה בהלכה ואגדה, והלך מחיל אל חיל מישיבה לישיבה והגיע עד לישיבת 'בית אל' של


המוזיאון באוקספורד שם גנוזים אלפי כתבי ידות של הגאונים מגניזת קהיר

רבני חכמי הספרדים בעיר העתיקה בירושלים, ושם התרועע עם גדולי חכמי הספרדים המקובלים, ושם השיג גם הרגש התשוקה והחביבות לכתבי יד עתיקים תורתן של ראשונים ויצירותיהם שהיה נמצא בידי אנשי וחכמי קהילות הספרדים.

בין כותלי הישיבות של הרבנים הספרדיים דבקה נפשו אל מהבית אוצרי הספרים יקרי המציאות דפוסים הראשונים וכתבי יד קדמונים, גדולי רבני הספרדים קרבו וחיבבו אותו מאד, בראותם כי עדיו הוא לגדולות ונצורות, שם רכש לו ידיעה אדירה במקצוע הספרות והספרים, והיה לאחד מגדולי המומחים שבדור בידיעת תולדותיהן של גדולי מחברי הספרים ומחבריהם.

רבי שלמה אהרן עם שאיפתו לכתבי יד עתיקים הגיע לידו לראשונה כתבי יד עתיקים מגניזת קהיר, והוא הדפיס והוציא לראשונה כתבי יד הגניזה בשנת תרנ"ג, ועל ידו נתפרסם אוצר הגניזה הקהירית, מכתבי יד אלו הדפיס עשרות ספרים, חמישים מדרשים בלתי ידועים, תשובות הגאונים, ספרי רב סעדיה גאון, ועוד שאר ספרי ראשונים.

כמו כן כל חוקרי קדמוניות וחובבי עתיקות מרחבי תבל אשר באירופה היו להם קשרים והתכתבות אתו, החוקר והמומחה הגדול של כתבי יד אלחנן אדלר היה מבקר אותו כל שנה, והיה רוכש ממנו כתבי יד שונים שהגיעו לידו, וכן היו לו קשרים עם כל ההביבאליטעקן שבאייראפא, המוזיאון הידוע 'אקספארד' שבלאנדאן רכשה על ידו כתבי יד רבים, והם רשומים במחלקה מיוחדת בתוך רשימת כתבי יד היותר חשובים, וכן 'בריטיש מוזעאום' רכשה ממנו הרבה כתבי יד, וכן 'ספריית קיימברידזש' הידועה נמצאת הדף הראשון של הספר 'בן סירא' שרש"א ווערטהיימער מכר את זה להמלומד ש"ז שעכטער (אשר היה מגדולי ממציאי מדפיסי כת"י הראשונים לפני מלחה"ע).

ספרים וכתבי ידות שונות מהגניזה

כאן נסה לתאר את הספרים שהודפסו מהגניזה הקהירית:

א. חידושי תוס' הרא"ש על מס' סוכה

ב. אגרות הרמב"ם ומבנו רבי אברהם



כת"י של רבי אברהם בן הרמב"ם

ג. הרבה כתבים מהרמב"ם שכתב לעצמו כהכנה לפני שהוציא לאור הספר יד החזקה.

ד. פיוטים שונים מר' אליעזר הקליר ומהאבן עזרא

ה. חידושים מהר"י מיגאש על הש"ס

ו. שו"ת ואגרות מרב שרירא גאון ומבנו רב האי גאון ועוד גאונים בדורו

ז. כמה ספרים שלימים מרבי סעדיה גאון

ח. מגילת אנטיוכוס המקובל בימינו

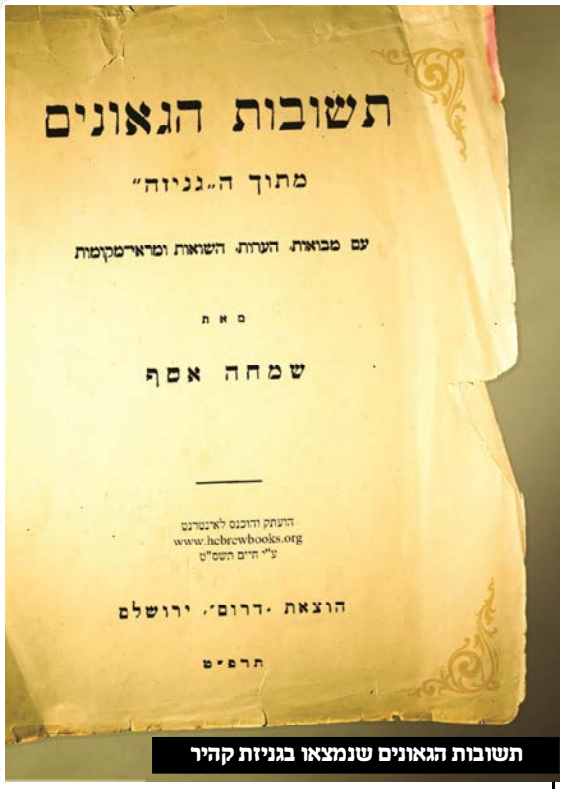
ט. תשובות הגאונים ג' כרכים

י. סדר רבה דבראשית

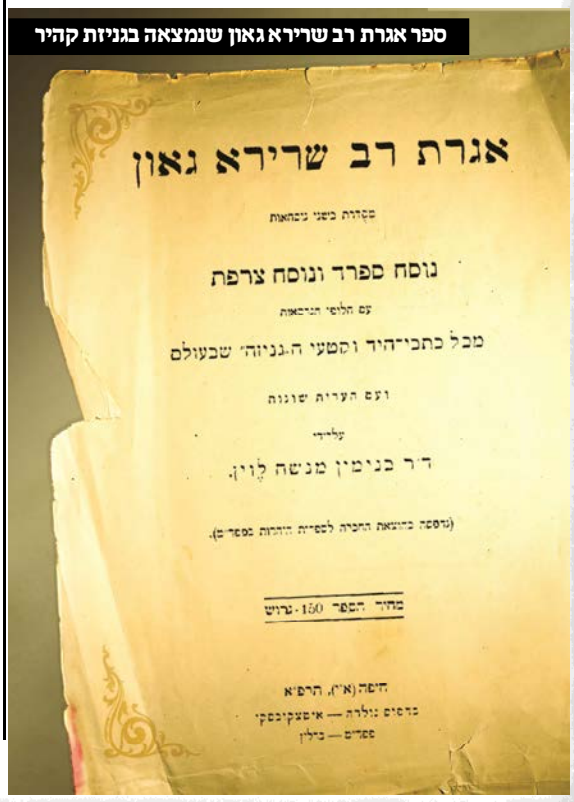
יא. פרקי היכלות

יב. פרק אחרון מפרקי דר' אליעזר

יג. 24 מדרשים שלא היו ידועים בעולם עד התגלות הגניזה.



תשובות הגאונים שנמצאו בגניזת קהיר



ספר אגרת רב שרירא גאון שנמצאה בגניזת קהיר

קטעי הגניזה נמצאו גם מאות דפי גמרא בכתבי יד שונים, בין העוסקים בקטעי גניזה נמצא מי שמצא ענין לקבץ קטעים אלו, וקובץ זה יצא לאור בשלשה כרכים אחד בשם 'גנזי משנה' הכולל צילום דפי כתבי היד של המשנה, ושני כרכים 'גנזי תלמוד' הכוללים את תצלומי כתבי היד של דפי הגמרא שנמצאו שם, ובראשית הספרים כתבו 'מבוא' והשוואת נוסחאות קטעי הגניזה לנוסחאות הגמרא דפוס ווילנא דקדוקי סופרים ועוד.

אך יש לציין שהחזו"א זצ"ל לא רצה בשום פנים לפסוק הלכות על סמך כתבי יד שנתגלו, וכפי שכותב באגרות: ...אין אני רגיל בחיפושים בחקר קדמונית, ואני מתנגד לדרך זו כי איננה בטוחה, ועוד וכי כל חכמי הדור מזמן הראשונים עד עכשיו כולם לא עמדו על האמת, מפני שסופר אחד טעה והוסיף דברים בגמרא מלבו והכשיל את כל החכמים, ואני לא מהם ולא מהמונם...

ארבעת השבויים

תיאור סיפור ארבעת השבויים בתקופת הגאונים

מבוא

אחת מהפרשיות הקדומות והמפורסמות בכלל ישראל, הוא סיפור 'ארבעת השבויים', המדובר על מאורע בסוף תקופת הגאונים כשארבעה גדולי תורה נשבו באכזריות בלב ים, בעת שהיו בעיצומה של שליחות למען הכלל, והשודד האכזרי לקח אותם בשבי, ומכר אותם לקהילות יהודיות שונות בארצות הגולה, ומן השמים נסתובב שגדולי התורה האלו הן המה שהקימו אחר כך מרכזי תורה וישיבות מפורסמים במדינת ספרד ובמדינת אפריקא, והם היו אלו שהפיצו את תורת ה' בארצות הגולה.

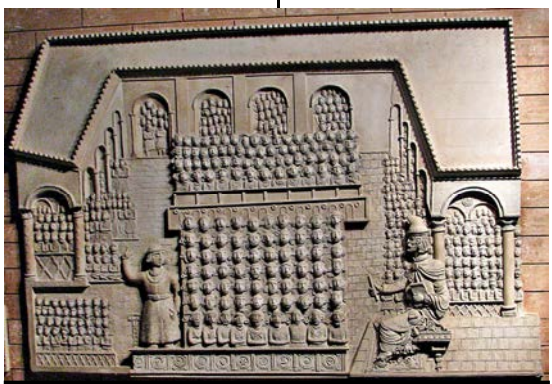
רוב הפרטים לסיפור זה נתגלה גם ב'גניזת קהיר' כאמור במאמר הקדום, אך מקורו הראשון של הסיפור הוא בדבריו של הגאון הראב"ד הראשון בסוף 'ספר הקבלה', וחוץ מעצם סיפור הנפלא לכשלעצמה יש בה גם הרבה חיזוק באמונה ובטחון, כאשר מתחילה היה נראה הדבר כצרה גדולה מאוד, אך לבסוף ראו את יד ה' אשר סיבב שהגאונים יתפזרו למדינות רחוקות בכדי שיוכלו למסור את שלשלת הקבלה ותורת ה' לכלל ישראל בארצות פזוריהם.

התורה נדדה מארץ ישראל למדינת בבל

בשעת חורבן בית המקדש השני חרב מבצר התורה בארץ ישראל, ולא ברגע אחד אירע הדבר, כי הגזירות הקשות של הרומאים עוד לפני החורבן עצמו, כבר הבריחו יהודים רבים מארה"ק למדינות שמצאו מפלט ומקלט, בתחילה עוד המשיכו בני ישראל לחיות עם תורת ה' ומצוותיו בערי הדרום ובגליל, התנאים הקדושים השפיעו קדושה ותורה להמוני תלמידים, אך מחמת תוקף הגזירות ועול השעבוד התדלדלו מרכזי התורה בארץ הקודש, ולעומתם התגברה מאד ההשפעה של יהדות בבל, הקימו בה ישיבות גדולות ונודעות, כגון הישיבות המפורסמות שבפומבדיתא וסורא מחוזא ודומיהם, ולאחר תקופת התנאים והאמוראים הגיעה תקופת הסבוראים, ואחריהם הגאונים שהמשיכו להרבות תורה בכל תפוצות ישראל.

בסוף ימי האלף החמישי לבריאת העולם חלה ירידה בצמיחת מרכזי התורה הגדולים אשר בבבל, תקופת הגאונים רבת ההוד הגיעה לסיומה, ומנגד הלכו והתעצמו מבצרי התורה שצמחו בארצות הים התיכון, רבי שרירא גאון שימש כראש ישיבת פומבדיתא, ולידו בנו רב האי גאון שאף הוא מילא לימים את מקום אביו בגאונות וראשות ישיבת פומבדיתא.

בתקופה זו הלך וירד תקופת זוהרה של יהדות בבל, וגם בישיבות סורא ונהרדעא כמעט ולא היו תלמידים, רק ישיבת פומבדיתא המשיכה לשאת בגאון את דגל התורה בבבל, אל הישיבה נהרו תלמידים רבים מקצות



ציור עתיק מישיבת סורא המלאה בתלמידים אצל רבם

הארץ שבאו ללמוד תורה אצל ראש הישיבה רב שרירא גאון, אך כעבור שנים מועטות לאחר פטירתו של רב האי גאון ירד גם קרנה של ישיבה זו לצד ישיבות בבל האחרות שירדו מגדולתם, השליטים המוסלמים ששלטו בבבל הציקו להישיבה, וראש הישיבה האחרון רבי חזקיה בן דוד נרצח על ידי השליט המקומי, שנות הזהב של יהדות בבל תם ונשלם, ואת מקומה של בבל בהרבצת התורה החלו למלא ישיבות שהוקמו בספרד ובאפריקה עוד בחייו של רב שרירא גאון.

מרכז חיי התורה עבר לצד מערב לאורך חופי מדינות הים התיכון, היישובים היהודיים בצפון אפריקה, מצרים, תוניס, ובדרום איירופא ספרד, ואיטליא, פרחו ושגשגו, ובראשם עמדו גדולי תורה מנהיגים מצוקי ארץ בעלי שיעור קומה.

ארבעה נפלו בשבי המוסלמי

ביום בהיר אחד לפני יותר מאלף שנה בערך בשנת ד' אלפים תש"ס נסעו ארבעה רבנים חשובים מרביצי התורה על ספינה בהים התיכון, ארבעת הרבנים היו ידידים טובים שהגיעו יחדיו אל העיר 'בארי' באיטליא לחופי הים התיכון בשליחות לשם מצוה חשובה של הכנסת כלה, וכמו כן למסירת שיעורים בתורה, ומשם נסעו יחדיו חזרה לארץ מגוריהם, ארבעת הגאונים היו מגדולי וחשובי גאוני הדור, הגאון רבי שמריהו בן רבי אלחנן, הגאון רבי חושיאל אביו של רבנו חננאל, הגאון רבנו משה בן חנוך שנסע בהספינה יחד עם אשתו ובנו חנוך, ועוד גאון רביעי ששמו לא ידוע, [ויש שסברו כי הרביעי הינו רבי חנוך בנו של רבי משה].

ארבעת הגאונים יצאו מהעיר בארי בה ביקרו, יצויין שהעיר 'בארי' היתה עיר חשובה ונכבדה בתולדות כלל ישראל, וכפי שרבינו תם כתב בספר הישר (חלק השו"ת) ...בני בארי שהיו קורין עליהם "מבארי תצא תורה ודבר ה' מאוטרנטו...

באותם הימים הנסיעה בלב ימים היתה מסוכנת עד מאד, עקב פעילותם של שודדי ים אכזריים שהיו מתנפלים על ספינות, היו רוצחים את נוסעיהם ושודדים את כספם, ובמקרה הטוב היו השודדים מרחמים על קורבנותיהם ומוכרים אותם לעבדים.

אחד משודדי הים האכזריים ביותר ששמו הלך לפניו והטיל אימה על יורדי הים היה רב חובל ספרדי בשם איבן רומחיז שר"י, ובהחלק ממדינת ספרד שנשלטה באותם הימים בידי המוסלמים שלט המלך החליף עבד אל רחמן אל נאצר, ואיבן רומחיז זה היה אחד משריו ועושי דברו, אותו שודד נתמנה על ידי החליף אל רחמן לעמוד בראש ספינות מלחמה, ובפקודת המלך טייל איבן רומחיז עם ספינותיו לאורך חופי אפריקה, מצרים, ארץ ישראל, ואייראפא על מנת לכבוש ספינות נוצריות ולשדוד את רכושן, וביום אחד תוך שהוא מטייל בסביבות חופי איטליא ומחפש טרף קל, הבחין השודד בהספינה בה נסעו גדולי התורה, ולאחר שניהל קרב אכזרי כבש את הספינה ולקח את נוסעיה בשבי.


העיר "בארי" באיטאליע

השבויים הגיעו למצרים

השודד הבחין בארבעת הרבנים אדירי התורה ושמח מאד, כשהבין שמכירתם כעבדים תביא לו הכנסה גדולה, הוא הכיר את המנהג היהודי של פדיון שבויים, ולשם כך כיוון את ספינתו לנמל אלכסנדריה של מצרים, בה היתה קהילה יהודית גדולה וחשובה, ושם הציע תחילה את הגאון רבי שמריהו למכירה, יהודי מצרים שילמו את הסכום העצום שביקש כדי לקיים את מצוות פדיון שבויים, ומשהציע אחרי הפדיון גם את הגאון השני כבר לא נותרה ליהודי המקום אף פרוטה לפורטה, והם הוכרחו להשיב את פניו ריקם.

אחר שחרורו השתקע רבי שמריהו תחילה בעיר אלכסנדריה, אך כעבור זמן קצר עבר להתגורר בעיר פוסטאט היא עיר קהיר העתיקה, ותוך זמן קצר נוכחו לראות יהודי המקום בטיב העיסקה אשר עשו כשעמדו על גאונותו ועל למדנותו, יהודי קהיר ביקשו למנות אותו כרב ראשי עליהם, ורבי שמריהו שהיה אסיר תודה ליהודי המקום שפדו אותו מן השבי, החליט להישאר בעיר פוסטאט, שם היה אהוב על כולם


העיר "אלכסנדריה" במצרים

ומכובד על יהודים וגויים כאחד, מכאן התחיל מגילת חייו הענפה של רבי שמריהו שנכתבה לאורך ימים ושנים, כשהוא מרבה פעלים לתורה, מכנס קהילות ומרביץ תורה לכל יהודי המדינה, בעיר קהיר נוסדה ישיבה מפוארת ממנה יצאו גדולי תורה וענקי רוח.

המכירה בעיר תוניסיה

השודד איבן רומחיז המשיך במסעו לאורך חופי אפריקה עד שהגיע לתוניס ולשוק העבדים של העיר קירואן הסמוכה רחוקה לחוף הים, כאן הוא הציע למכירה את רבי חושיאל השבוי השני, ושוב הקהילה היהודית גייסה את סכום העתק


בית הכנסת "אליהו הנביא" באלכסנדריה

שדרש השודד, ופדתה את רבי חושיאל מידיו.

מסופר, כי עוד קודם לכן הביע הגאון רבי חושיאל את רצונו לבקר וללמוד בעיר זו שהיתה מרכז יהודי גדול בימים ההם, והנה סובבה ההשגחה העליונה את צעדיו לקירואן, ויהודי המקום פדוהו בחדווה מידי שוביו, ועד מהרה ראו על גדולתו הרבה, בעיר קירואן התקיימה כבר באותה העת ישיבה גדולה ומפוארת של גאונים בתורה ובראשה עמד הגאון רבי יעקב בן רבי ניסים, ותוך זמן קצר הוצע לפניו תפקיד הרבנות על ידי מנהיגי הקהילה המקומית, אך רבי חושיאל סירב להפצרות הרבות, הוא ידע כי חבירו הגאון רבי שמריהו נולד בקירוואן, וסבר כי הוא ישוב ויקבל על עצמו את אדרת ההנהגה והרבנות, ולשם כך שלח איגרת לידידו שנפדה במצרים ונשאר בפוסטאט, רבי חושיאל ביקש ממנו לשוב לקירוואן, אך רבי שמריהו לא רצה להעמיד עצמו בסכנה בנסיעה נוספת, ובחר להישאר בקהילה היהודית בפוסטאט – קהיר, ורק אז הסכים הגאון רבי חושיאל לקבל את עול הרבנות של קירואן המעטירה.

[אך יש לציין ש'בגניזת קהיר' המפורסמת נמצאו גילויים חדשים בנוגע לפרשה זו, ושם מתואר שרבי חושיאל חזר מקודם לעיר מולדתו העיר בארי שבאיטליא, ורק אחר הפצרות מרובות מצד תושבי קיראוואן הוא חזר לקבל עליו עול הרבנות והרבצת התורה בתוככי העיר הנ"ל].

רבינו חושיאל נשאר להתגורר בקירואן, ויסד בה ישיבה גדולה, ממנה יצאו משך השנים הבאות גדולי ישראל ומאורי האומה, והמפורסמים שבהם היו בנו הגאון רבנו חננאל, ותלמידו הדגול הגאון רבינו ניסים גאון (הר"ן), רבי יעקב שעמד בראש ישיבת קירואן לפני רבי חושיאל ועוד גאונים גדולים שההאירו אור התורה באותה התקופה, ובפרט הוא היה זה שפירסם שם התלמוד ירושלמי.

רב האי גאון כתב איגרת מיוחדת לבני קירואן לפני כאלף שנים ...כי שמועה שמע שהגיע לשם חכם גדול הר של תורה בשם רב חושיאל בן מר רב אלחנן והוא מבקש ממנו ליצור קשר מכתבים עם הישיבה בבבל...



העיר תוניס כהיום

ויסעו ויחנו ספרד

השודד המשיך במסעו לספרד, ובאחד מערי החוף שלה 'גרנדה' מכר את השבוי השלישי ששמו לא ידוע לנו, ורק זאת ידוע כי היה גדול בתורה וכי יהודי המקום פדוהו בדמים מרובים, ויתכן כי הכוונה היא לרבי חנוך בנו של הגאון רבי משה, על הספינה נותרו רק רבינו משה אשתו ובנו חנוך (חוץ אם נקבל הגירסא שהוא זה שנותר בקהילת גרנדה).

בדרך לספרד נתן השודד את עיניו באשת רבי משה וניסה לשכנעה כי יקחנה לאשה, וכי יעניק לה את כל אוצרות תבל, תוך כדי השיחה עם השודד שאלה האשה את בעלה הגאון רבי משה בלשון הקודש האם תזכה לחלק לעולם הבא אם תטביע את עצמה במימי הים כדי להינצל מיד השודד, ורבי משה השיב לה בלשון הפסוק בספר תהילים מבשן אשיב אשיב ממצולות ים. מיד כששמעה זאת קפצה האשה לים כדי להינצל ממזימותיו של השודד האכזר ונבלעה בתהומות הים, השודד רתח מזעם על כי מזימתו הופרה והוא הבטיח לרבי משה כי יתנקם בו.


העיר "גרנדה" בספרד

ויחנו בקורדובה

לאחר ימי נדודים וטלטלה על פני הים הגיעה הספינה לעיר קורדובה שבספרד, בה היתה קהילה יהודית גדולה ומפוארת, בני המקום הסכימו לפדות את רבי משה ואת בנו חנוך, רבי משה ובנו נחבאו אל הכלים ולא גילו את כוחם הגדול בתורה הם הסתתרו בקרן זווית ולא גילו לאיש את זהותם המפורסמת בשער בת רבים.

הם נהגו לשבת כאחרוני התלמידים בישיבה הגדולה והחשובה של קורדובה, עד שאירעה המעשה הבאה ואז נתגלה כוחם הגדול, יום אחד כשרבי משה ישב והקשיב לשיעוריו של הגאון רבי נתן הדיין דמתא, שמעו אוזניו כי רבי נתן טעה בדבר הלכה באחת מסוגיות הלימוד של הישיבה


העיר "קורדובה" בספרד

בעניני טבילות והזאות של הכהן הגדול ביום הכיפורים, לאחר השיעור ניגש רבי משה אל ראש הישיבה רבי נתן, והעיר לו על טעותו תוך שהוא מסביר את הסוגיא כולה במסכת יומא באור חדש ובהיר, רבי נתן שהבחין מיד בגאונותו של השבוי, קרא מיד בקול גדול לפני תלמידי הישיבה שהוא לא ישמש עוד כראש ישיבה וכדיין, מכיוון שגאונותו של השבוי עולה עליו עשרת מונים, והוא הפציר בחבריו ובחשובי הקהילה למנות את רבי משה השבוי כדיין העיר, רבי משה לא יכול היה לעמוד מול הלחץ וההפצרות, והוא הוכרח לקבל עליו את הדין, וכך התמנה כרבה של הקהילה המפוארת מהחשובות ומהמיוחסות שבקהילות ישראל.


אנדרטה בדיוקנו של הרמב"ם בחוצות העיר קורדובה

מאותו היום ואילך התפרסם שמו של רבי משה לא רק בקורדובה אלא בכל גלילות ספרד ובתפוצות ישראל, גדולי הדור מכל התפוצות שלחו אליו שאלות בהלכה, ועמדו עימו בקשר מכתבים, ישיבת קורדובה הפכה במשך הזמן למבצר התורה פורח ומשגשג, ממנה יצאו גדולים וענקי תורה דוגמת כמה מבעלי התוספות כגון המהר"י מיגאש, רבי יהודה הלוי, והנשר הגדול אדונינו הרמב"ם.

השפעתו של רבי משה על ישיבת קורדובה על הקהילה בעיר ועל חיי הרוח והתורה של כל מחוזות ספרד היתה עצומה, כי בתקופה שלפני בואם של ארבעת החכמים לקהילות אפריקה, המגרב וספרד, היו רגילים בני הקהילות הללו להסתמך בעיקר על הדרכתם ותשובותיהם בהלכה של גאוני בבל כפי שניתן לראות באלפי התשובות שנכתבו לשם על ידי הגאונים, לעומת זאת, במדינת איטליה לא עמדו בקשר עם גאוני בבל, והוכרחו לפסוק הלכה על ידי לימוד ועיון עצמי בתורה, ומני אז כאשר ארבעת הגאונים האירו את פני המדינות הנ"ל הפיצו את תורת חכמי איטליא וכל מנהגיהם.

כך עמדה לה לתורתנו הקדושה כוחם הגדול של גיבורי ומאורי הדורות שהפיצו את לימוד התורה, והעבירו במסורת מדור לדור את שלשלת הקבלה הנצחית, ונתקיים ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך עד עולם.



מבוא:

אחד ממנהיגי ישראל המפורסמים ביותר בכל הדורות ובכל הזמנים מאז הלכו ישראל בגולה, הוא רבן של כל בני הגאולה רבינו סעדיה גאון זצ"ל [או כפי המכונה בספרי ההלכה בשם המקוצר 'רס"ג'] אשר אור תורתו זרח בעיקר ממדינת מצרים, וכפי שכינה הרמב"ם את רבי סעדיה גאון 'ראש המדברים בכל מקום', ועוד יותר כפי שכתב עליו הרמב"ם באיגרת תימן שמעיד עליו: ...לולא הוא עליו השלום, וכמעט שתאבד תורת ה', לפי שהוא גילה מן התורה מה שהיה נעלם, וחיזק ממנה מה שנדלדל, והודיעו בלשונו ובכתבו ובקולמוסו...


העיר פיום שבמדינת מצרים המיוחסת לעיר פיתום

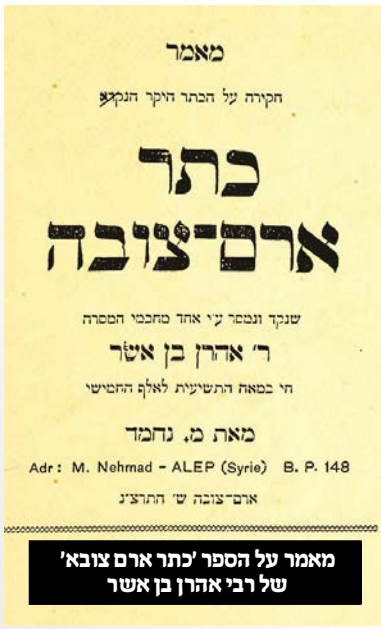
ונתאר תולדות חייו בקצרה:

בשנת ד' אלפים תרנ"ב , נולד רבינו סעדיה בן החכם האלוף רבי יוסף בדילץ שבמדינת מצרים (היא עיירה מצרית קטנה בגליל פיום היא פיתום), הוא היה נצר לשושלת מיוחסת ששורשיה מגיעים עד שלה בנו של יהודה משבטי י-ה, וצאצא של רבי דוסא ובנו רבי חנינא שמוזכרים בתענית (כד:) כחכמים וצדיקים.


פר' וזאת הברכה מהספר 'כתר ארם צובא' המונח במוזיאון

בהיותו עילוי נסע רבינו סעדיה לארץ ישראל ללמוד אצל תלמידי החכמים בקהילת טבריה העתיקה, שבה התגוררו בעלי המסורה, דהיינו האנשים שעסקו בקביעת נוסח האמיתי של התנ"ך, ובעת שרבינו סעדיה שהה בטבריה עמד בראש בעלי המסורה 'אהרון בן אשר' המכונה בשם הידוע 'בן אשר', בן אשר הקדיש שנים רבות לעריכת נוסח המסורה של התנ"ך, המילים, הניקוד, וטעמי המקרא, כן חיבר את הספר 'כתר ארם צובא' המפורסם שמאוחר יותר קבע הרמב"ם כנוסח המוסמך ביותר של המקרא, כתב 'בן אשר' בכתב ידו נוסח המקרא המקובל שמשמש את בני עד היום הזה, ולכן, עסק רבינו סעדיה

תמיד בבירור שאלות בעיון נוסח המקרא ובפירוש להתורה, כשהיה בן ט"ו שנה כבר הלך שמו לפניו כבקי בתלמוד וכמדקדק של הלשון, ובערך בשנת ד' אלפים תרס"ז הוא שב למצרים, כשהיה רבינו סעדיה כבן עשרים הוא פרסם ספר המקיף פירוש על לשון הקודש, והוא קרא לו בשם 'אגרון', וספר זה השפיעה השפעה גדולה על כל חוקרי ומדקדקי הלשון באותה עת, ובפרט על תלמידו המדקדק הידוע 'דונש בן לברט' המוזכר בפירוש רש"י כמה פעמים.


מאמר

חקירה על הכתר היקר הנקרא

כתר
ארם־צובה

שנקד ונסדר ע"י אחד מחכמי המסורה

ר' אהרן בן אשר

חי בסוף התשיעית לאלף החמישי

מאת מ. נחמד

Adr: M. Nehmad - ALEP (Syrie) B. P. 148

ארם־צובה ש' התרצ"ג

מאמר על הספר 'כתר ארם צובא' של רבי אהרן בן אשר

רבינו סעדיה שב ועזב את ארץ הולדתו בשנת ד' אלפים תרע"ה ברצונו לקבוע את מושבו בארץ ישראל, אך מאיגרותיו עולה שבשנת ד"א תרפ"ב הוא התגורר בעיר ארם -צובה האלאב שבמדינת סוריה, כשהיה כבר נשוי ואב לכמה ילדים.

בשנת ד"א תרפ"ב, בשנה זו התלקחה מחלוקת גדולה בעולם התורה בין רבני ישראל אשר כמעט חילקה את כלל ישראל לשנים, המחלוקת היתה בעניין יסודי לקיום המצוות והוא קביעות 'לוח השנה' שיהיה מוסכם על כולם, בשנת ד"א קי"ט בימיו של הנשיא הלל השני נתפרסם 'לוח השנה' היהודי שלו, וכבר היו מקובל בעולם היהודי ושימש בסיס לכל החישובים שבאו אחרכך, אבל אח"כ כשהחלו לצוץ שאלות וספיקות בחשבונות יבור השנים וכדומה אז נתפתחה מחלוקת האם על רבני ארץ ישראל לקבוע הלוח או רבני בבל, ואף א' לא היה מוכן להתפשר, וראש הגאונים בא"י רבי אהרן בן מאיר קבע באותה שנה ד"א תרפ"ב שחג הפסח חל ביום א', ורבני בבל קבעו ביום ג', ובכל ארצות הגולה עוד אכלו חמץ כשבארץ ישראל כבר חגגו חג הפסח, וההבערה


מחלקת

רב סעדיה גאון ובן מאיר

בקביעת שנות ד"א תרפ"ב–תרפ"ד

פרק מקורות סדר העבור בישראל

מאת

חיים יחיאל בארנשטין.

(נדפס ראשונה בספר היובל אשר ירל לכבוד מ"ה נחום סוקולאוו).

וואַרשא, תרפ"ד.

MAXLOKETЪ RAБЪ SADIЯ GAONЪ UBENЪ MEИRЪ

T. e.

Споръ изъ за календаря между Saadiй Гаономъ и Бенъ Меиромъ.

Соч. Х. І. Борштейна.

שער קונטרס שי"ל בווארשא מהמחלוקת בסוד העיבור

ללה"ב יצאת, וכל יסוד קיום היהדות היה נתון בסכנה, ורבינו סעדיה גאון שלח מכתבים לברר את הלוח האמיתי, וכן חיבר ספר מיוחד בשם 'מועדים' בהם בירר וליבן את הלכות קידוש החודש וקביעת המועדים והשנים, ועל פי קביעתו הנחרצת נטתה הכף לטובת מסורת בני בבל, וכוחו הגדול עמד לו להציל את עם ישראל מפילוג חמור, וגם רבני ארץ ישראל הודו לדבריו, וכך נקבעה מאז הלוח היהודי (ויש להאריך הרבה בגודל המחלוקת שהתחוללה אז, ואכמ"ל).

כמו כן, רבינו סעדיה עסק גם עשרות שנים במאבק נגד הקראים, קבוצה זו של יהודים הלכה אחרי הנהגתו של הכופר ענן בן דוד (ד"א ת"ץ - ד"א תק"מ) לאחר שבשנת ד"א תק"כ סירבו גאוני בבל לבחור בו לתפקיד ריש גלותא ראש הגולה, והעדיפו על פניו את אחיו הצעיר, כעסו ועלבונו דחפו אותו להמשיך במריבה, עד שנאסר לבסוף על מרד במלכות על ידי הכליף של בגדאד בשנת

ד"א תקכ"ז, בתשובה לשאלות הכליף, הצליח ענן לשכנע אותו שהוא מייצג גרסה אחרת של היהדות, וכך הצליח להשתחרר ולהטיף בכל מקום לאמונתו החדשה בביאור מחודש של המקרא, ומכאן השם 'קראים', ושלל את התורה שבעל פה והמסורת של עם ישראל, הוא חיזק רבים מן הרעיונות הפסולים של הצדוקים שכבר נכחדו אז, ויצר 'תורה שבעל פה חדשה' שעיקריה מחמירים יותר בנושאים מסויימים (כגון האוסרת לאכול מזון חם, או אוסרת לצאת בשב"ק מהבית, אך מקיל לגמרי באכילת בשר וחלב ועוד) ומקיל ביותר בנושאים אחרים, ענן כתב הלכה חדשה והכת החדשה קנתה לה אלפי מאמינים בקרב היהודים בעיקר בארץ ישראל ובמצרים.

רבינו סעדיה גילה בכתביו ובדבריו את השקר של הכת ושל מייסדה, וקעקע את הטענות של תומכיה, הוא כתב שבעה חיבורים נגד הקראים, את רוב החיבורים האלה כתב בשפה הערבית, אך הם תורגמו במהרה גם לארמית וללשון הקודש, וניהל מלחמת חורמה עם הכת הארורה, וסבל הרבה רדיפות מהם שאכמ"ל.

כך נהג את כלל ישראל עד שנת ד"א תש"ב שאז נסתלק מן העולם, ושם קדשו נשאר נערץ ונקדש בכל העולם כולו.

אך באמצע שנות חייו עבר רבינו סעדיה גאון פרשה מכאיבה מאוד כאשר הורד והושפל כבודו עד לעפר, וסבל הרבה השפלות ובזיונות, עד שהוחזר לו העטרה, ובמאמר זו באנו לגולל פרשה זו לתועלת המעיינים, אשר רוב הסיפור נתוודע ע"י האוצר הטמון ב'גניזת קהיר' אשר פירטנו במאמר הקדום.

משפיל גאים עדי ארץ

בספרי קורות הדורות מפורסם סיפור, כי בעת שהיה הרס"ג רבן של כל בני הגולה, וישב בארץ מצרים בכבודו של עולם ברוחניות ובגשמיות, אירע ומשרתו של רס"ג יצא בערב פסח לטבול בנהר חבילה שלימה של כלי בדולח יקרים ביותר, אך הגיע גל של מים ושטף את הכלים היקרים שעמדו לייבוש על שפת הנהר, כששמע על כך רס"ג לא התרגש כלל, ולא הגיב לאבדן הכלים, חלפו ימים והכלים היקרים שטו על פני הנהר, ויום אחד מצא המשרת את כל הכלים צפים על פני הנהר ונפלטים אל החוף, הוא נטל את הכלים בזהירות, ובא במרוצה לפני רס"ג לספר לו בהשתוממות על הנס הגלוי, אך רבינו סעדיה גאון פרץ בבכי בשמעו את המאורע.


ארץ מצרים ובצד התמונה נראים הפירמידות

תוך זמן קצר ירד רבינו הרס"ג ממעמדו הרם, נכסיו אבדו, והוא עצמו החל לנדוד בגלות, כך עבר ממקום למקום בעוני ובמחסור כשהוא נזקק לעזרתם של יהודים טובי לב, כך נדד משך שנים, עד שהגיע פעם לעיר אחת ונפל למשכב מסוכן, חייו היו תלויים לו מנגד ומצבו הוגדר כאנוש, אותו משרת משכבר הימים הפך במשך הזמן להיות עשיר גדול, והוא לקח את הרס"ג לביתו, טיפל בו במסירות והביא לו את טובי הרופאים

שיסעדוהו בחוליו, ורופאו של המלך שהוזעק למיטת חוליו קבע כי יש לשחוט במיוחד עבורו תרנגולת מפוטמת ולבשלה משך כ"ד שעות בישול אחר בישול, ואת התמצית שתתבשל בכ"ד שעות יש להשקות את החולה, וכך אולי ייטב לו, כך עשו משרתיו של העשיר במסירות, וכשהוגשה הכף לפני החולה נפלו קורי עכביש מהתקרה הגבוהה אל תוך הכף, וכמובן שהתרופה היקרה ירדה לטמיון, העשיר היה אובד עצות, אך הנה זה פלא, רבינו הרס"ג בעצמו שהבחין בהנעשה, הגיב בשמחה גדולה.

שאלו העשיר שיסביר לו את פשר הדבר, מדוע בעבר כשנראה היה מן שמיא שדרכו צלחה ורכושו מוחזר לו באופן פלאי, בכה, ואילו עתה כשכלו לו כמעט כל הקיצין, הוא שמח, השיב לו הרס"ג בחכמתו, כי זהו ביאור 'משפיל גאים ומגביה שפלים', שכן גלגל סובב הוא בעולם, תחילה היה בראש הגלגל ומזלו שיחק לו, לכן כשכבר הגיע לראש ההצלחה בכה והצטער, כי הבין שמעתה צפויה לו ירידה, עתה כשהוא בשפל המדרגה שאין דיוטא נמוכה יותר מכך, הוא נזקק לחסדי בשר ודם וכל הניסיונות להצילו עולים בתוהו, הוא מבין ויודע שמכאן סלולה לו חזרה הדרך לבמתי ההצלחה.

ואמנם כן היה וכעבור זמן קצר חזר למעמדו הקודם ועלה ונתעלה לכבודו של עולם.

גאון וראש ישיבת סורא

היות ששמו של הרס"ג נתפרסם בכל רחבי העולם היהודי בכלל ובין חכמי בבל בפרט כגדול בתורה ויחיד בדורו, ונודע לתהילה הן בארץ ישראל, והן בבבל שהיתה אז מבצר התורה הגדול של עם ישראל, עד כי ראש הגולה (הריש גלותא) רבי דוד בר זכאי מינה את רס"ג לראש ישיבת סורא כשרבינו הוא בן שלושים ושש שנים בלבד, כאן הוצמד לשמו התואר 'גאון' שהיה שמור ליחידי סגולה ואדירי התורה של הדור, ורבינו היה הראשון שנולד מחוץ לבבל וקיבל תואר זה.


כת"י של רבי סעדיה גאון בשפה הערבית

ישיבת סורא גדלה והצליחה תחת הנהגת הרס"ג, ומכל רחבי הגולה נהרו תלמידים לשמוע את תורתו המאירה, אותה תקופה חיבר ספר תפילות שכינהו 'ספר מאסף לכל התפילות והברכות', ואליו הכניס גם חלק מפיוטיו, ונתקבלה בשמחה בקרב כלל ישראל, כי היות שאז עדיין לא הומצאה בתי הדפוס, וכל הסידורי תפילה היו העתקות שונות ומשונות, ורבו השיבושים והטעויות, וע"כ הנהיג הרס"ג נוסח קבוע לכל הקהילות שבגולה, וביאר ועשה כעין פשרה בין הנוסח שהיה מקובל עדיין מזמן הבית המקדש והנוסח השני שהותקנה אחר החורבן.

*

אך אחרי תקופה של שנתיים נעשה ויכוח קשה בין הרס"ג לבין ראש הגולה דוד בן זכאי על פסק דין שיצא מתחת ידי ראש הגולה, ורבנו שהיה נאמן למידת האמת שיקדה בקרבו, לא נשא פנים לאיש, ואף את ראש הגולה לא חנן ולא הסכים להתעלם מפסקו.

נידון השאלה היתה בדבר חלוקת ירושה של סכום עתק, ואחד המתדיינים סיכם עם ראש הגולה כי ראש הגולה יקבל עשרה אחוזים מן הסכום הנפסק, ובן זכאי לאחר הצעת השוחד הגדול פסק לטובת המשחד כמובן, ושלח ביד מקבל הפסק המאושר את פסק הדין שלו לרבינו לחתום עליו את שמו. אך רבינו סירב לחתום מתוך שראה בו עיוות הדין כשכל פסק הדין בחטא יסודו, וכדי שלא יווצר מריבה פומבית בינו לבין ראש הגולה שלח את השליח לרב כהן צדק גאון פומבדיתא כדי שיצרף את חתימתו לפסק הדין, ורבינו קיווה שרבי כהן צדק שהיה אחד ממתנגדיו הנמרצים של דוד בן זכאי יחשוד מיד מה פשר פסק הדין שנשלח אליו לחתימה, ובנקל יעלה הגאון על פשר פסק הדין המעוות ולא יחתום עליו.

אך הרב כהן צדק לא רצה לעורר ריב מחודש בינו לבין דוד בן זכאי, ולכן חתם על פסק הדין, האיש ששתי חתימות כבר היו בידיו עדיין לא נתן מרגוע לנפשו, ורצה גם את חתימתו של רס"ג על פסק הדין, רבינו לא הסכים לחתום, וניסה בתחילה לשכנע את האיש שלא דרושה לו חתימתו, כי יש לו כבר שני חתימות, אך האיש התעקש, ורס"ג הוכרח לגלות את דעתו שלא יסכים לעולם ליתן את חתימתו על פסק זו, כי לדעתו מדובר בדין שקר המבוסס על שוחד ושלמונים.

החרם על ראש הגולה דוד בן זכאי

לאחר שהאיש סיפר את דברי רבינו לפני ראש הגולה דוד בן זכאי חמתו בערה בו עד להשחית, הוא שלח את בנו יהודה כדי שילך להרס"ג, וידרוש ממנו לחתום על פסק הדין, אך גם לאחר בואו ודרישותיו של יהודה בן זכאי לא רצה רבינו לחתום על פסק הדין.


ספר האמונות

והדעות אשר חבר הגאון רבינו סעדיא
זל בלשון הערב והעתיקו ר יהודה
בן שאול הידוע בתבון מרמן ספרדי
אל לשון הקדש

בקושטאנטינא

ספר האמונות ודעות להרס"ג

יהודה חזר ריקם לאביו, אך נתבקש ממנו ללכת שוב אל רס"ג והפעם להזהירו כי אם הוא לא יחתום, ידאג כי שכירי חרב ישלחו יד בנפשו, רבינו לא נתפעל כלל מדבריו, וקיים במלואו דברי הפסוק 'לא תגורו מפני איש', אך כאשר יצאו מילות האיומים הללו מפיו של יהודה התנפלו כמה מתלמידיו ונאמניו של הרס"ג על יהודה, ולמען כבוד רבם היכוהו ופצעוהו קשה ושילחוהו מן הישיבה בביזיון ובהשפלה, ואז פרצה במלוא עוזה המריבה בין נאמני רבנו לנאמני ראש הגולה, וכתוצאה מכך החרים רבינו את בן זכאי ראש הגולה, ומנגד העיז הריש גלותא בן זכאי ונידה את רבינו, והדיחו ממשרתו הרמה.

בן זכאי מינה במקומו של רבינו את ר' יוסף ב"ר יעקב לעמוד כראש הישיבה, ולעומתו מינה רבנו בכח מעמדו וכח תורתו ותוקף גדולתו את יאשיה אחיו של דוד בן זכאי לנשיא וראש גולה, ואת דוד בן זכאי העביר מנשיאותו.

אולם דוד בן זכאי ששלט ללא עוררין בכל מערכות החיים היהודיים ביד רמה, גבר על אחיו יאשיה שנאלץ לברוח ממנו ומת בגולה, ואחיו השני של דוד בן זכאי אהרן הצטרף לצידו של אחיו דוד, ושניהם כתבו פרסומים שונים נגד הרס"ג בבזיונות והשפלות נוראות.

חיבור ספר הגלוי

הרס"ג השיב לחורפיו דבר, וענה להם בחיבורים שונים בלשון הקודש ובערבית, ובעיקר בספר 'הגלוי' (שנתגלה במלואו בגניזת קהיר' ששמו בערבית 'כתאב אלאעתבאר') ובו הוכיח את צדקת דרכו ואת ניקיון כפיו, ובהספר מתאר רבנו את מלחמתו ופעולותיו נגד הקראים והאפיקורסים, ואין הוא חס על כבודו של ראש הגולה שפרק כל עול ודרס ברגל גאווה את צדיקי וגאוני העם.

הספר הנ"ל נקרא במהדורות שונות 'ספר ההסתכלות' או 'ספר ההתבוננות' או בשפה הערבית מכונה 'כתאב אלאעתבאר', הספר נכתב בידי הרס"ג בלשון הקודש, והוא עצמו הוסיף עליו תרגום ערבי עם הקדמה והערות.


קהלת
עם פירוש
רבינו סעדיה גאון
יל פעם ראשונה
מתוך כתב יד ישן נשוך עם מראה מקומות מצוי
דוד פרענקל.
רבינו בחיי כתב בספרו חובת הלבבות (התחלת
מספר תורת אלהיך מה שהעתיקתיך עליו ומעתה
להשיג אותו בקראת ספרי הגאון רבינו סעדיה זל שתמה מאדים
השכל ומשדדים הבינה ומרים הפלגי ומשדים העצל.
הסאטן תרס"ג.
נתנו בדפוס השיטה והשגחה של
ר' אברהם קויפמאן נ"י
מ"ד תרנ"ט תרס"ג.

א' מפירושי הרס"ג על נ"ך

הספר נחלק לעשרה שערים מהם שבעה מיוחדים ושלושה נכללים בכלל השבעה.

א. **החכמה איך מצאנוה, מעלות אוהביה, וחסרונות בוגדיה, וכי מתנגדיו הם שונאי החכמה ורצונם למנוע מוסר וחכמה מישראל.**

ב. **משך שנות הנבואה וזמן חיבור המשנה והתלמוד.**

ג. **מדבר על מעשי דוד בן זכאי בתור שונא החכמה.**

ד. **יבאר כי ה' לא ימנע טוב דעת תורתו מעם ישראל בכל דור ודור.**

ה. **פירוש חלקי המצוות וביאור הנבואות העתידות.**

ו. **סיפור התלאות שמצאו אותו מצד האנשים שמזכיר שמם, ואיך נעזר בישועת ה'.**

ז. **זיכרון מעשי הרשעים וכו' אולי ישובו מדרכם.**

הרס"ג בשנות גלותו

במשך קרוב לשבע שנים נאלץ הרס"ג להסתתר ולהימלט, ולבד מבני נטורא שהיו רבי השפעה ומקורבים למלכות שדאגו לו ונותרו נאמנים לו, כל העת היה נזנח ונעזב על ידי הקהל, ורוב התקופה הזו ישב בעיר בגדאד.

בימים אלו התבודד והסתגר כשהוא שקוע כל כולו בעולמות עליונים ועסוק בתורה בקדושה ובטהרה ובפרישות יתירה, והרבה ספרים נפלאים יצאו מתחת ידיו בתקופה זו כגון ספרו הגדול 'אמונות ודעות', ספר 'המועדים', ספר 'זיכרון ומגילה לעולם', ספר 'התשובות' נגד הקראים ועוד, ואלו מצטרפים לחיבוריו החשובים והנפלאים שחיבר עוד קודם לכן כשעמד בראש ישיבת סורא, ובהם ספר 'השטרות' וה'עדויות' ספר 'הירושות', ספר 'הפקדון', 'מאמר על הריבית', ספר 'המתנות', ספר 'הטרפות' ועוד רבים אחרים, והצד השווה שבכולם שהם נכתבו כולם בגאונות עצומה והם משנה סדורה בהלכה אשר המה יסוד להלכות חושן משפט עד היום הזה.

האמת והשלום אהבו

לאחר שבע שנים של מריבה וקרע שהשפיעה על כל גולת בבל וגרם פירוד ופילוג לשני חלקים, השתדל יהודי נכבד חותנו של הרב אהרן בן שרגאדו ממקורבי ראש הגולה ושמו רבי בשר בן אהרן להשלים בין רבינו הרס"ג לבין ראש הגולה בן זכאי.

סיפור השכנת השלום ביניהם היתה כשם שהמחלוקת פרצה בשל דין תורה בין שני אחים כך גם סיפור ההתפייסות נעוץ במחלוקת בין שני

בעלי דין, כשאירע ושני בעלי ריב באו לדין תורה, וכל אחד מהם היה צריך לקחת בורר (זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד זבל"א וזבל"א), ואחד מבעלי הדין לקח לו כבורר את ראש הגולה דוד בן זכאי, ואילו השני לקח לו את רבינו הרס"ג, דוד בן זכאי קרא לאיש שבחר כבורר את רבינו ואיים עליו בדברים קשים, ולא נרגע עד שציוה על משרתיו להכות את האיש עד שערי מוות.

אותו יהודי לא נבהל ולא נרתע והפיץ את התנהגותו הנלוזה של ראש הגולה בכל העיר ובכל המדינה, עד כי ראה בן זכאי כי כלתה אליו הרעה, כי נכבדי הקהילה מיהרו להתערב בענין והתחיל להרגיש שמעמדו של ראש הגולה מתערער כליל, והם אלו שנכנסו בעובי הקורה להשכין שלום בין הרס"ג והריש גלותא.

ההשתדלות למען השלום צלחו בידו לאחר השתדלויות מרובות, וביום תענית אסתר כרתו שניהם ברית שלום, והפילו גורלות מי יאכל אצל חברו את סעודת מוצאי הצום ואת סעודת הפורים, הגורל נפל על הרס"ג והוא אכל על שלחנו של ראש הגולה ושמח עמו בחג הפורים, והרס"ג הוחזר לתפקידו הרם כגאון וכראש ישיבה בסורא, ושמעו יצא בכל המדינות.

שלוש שנים לאחר השכנת השלום במחנה ישראל בין הגאון לראש הגולה פגעה מידת הדין בבן זכאי והוא הלך וגסס לאיטו עד שמת במיתה משונה, ויהי לפלא ולהתעוררות כמה יש להיזהר בגחלתן של צדיקים וקדושים, ואף בנו יהודה שניסה לשלוח יד בהרס"ג והשמיע נגדו חרפות וגידופים וניסה לכופו לחתום על פסק הדין של אביו, מת אף הוא מיד אחרי אביו בדמי ימיו, בנו של יהודה אשר היה אז ילד ונשאר יתום הוכנס על ידי רבנו אל ביתו והוא גידלו כבן.


אלנו אלתאסע
מן אלתפאסיר ואלכתב ואלרסאיל
לרבינו סעדיא נאון בן יוסף אלפיומי
אבתדא פי אכראנהא ותצחיחהא צחבה נפאעה מן עלמא
יוסף דירינבורג
רחמה אללה
תם פלשאה אלפקראן
אבנה הארשווינ דירינבורג ותלמידהמא מאיר למברש
ספרי רבינו סעדיה גאון בן יוסף הפיומי
התחיל להתציאם לאור
בחברת אנשים חכמים ויחוסים
נפתלי הכהנה יוסף דירינבורג וצל
מקמו תחתיו
בנו הארשווינ דירינבורג ותלמידם מאיר למברש

א' מספרי הרס"ג שי"ל בשפה הערבית

אולם המריבות הקשות והנדודים הרבים שעברו על רבנו נתנו בו את אותותיהם, ואחרי חמש שנים בלבד הסתלק מן העולם בכ"ו אייר ד"א תש"ב כשהוא אך בן חמישים שנה, תנצב"ה.

אך שמו נשאר נערץ ונקדש כשכל גדולי הדורות מסתמכים על דבריו, כגון רש"י הק' מביאו כמה פעמים בפירושו, וכן הרמב"ם באגרת תימן מרבה מאוד בשבחו, וכן רבינו תם בתשובות הגאונים מזכירו לשבח.

ולפלא לציין מה שמובא בס' שבחי בעש"ט (עמ' פ"ז) שהבעל שם טוב הק' זי"ע אמר על עצמו שהוא גלגול של רבי סעדיה גאון, וכ"כ בס' כוכבי אור שהבעש"ט הק' אמר שהוא גלגול מנשמת רבינו סעדיה גאון, ורבינו סעדיה גאון היה גלגול מנשמת חזקיהו המלך, עיי"ש, וכן העיד תלמידו הגה"ק רבי גדליה מלינץ זי"ע שהבעש"ט הק' היה שוקד הרבה בספרי הרס"ג.


אגרת תימן
הנקראת
פתח תקוה
להרמב"ם זל
חַזְקוּ יָדַיִם רָפּוֹת
וּבִרְכַּיִם כּוֹשְׁלוֹת אַמְּצוּ :
[ישעיה"ל פסוק ג']
ווארשא
1837

אגרת תימן להרמב"ם



שוכרי כוחיאל מביא פעמי גאולה שקריים

בעמדנו בימי חג גאולתנו, ובני ישראל מודים ומשבחים להקב"ה על הניסים הגדולים שעשה עם אבותינו בהוציאם ממצרים, ובזמן הזה אנו מצפים ומקווים, וכאן הבן שואל מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, מתי ייגמר הגלות המר הזה, וניגאל גאולה עולמית, ונהיה בלתי לה' לבדו.

וכפי שכתבנו בגליון יו"ט פסח דאשתקד, נעמדו לאורך הגלות הארוכים במשך כל כמה תקופות, כאלה אשר השתמשו בתקוות ישראל ותפסו עצמם בצפיית הגאולה וכאילו הם נבחרו משמיא להיות עוז גאולתינו, החורבנות שגרמו אין לשער ואין לתאר, וכפי שכבר הבאנו קצת מהם.

ולחרונה הגיע לידינו תיאור מעוד אחד שקרא לעצמו גואל ישראל, אחד בשם "שוכרי כוחיאל", שהרעיד בשעתו את תימן, (היה שנים לאחר המשיח שקר הראשון שעליו הוציא הרמב"ם את אגרת תימן המפורסם), באותות ומופתים, וכן את סופו המשונה שנמשך באופן הדרמטי מצד אחד והמעניין מצד שני.

מארי שוכרי בתביעת גט

מארי שוכרי כוחיאל נולד בעיר ראדאם מרחק כ"ו שעות מצנעא, בן סלאם אל כוחיאל, לפרנסתו עבד כסוחר טאבאק ונארגילא, עסק שהניב הרבה תוצאות בהיות תימן אחד מארצות המזרח ששם משתמשים הרבה בתענוגות אלו, וכן היה מלמד תינוקות וקיבל את התואר 'מארי', ובמשך הזמן התחיל לעסוק בנסתר ולימוד קבלה, על אף שהיה לו שלום בית מצוין, הגיע בשנת תרי"ט לבי"ד שבצנעא (ששם גרו עיקר תושבי תימן היהודים), ותבע בנחרצות לתת גט לאשתו, הדיינים נבהלו מהדבר ושאלו אותו למה מוכרח לעשות הדבר הזה, ועל זה השיב להם שמוכרח לעשות כן, עקב כך שקיבל אזהרה חמורה מן מלאך משמים שיעזוב תיכף ומיד את צרכיו הגשמיים, ויפרוש מכל העולם הזה, רק יעבוד את הש"ת בפרישות מכל דברי ועניני עולם הזה.

וכששאלו אותו, מה עוד אמר לו המלאך, השיב: "ציווה עלי לצאת מעת לעת אל ערי וכפרי ישראל, ולהכינם ליום המקווה והמצופה, והוא הגאולה השלימה".

הוא הלחיץ מאוד את הבי"ד ובמהירות גדולה הוכרחה אשתו לקחת את גיטה מידו למרות שראו את אי רצונה, ותיכף ומיד ראו איך ששוכרי נעלם מעיניהם כשיצא הרחק אל המדבריות, ותרמילו על כתפיו ובו צצריו המינמליים ביותר כפרוסת לחם ונד מים,

הבדיות והדמיונות מתרבים

לא להרבה זמן נעלם שוכרי מעיני האנשים, לאחר תקופה קצרה התרגלו אנשי תימן להופעתו החדשה, ובה הסתובב שוכרי כוחיאל בן הארבעים, ובקול חוצב להבות דיבר וצעק, שתיקף בזמן הקרוב ממש בא גואלינו, ופרסם את ספריו וקרא לתיקון המעשים.

במשך הזמן התחיל לספר בכל יום על גדלותו ועל מדרגותיו הנעלות להם זכה..., ולאחר תקופה קצרה התחיל לספר סיפורי מופתים גדולים מאוד שהראה...

ההמון עם התלהבו מאוד ממנו ומדרשותיו ורצו אחריו בהערכה גדולה מאוד שיבוא אליהם הביתה אבל הוא סירב, כל הנהגתו היה באופן מוזר מאוד, דבר זה גרם שבכל יום שעבר התרבו הדמיונות מסביב המשיח החדש שאף אחד אינו יכול לנצחו, וכן נתרבו הבדיות יותר ויותר ללא גבולות,

יום אחד ספרו שירו עליו חץ ולא ניזוק ולא נפגע, ואצל ההמון עם התקבל בפשטות שהוא בידידות אישית גדולה עם אליהו הנביא.

שוכרי בעצמו לא הכריז אף פעם על עצמו שהוא משיח, אבל ראו שנהנה מאוד מהמצב והסיפורים שדברו אודותיו והצטדק תמיד בעצמו וניסה לשהות הרבה במדבר.

הרבנים פותחים במערכה

אבל כל התהפוכות לא נעברו בשתיקה, רבני תימן לא נתלהבו ממנו, ורצו לידע יותר אודותיו, ולחקות אחריו האם מדבר לעניין או שמהתל ביהודי תימן.

לכן שלחו לשאול אותו, למה נבחר תימן כהמקום הראשון לבשר שם לכלל ישראל על ביאת המשיח, והשיב על זה, כי כל הגאולה מתעכבת אודות כמה ניצוצות המפוזרים במדבריות תימן, ואיך שיסודר הדבר תיכף יבוא משיח ויגאלנו.

וכששאלו אותו אודות עשרת השבטים, השיב שאכן הם נמצאים בעולם אבל יכולים להסתדר גם בלעדם.... וכן השיב כסדר דברים הסותרים את דברי חז"ל והמדרשים.

לאחר העיון בכל תשובותיו אל הרבנים, נעמד החכם הרב יחיא אלקארה (אחיו של הרב העיר צנעא ששהה באותו הזמן בגלות), ופרסם דעתו ששוכרי אינו בר דעת, וכדאי להתרחק ממנו.

בין ההמון עם היו הדעות מחולקות היו כאלו שהאמינו לו והחזיקו בו בכל כוחם, והיו כאלו שהתנגדו אליו נחרצות, והיו כאלו שלא ידעו האם להאמין או לא.

כל מי שרצה לטעון איתו האזין אליו וניסה להצטדק ולהוכיח שמשיח עומד כבר בפתח, היה מדבר דרשות ארוכות על גלגולים ושמות כדי לקנות את לב תמימי הדעת, אבל גדולי תלמידי חכמים האמיתיים לא סבלו את כל הגיגיו הטיפשיים, וכן המקובל הגדול רבי סולימאן עמר לא סבל את סילופיו בתורת הנסתר הקדוש.

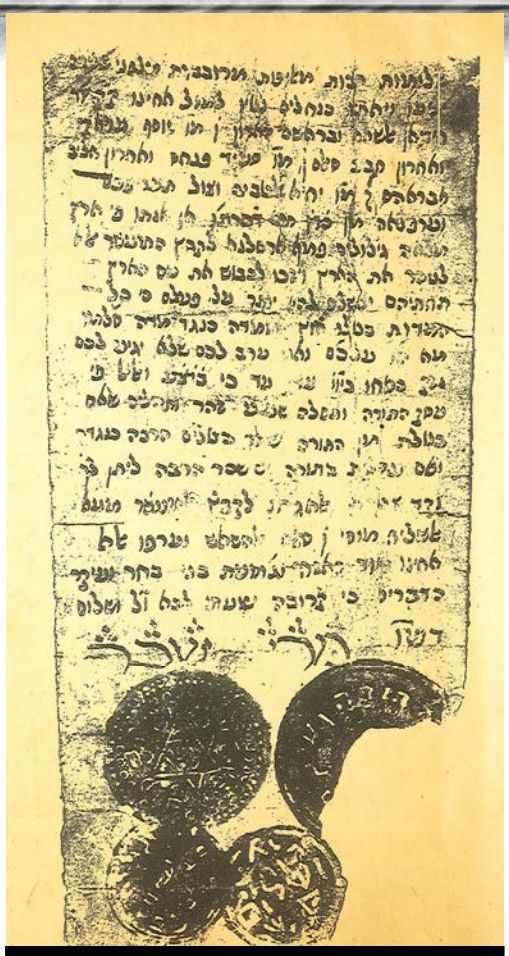
מתחילה לא התערב רבי סולימאן, אבל אז קרה הפיכה פוליטית בתימן כשאחד מהנסיכים פרק עול והוריד את המולך מכיסאו ותפס את


עיר צנעא בתימן

המלוכה בחזקה, והמלך החדש הזה היה אכזר גדול מאוד, שהעלה את פחדו על כולם, שייחלו על מפלתו.

שוכרי ניצל את המצב והתחיל בנביאותיו ודעותיו שכל המלוכה הוא רק לתשעים יום, ואז יופיע המלך הנכון שיבוא מהעיר מעקא, ואז יתחילו היהודים לסבול מצרות קשות עד שיבוא משיח בן יוסף ויגאלם.

לזה כבר לא יכול רבי סולימאן לשתוק, ונעמד באמצע דרשת שוכרי והתחיל לצעוק בקולות: "שקרו רמאי, דבריך הם נגד דברי חכמינו ז"ל", ואז הביא הוכחות וראיות ששוכרי מדבר רק שטותים והבלים, כשראה את המצב, ברח שוכרי מהביהמ"ד בביזיונות, ואז פרצה מהומה גדולה ונאמני שוכרי הביאו אותו בחזרה לביהמ"ד וגרשו את רבי סולימאן בבושות וחרפות.



איגרת ששלח שוכרי לראשי הקהילות היהודיות בתימן

במלחמה עם השדים

למעשה ראו כולם שמכל נבואתו על התשעים יום לא נעשה כלום, ועל אף שעברו תשעים יום נשאר המלך על מלכותו ביד תקיפה, אז הבינו הרבה אנשים שאינו אלא שקרן או בעל דמיון ועזבו אותו.

אבל זה לא עצר אותו להמשיך בהבליו, וחיפש עוד דרכים למשוך את לבב ההמון, ומצא, הוא נכנס לגור בעיר כאראוו מקום שיהודי פחד להיכנס שם כלל, עקב שגרו שם ערבים פוחזים ומסוכנים.

בינתיים בהסתובבו שם לא שכחו ממנו, עדת ישראל חשבו כל הזמן האם הוא משיח או לא.

אבל היה עוד אחד שחשב עליו כל הזמן, והוא מלך תימן החדש, מאחסין איבן עלי מאאיטש, שנבואת שוכרי אודות מפלתו הגיע לאוזניו, ומיומו הראשון השביע לנקום את נקמתו בשוכרי, וכמה שדברו בחוצות שיכול להיות ששוכרי הוא אחד שימלוך על כל העולם כמשיח, דאג המלך שאולי יקרה הדבר, ולכן החליט להוריד את ראש הנחש קודם שישכנו.

ויצא הצו בין חיילי תימן: מי שיביא את ראש שוכרי לפני המלך יבוא על שכרו, וזה הביא שהרבה ערביים ארבו אחריו ורצו לחתוך את ראשו.

בלי שידע מכל הדבר הזה, חשב שוכרי שכבר שכחו ממנו, והחליט לצאת בפעולה אמוצה שירים קרן מעריציו ותומכיו ומאמיניו, ובפעם הזה פרסם שיעלה על ההר שנקרא אלטיאל ויעשה מלחמה עם השדים.

מי ששמע את זה נבהל והשתומם מכיוון שההר הזה עם מבצרו הגדול היה מקום נעזב ונחרב משנים קדמוניות, וידעו כי מסתובבים שם שדים ומזיקים, וכן ספרו אנשים על קולות מפחידים הנשמעים שם כל לילה, ופחדו להימצא באזור ההוא בלילה.

לכן רצו כולם לדעת האם יצליח במלחמתו לגרש את השדים משם, ושוכרי החליט על זמן מתי יקרה המלחמה הזה, בחודש תמוז תרכ"ג.

והנה הגיע היום, ובחוצות העיר הרגישו את

ההשתוממות, ושוכרי חגר את מותניו והתחיל בעלייתו אל ההר ל'גרש משם את השדים'.

מה שלא ראה, היו צללי אנשים שדלקו בעקבותיו עם כלי מלחמה שבידם, וכשנעמד שוכרי על עמדו, פלחו היריות באוויר, ושוכרי נפל מת על הארץ.

ממקום מסתור יצאו כמה חיילים שעמדו שם כבר מן הבוקר, והורידו את ראשו של משיח השקר, ובשמחה גדולה הביאו את ראשו אל חצר המלוכה, והמלך אכן שילם להם את מה שהובטח להם, והעמידו את ראשו באמצע העיר וכל דמיונות המשיח נפלו כרוח נושבת.


עיר במדינת תימן

דמיונות חדשים

בתחילה אמרו מאמיניו שהם מעשי שקריים, ויבוא יום ויחזור, רק הלך להינפש מעבדתו הקשה, ובקרוב יחזור לגאול את ישראל.

ואז הגיע חודש ניסן תרכ"ד.

וכל תימן נרעש ונשתומם מהחדשות שהגיע וכולם דברו בהתרגשות כי שוכרי חי!.

כולם חזרו על הסיפור, וכי מי שמע פעם כזאת אדם שנהרג, וכולם ראו את ראשו תלוי בכיכר העיר, והנה הוא מסתובב בחוצות קריה, ונפל פחדו על כולם, האנשים הסתובבו בבהלה בזמן שתומכיו רקדו משמחה ברחובות.

מתחילה הסתובבו רק שמועות שחי לעצמו בדד באהל קטן עם ספר תורה, ומסביבו מסתובבים אנשים שאין אחד מכירם.

סוף כל סוף זקפו מאמיניו את ראשם ושמחתם הרקיעה שחקים עד שהגיע החדשות ואז נהפכו פניהם כשולי הקדרה ונתגלה האמת, בראותם שמשהו אינו כשורה עם השוכרי המת שקם לתחיה.

קודם כל המציאות שקרא במהירות לאשתו הראשונה שהכריח אותה להתגרש, ולקחה בחזרה בלי קידושין דבר זה כבר עורר כבר את החשד, ולאחר שהרבנים עמדו עליו בתוקף שעליו לקדשה כדת משה וישראל, השיב שקידשה כשאף אחד לא ראה.

חץ מזה היה לו קול חדש בשוני לגמרי מהקול ממה שהיה קודם, גם שערותיו שהיו מסולסלים ביותר וכן עוד כמה סימני פרצוף שלא היה לו בפעם הראשון.

לא היו צריכים להיות חכם מדי כדי להבין שאינו שוכרי אלא אדם אחר שלקח את שמו ואת מטרותיו ואת אשתו.

וכשאחד שאלו פנים אל פנים על זה השיב, שהדבר אינו נכון רק גופו נשתנה בכמה צורות עקב העבודה הקשה של חיבור הראש בצנעא והגוף שעל הר אלטיאל, ואמר שיחכו עוד כמה ימים ותבנית גופו יחזור בדיוק כפי שהייתה... כולם חיכו על הדבר וכמובן שהדבר לא קרה מעולם.

ואז חידוש דמיון נוסף כדי שיתייחסו אליו.

וכך פרסם, שבראש חודש אייר יבוא בראש חיל גדול שמספרו יותר ממיליון, חלק מהם ערביים מושכרים, והנותרים יהיו מבני גד ובני ראובן, וישתלטו על מלכות תימן.

כשמוע המלך שמועות אלו נתמלא חימה

גדולה, והוציא פקודה, לשחוט את כל היהודים שתחת ממשלתו, רח"ל, וזהו הפסק דין לאלו שרוצים לחתור תחת הממשלה.

מיד נעשה בהלה גדולה נוכח הצרה החדשה וגזרו יום תענית ותפילה, וכן השתטחו היהודים על קברי הצדיקים שבבית העלמין, וכן המושל על צנעא יצא לחלות פני המלך ולהשתדל לבטל הגזירה המרה, בטענתו ששוכרי הוא אדם חסר דעת וצריכים להורגו, אבל לא את כל היהודים שסובלים ג"כ מהאדם הטיפש הזה.

המלך שלח שליחים שיתפסו את שוכרי, אבל כנראה ששכח שהוא גיבור מלחמה וברח כל עוד נפשו בכפו, אל העיר אלטאווא שתחת מלך אחר ומשם פתח 'גאולה קאמפיין' שתכליתו היה ברור, למלאות כיסו הפרטי.

פעולות הסחיטת כספים

הוא התחיל לשלוח מכתבים אל כל הרשיות, שמשיח כבר רוצה לבוא, וכמה פרוטות מעכבים בעדו...

והצטדק כבר בתחילת מכתבו, שיודע שיאשימו אותו בתאוות כסף, אבל כל זה הוא עצת היצר, ומשיח לא ימחול לאלו שיש להם מחשבות זרות שהינו שקרן וגנב.

היה לו רשת עם עסקנים מסיאנערן שהסתובבו לאסוף תמיכה וכספים, וכל פרק זמן היה להם עצות ודרכים אחרים איך להוציא כספים גדולים מהציבור, מתחילה היה זה כופר נפש שכל אחד הרוצה להישאר לחיות עד אחר ביאת המשיח, חייב לשלמו.

במשך הזמן העזו פניהם ביותר והתחילו לבקש כספים גם מכאלו שהיו מתנגדים ידועים לשוכרי כוחיאל, ומי שלא רצה ליתן להם ולהסכים עם הדרכים, קיבל מהם מכות רצח עד שהתרצה לתת מה שתבעו ממנו.

בעיר עדן נתקלו עם אדם אחד בשם משה חנוך הלוי שייסר אותם מאוד על אמונתם במשיח שקר, ולמחרתו נפל מהגג, והשליחים הסתובבו וסיפרו את אשר קרהו, (וכמובן לא ספרו מי אלה שזרקוהו).

בשנת תרכ"ט הרחיב שוכרי את אסיפת הכספים על ידי שליחת שליחים למצרים, וחוץ מכסף תבע מהם תיקון המעשים, כדי לכסות על פשעיו וכאילו שרוצה בתיקונם, ובמכתביו ציווה להם לומר תהילים, ושיזהרו בתפילת מנחה ומעריב, ושישמרו שבת בזהירות יתירה, והנחוץ ביותר כמובן שיתנו צדקה וכספי מעשר לשליחיו, חוצפתם לא ידעה גבולות, בר"ח אייר תרכ"ט נאסרו ז' משליחיו ונגררו כך בחוצות הקריה ואיימו עליהם במיתה משונה אודות מעשיהם שעשו.

וכמסופר לעיל שמושל צנעא נטה לטובת היהודים, והוא השתדל ביותר ששחררו, ולתדהמת כולם תיכף כשיצאו ונשתחררו ספרו לכולם ששלשלאות הברזל שהיה על ידיהם נמסו ונתכו, והלכו בפשטות מהבית סוהר בזכות שוכרי כוחיאל.

רבותי. אני משיח!

אחר שנכנס בכיסו הרבה כספים, החליט שוכרי השני שהוא כן יכריז על עצמו שהוא המשיח וגואל ישראל, רבני העולם מחו נגדו, ובפרט הגיע מכתבם של רבני ירושלים, שיזהרו מאוד מהשקרן והנוכל שוכרי כוחיאל, מכיוון שהוא מסוכן לכלל ישראל, במיוחד היה הגאון רבי יעקב ספיר הנודד המפורסם שהיה באמצע ביקורו המפורסם בתימן והתיידד עם המשיח השקר, רבי יעקב הבין מיד מיהו ויצא נגדו במלחמת חרמה.

הוא כתב מאמר ארוך "אגרת תימן השנית" ובו מפרט מיהו הברנש שוכרי כוחיאל על כל פרטיו ופרטי פרטיו, כל מופתיו המופלאים מבוטלים כעורבא פרח.

רבני ירושלים שלחו את מאמר ר' יעקב אל תימן בהוסיפם שזה רק מקצת מהמקצת, ומפצירים ברחמים מאת כלל ישראל, אחרי שכלל ישראל כבר סבלו די מנוכלים ומופקרים, לכן יראו

ששוכרי הלזה לא יצליח לתפוס נפשות ישראל תחת רשותו ח"ו, ועל המכתב חתמו ב' בתי דינים דירושלים הספרדים והאשכנזים.

שוכרי מצא את עצמו מנהל מלחמה כבידה, אבל לא עלה בעתו להיכנע, ותאוות הכבוד והממון עמדו מאחוריו להצטדק עצמו שהוא 'כן' משיח, ולא הספיק לכתוב הוכחות וראיות ברורות, שהוא יגאל את כלל ישראל, רק חסר לו בינתיים כסף והסכמת כלל ישראל.

וכן לא הפסיק מלפרסם ש"הוא קם לתחייה", ומימות אלישע לא היה כדבר הזה, וכן פרסם שיושיע את הצריכים ישועה, מכיוון שהוא הרי מושיע את ישראל, אבל כשבאו אליו אנשים לישועה, הלכו ממנו מיד כששמעו את הסכומים שביקש מהם על הישועה שיבוא בעוד כמה חודשים.



אגרת תימן השנית

על ארות משיח-שוא שקם בתימן

שיחה ושלוחה בהסכמת והסכמת רבני תימן פרבני נאוני עה"ק ירושלם ת"ו, לרחבנים ובר"צ בק"ק צנעא עוכ"י בארץ תימן:

מאת

הרה"ג מו"ה יעקב הלוי מסיר אב"ד דישלם

יצא לאור על ידי

אי"ל ליב הלוי לעווינסאהן

סוחר בכלי זכוכית העתי הולנדי

בק"ק וויליגא ע"א

בשנת תרכ"ח לפ"ק

משיח מת...

ומה קרה לבסוף?

יותר ויותר מתושבי תימן ראו והבינו שהשוכרי הזה כל מטרתו הוא רק כבוד וממון, ובפרט בקראם את מכתב רבני ירושלים שיזהרו ממנו ביותר, עזבו אותו לנפשו, ונשאר עם קבוצה מצומצמת תומכים נלהבים שהלכו איתו באש ובמים.

שוכרי בראותו ורצונו להציל את המצב, התחיל לשלוח מכתבים אל רבנים, אבל אף רב אחד לא רצה לשמוע את דברי טיפשותו.

בשנת תרל"ב השתלטו האימפעריע האטאנאמי על תימן, והיו כאלה שדאגו שהמלכות יוודע מתכניותיו של שוכרי להקים מלכות עצמאית, ומיד שלחו הטערן ואסרוהו ושלחוהו אל בית הסוהר הידוע לשמצה בקאנסטאנטינאפאל בטערקיי שיישאר שם על המשך שנותיו.

תומכי שוכרי לא נתעצלו ולא התייאשו, והשתדלו בכל כוחם ודפקו על דלתות השרים בממשלה, עד שבהרבה כספים פעלו שישתחרר, ובתנאי שיעבור לגור באיזמיר שבטערקיי, ושם יישב ולא ינסה עוד הפעם בפעולותיו, מכיוון שבפעם הבא לא ימחלו לו על זה.

ובכתבי עת דאז ראו מן הנכון לציין, שמן המעוניין שדווקא באיזמיר ששם התחיל להתפשט המשיח שקר שבתי צבי, דווקא שם גמר התפשטות המשיח השקר שוכרי השני.

למעשה הצליח לחזור לצנעא, אבל אז כבר היה ללעג ולקלס בפי כל, וצבע את כל עורו בדיו תכלת, חוץ מהמקום שכלומר שם נתחברו ראשו לגופו ששם ציין בדיו לבן... וכולם צחקו ממנו וביזו אותו, עד שהתבייש להראות את פרצופו בחוץ.

ובשנת תרל"ח מצא את מותו בדד ומבודד תוך עיצבון ויגון, וגם הלוויה הייתה למחזה הוד, כשכמניין מצומצם גררו את ארונו ומסביבם רקדו עשרות ילדים ושרו משמחה: "משיח מת, משיח מת", ובזה נגמר הפרשה של עוד ב' משיחי שקר שפילים שלא הצליחו ביותר.

ירחם השי"ת עלינו וישלח לנו גואלנו האמיתי שאנו מצפים ומחכים לו בכל יום ויום, ואף על פי שהתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא, ויהא שנת גאולה וישועה, ונזכה לקבלו בקרוב, ומלכינו בראשנו, בב"א.

השתא הכא לשנה הבא בארעא דישראל

מדור

מגני המלך

א משולחן מלכים

ב בצלו חמדתי וישבתי

ג שיחת קודש

פנימי (נקצ"א) בלתי מוגה

משורת המלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור אצל הגאון רבי מנחם זכרי' זילבער שליט"א

גאב"ד פריימאן – בעמח"ס שו"ת מאזני צדק, ושא"ס

מוצש"ק פרשת ויצא תשפ"ב לפ"ק

רבינו שליט"א בא לקיים מצות ביקור חולים אצל גאב"ד פריימאן שליט"א אחרי ש'מאטאר–בייק' הפילו על הרחוב באופן קשה, והי' מוטל על ערש דוי בביתו תקופה ארוכה

רבינו: מ'גייט שוין אויף די פים, אבער כ'זעה ס'קומט נאך אהן שווער צו גיין.

גאב"ד פריימאן: ב"ה ווי מ'האלט, על כל נשימה ונשימה תהלל קה.

רבינו: יא, מ'דארף לויבן דעם אויבערשטן.

גאב"ד פריימאן: כ'האב היינט גומל געבענטשט, אבער ס'איז נאך אלץ נישט בשלימות.

רבינו: דאם קומט צו פארן מיט אזא ווילדקייט, דאם איז ממש מסוכן.

גאב"ד פריימאן: יא, ס'איז יעצט ארוים געקומען עפעס א בריוו פון התאחדות הרבנים אז די זאך איז א סכנה'דיגע זיך, און מ'זאל זיך מונע זיין דערפון.

*

גאב"ד פריימאן: כ'האב אמאל געפרעגט א קשיא, אז דער רבי וועט מיר זאגן א תירוץ וועל איך מכיר טובה זיין. דער ישמח משה ברענגט אין פרשת תולדות פונעם בכור שור, אז א צדיק איז כל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

רבינו: ער זאגט אז א צדיק וועלט נישט בטל.

גאב"ד פריימאן: יא, דער ישמח משה זאגט אז נאר א צדיק וואס איז נפטר געווארן.

רבינו: ווייל ס'איז גופו בקבר און ער האט א שייכות מיטן דור וועלן ס'איז אומר דבר בשם אומרו.[1]

גאב"ד פריימאן: לכאורה וואספארא שייכות האט דאס מיט קבוע, קבוע איז דער פשט וועלן איך וויים נישט פון וועלכע כ'האב געגומען דארף איך תולה זיין אז ס'איז ספק זאג איך כמחצה על מחצה דמי, אבער וועלן ס'איז בנמצא איז הלך אחר הרוב. אבער צו זאגן אז ווייל ס'איז א קבוע איז נישטא קיין רוב און קיין מיעוט אפילו וועלן איך וויים, דאם טרעפט מען נישט אזא מין זאך, כלפי שמיא גליא איז דאך ידוע ווער ס'איז חוטא און ווער ס'איז נישט חוטא, איז ווי קען מען זאגן ווייל ס'ליגט דא א צדיק איז אזוי

---

1 וז"ל שם: ...והנה הבכור שור במסכת ר"ה כתב דבר נאה בריש פרשת פרשת לך לך, ותורף דבריו דכשהצדיק קבוע, אם כן העולם מחצה על מחצה, אז ורב חסד מטה כלפי חסד (ר"ה י"ז ע"א), מה שאין כן כשהוא נע ונד, עיין שם.

והנה דבריו נכונים, כמו דקיימא לן (זבחים ע"ג) נכבשינהו דנידי. מיהו לפי זה כל החיים מתנועעים תמיד ממקום למקום, אף כשהוא בעיר אחת, מכל מקום ממקום למקום בעולם הוא, ולכך באמת העולם נידון בתר רובו ולא כמ"ש הוא ז"ל. אך אחר המות הרי הגוף בקבר עד עת התחיה, כמבואר במסכת שבת (קנ"ד:) במעשה דרב אחאי בר יאשיה, ואם כן אז הוא מחצה על מחצה, רק אז לא נחשב, אבל כשאומרים דבר הלכה משמו, אז נחשב בין החיים וגם קבוע הוא, ואם כן מביא גאולה לעולם, דכבר הוא מחצה על מחצה אף אם היה העולם רשעים ח"ו, ואז ורב חסד וגו', ואף כשאומר בשם החיים, מכל מקום מביא גאולה לעולם באיזה זמן, כי נשמע הדבר בין החיים וגם אחר מותו יאמרו בשמו. ועכשיו מובן הסמיכות צדיק אבד לדורו אבד כי לא נחשב ביניהם, ולכך כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, כי אז נחשב וביתר שאת מבחיים, כי אז קבוע הוי והוי ודאי גאולה, ושמא תאמר התינח באומר בשם המת, אבל באומר בשם החיים מה גאולה איכא, ועל זה מייתי שנאמר (אסתר ב כב) ותאמר אסתר וגו', והנה אנו רואין שהאמירה הזו הביאה גאולה, אף שאז בעת האמירה לא היה שום גאולה, רק על ידי התגלגלות אחר כך היה גאולה, הכי נמי כן הוא, ואינו ראיה על גוף הדבר, דגוף הדבר הוא מסברא, רק ראיה על זה שנתגלגל אחר כך.

ווי מחצה על מחצה די גאנצע וועלט, איז דען ביי קבוע אזוי אז ס'ווערט א מחצה על מחצה וועט ס'איז בידועים, אז איך וויים נישט פון וועלעכן כ'האב געגומען, איז דער כלל כמחצה על מחצה.

רבינו: דער דמיון דארף צו זיין (עיין מס' חולין צה.) אז ס'איז דא איין חנות וואס פארקויפט טריפות, און אלע אנדערע חניות פארקויפן כשר'ס, לכאורה וואלט איך געדארפט גיין לויט רוב, איז דער פשט, די תורה האט געזאגט כל קבוע כמחצה על מחצה,[2] אז יעדע זאך וואס איז קבוע ווערט נישט בטל, אוודאי דארט איז כ'האב געקויפט אין געשעפט און דער ספק ווערט מיר נולד אין געשעפט, וועגן דעם זאג איך בנמצא ווערט דער ספק נולד נישט אין געשעפט, במילא אז דער ספק ווערט נולד אין געשעפט, איז די שאלה צי ס'איז פון דעם געשעפט צי פון די אנדערע געשעפטן, זאג איך אז דער געשעפט ווערט נישט בטל, איך גיי נישט נאך רוב. במילא ווערט ארוים געברענגט דער רעיון, אז דער מענטש זאל בטל ווערן, זאג איך אז אזאך וואס איז קבוע א צדיק ווערט נישט בטל.

גאב"ד פריימאן: קען מען דאס זאגן אויב מ'וויסט זיכער אז ס'איז דא אזויפיל חוטאים אויף דער וועלט, און ס'איז דא איין צדיק, זאג איך אז די וועלט איז מחצה על מחצה, ווי אזוי קען מען דאס זאגן?

רבינו: יא, אזוי קומט אוים לויט דעם, אז מ'איז דאם 'דן' אזוי ווי מחצה על מחצה.

גאב"ד פריימאן: דא זאגט מען אויך נישט אזוי, דא זאגט מען נאר אז איך וויים נישט פון וואו כ'האב געגומען קען איך זיך נישט פארלאזן אויף דעם...

רבינו: דארט איז נישט קיין נפקא מינה, ווייל די געשעפט וויים איך אז ס'איז טריפה, טאר איך אהין נישט אריין גיין. פשט איז, מ'מוז נישט לערנען אז דער חידוש פון קבוע איז אז ס'איז נישטא קיין רוב, נאר איך קען זאגן אז ווען ס'איז קבוע דעמאלטס גיי איך נישט נאך רוב, נישט ווייל ס'איז נישטא קיין רוב, נאר אפילו אויב כ'וויים אז רוב איז אנדערש, גיי איך נישט נאך רוב.[3]

גאב"ד פריימאן: אבער דער אויבערשטער איז דן די וועלט. דער אויבערשטער וויסט דאך אז דער איז א צדיק און די איבעריגע זענען רשעים, נו נעמט מען דען אהן אז די איבעריגע זענען באמת מחצה על מחצה.

רבינו: כ'וועל אייך זאגן, דאס שטייט נאך פארן ישמח משה, דער תבואת שור זאגט עם נאך, איז וואס ער זאגט, ביז ווילאנג אידן זענען נאך געווען שרויין על אדמתן זענען זיי געווען קבוע, האט מען נישט געדארפט, די גאנצע שאלה מאכט זיך ווען מ'איז געגאנגען אין גלות, און מ'איז געווארן גולה, מ'איז נידי ממקומם, אבער ווילאנג פאר ווען ס'איז געווען א גלות, האט ער נישט קיין פראבלעם.

וואו איז דער תבואת שור? ער לאזט זיך אריין מיט א שמועס אין פרשת לך, אויפן פסוק לך לך מארצך ומבית אביך, וויבאלד ער האט אנגעהויבן צו גיין, צו איז נתעורר געווארן די שאלה, אבער פאר דעם לך לך איז גארנישט געווען קיין פראבלעם, פארוואס איז נישט געווען קיין פראבלעם, ווייל ער איז געווען קבוע במקומו, במילא איז ער נישט בטל געווארן.

גאב"ד פריימאן: במילא איז דער אויבערשטער דן די וועלט וויל ער איז איין צדיק, באטש ער וויסט אז כולי עלמא זענען נישט קיין צדיקים?

דער ישמח משה ריכט דאס אזוי אוים. און ער מאכט א חילוק דארט.

רבינו: אבער דעם רעיון איז דעם תבואת שור'ס רעיון, אז איידער מ'איז געגאנגען אין גלות איז מען געווען קבוע

---

2 וז"ל הגמרא שם: תא שמע תשע חניות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב. ופירש"י: דנפקא לן מקראי בפרק בתרא דיומא (דף פד) ובפ"ק דכתובות (דף טו) כל קבוע כמחצה על מחצה דמי וזה מן הקבוע לקח אבל נמצא דנייד הלך אחר הרוב דהשתא לאו קבוע הוא.

3 לכאורה כוונת מרן שליט"א לבאר כאן הדין דכל קבוע כמחצה על מחצה, דהנה חקרו האחרונים בגדר הדין דכל קבוע כמע"מ, אם הגדר הוא דמיעוט הקבוע השוב כמחצה וכאילו אין כאן רוב, או שהגדר הוא שכשהדבר שדנים עליו הוא קבוע לא נאמר בו הדין דהולכין אחר הרוב, ודינו כאילו הוא מחצה על מחצה, ואי נימא דההלכה דקבוע הוא דבקבוע אין מכריעין את הספק ע"פ רוב, יש מקום לדון ולומר דגם רובא דליתא קמן לא יועיל בקבוע, דכיון דהגדר הוא דבקבוע אין ההלכה דרוב, ממילא לאו דוקא רובא דאיתא קמן לא מהני אלא גם רובא דליתא קמן לא יועיל.

והאחרונים מביאין ראיה כצד ב' שההחידוש הוא שאין ההולכין אחר הרוב, מד' הפמ"ג שמבואר שהבין בגדר ההלכה דקבוע דבקבוע לא מהני רוב, דהפמ"ג (ביו"ד סי' ק"י בשפתי דעת ס"ק י"ד) חקר ג' חקירות בדין קבוע, חדא אם בקבוע מהני ספק ספיקא, כיון דס"ס מדין רוב ובקבוע אין הולכין אחר הרוב, ועוד אם מהני חזקה בקבוע כיון דרובא וחזקה רובא עדיף, ואם רוב לא מהני כ"ש דחזקה לא מהני, ועוד נסתפק אם קרוב מהני בקבוע, דהא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב ע"ש. ומבואר דהבין דבקבוע לא מהני רוב, ולכך נסתפק בכל הנך מילי נמי אי מהני בקבוע.

אולם יש לציין שבספר שערי ישר (ש"ד פ"א) מביא ד' הפמ"ג ומקשה עליו, ומביא ראיה מרש"י בסנהדרין (ע"ט.) שסבר שבקבוע ליכא רוב.

במקומו, במילא איז מען נישט בטל געווארן, וואם איז דער פשט? דער פשט איז אזוי, וויל א זאך אז ס׳איז קבוע ווערט נישט בטל.

באמת מ׳טרעפט דאך ביי מצות אויך ביטול ברוב, ביי ציצית איז דא צו מ׳קען מבטל זיין,[4] דער חתם סופר אין די תשובות (חלק או״ח) רעדט פון א ספר תורה וואם מ׳האט געשריבן איין אות בפסול,[5] דארט איז אויך כלפי שמיא נישטא קיין ספק, אבער ווייל עפ״י דין איז דא ביטול, איז ביי מצות אויך אזוי, דער אויבערשטער איז דאך שומר משמרתה של תורה.

אוודאי ס׳איז נישט ממש פונקט ווי דאם, אבער די אופני הדרוש גייט אזוי, אז מ׳נעמט ארויס א רעיון און מ׳זאגט אזוי. פארשטייט׳זיך אז אויף צו פסק׳ענען א שאלה אויף דעם דארף מען אפשר זעהן. לגבי דרוש איז אנדערש, מ׳נעמט ארויס נאר דעם רעיון.

ס׳איז דא מערערע תירוצים אויף די קשיא פארוואם מ׳וועט נישט בטל ברוב.

די וואך איז אויך ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, האט ער אויך שוין געהאט די שאלה, ער זאל נישט בטל ווערן. יעקב אבינו האט שוין געהאט דעם פראבלעם.

גאב״ד פריימאן: דאם איז אן אנדערער רעיון, צי יעקב אבינו ווערט בטל.

רבינו: כ׳האב אמאל געזאגט לגבי דעם וואם דער ישמח משה זאגט פארוואם אידן ווערן נישט בטל ברוב אומות, אין ייטב לב ברענגט ער עם אין פרשת שמות.[6] אונז פסק׳ענען מיר אז דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל, פארוואם? וויל ס׳איז היתר בהיתר, פארוואם איז עם היתר בהיתר? וויל ס׳איז סופו להיות היתר האט עם שוין א דין פון היתר, דאם הייסט אז ס׳איז נידון על שום סופו, אזוי קומט אויס, וויל ס׳איז סופו להיות היתר האט עם שוין יעצט א דין ווי היתר. אונז וויסן מיר דאך, אז ווען דער אויבערשטער וועט העלפן דער גואל צדק וועט קומען, וועט דאך זיין ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם, ס׳וועט זיין ומלאה הארץ דעה את ה׳, וועט דאך יעדער זיין ערליך און כשר, במילא אז מ׳וועט גיין קוקן אחר רובא, דארף מען דאך גיין לויט רובא דעתיד, ס׳איז אזוי ווי דבר שיש לו מתירין, איז עם היתר בהיתר, ווערט עם נישט בטל, ס׳איז נישט שייך בטל צו ווערן וויל פונקט ווי דער איסור האט א דין פון היתר וויל ס׳איז סופו להיות היתר, דא איז דאך פארקערט, דא איז דער מבטל סופו להיות היתר, במילא איז עם היתר בהיתר, איז נישט שייך ס׳זאל בטל ווערן, דאם איז דער זעלבער רעיון פון דבר שיש לו מתירין.

גאב״ד פריימאן: ס׳איז געווען אמאל א כינוס כללי, דער וויטצענ׳ער רב (הגה״צ רבי צבי הירש מייזליש ז״ל אבד״ק ווייטצען

---

4 דהנה הפמ״ג (באו״ח ס׳ תרנ״ו משב״ז ס״ק ב׳) דן בענין אתרוג פסול אם אפשר לבטלו לכתחילה באתרוגים כשרים, ואח״כ מסתפק אם מותר לקחת ציציות פסולין שנטוו ע״י עכו״ם ולערבם בציציות של היתר.

וכן הגאון רע״א על גליון (שו״ע או״ח ס׳ י״א) מסתפק אם יכול לבטל לכתחילה חוטין שנטוו שלא לשמה עם חוטין כשרין.

ועיין בד׳ הנצי״ב בספרו משיב דבר (או״ח סי׳ ל״ד) שנשאל במצה שלא נאפתה לשמה שנתערבה במצות האפויות לשמה אם יוצאים י״ח, וכן באזכרה שלא נתקדשה אם נתבטלה בשאר אזכרות להכשיר הס״ת, והשיב כיון דילפינן ביטול ברוב מדכתיב אחרי רבים להטות, והאי קרא סתמא כתיב אין הבדל בדין מצות ל״ת ומ״ע, ולכן מהני ביטול לצאת י״ח מצה, אכן לגבי האזכרה לא שייך שיתבטל בין שאר האזכרות כיון דהס״ת הוא פסול, הרי מפורש יוצא מדברי הנצי״ב דמהני ביטול.

5 ע׳ בשו״ת חת״ס (או״ח סי׳ קע״ח) שדן בס״ת שאות אחת נכתבה בפסול ולא ידוע היכן האות, והתיר החת״ס משום דאמרינן דהאות הפסול בטל ברוב אותיות הכשרות, וכן ביו״ד (סי׳ רע״ז) דן החת״ס בס״ת פסול כשנתערב בכשרות, והביא בשם שו״ת יד אליהו (סי׳ פ״ח) דהתיר מדין ביטול חד בתרי.

6 וז״ל אחר שמביא את דברי הבכור שור הנ״ל: ... ואני אוסיף ואמלא את דבריו. דבאמת אין כאן קושיא כלל, דמה שאמרו שנידון אחר רוב היינו ישראל בפני עצמן אחר רובן, וכמו כן אומות העולם אחר רובן, אבל ישראל ואומות העולם אינם נכנסים יחד לדין, כדאיתא בגמרא ראש השנה (ח:) ישראל ואומות העולם ישראל נכנסין תחלה לדין, כי אינם בסוג אחד כלל. ובאמת אין דיניהם ומשפטיהם שוה, כי ישראל נידונין בדרך השגחתו והנהגתו יתברך למעלה מחקי הטבע, אבל אומות העולם נידונים בהנהגה על פי חקי הטבע, כמבואר באורך במהר״י אברבנאל פרשת אמור (ויקרא כג, כג), עיי״ש. אך זה משעה שיצא אברם מכלל בני נח, ודין ישראל לו. וזהו שנאמר לך לך, ואל תחוש על פיזור, כי ואעשך את עצמך לגוי גדול, אותו גוי גדול שנאמר עליו (דברים ה, ז) (ו)מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו וגו׳ (ב״ר לט, יא), שהם למעלה ממזל, וכדכתיב ויוצא אותו החוצה (בראשית טו, ה), שהוציאו למעלה מאיצטגנינות, ודין ישראל לך ואינך נידון ביניהם. ואברכך ואגדלה שמך בה״א (ב״ר שם), להיות אב המון גוים (בראשית יז, ד) ומלך עליהם, ומלך וציבור מלך נכנס תחלה (ראש השנה שם), ואינו נידון עם הציבור.

וזהו שאמר השם ליעקב (בראשית מו, ג) אל תירא מרדה מצרימה מחמת הפיזור, כי לגוי גדול אשימך שם, הן כפירוש התבואות שור והן כמו שפירשנו, עכ״ד.

ואחר המלחמה הי' רב דק"ק שארית ישראל בשיקאגו, מח"ס שו"ת מקדשי השם) האט געדעדט, האט ער געזאגט א גאנצן הסבר פארוואס אין פוילן איז נישט געווען קיין טיילונג, און אין אונגארין איז יא געווען א טיילונג, האט ער נאכגעזאגט פון חידושי הרי"ם אז ווען דעם ווערט א איסור בטל בהיתר, און א היתר ווערט נישט בטל באיסור, זאגט דער חידושי הרי"ם אז ווען א איסור פאלט אריין אין א היתר, וויל ער מהפך זיין מהיתר לאיסור, איז דער היתר זיך מתגבר און דער איסור ווערט בטל, אבער א היתר ווערט נישט בטל באיסור, וויל א היתר וויל נישט מהפך זיין דעם איסור ס'זאל אלעס ווערן היתר, במילא ווערט ער נישט בטל.[7]

זאגט הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל, אז אויף דבר שיש לו מתירין איז דאס דער הסבר פארוואס עס ווערט נישט בטל, וויל דאס וויל נישט מהפך זיין, דער איסור וואס עס גייט זיין דבר שיש לו מתירין דער וויל נישט מהפך זיין דעם היתר, וויל ס'איז דאך סופו להיות היתר, ער אליין גייט דאך ווערן מותר, איז במילא ווערט ער נישט בטל.

רבינו: יא, ער זאגט דאס אין בית האוצר (מערכת ב' כלל י"ח) לויט דעם רי"מ.[8]

דער טאטע ז"ל אין ברך משה אנהייב פ' במדבר זאגט מיט דעם רי"מ (חידושי הרי"מ הנ"ל) אז פאר דעם ווערן נישט די אידן בטל ברוב אומות, ווייל זיי ווילן נישט מכריח צו זיין די אומות העולם זיך מגייר צו זעהן, ממילא זאג איך נישט אז מ'ווערט בטל. ער שמועסט עס אזוי אוים דארט.[9]

גאב"ד פריימאן: יא, אבער עכ"פ ער האט עס געזאגט לגבי די טיילונג, אז אין אונגארין האבן די נעלאנן געוואלט מהפך זיין די ערליכע אידן, האט מען געמוזט מאכן א טיילונג און זיך קריגן מיט זיי, אבער אין פוילן איז נישט אזוי געווען דער מצב.

רבינו: עס איז דא אן אנדערער תירוץ אויף דעם, כ'פארשטיי ער האט געוואלט זאגן א לומד'ישן תירוץ, אבער וואס איז דער אמת'דיגער תירוץ אין דעם?, דער אמת'דיגער תירוץ איז אז אין אונגארין איז געווען דער קיסער פראנץ יאזעף, ער איז געווען קיסער אויף אונגארין, און ער איז געווען קיסער אויף גאליציע, און ער איז געווען קיסער אויף עסטרייך, ער איז דאך דארט אויך געווען קיסער, אונגארין האט אין אנהייב תר"ח געמאכט

---

7 עיי' בשו"ת חידושי הרי"ם (יו"ד סי' ט) שכתב לבאר דיסוד דין ביטול ברוב שאמרה תורה דהאיסור נהפך להיות היתר הוא דכשנופל התיכת איסור לכמה התיכות היתר, הרי אם לא הי' כאן דין ביטול ברוב הרי היה אסור לאכול את כל התערובת מספק שמא כל אחד הוא האיסור, והיינו דלולי דין ביטול ברוב היה המיעוט איסור גובר על הרוב היתר, ואוסר כל התערובת, ובכה"ג אמרה תורה שהרוב גובר על המיעוט, והיינו שיסוד דין ביטול ברוב אינו דין שכל מקום שמיעוט נופל לרוב הוא בטל, אלא נאמר רק במקום שבלי דין ביטול ברוב הי' המיעוט גובר על הרוב, ובכה"ג אמרה תורה שהרוב גובר על המיעוט, ולפי"ז כ' שם דהיתר שנופל לרוב איסור לא אמרי' בזה דין ביטול ברוב שיתהפך ההיתר להיות איסור, דשם אף לולי דין ביטול ברוב לא היה המיעוט היתר עושה דינים על האיסור, וכ"א הי' נשאר כדינו, ובכה"ג שבלי דין ביטול ברוב לא הי' המיעוט גובר לא נאמר בתורה דין ביטול ברוב לומר שיתהפך ההיתר לאיסור.

8 עיי' בבית האוצר (מערכת ב' כלל י"ח) אחר שהביא חידושו של החי' הרי"ם, וז"ל: וע"כ נראה דבהתערב איסור שיש לו מתירין ברוב היתר גמור, הנה אם לא נאמר ביטול הרי לא יוצה הרוב ויסולק מכל היתירו ע"י המיעוט שהרי יאסר רק לזמן וסופו לשוב להיתירו, וא"כ הרי לא סילק המיעוט איפוא את ההיתר שבו לגמרי רק ערך מה ממנו דהיינו בזמן מה או עד שיעשה פעולת המתירין, ומשא"כ אם יצוה הרוב את המיעוט ויתירנו, הרי יסתלק כל איסורו של המיעוט מן המיעוט דנהי דהוא איסור מועט שהרי יש לו מתירין, מ"מ כל ענין האיסור שבו כמה שהוא הרי יסתלק ע"י הרוב, ומשא"כ כשיסלק המיעוט את ההיתר מן הרוב הרי לא יסלק כל היתר שבו לגמרי רק חלק וערך מה ממנו עד שיבא זמן ההיתר, וע"כ היינו טעמא דאין שם ביטול, כיון דאם נאמר ביטול הרי יתנצח כל איסורו של המיעוט, ואין אל הרוב כח לזה, כיון שגם המיעוט לא בא לנצח את כל היתירו רק חלק וערך מה ממנו, ודו"ק היטיב.

9 עי' שם בברך משה פ' במדבר שהאריך בזה אחר שהעתיק את דברי הרי"מ, וז"ל שם: ....ומעתה נחזי אנן הנה בהך רובא דאומות העולם ובני ישראל אין המיעוט סותר להרוב כלל, ולעולם אין המיעוט מכריח את הרוב להיות נוטה אחריו, כי אף שאומות העולם מבקשים תמיד לכפות את ישראל לנטות אחרי שיקוציהם ואחרי גילוליהם, לא כן בני ישראל המה לא יבקשו כלל להכריח את הגוים לקבל עליהם דת תורתינו הקדושה ומצוותיה, ולא עוד אלא אפילו כאשר יבא אחד מן האומות מרצונו הטוב להסתפח בנחלת ה' יקבלוהו בקושי גדול, כדאיתא בגמרא (יבמות מז.) גר שבא להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים דחופים סחופים ומטורפין ויסורין באין עליהם, עיי"ש. ומה גם כי לעתיד לבא לא יקבלו גרים כלל, כאמרם ז"ל (יבמות כד:) אין מקבלין גרים לימות המשיח.

ולפי זה אין מקום לטענת אומות העולם שבני ישראל בטלים ברוב לגבייהו, שהרי במקום שאין המיעוט סותר להרוב ואינו מכריח את הרוב לנטות אחריו לא אמרינן אחרי רבים להטות, אלא כל אחד נשאר במעמדו והרוב אינו מבטל את המיעוט, ובנידון דידן אין בני ישראל המועטים מכריחים את האומות המרובים לנטות אחריהם, ואם כן בכי האי גוונא לא אמרינן אחרי רבים להטות ואין ישראל בטלים ברוב אומות, עי"ש כל הענין.

א רעוואלאציע,[10] און עסטרייך האט זיי באזיגט, אבער, ער האט זיי נאכגעגעבן א אטאנאמיע (רשות הנהגה מקומי עצמאית), ער האט זיי געגעבן אז פעסט האט געהאט א פארלאמענט און פאר די אינערליכע זאכן האבן זיי זיך אליינס געפירט, און גאליציע האט דאס נישט געהאט, זיי זענען געווען אונטער עסטרייך, רבי שמעון סופר (הגה"ק בעל מכתב סופר ז"ל אבד"ק קראקא) איז געווען א דעפאטאט אין וויען אין פארלאמענט, גאליציע איז אזוי געווען, אבער אונגארן האט געהאט אן עקסטערע וועראטשאפט.

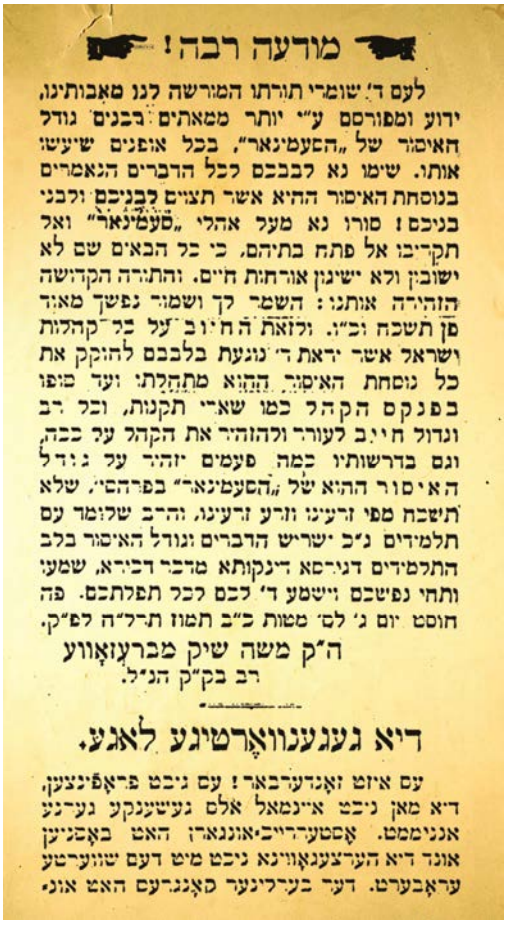
דארט אין אונגארן איז עס געווארן, ווייל אונגארן האט צוריק געגעבן געלט, מ'האט געהאט פאר'קנס'ט דאס אידישע פאלק וויל זיי האבן מיטגעהאלטן מיט די רעוואלאציע, האט ער זיי פאר'קנס'ט מיט צוויי מיליאן פון די מטבע וואס איז געווען בימים ההם, נאכדעם האט ער געזאגט אז ער גיט צוריק דאס געלט, און מ'זאל מאכן דערמיט עפעס א גוטע זאך פארן אידישן פאלק, איז געווארן א פלאן אז מ'זאל מאכן א סעמינאר,[11] נו אז ס'איז געווארן אז מ'וועט מאכן א סעמינאר, וועט זאל אנפירן דעם סעמינאר? האט ער געמאכט א קאנגרעס וועט ס'זאל אנפירן דעם סעמינאר, ס'איז געווען אסיפות איינצושטעלן דעם קאנגרעס, דער מהר"ם שיק האט געשריבן א קול קורא,[12] ווי ער לייגט אראפ אלעס וואס האט פאסירט, אבער למעשה זיי האבן געהאט דעם רוב אינעם קאנגרעס,[13] איז געווארן א פראבלעם וועט ס'זאל

---

10 היינו המהפיכה שקמה אז במדינת אונגארין כשהעם ההונגארי דרשה עצמאות, ושלא להיות עוד נתון תחת שלטון של עסטרייך, ואז בשנת תר"ח הוכתר המלך פראנץ יאזשעף להשליט, והיהודים שהיו נתונים למרמס תחת השלטון שהגבילו את הזכויות של היהודים, הצטרפו להמהפיכה, וכשהמהפיכה נכשלה, השלטון נקמו בכל הקמים עליהם, וביניהם העם היהודי שנתנו עליהם קנס גדול, כפי שהובא לקמן.

11 עיין בקובץ עלי זכרון (חלק ה) שמביא מאמרים מהגאון רבי עזריאל הילדסהיימער זצ"ל אב"ד איינשטאט, שמביא רשימה מכל הישיבות באונגארין, והמאמר נכתב משעת המשא ומתן שהיה על קיום הישיבות ע"י הכסף של הקרן הנ"ל, וכה כותב: ...הקרן 'קרן בית הספר' מקורו בקנס הכספי שהטילה ממשלת אוסטרו-הונגריה על יהודי הונגריה בגין השתתפותם במהפכת שנת תר"ח, ובמרד ההונגרי, הקנס הסתכם תחילה ב 2.3 מיליון פלורין, ומאוחר יותר צומצם למיליון פלורין, ובשנת תרט"ז הוסכ על ידי הממשלה לקרן שכספיו יועדו למימון בתי ספר ומוסדות צדקה יהודיים, או אז נתגלו בקרב יהודי הונגריה חילוקי דעות באשר לשימוש בכספים הללו, הניאולאגים ביקשו להקים סעמינאר להכשרת רבנים, ואילו הארטאדקסים התנגדו לכך, הוויכוחים התנהלו עוד עד לקונגרס של יהדות הונגריה בשנת תרכ"ט. רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל היה בין אלה שהשתתפו בשיח הציבורי במאמריו שאותם פירסם בעיתון 'איזראעליט' של תלמידו הרב מאיר להמן רבה של הקהילה האורתודוקסית בעיר מיינץ משתקפת דאגה עמוקה לגורלן של הישיבות, כי בגרמניה נעלמו אז מוסדות אלה כמעט כליל וכך נצפתה גם במורביה, רבי עזריאל ביקש למנוע מצב דומה בהונגריה, וקיווה שאגב מציאת פתרון להחזקת הישיבות הקיימות יהיה ניתן להקים מחדש ישיבות גם בגרמניה.

12 להלן תצלום ה"קול קורא" שפירסם הגה"ק המהר"ם שיק זצ"ל בדבר האיסור על "סעמינאר".



מודעה רבה!

לעם ד' שומרי תורתו המורשה לנו מאבותינו, ידוע ומפורסם ע"י יותר ממאתים בנינו גודל האיסור של „הסעמינאר", בכל אופנים שיעשו אותו. שימו נא לבבכם לכל הדברים הנאמרים בנוסחת האיסור החיא אשר תציום לבניכם ולבני בניכם: סורו נא מעל אהלי „סעמינאר" ואל תקריבו אל פתח בתיהם, כי כל הבאים שם לא ישובון ולא ישיגון אורחות חיים. והתורה הקדושה תזהירה אותנו: השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח וכו'. ולזאת החיובו על כל קהלות ישראל אשר יראת ד' נוגעת בלבבם להוקק את כל נוסחת האיסור החזא מתחלתו ועד סופו בפנקס הקהל כמו שארי תקנות, ובכל רב ונדול חייב לעורר ולהזהיר את הקהל על כבה, וגם בדרשותיו במה פעמים יזהיר על גודל האיסור החיא של „הסעמינאר" בפרהסיי, שלא תשבח מפי זרעינו זרע זרעינו, והרב שימוד עם תלמידים ג"כ ישריש הדברים וגודל האיסור בלב התלמידים דגירסא דינקותא מדבר דבירא, שמעו ותחי נפשכם וישמע ד' לכם לכל תפלתכם. פה חוסט יום ג' לס' מטות כ"ב תמוז תר"ל לפ"ק.

ה"ק משה שיק מברעזאוו
רב בק"ק הנ"ל.

דיא געגענוואַרטיגע לאגע.

עס איז זאַנדערבאר! עס ניבט פֿרעפֿינצען, דיא מאן ניבט איינמאל אלעם געשעענקט נעריגע אנגיממט. אסטערריים-אונגארן האט באַנינן אונד דיא ערצענאווינא ניבט מיט דעם שוועדטע ערבערט. דער בערלינער מאַגנר־עם האט אוני

13 עיין בס' הנפלא זכור ימות עולם מהגה"ח רבי בן ציון יאקאבאוויטש ז"ל שחקק בעט סופר השתלשלות הטיילונג (מאמר י' את ג') וכה כותב:...ואספרה נא כמו, הנה בשנת תרכ"ט הי' קיים על פי פקודת הממשלה אסיפה גדולה מנציגי היהודים שנבחרו בכל רחבי המדינה, ואסיפה זו היה נקרא 'קאנגרעס', רבותינו הגאונים ז"ל שנבחרו לצירי הקאנגרעס בראותם שהפושעים רכשו בחמס ומרמה שיהי' להם 'רוב', ומורדים הללו בידעם שהן הנה הרוב התעקשו שלא יתקבלו רק החלטות כאלה המלאים רצונם ותאותם, לעומתם צירי הירא'ם זכר כולם לברכה התאזרו במדת הסבלנות והבליגו על עלבונם, אבל

התאפקות זו נמשך רק עד שהי' נוגע רק לכבודם, אבל באותו רגע כאשר עזותם נגע בכבוד שמים, באותו שעה כאשר פוקרים הללו כרוזא קרו שלא רוצים להסכים שמבנה הקהלות יבוסס על יסוד השלחן ערוך, אז עזבו את אולם הקאנגרעס ולא השתתפו יותר בישיבותיהם.

ואחר הדברים האלה פירסם המהר"ם שיק זצ"ל קול קורא, בו הוא מספר את תהלוכות הקאנגרעס, מפרט את כל העוול שנעשה ליראי ה', הן בהכנות לבחירות והן בבחירות עצמם, וביותר בישיבות הקאנגרעס וכהמשך סיפור השתלשלות המאורעות מבאר על פי התורה מדוע אי אפשר כלומר מדוע אסור לשבת יחדיו עם הנהו פורקי עול.

עיי' בס' הנ"ל (עמ' קמ"ה) שמתאר שלפני הקאנגרעס עשה שר ההשכלה ההונגארי 'אסיפת הכנה' להקאנגרעס שבה היה עליהם להחליט על איזה נושאים הולכים לדון בהקאנגרעס, וכותב: .....היות ותפקידו של אסיפה זו היתה להכין את הנושא עבור דיוני הקאנגרעס והיות בהקאנגרעס ישתתפו נציגי כל הקהלות באונגארן שורת הדין הי' צריך להיות שגם באסיפה המכינה יקבלו נציגי שומרי הדת נציגות מכובדת, נציגות המתאים למספרו של קהל עדת ישראל המקושר לחברת ושומרי הדת, אבל למרבית הפלא והצער נציגי שומרי הדת כמעט ולא היו מוזמנים להשתתף באסיפה זו, כי מבין 34 המוזמנים לא הי' להיראים רק 7 צירים.

ולפלא לציין שמביא קטעים מעיתונות של הרעפארמים שגינו מאוד את התחבולה שעשו להיראים שלא הזמינו אותם אפילו שהיה להם רוב במנין תושבי אונגארין.

ועיין שם (עמ' קס"א) שמביא תעלולי הרשע שעשו הנעלאגין בכדי שיהיה להם רוב בהבחירות שהתקיימה על בחירת נציגים של הקאנגרעס, ומביא קטעים מעיתונות שתיארו: ...הנה במחוז העווע"ש קבעו את מקום הקלפי בעיירה קטנה פאראסלא, ולילה לפני יום הבחירות פירסמו מנהיגי העיירה צו כמו בסדום, והיינו שאנשי העיר לא יתנו מקום ללון לאנשים הבאים ממקומות אחרים לבחור, ובכ"ז נמצאו חמשה צדיקים בסדום הזה והכריזו שביתם פתוח לרווחה לכל דכפין, וברואת הנעלאגען את זאת, באו בשותפות עם ערלים ששכרו לצורך זה בקרדומים ומקלות והתרוצצו כל הלילה עם האנשים שבאו מחוץ לעיר, עד שבא קצין המחוז יחד עם שנים עשר שוטרים מחומשים להשקיט המריבה ולהשליט הסדר על כנה, למחרת היום כאשר ראו הנעלאגען שנשארים במיעוט עשו שוב כל מיני תחבולות והפרעות לדחות את הבחירה, ובכל זאת אחרי ויכוחים גדולים בועד הבחירות הוחלט לקיים הבחירות ומתוך 555 בוחרים קבלו היראים 410 קולות, ע"כ.

ועיי"ש בס' הנ"ל (עמ' רכ"א) שכמה ימים לפני פתיחת הקאנגרעס התכנסו יותר ממאתיים רבנים מכל חלקי המדינה ובתוכם גאונים וצדיקים מפורסמים, במטרה לתקן תקנות טובות ומועילות, וגם שהאסיפה יקבע היאך יתנהגו ואיזה עמדה ינקטו צירי שלומי אמוני ישראל כלפי כל מה שיתרחש בקאנגרעס, ואחרי סיום אסיפה קדושה זו ערכו רבותינו ז"ל מכתב גלוי אל שר ההשכלה סגנונו החיצוני היא, לכאורה בקשה מאת השר מכל מקום בין השיטין טמון גילוי דעת הבלתי משתמעת לתרין אנפין, והיינו שאם החלטות הקאנגרעס לא יהיו מיוסדים על דת תורתינו הקדושה, כי אז החלטות הללו לא יתקבלו על דעת מפלגת יראי ה', והקיפוח מצד המחדשים התחיל כבר בפתיחת הקאנגרעס, כי לכל התפקידים על משך ישיבות הקאנגרעס

מיט די קהילות, די רעגירונג האט געזאגט איך געב ענק אטאנאמיע פירט עטם ענק אליינ'ס אן, איז געווארן א

נבחרו מועמדי המחדשים בכח הרוב שלהם, ומעתיק מתשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' ש"ט) בו כתוב לאמור שהגישו בקשה בחתימת פ"ח צירי היראים שכל תקנות הקאנגרעס יהיו מבוססים על יסודי השו"ע, ודחו זאת. והתברר כי סלע המחלוקת בין שני פלגי הקאנגרעס נעוץ הי' בזה, כי המחדשים טוענים שהרוב עומד לצדם, ולעומתם משיבים היראים שדעת תורה אינו מושפע משום רוב בעולם כי בעניני דת והשקפות על הדת לא שייך לטעון דאזלינן בתר רוב.

ובאמצע האסיפה התחילו המתחדשים לדבר בבזו וקלון על תורת ה', והרבנים הגאונים ובראשם המהר"ם שיק והמחנה חיים עזבו את הקאנגרעס בהפגנה ובקול רעש גדול, וקרעו קריעה, ופירסמו קול קורא שאין לציית כלל להחלטות של הקאנגרעס.

והקאנגרעס נגעל ביום י"ב אדר שנת תרכ"ט, ואז לחמו שומרי הדת מלחמת גיבורים לבטל החלטות הקאנגרעס.

להלן תצלום שער קונטרס ההחלטות שתירגמו הנעלאגן ללשון הקודש:



תקנות

הנעשות משלוחי הקהלות, באסיפת היעד הגדול

"קאנגרעס"

אשר התאסף מטעם המלך וישרון, בעיר המלוכה

בודאפעסט, ביום י"ד לחדש העצעמבער,

א' דראש חדש טבת, תרכ"ט לפ"ק.

ליסד ולסדר הנהגת קהלות היהודים היושבים

בארץ אונגארן וויעבענבירגען.

אחקנה האלה נעתקו אל לשון עברית

בפקודת ראשי הועד הגדול נ"י

מאת

שמעון שטערק.

אפען

נשנת ונתתי שלום בגרון תש"ל

נדפס על הוצאות הקאנגרעס.

ואז נסעו עוה"פ לבקר את הקייזער פראנץ יאזשעף במשלחת נכבדה בראשות הכתב סופר והוא מאוד נרגש מדבריהם והבטיח להם שלא יתן לעשות בארצו כהאינקווזיציע בספרד, עד שהשתלשלו העניינים והגיעו אל הפארלאמענט ההונגרי, ושם החליטו פה אחד בחודש אדר שנת תר"ל כי 'שומרי הדת' משוחררים מלקבל החלטות הקאנגרעס, ואז עשו את הטיילונג הידוע שהציל את עם ישראל מכליון רוחני.

גרויסע מחלוקה.[14] האט מען אויסגעפועלט ביים אונגארישן פארלאמענט, – ווי מ'זאל זיך היינט פארשטעלן אז אין וואשינגטאן איז קאנגרעס זאל זיין אן אפשטימונג ווי אזוי דאס אידישע פאלק זאל זיך פירן, – דארט איז אונגארישן פארלאמענט איז געווען א וואלק, און מ'האט אפגעשטימט אז היות ס'איז געווארן א מחלוקה וועט מען מאכן אזוי, דו זאלסט זיין גערעכט און דו זאלסט זיין גערעכט, דו ווילסט זיך פירן ווי די נעלאנג קענסטו דיך פירן ווי די נעלאנג, און דו ווילסט זיך פירן ווי די ארטאדאקסן זאל זיין ווי די ארטאדאקסן, אזוי האט מען זיך געטיילט. און עסטרייך איז עס נישט אדורך געגאנגען אינעם עסטרייכישען פארלאמענט ווייל עסטרייך האט דאס נישט געוואלט, ממילא איז דאס נישט געווען, אין אונגארין איז עס יא אדורך געגאנגען אינעם פארלאמענט ממילא איז עס יא געווען, דאס איז געווען דאס מציאות.[15] ס'איז נישט געווען אידיאלאגיש בשיטה, נאר דאס מציאות האט אזוי געפירט, אין אונגארישער פארלאמענט אין פעסט איז אדורך געגאנגען אן אפשטימונג אז מ'זאל מאכן דאס אידישע פאלק זאל זיך קענען אליינס פירן, אזוי איז עס געווען. ס'איז געווען א גרויסע ישועה מן השמים, ווייל דורך דעם האט מען עם געקענט מאכן. ס'האט קודם אויסגעזעהן זייער שלעכט, מ'איז געגאנגען צום קייסער ווייל ס'האט אויסגעזעהן זייער שלעכט.[16] דער מהר"ם שיק אין א

---

14 וכה כותב כס' זכור ימות עולם (עמ' ק"ל) ...בראותם שיראי ה' בכל עיר ועיר איתנים בדעתם לעמוד נגד שאיפת המחדשים היראים, ולא מוותרים אפילו על קוצו של יו"ד ואדרבה הם עומדים ללחום בעד כל תקנה ותקנה שנגזר עליהם בפסקי הדין החדשים משנת תרכ"ו, כתוצאה מזה התעוררו ללחום נגד הירואים ביתר עוז, ולכן הטילו לכף המאזנים את כל כחם ומרצם התקשרותם וידידותם לאנשי הממשלה בכדי שבעזרת השלטון יוכלו להתגבר על מחנה הירואים.

צעד הראשון שנעשתה בכוון זה מצד המחדשים אנו קוראים בעתון 'איזראעליט' בשנת תרכ"ז שהנהלת קהל פעסט הגישה תצהיר (מעמאראנדם בלע"ז) אל שר ההשכלה וחינוך של אונגארן, ובו הם מבקשים שהשר בתוקף תפקידו יצווה על קהל עדת ישראל באונגארן שיעשו כינוס, ובו יוחלט לבחור הנהלה מרכזית לכל מקהלות היהודים אשר במדינת אונגארין, מובן שמבססים בקשה זו בנימוקים משלהם.

תצהיר זה נושא את התאריך יום ט לחודש ניסן שנת תרכ"ז, פעולה זו היא תחילתה של תקופה איומה עבור צדיקי ואנוני הדור ז"ל, וגם לבעלי בתים יראי ה' וחושבי שמו, כי כולם ידעו והבינו שמתקרב הזמן שלא יוכלו לעמוד על נפשם נגד האפשרות של השלטון, וכל עתידו של הכלל ישראל מונח על כף המאזנים, כל עדת ישראל הבין שהרעיון להקמת מוסד מרכזי אשר משכנה בעיר פעסט טומן בחובו סכנה איומה על קיומו של יהדות החרדית, וכמו שמתואר זאת בתשו' מהר"מ שיק (יו"ד סי' של"ג).

וממשיך לכתוב (עמ' קל"ה)...התשובה מצד היראים לא איחר לבוא, ומיד השיבו מלחמה שערה כי עוד באותו שנה נתייסד חברת 'שומרי הדת', תקנו תקנות יסוד (הנקרא שטאטוטען), שהוא צעד הראשון של חברה בכדי שיקבל הכרת ואישור הממשלה, בתקנות הללו מבואר היטב מטרת החברה, אופן אירגונו, ואופן ניהולה, ובכדי שהחברה תקבל גושפנקא רשמית הגישו את התקנות לידי השלטונות והללו אישרו זאת ביום 18 לחודש מרץ שנת 868.

וכך הקדימו רפואה למכה וכשנתיים לפני פתיחת ה'קאנגרעס' כבר הוקם החברה 'שומרי הדת' שהיתה מוכר מטעם הממשלה לגוף נפרד המנוהל ע"י יראי ה'.

15 עיי' בס' זכור ימות עולם (ח"א עמ' ס"ה) שמביא שם מכתב מהגאון רבי יצחק אייזיק פריעדמאן ז"ל אב"ד נירעהאז, שכתב לקהילת סיגעט בה הוא מתאר המלחמת הדת באונגארין, וז"ל:

...כי בד בבד עם חדירת רוח הרעפארם נתחזקו בעלי החדש על ידי הקיסר, מכיון שבשנת תר"ח הרים הקיסר קרן ישראל, וויתר לצורכי הקהלות סכום עצום שהי' צבור מלפני זה באוצר המלך מכרגא (כספי הקנס), ובכדי לדון מה ייעשה עם כסף זה, התאספו בשנת תר"י ראשי הקהלות בעיר דעברעצין ותעל צחנתם במועצתם, כי החליטו להקים בתי ספר לרבנים (סעמינאר) ובתי ספר לילדי ישראל להחליש דת תוה"ק, ואז קם נגדם הגאוה"ק בעל אמרי א"ש זי"ע וכתב איגה"ק אשר הי"א ל"ו נדפס"ה בראש שו"ת אמרי א"ש להפר עצתם ולקלקל מחשבתם, ונסתם פיהם לפי שעה, ובכל זאת לא נחו, ובלאט חפרו שאול לנפשם להרוס דת ישראל, ועשו תחבולות אצל הממשלה להכריח את בני עמינו להתדמות בנימוסים לשאר האומות, וסוד ה' ליראיו, וכאשר נודע עצתם לגאוני הדור ההוא עשו אסיפה בשנת תרכ"ד בעיר אויהעל ואח"כ בעיר ניידעדאז וימתיקו סוד לבוא להיכל המלך, ובאו וחלו פני הקיסר והיו לחן ולחסד בעיניו, וניתן להם רשיון לייסד לשכה מרכזית בעיר פעסט, ולעשות אסיפות רבנים ולהוציא כתבי עת... וזה היה אבן פנת יסוד האדטאדאקסין... עכ"ל.

16 היינו הביקור הראשון שהיה בארמון המלוכה בעיר וויען בשנת תרכ"ד, כי כאמור למעלה נסעו עוה"פ בשנת תרכ"ט לקבל פני המלך.

ועיי' בס' זכור ימות עולם (עמ' ס"ח) שאלו הם הגאונים הקדושים שבעה רואי פני המלך הגאוה"צ מו"ה ירמי' לעוו זצ"ל אבד"ק אויהעל, הגאוה"צ הכתב סופר זצ"ל, הגאוה"צ מהרי"א אסאד זצ"ל, הגאוה"צ מו"ה ישעי' בנעט אבד"ק קאלוב זצ"ל, הגאוה"צ מו"ה מנחם א"ש זצ"ל אבד"ק אונגוואר, הגאוה"צ מו"ה מנחם כ"ץ זצ"ל אבד"ק צעהלעם, הגאוה"צ מו"ה חיים סופר זצ"ל המחנה חיים אבד"ק מונקאטש.

וכותב שם - הנה ידוע שלהתקבל בחצר בית המלכות לפי המושגים של ימים ההם ובפרט ליהודים היה מן דברים הקשים ביותר, וכמעט בלתי ניתן להגיע לזה וכן כתב בתשו' מהר"ם שיק 'ואחרי תלאות רבות זכו לראות פני הקיסר", אבל אחר שנתקבלו נשאו חן וחסד בעיניו, וכמו שכתב הגאוה"צ מו"ה אליעזר זוסמאן סופר זצ"ל בספרו 'מלאה קטורת' בשנת תוכ"ד לפ"ק, וז"ל: ...כמעט לא נראה כבושם הזה, הריחו ביראת ה', מקים קרן תוה"ק, בעת שגדולי ישראל מבקשים פני

תשובה (חלק או"ח סי' ש"ח) דערמאנט די נסיעה צום קייסער, אבער די אונגארישע רעגירונג האט באשלאסן אזוי, במילא איז עס טאקע געווען אזוי, אבער אין די אנדערע פלעצער איז טאקע נישט געווען אזוי, נישט אין פוילן און נישט אין רוסלאנד איז געווען אזוי, במילא איז נישט געווען קיין טיילונג.

דער דברי חיים האט געזאגט, מ'האט דאך געמאכט תרכ"ט די טיילונג, און תרל"ו איז ערשט נפטר געווארן דער דברי חיים, ס'איז נאך געווען אפאר יאר, האט ער געזאגט אז ער איז מקנא אונגארין, ווייל זייט דעמאלטס איז אידישקייט אין די מדינה זייער געשטיגן, ער האט עס זייער געשטופט מ'זאל זיך צושטעלן.[17]

המלך החסיד ה' ירום הודו וכו' ובאור פני מלך חיים חן הוצק בשפתותיו, כאב את בנו מרצה, ואמר שמחתי לראות גדולי ישראל בבית ארמוני, כמעט לא נשמע מכבוד אשר עשה להם מיוום גלות ירושלים, על כן נשפך שיחנו לממליך מלכים וכו' שימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור.

וכותב שם - שרבותינו ז"ל לא קבלו רשות הדיבור רק על ה' מינוטע"ן, והמלך החסיד השתעשע עמהם ארבעים מינוטע"ן, ועל ידי זה יצא להגאונים מוניטי"ן בעולם כולו.

ועיי' בשו"ת מהר"ם שיק (סי' ש"ח) שמזכיר האסיפה והביקור אצל המלך, וז"ל: ...והנה דבר זה באמת אינו נוגע כלל לענינינו, כי דברים אלו הסכימו באסיפת רבנים והיינו יחד באסיפה בשנת תרכ"ד באויהעל ואח"כ בנירעדהאז, וגם מעלתו היה בנירעדהאז, והסכים כי הסעמינאר הוא אבן ניגוף והירוס לכל התורה, ושצריך לעשות מה שאפשר להפר עצת הרוצים בסעמינאר, והגאונים אשר הם בארצות החיים זצ"ל מסרו נפשם ומאודם ונסעו לעיר מלוכה וויען לבקש מאת פני הקיסר יר"ה להעביר מעלינו הרעה הזאת, ואחרי תלאות רבות זכו לראות פני הקיסר, ומצאו חן בעינו בישועת ה', וקיבל אותם בסבר פנים יפות, ומילא משאלותם.

ובשנת תרכ"ט שוב התחילו פריצי עמינו לעורר את ענין הסעמינא"ר, והיה אסיפה גדולה באפען ואם שהיו שם איזה רבנים שהמליצו על הסעמינאר לתקנו באופן הכשר, אבל רובם ככולם יותר מכ' פעמים סנהדרי גדולה הסכימו כי תועבה הוא שמביאה רק לשכחת התורה ולשאר תקלות... עכ"ל.

17

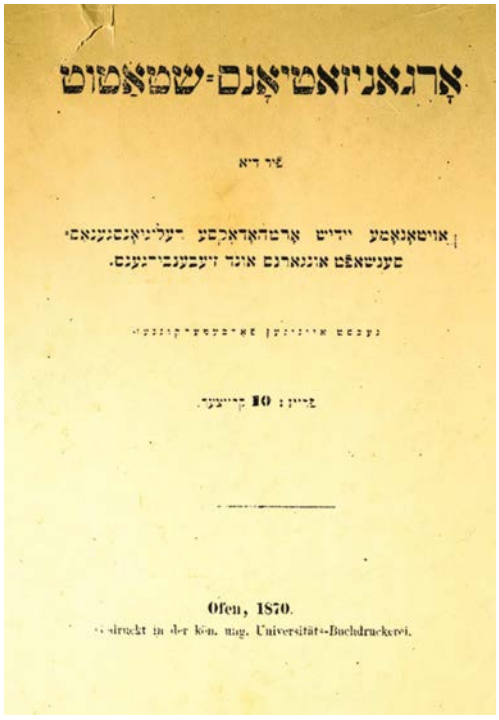
עיי' בס' מלחמת מצוה (עמ' נ"ט) שמעתיק מכתב קדשו של הרה"ק מצאנז זי"ע שכתב אל הרה"ק המגלי צדק מדעעש זצ"ל, וולש"ק: העירני בצדק כבוד ידידינו הרב הגאון הצדיק המפורסם מהר"א דוד דייטש נ"י האבד"ק יארמוט לבקש מאת הרבנים ולחסידים והנגידים וכל מי שיראת ה' נוגע בלבבו לחתום ולקיים התקנות הקבועות הנקראים 'ארגאניזאציאנס שטאטוטען' שנעשו בהשתדלות הרבנים הקדומים הצדיקים שבמדינת אונגארן לקיום הדת, וצריך לקיימם ולחתום עליהם ודעת שפתיו ברור מללו שבאם ירפו מהם יתחזקו הצד שכנגדם המורדים והפושעים וכו' ונחון מאוד לקיים תקנות הללו לטובת אונגארן וויעבענבערגען וגאליציע להחזיק הדת, ונעתרתי

גאב"ד פריימאן: ער האט דאך אונטער געשריבן אויף די תקנות.

רבינו: יא, ער האט אונטער געשריבן מיט רבי אייזיקל זידיטשויבער.[18]

לדבריו, ואבקש ממעכתה"ר להשתדל בכל יכלתו ולדבר על לב הרבנים והנגידים שיקיימו ויחתמו כנ"ל ולא יתנו מקום לרשעים לרדות בהם ח"ו ולא יפרצו עוד ויעמוד הדת על מכונו וכו'...

להלן תצלום השער של 'ארגאניזאציאנס שטאטוטען':



ארגאניזאטיאָנס-שטאָטוט

Ofen, 1870.

18

היינו התקנות שעשו בהאסיפה הגדולה בעיר מיהאלאוויטץ בחודש כסליו שנת תרכ"ו, ושם חתמו ע"ב רבנים, ועליהם הוסיפו הרה"ק מצאנז והרה"ק מזידיטשויב זי"ע לחזק תקנות הנ"ל.

ויש לציין שבס' זכור ימות עולם (מאמר ו) מביא שלבלרים הרעפארמים שפכו בוז וקלון על זה שרק רבנים המשתייכים לעדת החסידים חתמו על התקנות, והרבנים מאויבערלאנד כהמהר"ם שיק לא חתם ע"ז, והוא מביא שם הנימוקים לזה בטוב טעם ודעת, ומשם תדרשינו לטובה.

ומביא שם ד' השו"ת גורן דוד (סי' ז) שכותב על רב שהתיר לשנות א' מהתקנות הנ"ל ...והמתיר הוא מתיר איסור תורה, אך מה שלא חתמו על פסק בית דין רק שנים ושבעים רבנים, הוא מטעם שרבים מהרבנים חשבו שאין טוב לפרסם האיסור, כי הרבה שלא שמעו ורבים יגלגלו עוד יותר בכתב ולשון לע"ז בעיני העמים והשופטים, וחשבו שהגיע העת שנאמר לכן המשכיל בעת ההוא ידום, ומוטב שיהיו שוגגין וכו'...

ויש לציין שבשנת תרס"א חתמו עוד הרבה רבנים וצדיקים מפורסמים על התקנות של מיהאלאוויטץ.

גאב"ד פריימאן: דער בעלזער רב האט אויך אונטער געשריבן?

רבינו: ניין, נאר דער דברי חיים מיט רבי אייזיק'ל זידיטשויבער האבן אונטער געשריבן.[19]

דער בעלזער רב רבי יהושע'לע וואס ער איז געווען אין גאליציע, האט ער דעמאלטס געזאגט אז ווען משיח וועט קומען און מ'וועט מאכן א סנהדרין, וועט מען מאכן סנהדרין פון אונגארישע רבנים, לכבוד די טיילונג.

מען פארשטייט נישט היינט וואס דארט איז געווען, מ'האט געמאכט א טיילונג איז דער פשט מ'האט אלעם פארלוירן, מ'האט געקענט אוועק גיין, מ'האט טאקע געהאט א רעכט אוועק צו גיין, אבער ווען מ'איז אוועק געגאנגען האבן די ערליכע פארלוירן דאס בעלות פונעם שוהל, פון די נכסי הציבור, פונעם בית החיים, פון אלעם.[20]

גאב"ד פריימאן: ווייל זיי זענען געווען א רוב האבן זיי איבער גענומען די קהילות.

רבינו: יא, זיי די נעלאגן האבן איבעראל איבער גענומען די קהילות, און די ארטאדאקסן זענען אוועק געגאנגען בעירום ובחוסר כל, עם איז געווען אן ענין פון מסירות נפש.

און נאכדעם איז געווען די שטאטוסקווא,[21] מ'איז אוועק געגאנגען פון די שטאטוסקווא,[22] עם איז געווען א געוואלדיגע מסירות נפש.

גאב"ד פריימאן: אין סיגוט האט מען לוחם געווען מיט די שטאטוסקווא.[23]

---

19 להלן תצלום התקנות עליהם הוסיפי חתימותיהם בשולי הוריעה הרה"ק מצאנז והרה"ק מוידיטשויב זי"ע:



20 עיי' בס' שו"ת בית הילל (סי' י"ד) מהגה"ק רבי הלל מקאלאמייא זצ"ל שכותב: ...אנשי חו"ל שמסרו עצמם למחלוקות רבות, ולכמה דדיפות ובזיונות להיותם מופרשים ומובדלים מן הפארשריט פארטייא ר"ל הרעפארמער המחדשים אשר מתנהגים במנהג וכו', וגם נתאספו בשנת תרכ"ו כל גדולי רבני אונגארן של גליל התחתון, וגזרו בתוקף חומר לא תסור, ועשו פסק בית דין לאסור כל מנהגי פריצות האלה, נוסף על לאו של תורה בחוקותיהם לא תלכו ושלא להתאחד בחברת עושי אלה, ובאו על החתום על זה ע"ב תלמידי חכמים, ובתוכם כמה גאונים וגדולי הדור עד שהשם היה בעזרם ונתחלקו לשני מחנות, ויתפרדו כל פועלי און וכו'... עכ"ל.

21 הנה למרות חתימת הקיסר היז עדיין קהלות שנמנעו מלהשתתף בהארטאדקסין, והיו עדיין בבחינת שב ואל תעשה, או משום אהבת השלו' בפיהם, או קהלות שהרבה מחבריהם היו חסידים ואנשי מעשה, והללו חששו פן ברבות הזמן יתגבר דעת בעל הבית של מנהלי הלשכה בפעסט, והללו יתגברו על דעת תורה של רבני ישראל, והי' עוד כת שלישי שנשאר עומד מן הצד והסתכל מרחוק על מלחמת הדת המתנהלת בין שני המחנות ארטאדאקסים ונעאלאגים, נשארו עומדים ולא התרגשו מהשתלשות המאורעות, ואף שכל שאיפתם לשלוט על עם קודש ולא באו לעזרת ה' בגבורים, אבל גם להקאנגרעסלער לא הצטרפו, ואמרו שהם נשארים על מעמדם הראשון, ועל כן נקבע שמם "שטאטוס קוא".

22 וכך יצאו במכתב איסור נגד השטאטוסקוא, (עיי' בס' הנ"ל עמ' שפ"ו) וזה לשונם: אתפלא מאוד להעלות על הדעת שיהי' עוד צד היתר בדבר המפורש יוצא מכל גדולי וגאוני מדינת אונגארן לאיסור, ופסלו את שחיטתם לכל בר ישראל, ועל כי רבים שגו ברואה להקל משא דבר ה' לאמור כי מותר לאכול גם מזבחי שו"ב כזה אצל אותן מקהלות שלא באו בברית שומרי הדת, ואף שלא קבלו חוקי הקאנגרעס ונקראים שטאטוסקווא, על כן נפשם בל יודעת האיסור וכו'... על כן החיוב מוטל על כל ישראל להפרישם ולהזהירם ממאכלי איסור כולל הזה, על כן כל איש אשר עוד שמץ יראת ה' בלבו מחוייב להתרחק מהם כמטחוי קשת שלא ילכד ח"ו ברשת, כאשר שפתי הצדיקים התומים ארשת החותמים על איגה"ק זו הלא המה הרבנים הגאונים הצדיקים, הכתב סופר זצ"ל ואחיו רבי שמעון אבד"ק קראקא, והמהר"ם שיק ועוד גאונים וצדיקים.

23 ונתאר בקצרה את קורות המלחמה הנוראה בעיר סיגעט במשך חמש שנים [משנת תרמ"ג עד שנת תרמ"ח] כפי שהובא בס' מלחמת מצוה ובס' זכור יומות עולם (ה"ב מאמר מ"ח).

מרן הייטב לב זי"ע היה בראש החותמים על הטיילונג, ואעפ"כ למרבה הפלא ולמרבה הצער, לא הצליח בתחילה לצרף את קהילת סיגעט להיות תחת 'שומרי הדת' של הארטאדקסן, כי היו מראשי הקהל ובפרט הגביר ר' קלמן כהנא שטענתם בפיהם שאינם רוצים להיות כפופים תחת הדעת בעלי בתים היושבים בהלשכה בעיר פעסט, וכן

התחמקו באומרם שהתקנות היתה דייקא להקהילות באויבערלאנד באונגארין, וכך נדחה הדבר מזמן לזמן, ומרן הייטב לב היה מלא צער מזה, וכפי שהעידו באי ביתו שהיה אומר שהוא מרגיש שזהו מקצר את ימיו.

כמו"כ כתבו גאוני אונגארין מכתבים להקהילה בסיגעט ולמרן הייטב לב שיזדרזו להימנות בין קהל הארטאדקסין, ובסוף ימיו ממש כמה ימים לפני הסתלקותו תיקנו תקנות בהקהילה והצטרפו לשומרי הדת, ומרן הייטב לב הוסיף התימתו בדברים קדושים על גודל החשיבות, ואחר כמה ימים נסתלק.

מרן הייטב לב נסתלק בליל שב"ק, ובשב"ק בבוקר כינסו כל תושבי העיר הקריאו את צוואת מרן הייטב לב והתקנות ברבים ושאלו את ראשי הקהל וענו כולם ואמרו נעשה ונשמע.

אבל מיד במוצ"ש התחילו המחבלים בכרמים בעיר סיגעט להשתולל בפראות, ואף גם זאת עשו שהלשינו על מרן הקדוי"ט שהוא שונא מדינת אונגארין וע"כ אסור למנותו כרב ואב"ד, ולמרבה הדאבון גם בני הגביר ר' קלמן כהנא חתמו על ההלשנה.

ואז נעשה הפירוד כאשר בני הגביר הנ"ל נפרדו לקהילה נפרדת, וכינו לעצמם 'ספרדים', ובכך רצו לעקוף את האיסור של ה'שטאטוסקוא', והמון שלא הצטרפו להארטאדקסן, והנעלאגין והפורקי עול בסיגעט ששו כמוצא שלל רב מהפירוד שנעשה אצל היראים.

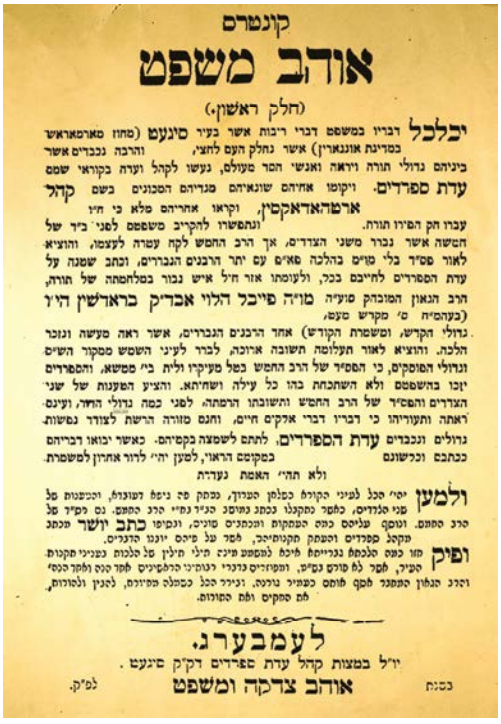
והיות שיסדו קהילה נפרדת מינו דיין לעצמם ושוחט לעצמם מבלי רשות הגאב"ד דמתא מרן הקדוי"ט, והקדוי"ט אסר את השוחט והדיין, ואז ביקש את עזרת הלשכה שא' מתקנותיהם היתה שאם יהיה ריב ומדון בעניני מיניים בא' מהקהילות, חברי הלשכה ימנו בוררות, והספרדים טענו שאין לאנשי הלשכה הסמכות למנות בורר לעיר סיגעט.


מכתב גלוי
עם ספר
מלחמת מצוה

ואז נתפרסם המחלוקת בכל העיירות וכל קיום הארטאדקסן היו נתון בספקנה, ואז הריצו מכתבים כל גדולי אונגארין וגאליציע להצדיק את האיסור של מרן הקדוי"ט, ובקשו בתחנונים לקהילת הספרדים שיבטלו את המחלוקת.

ככה נמשך המחלוקת עד שבמאורעות הזמן הוכרחו הספרדים לעמוד לדי"ת בבי"ד של חמש שהוסכם על הצדדים בחודש אדר שנת תרמ"ז, והרב המוסכם על ב' הצדדים היה הרה"ק מגארליין ז"ל, והנה הצד של הספרדים עשו תחבולות למשוך את הזמן, והגאון מבראדשין שהיה הבורר מצידם קם והלך מהבוררות באמצע הדיונים, עד שהרה"ק מגארליין ז"ל כתב פסק דין חריף מאוד ופסל את שחיטת הספרדים ואת הדיין, וכ' שאסור להיפרד לקהילה נפרדת, וכן הרה"ק משיאווא ז"ל צירף חתימתו ואישר את דבריו אחיו הק', וכן הרה"ק המהר"י מבעלוא ז"ל.

מיד אחר הפסק קם הסערה לדממה, והיראים שברו כליהם שאכלו משחיטתו של אותו שוחט, אך כעבור שנה הוציא הגאון מבראדשין 'קונטרס אוהב משפט' נגד פסק דינו של הרה"ק מגארליין ונגד מרן הקדוי"ט, והיה לו כמה הסכמות ובראשם מהגאון המהרש"ם מבעריאן זצ"ל [אבל בסוף חזר בו מהסכמתו].


קונטרס
אוהב משפט
(חלק ראשון.)
יכלכל דבריו במשפט דברי ריבות אשר בעיר סיגעט (מחוז מארמאראש במדינת אונגארין) אישר נחלק העם לחצי, והרבה נכבדים אשר ביניהם גדולי תורה ויראה ואנשי הסר מעולם, נעשו לקהל ועדה בקואלי שפס עדת ספרדים. ויקומו אחיהם שונאיהם מגדיהם הסכונים בשם קהל ארטהאדאקסין, וקראו אחריהם פלא כי חיץ עברו חק הפרו תורה. ונתפשרו להקריב משפטם לפני בית של חכשה אשר נבחר משני הצדדים, אך הרב החפש לקח עשרה לעצמו, והוציא לאור ספרו בלי מרים בהלכה פאים עם יתר הרבנים הנבחרים, ובתב שפנה על עדת הספרדים לחייבם בכל, ולעומתו אזר חיל איש נבור בפלחמתה של תורה, הרב הגאון המובהק פוציה פייבל הלוי אבדיק בראדשין הי"ו (בעהמ"ח ס' מקדש פעים).
גדולי הקדש, ופשפרת הקודש) אחד הרבנים הנבחרים, אשר ראה פעשה ונזכר הלכה, והוציא לאור העלומה תשובה אריכה, לבדר לעיני השפש פפקור השי"ם ונדולי הפוסקים, כי הפסיד של הרב החפש בשל פעיקרו ולית בי' פפשא, והספרדים יזכו בהשפעם ולא השתכחת בהו כל עילה ושחיתא. והציע הפענות של שני הצדדים והפסיד של הרב החפש ותשובתו הרפתה, לפני כמה גדולי הדור, ועינם ראתה ותעודתו כי דבריו דברי אלקים חיים, ותנם פזורה הרשת לצודד נפשות גדולים ונכבדים עדת הספרדים, לתתם לשפצה בקפיחם. כאשר יבואו דבריהם כתבהם וכיוצאים בפקומם הראוי, למען יהי' לדור אחרון למשפרת.
ולא תהי' האמת נעדרת
ולמען יפי הכל בעיני הקול בכלתן הענין, נפתח פה ניפח דמוקרט, ובכתבות של הרב החתום. ונוסף עליהם כתב הפתקות ובכתבים פוכיח, ונקיפו כתב יושר פכתב פקהל קפדים ופפתח תקנותיהב, לפר על פיהם יונגו הדינים.
ופיק פוז כתב הלכתא בנבריאתא פיכא לפפשע פינה תילי תילין של הלכות בפנייני תקנות הענין, לפר לא פורם ונקיע, ופפיהדים בדברי רבותינו הקדפונים לפר קנה ולפר הכסף, וכרב הנאון הפפנר לפר פוסם בפתיר נדרים, ובירר הכל בכפלה בפירוש, להען ולפוהות, פת בפקנים ופת בפוהות.

לעמבערג.
יו"ל במצות קהל עדת ספרדים דק"ק סיגעט.
נכון: אוהב צדקה ומשפט נפ"ק.

והרה"ק מגארליין ז"ל כתב מכתב מחאה נגד דבריו ומכנה את הקונטרס 'אוהב בצע ושונא משפט', וכותב כל השתלשלות הבוררות ואת תחבולותיהם, והגאון העל הערך ש"י הוציא קונטרס 'עין משפט' נגד הקונטרס הנ"ל.

כל גדולי הדור באותו הסביבה כתבו הסכמה על הקונטרס של הערך שי ובראשם הרה"ק מקשאנוב, ולפלא לציין שגם הגאון הנצי"ב

רבינו: יא.

ס׳איז געווען אין קראלי, איז געווען רב רבי מאיר פערלם, ער איז געווען א תלמוד פונעם חתם סופר, און שפעטער פונעם מהר״ם א״ש,[24] דער רבי מאיר פערלם האט נישט צוגעהאלטן די טיילונג, און ער איז געבליבן אין די שטאטוסקוא, האט מען זיך אפגעטיילט פון זיין קהילה,[25] און דעמאלטס האט מען גענומען א רב, ער האט געהייסן רבי יעקב משה שוואַרץ, ער איז געווען דער קראסנער רב.

הרש״ה: דער קראסנער רב רבי ברוך בענדיט (הגאון הצדיק רבי ברוך בענדיט ליכטנשטיין ז״ל אב״ד קראסנא) איז געווען ביי אים אן איידעם.

רבינו: יא, עכ״פ ער האט געמאכט חזק פון דעם נייעם רב, ער האט געזאגט ׳עפעס א מלמד האט מען דא געברענגט׳..., ווייל דער רבי מאיר פערלם איז געווען א גאון אדיר, און ער האט נישט געפילט פאר וויכטיג מיט צושטיין, און ס׳האט זיך למעשה אויסגעשטעלט צוויי דורות שפעטער איז געווען אזא חילוק צווישן די צוויי קהילות, די ארטאדאקסן זענען געווארן ערליכער און שענער, און זיין קהלה איז געגאנגן מטה מטה, זייערע אייגענע אייניקלעך האבן שוין נישט געטויגט.[26]

אין קראלי איז געווען די שוהל ווי רבי מאיר פערלם איז געווען רב, דער טאטע ז״ל האט דערציילט, מ׳איז נישט אריין געגאנגען אין די שוהל, אן ערליכער איד איז נישט אריין געגאנגען דארט אין יענעם שוהל.[27]

מוואלאזין נזקק לטענותיהם ומפליא את הקונטרס בשו״ת משיב דבר (ח״ג סי׳ י׳).

סופו של דבר פרשו כל היראים מהקהילה הנפרדת, עד שלבסוף מינו רב שהיה ראבינער מהסעמיגאר, וכל א׳ שיראת ה׳ נגע בלבבו נתרחק מהם, ולא נשאר מהם שריד בכרם בית ה׳.

24 הגאון רבי מאיר ז״ל נולד בשנת תקע״א באוגאריש - בראד לאביו רבי יצחק משה פערלס ז״ל שהיה לאחר מכן אב״ד אייזנשטאט ובאניהאד, והיה מתלמידי מרן החת״ס והמהר״ם א״ש, היה חתן רבי יצחק איציק פרענקל אב״ד קראלי, לאחר פטירת חותנו בשנת תקצ״ה מילא את מקומו בקראלי, עד לפטירתו ביום א׳ דסוכות תרנ״ד ושם מנו״כ.

ורבי מאיר היה מראשי החותמים בתקנות מיהאלאוויטץ בשנת תרכ״ו, אבל כשהגיע למעשה לצרף את קהילתו בקראלי, הוא לא רצה מחמת כמה נימוקים, ואז לחמו נגדו.

25 עיי׳ בשו״ת ועין אברהם מהג״ר אברהם מאיר איזרעאל מהוניאד ז״ל (יו״ד סי׳ מג) שכתב וז״ל: ומעשה רב שהגאון האדיר בעל בית שערים זצ״ל שכידוע היה מהלוחמים הגדולים של הארטהדאקסיע כמו שמצינו בכ״מ בתשובותיו, ועכ״ז נמצאות בספריו הרבה תשובות בפלפולה של תורה ערוכות לרבו הגאון האדיר ר׳ מאיר פערלס ז״ל וכו׳ עי״ש באריכות.

ואגב עי׳ בשו״ת רמ״ה (ח״א סי׳ ז) בענין עיר אחת שהניחו הבימה שלא באמצע ביהכ״נ, וכתבו שהוא עפ״י הוראת הרה״ג המנוח דק״ק קראלי ז״ל, וכתב ע״ז בתו״ד, מובטחני שגם הרה״ג מקראלי ז״ל אשר הוא כעת בעלמא דקשוט ימצא נייח נפשו בזה אם תמלאו בקשת האנשים היראים מבני קהילתכם ותעמידו הבימה באמצע ביהכנ״ס.

ובס׳ מוש״י (ח״ג פכ״ט) איתא בשם רביה״ק בעל הדבר״י זי״ע שאמר עליו שזכות התורה שלמד אצל החת״ס, עמד לו שלא נדפסו עד עכשיו ספריו וחידושיו, והיה לו זה לטובה כי אם היה שמו נשאר בין גדולי המחברים, היה זה מכשול לדורות כי גדול כזה לא נמנה לדבר מצוה בין עדת היראים ע״כ.

ועיי׳ בס׳ עמודי האש (עמ׳ ל״ה) מביא סיפור על הגאון רבי משה וויס זצ״ל בעל האבני אש אב״ד זבארוב, שהיה לו כתב סמיכה מהגאון רבי מאיר פערל״ס, אבל כאשר לא הצטרף לקהילות היראים, קרע את הכתב, וזה היה מסיג״פ מציודי, כי רבי מאיר מיעט לתת כתב סמיכה.

ויש לציין שהגאון רבי מאיר רצה לעזוב את העיר קראלי מחמת היראים אשר לחמו נגדו, אך הכת״ס הציע לו להשאר על משמרתו כי אולי הבא אחריו יהיה קל בדעתו עיין במכתביו (מכתב כ״ו).

26 עיין בשו״ת מהר״ם שיק (יו״ד סי שלג) ...אבל השטאטוסקוא אפילו הם קדושים וטהורים אין אני יודע היאך הם יוצאין ידי חובתם שהם יושבים בבתיהם ולא איכפת להו כלל במה שרואים ביום שבות זרים חיל ה׳, ואיך הם אינם יראים מאמירת דבורה הנביאה שאמרה וקיללה את האנשים אשר לא באו לעזרת ה׳ בגיבורים..., ומוסיף וכותב עליהם: וכן אנו יודעין כמה קהלות קדושות שהיו מלאות תורה ויראת שמים, ונתהפכו רחמנא ליצלן ושועלים הולכין בה וכו׳.

27 עיין בשו״ת ערוגת הבושם (סי׳ ל״א) שכתב: ...ואפילו לכנוס שם מבלי להתפלל נמי איסור גמור, וצריך להרחיק מהם כמו שור מועד בתקופת תמוז, ודבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ונשנה במשנה ומתבאר בש״ס וכו׳.... ואמרו רז״ל במסכת שבת (קמ״ו) אפילו אדם רודף אחריו מוטב לכנס לבית עבו״ז ולא לבתיהם של אלו וכו׳.

והנה גם במדינתינו יש ביהכ״נ כזה בעיר פעסט ברחוב ראמבאך, והוא בנוי כצורת בתי כנסיות הנהוגות בבני ישראל היראים כבשנים קדמוניות, אבל בקרבו הושם ארבה, כי מתנהגים במקצת מנהגים של כת המתחדשים, וכבר נודע ונתפרסם בשער בת רבים ואפילו תינוקות של בית רבן יודעים אשר כל מי שיראת ה׳ נוגע בלבו עוד לא נסה הצג כף רגלו על מפתן הבית הזה, כי הנסיון ג״כ יעיד כי כמוהם יהיו כל המתקרבים עמהם, על כן אחי היו לבני חיל חזקו ואמצו ואזרו חיל וכו׳, הכריזו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כי הטעמפל הנ״ל תוקף האיסור לכנוס בו עדיין רובץ עליו כמקדמת דנא, וכל איש שורר בביתו חיובא רמיא עליו להזהיר את בניו ובני ביתו לבל יהינו לדרוך על אסקופת הבית הנ״ל כי בעומקי שאול קרואיהם ולא ישיגו אורחות חיים ולשומעים יונעם וכו׳ עכ״ל.

ועיין עוד בשו״ת זכרון יהודה (סי׳ ס״ו) שכותב שמוטב להתפלל כל ימיו ביחידות מהליכנס לביהכ״נ שלהם, ע״ש.

גאב"ד פריימאן: די זעלבע איז געווען אין סיגוט מיט רבי יהודה'לע מוידערן.[28]

רבינו: יא, דאם איז געווען שפעטער. רבי יהודה'לע האט זיך נישט געוואלט צושטעלן.

גאב"ד פריימאן: ער איז געווען א תלמיד חכם, ער האט ארויסגעגעבן דעם [ספר] פרי העץ.

רבינו: דער קדושת יו"ט האט געהאט א שווער הארץ אויף רבי יהודה'לע מוידערן.

ער איז געווען א תלמיד פון חתם סופר, ער איז געווען א גרויסער גאון, זייער א גרויסער תלמיד חכם איז געווען דער רבי יהודה'לע מוידערן.

דארט איז אויך אזוי געווען, אין קדושת יו"ט'ס צייטן זענען זיי געווען אין די אנדערע קהילה, אבער וען ס'איז אדורך צוואנציג יאר זענען אלע ערליכע אריבער צו די ארטאדאקסישע קהילה, זיי האבן זיך אין אכט גענומען אז יענע קהילה גייט אלץ לינקם און לינקם.

גאב"ד פריימאן: די שטאטוסקוא קהלה.

רבינו: יא, עם האט געדויערט אפאר יאר און אלע ערליכע האבן עם איבער גאלאזט. אזוי איז געווען אין סיגוט.

עכ"פ פארשטיי איך אז ער האט טאקע פראבירט צו מאכן א פשעטל, צו לערנען דערין פשט, אבער די טריקענע מעשה וואס ס'האט פאסירט איז נישט קיין פשעטל, דאס איז א מציאות וואס איז אזוי געווען, וועט ס'קען די היסטאריע דערפון.

---

28 האגון רבי יהודה גולד ח' טבת שנת תק"פ בפרעשבורג, ובס' אגרות סופרים מעתיק מהמוהל -ביכעל של מרן החת"ס בו מופיע שהוא מל אותו ביום ט"ו סיון, אביו רבי ישעי' הי' מקורב לבעל החת"ס, והילד זכה ללמוד אצלו וכה דבריו בהקדמת ספרו פרי העץ: ...ועודני באבי בהיותי כבר תמני זכי לשאוב מבאר מים חיים הוא ניהו אדמו"ר האגון הקדוש מהרמ"ס זי"ע בעיר מולדתי פ"ב יע"א, וחבה יתרה נודעת לי מעמו, אשר כאב את בן ירצה על ברכיו גדלני עד עת אפריוני". ומסופר שפע"א ישב על ברכי החת"ס בעת שיעורו והגה"ק אמר בשיעורו "איך זאג אזוי, און מיין יודיל זאגט אזוי".

ובס' זכרון לראשונים מובא מכתב המלצה אשר נתן לו רבו בהיותו בן י"ב שנה וכ' עליו "תלמידי הבחור החריף המופלא כברק השנון מוה"ר יודא בן איש אפרתי יקר ונכבד המנוח ר' ישעי' מודרן זללה"ה, כעת שעלה מעלה מעלה על במתי התורה גמיר וסביר ובית התלמוד שטף ועבר ובכל צד מראה פנים מסבירות להלכה כאחד ההורים ומורים".

ויש לציין שבהיותו כבן י"ח הלך ללמוד אצל הרה"ק הישמח משה זי"ע ושם הכירו הגביר החסיד רבי קלמן כהנא, ודיבר על לב אביו הנגיד רבי שמואל זאנוויל כהנא שיקחנו כחתן לבתו היחידה.

גאב"ד פריימאן: יא, און ס'איז אויסגעהאלטן אויך על פי לומדות....

בנו הר"ר יואל זילבער הי"ו: מ'האט פריער געוועדט דא אז נאך די מלחמה האט דער זיידע (הגאון רבי רפאל זילבער ז"ל אבד"ק פריימאן בעל מרפא לנפש ור"מ וישיבתינו הק' מתיבתא תורה ויראה רבות בשנים) פארגעלערנט משניות יעדן טאג אין סיגוטער ביהמ"ד אין ווילימסבורג.

רבינו: אין חוסט איז געווען אן עצי חיים ביהמ"ד, דארט אין חוסט האט ער אויך פארגעלערנט א שיעור, וועז ער האט געוואוינט דארט פאר די קריג.

גאב"ד פריימאן: אבער דא אויך אין אנפאנג וועז ער איז געקומען קיין אמעריקא, און ער איז געווען באכסניא ביי ר' ישראל זופניק (הנגיד הנכבד רבי ישראל זופניק ז"ל מחשובי חסידי רביה"ק ז"ל, בונה ומקים עולמות של תורה למוסדות רבינו הק' בארץ ובגולה ועל שמו נקרא בניני זופניק). ער האט געדאווענט אין סיגוט, כ'ווייס נישט ווי אזוי ס'איז נתגלגל געווארן, אבער ער האט פארגעלערנט דארטן אין סיגוט משניות.

רבינו: יא, אבער כ'זאג אז אין חוסט איז אויך געווען אן עצי חיים ביהמ"ד און דארט האט ער פארגעלערנט שיעורים.

ער איז דאך נישט געווען קיין חוסטער געבוירענער, ער האט נאר חתונה געהאט דארט.

בנו הר"ר משה ברוך זילבער הי"ו: דער רבי האט פריער געזאגט וועגן דעם דרך הלימוד (בדרשתו בתוך הדב"ק אצל דינער השנתי למוסדותינו הק' בבארא פארק) מיין זיידע איז געווען דא ראש ישיבה אין א חסידישע ישיבה, און נאכדעם האט מען געוואלט דארט אריין ברענגען א ליטווישע דרך הלימוד, האט דער זיידע געזאגט, אז ער זעהט אז דער דרך הלימוד וואס ער האט מקבל געווען פון אלע גדולים איז נישט געגנג גוט, ממילא איז ער אוועק געגאנגען פון דארטן.

רבינו: כ'האב געזאגט אז ס'איז געווארן אזא זאך, מ'זוכט אן אנדערן דרך הלימוד, מ'רעדט מיט אים און מ'זעהט אז ער הייבט נישט אן צו וויסן וואס דאס מיינט א דרך הלימוד, ער וויסט נישט וואס דאס מיינט לערנען, ער וויסט ניטאמאל וואס דאס איז...

א' הנוכחים: עס קוקט אוים כאילו אז נאר אין די ליטא האט מען געקענט לערנען.

גאב"ד פריימאן: זיי האבן געלערנט מיט בחורים, אין אונגארין האט מען אויך געלערנט מיט בחורים דאס וואס די רבנים האבן געוואלט לערנען, מ'האט געלערנט דעם

ערשטן חלק יורה דעה, מ׳האט געלערנט הלכות מקוואות, אנדערע מקצועות, דארטן די ראשי ישיבות זענען געווען גדולי עולם אין לערנען, און דאם וואם זיי האבן געוואלט לערנען, און ווי אזוי זיי האבן געוואלט לערנען האבן זיי געלערנט מיט די בחורים, נישט יעדער מסתמא האט געקענט מיטהאלטן.

רבינו: זיי האבן נישט משמש געווען ברבנות, ס׳הייבט זיך מיט דעם, זיי זענען נישט געווען קיין רבנים אין קיין שטעט, במילא און אונגארין אז מ׳איז געווען א רב אין א שטאט האט ער געמוזט לערנען די ענינים וואם איז נוגע, ער האט געמוזט פסק׳ענען א שאלה.

גאב״ד פריימאן: יא, אזוי איז געווען אין אונגארין.

רבינו: במילא האט מען געלערנט דאם וואם איז נוגע צו א הלכה, ווייל ער האט דאך געמוזט ליגן אין דעם, בכל יום האט זיך געקענט מאכן ביי דעם א שאלה און ביי יענעם א שאלה, אבער די וואם האבן נישט משמש געווען ברבנות, זיי זענען געווען נאר ראש ישיבות, האבן זיי געקענט לערנען וואם זיי האבן געוואלט און וויזוי מ׳האט געוואלט.

א׳ הנוכחים: אדער איז מען געווען א פוסק אדער איז מען געווען א ראש ישיבה, דאם איז נישט געגאנגן צוזאמען.

רבינו: עם איז געווען פוסקים דארט אויך, אבער זיי האבן נישט געפירט קיין ישיבות.

בקיצור, די וואם האבן געפירט דארט ישיבות, זענען עפ״ר נישט געווען קיין רב אין קיין שטאט.

א׳ הנוכחים: רוב בחורים וואקסן נישט אוים נישט קיין ראש ישיבות און נישט קיין רבנים, איז וואם איז דער דרך הלימוד וואם מ׳דארף צו לערנען מיט א בחור?

רבינו: כ׳וועל אייך זאגן, דאם מציאות שטעלט זיך ארויס, ווי איר זאגט אז רוב וואקסן נישט קיין ראש ישיבות און נישט קיין רבנים, זיי וואקסן בעלי בתים, און א בעל בית אז ער זאל האבן קביעת עתים לתורה, דארף ער האבן א געשמאק צום לערנען, אויב מ׳האט אים אריין געלייגט דעם געשמאק אינגאנצן אזוי ווי יענעם דרך הלימוד, דאם איז נישט פאר קיין בעל בית, דאם איז גוט פאר א בן תורה א יושב אוהל, במילא אז עם פעלט אים דער געשמאק, פעלט אים נאכדעם קביעת עתים לתורה.

מיט דעם מעסט מען עם, גייט אריין און קוקט אייך אים אין די בתי מדרשים, וואו ס׳איז דא בעלי בתים מער לומדי תורה, לכאורה דארט איז דאך דא אזא מתיקות התורה וואלט דאך געדארפט זיין נאך די חתונה אויך, וואלט מען געדארפט זעהן אידן וואם זענען ארבייטער״ס זאלן זיצן און לערנען, ס׳איז אבער נישט אזוי, אדרבה לאמיר גיין אין די אידישע געגנטער און זעהן וואו ס׳איז דא מער בעלי בתים וואם זענען זיך קובע עתים לתורה.

בנו הר״ר יואל: מ׳האט דא פריער געזאגט אז מיין זיידע האט געזאגט וואם איז שלעכט וויי אזוי מיין רבי דער ראדומישלער רב האט געלערנט.

רבינו: דער ראדומישלער רב איז געווען א גרויסער חריף אויך, אבער ער איז געווען א גרויסער בקי.

מ׳זעהט אין די תשובות איז דא שאלות פון פשעטלעך, אין כל מקצועות התורה איז דא שטארקע פלפולים, ער איז געווען א בעל מפלפל.

גאב״ד פריימאן: דער דרך הלימוד פון פלפולים איז בטל געווארן. אמאל איז געווען א גאנצע זאך, וויזוי דער בית יצחק האט געלערנט, היינט איז עם כמעט נישטא, עם איז דא אפאר רבנים וואם קוקן נאך אמאל אריין אין בית יצחק, אבער דער דרך הלימוד איז נישטא קיין סך. דער ליטווישער דרך הלימוד איז יא דא, די וואם פארשטייען דערצו האבן צו דעם א שטארקן קשר.

רבינו: יא ס׳איז א געשמאק, כ׳האב געזאגט פריער אויך ס׳איז א געשמאק, אבער ס׳שטעלט זיך ארויס אז ס׳איז נישט קיין טובה פאר בעל בתים וואם זענען קובע עיתים לתורה ווען מ׳איז שוין טרוד בפרנסה.

גאב״ד פריימאן: ס׳איז דא אסאך זאכן וואם זיי זענען מכוון דעם אמת, וואם קיינער ברענגט נישט ארויס אזוי דער אמת ווי אזוי ס׳ווערט מיושב די קשיא, ווי אזוי עם שטימען די סוגיות, ס׳האט עפעס אין זיך, מ׳קען עם נישט אינגאנצן אוועק מאכן.

רבינו: כ׳מאך עם נישט אוועק, כ׳זאג נאר אז דאם מציאות האט געווייזן אויף קביעת עתים לתורה אויף שפעטער פאר בעלי בתים איז עם נישט.

גאב״ד פריימאן: יא, פאר בעלי בתים איז עם נישט.

רבינו: דאם איז נישט פאר בעלי בתים, במילא קומט אוים אז ער האט נישט דאם געשמאק ווען ער לערנט שפעטער אלם בעל בית, דאם וואם ער האט געהאט אלם בחור, במילא איז עם אים נישט אזוי מושך.

גאב״ד פריימאן: מ׳קען עם נישט באווייזן, מ׳קומט נישט אן דערמיט.

רבינו: דאם איז די מציאות, מ׳זאל גיין קוקן אין די בתי מדרשים, אדרבה, גייטם דא אין בארא פארק, דא איז דאך א גרויסער פארנעם פון אלע מינים, זאל מען גיין זעהן וואו ס׳איז דא מער בעלי בתים לומדי תורה.

א' הנוכחים: בעלי בתים האבן ליב צו לערנען בלעטער איינם נאכ'ן צווייטן.

גאב"ד פריימאן: דארט איז דאך פארקערט, די וואם לערנען א בלאט א טאג, די וואם לערנען דף היומי, דאם איז נישט געלערנט בכלל.

רבינו: און דער הייבט טאקע נישט אן צו פארשטיין... דאם איז שוין געמישט די בלעטער אינגאנצן אן קיין הבנה. א בעל בית קען נישט לערנען א בלאט גמרא א טאג, אזוי אין א שעה און ער זאל עס פארשטיין.

א' הנוכחים: עס וועגדט זיך וועלכע בלאט.

רבינו: כ'רעד אין אלגעמיין א בלאט גמרא, צו לערנען א בלאט גמרא און פארשטיין, דאם גייט נישט אזוי...

גאב"ד פריימאן: דאם איז נישט איניג, ס'איז דא א בלאט גמרא וואם איז זייער שווער, און ס'איז דא אזעלכע וואם ס'איז גרינגערע, דאם קען מען נישט אזוי אויסשטעלן אז אלעמאל זאל זיין אייניג.

א' הנוכחים: און אין איין שעה.

רבינו: יא, ער דארף אין א שעה אפלערנען דאם בלאט, אין א שעה קען מען נישט מיט בעלי בתים אדורך לערנען א בלאט גמרא. מ'דארף זיין א גרויסער תלמיד חכם און א שטארקער קאפ צו קענען דאם מיטהאלטן.

א' הנוכחים: זיי לערנען דאם מיט די טייטש גמרות.

רבינו: בקיצור, מ'פארשטייט נישט וואם מ'לערנט. מ'קען נישט פארשטיין.

כ'רעד שוין נישט פון געדענקען, אבער אפילו פארשטיין קען מען נישט פארשטיין.

ביי אונז איז דא די חבורה תורתך שעשועי, דאם איז פיר פינף בלאט א וואך, און נישט יעדער קען דאם אהניאנגן. מיט בחינות מאכט מען דאם, כדי ס'זאל אריין גיין אין קאפ מ'זאל דאם געדענקן, ס'ליגט אסאך יגיעה אין דעם אז א בעה"ב וואם איז עוסק בפרנסה ער ארבייט א גאנצן טאג און ער איד טרוד זאל דאם קענען באווייזן. איינער וואם שטעלט זיך צו א בחינה דער האט דאם עטליכע מאל געלערנט און געהזרט, ער פארשטייט דעם שיעור, אבער סתם אזוי איז נישט מעגליך צו פארשטיין, ווער רעדט פון געדענקן.

גאב"ד פריימאן: דער דף היומי האט אוך אביסל מבטל געווען דאם וואם צוויי אידן חברים האבן געלערנט, אמאל אן עמוד, אמאל א האלבן עמוד, און מ'האט געלערנט תום', מ'האט געוואלט פארשטיין די קשיא פון תום', א תירוץ, דאם איז אינגאנצן בטל געווארן.

רבינו: מ'האט זיך מייגע געווען, מ'האט זיך געפלאגט צו פארשטיין.

גאב"ד פריימאן: די עיקר איז היינט גמרא רש"י און דאם איז עס.

רבינו: ווייל ער קען דאם נישט באווייזן, און אפילו רש"י קען ער שוין אויך נישט לערנען, ער קומט נישט אהן צו דעם. און גמרא אן א רש"י איז אזוי יענין געלערנט.

וכיבד את רבינו בברכת לחיים

ובירכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן מיט בריאות השלימות

גאב"ד פריימאן: מיין זון ר' שמואל שמעון מאכט התונה די קומענדיגע וואך.

רבינו: דער אויבערשטער זאל העלפן בשעה טובה ומוצלחת, קענען באשיינען די שמחה מיט פרישע כוחות.

ונפרד רבינו ממנו בברכת א גוטע וואך

ביקור הגה"צ רבי יהושע כ"ץ שליט"א

אבד"ק מאגרוב

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ה' פרשת כי תשא תשפ"א לפ"ק

רבינו: וואם מאכט מען גוטם?

אבד"ק מאגרוב: געלויבט דעם אויבערשטן, אז מ'האט אדורך געלעבט דארף מען דאך געבן א שבח והודאה פאר השי"ת.

רבינו: יא, חסדי ה', אבער ס'איז א שווער יאר געווען.

אבד"ק מאגרוב: מ'האפט אז ס'וועט שוין נישט זיין.

מיין זוהן וואם קומט געוועלך יעדעם יאר דא, ער איז א ראש חבורה אין בארא פארק אין כולל אין סאטמאר, ער

האט נישט געקענט קומען היי יאר,[29] אבער ער קומט אלע יארן.

ס׳איז דא די מערכה מיט דעם חינוך וואס עס גייט פאר, דער רבי האט דאך געהאלטן מ׳זאל נישט מאכן קיין שום פשרות, האב איך מיך דערמאנט א מעשה, מן הסתם דער רבי וויסט שוין דערפון, וואס עס איז געווען אין יאר תרנ״ב מיטן נצי״ב (הגאון רבי נפתלי צבי יודא ברלין ז״ל) מיט די ישיבה אין וואלאזשין.[30]

---

29 הגה״צ אב״ד מאגרוב שליט״א יש לו זמן קבוע בכל שנה, לבוא יחד עם בניו החשובים שיחי׳ לקריית יואל, לאפות את המצות לו ולמשפחתו על חג הפסח בבית אופה המהודרת דקהלתינו הק׳.

30 ונעשה לתאר בפני הקוראים את תמצית הפרשה המכאיבה של ישיבת וואלאזין וסגירתה כפי שמתואר באריכות גדולה בקונטרס תולדות בית ה׳ בוואלאזין (סו״ס הגדה של פסח - וואלאזין מעמוד 128 ואילך).

בשנת תרנ״ב היה בהישיבה כחמש מאות בחורים, והראש ישיבה היה הנצי״ב מוואלאזין וסגנו היה ה״ח הלוי מבריסק אשר עסקו בתורה עם הבחורים, אך מצב הגשמי של הישיבה היה בכי רע, ובאותה התקופה התחיל לנשב רוחות ההשכלה ושל ׳חובבי ציון׳ בתוככי הישיבה, והיה קבוצה של בחורים מקולקלים שהשביעו שלא לגלות ארסם כלפי חוץ אבל היו מקושרים במכתבים עם ראשי חובבי ציון, והשתתפו בהמרד שנתעורר אז נגד הממשלה, ע״כ כשמצאו חוקרי הממשלה אצל המורדים מכתבים מתלמידי הישיבה, הגיעו להישיבה ואסרו את הבחורים האלו, ומני אז התחילו להתערב בהנעשה בהישיבה, והכריחו להתחיל ללמוד שפת המדינה ע״י שיביאו מורים מבחוץ שילמדו עמהם שפת המדינה.

והנצי״ב הסכים רק עשה תנאי שיביאו דייקא גוים ולא יהודים מופקרים, כי לא יהיה להם שום ענין להתחבר עם התלמידים, ואכן המורים הגיעו, והדבר היה כחוכא וטלולא, והנצי״ב התחנן בפני התלמידים שייכנסו להשיעורים של הגוים, בכדי שלא ילשינו על הישיבה.

אך באותם הימים נחלש הנצי״ב מחמת זקנה, והתפטר מראשות הישיבה, והכריח את בנו הגר״ח ברלין שימלא מקומו בראשות הישיבה, וא קמה מהומה גדולה, חלק לא רצו שהנצי״ב יעזוב את הישיבה, וחלק ראו בזה פגיעה בהגר״ח מבריסק שיצטרך להיות כפוף להגר״ח ברלין, אך היות שהנצי״ב עמד על שלו והתפטר, לא היה להישיבה אף א׳ שיטיל משמעת, והמקום נעשה כמרקחה

[אגב, הגרא״ז מלצר התבטא פעם שאילו היו יודעים בוואלאזין גדלותו בתורה של הגר״ח ברלין לא היתה מתעוררת המהומה].

ואז מצאו המשכילים המופקרים הזדמנות לבצע מזימתם, ומצאו כמה בחורים מקולקלים שהיו מוכנים לחתום על ״הלשנה״ נגד הישיבה לפני הממשלה ושר ההשכלה שאין לומדים שום השכלה כלל ושפת המדינה.

מני אז התחילו לבוא חוקרים ומפקחים להישיבה שחקרו ודרשו, עד שהביעו חוות דעתם שאין הישיבה מקיימת כלל הוראותיהם של הממשלה הרוסית שדרשה שילמדו לימודי חול ושפת המדינה.

שר החינוך וההשכלה דרש לכנס אסיפה בפטרבורג עם רבנים ומשכילים כאחד שימצאו את השביל הזהב איך לנהל את הישיבה תוך ריצוי ב׳ הצדדים, כי אם לא הישיבה תיסגר, והוא דרש שלא יבואו רבנים קיצוניים להאסיפה, רק נקב בשמם של הגאונים הבית הלוי מבריסק זצ״ל, והגאון רבי אליהו אליעזר גראדאנסקי מווילנא.

בהאסיפה השתתפו י״ג רבנים וראשי המשכילים מאידך גיסא, וא׳ מראשי המשכילים הסביר שצריך להפוך את הישיבה לגימנסיא רח״ל שילמדו בעיקר לימודי חול, ורק כך הישיבה תוכל להמשיך את קיומה.

אז קם הבית הלוי ואמר בהחלטיות שאין שום הוי אמינא שבתוככי הישיבה ילמדו לימודי חול, והתחנן בפני המשכילים שירפו ידיהם מהישיבה, והנצי״ב וד׳ יצחק אלחנן מקאוונא שישבו שם זלגו דמעות כשהבית הלוי דיבר בלהט אש קודש, אך המשכילים התעקשו, ולבסוף נעשה איזה פשרה קטנה.

אך המשכילים לא שקטו על שמריהם, וב׳ טבת שנת תרנ״ב חתם שר ההשכלה צו על הלימודים בישיבת וואלאזין, הלא המה:

א׳. שכל הלימודים בהישיבה לא יהיה יותר מעשר שעות ביום, ב׳. בערב יפסקו הלימודים והישיבה תיסגר, ג׳. לימודי ההשכלה ילמדו משעה 9.00 בבוקר עד 3.00 אחה״צ, ד׳. הראש ישיבה והמגידי שיעור יהיו בעלי תעודות בהשכלה.

והיינו שנקבע רק שלש שעות ביום לליימודי קודש, והנצי״ב כינס אסיפה בווילנא עם קומץ רבנים וביניהם הבית הלוי עם בנו הגר״ח, והיו רבנים שצידדו להתפשר ולמלא רצון הממשלה, והבית הלוי קם וצעק, שאם יתפשרו הרי גם הג׳ שעות האלו ייהפכו לליימודי חול, ואסור בשום אופן לשמוע לעצתם, וכן נתקבל אצלם בדעה אחת לא להיכנע לגזירת הממשלה.

ואכן הנהלת הישיבה לא הודיעה שום דבר להממשלה האם הם קבלו את ההוראה, ורק המשיכו ללמוד כמקדם, והירבו בתפילה ובתחנונים להעביר רוע הגזירה.

אך ביום ה׳ שבט הגיעו שוטרי הממשלה לתוך היכל הישיבה, והודיעו בשם הממשלה שהישיבה נסגרת על מנעול תוך כמה שעות, ואין לבחורי הישיבה רשות להשאר בתוככי העיר עד ג׳ ימים, ומי שיפר פקודתם יהיה נתון במאסר.

עין תדמע מלקרוא את התיאורים מפי עדי ראיה מהילולות והבכיות שהיו שם בשעה שהבחורים נפרדו מהישיבה ומרכם הנצי״ב, ואיך היה נראית המנחה האחרונה בהישיבה, וסגירת הבנין במנעול ובריח.

הבחורים נפוצו לכל עבר והתורה גלתה מישיבת וואלאזין, על שלחמו על תורה בטהרתה, והנצי״ב נסתלק בשנת תרנ״ג.

רבינו: יא, ער האט פארשפארט די ישיבה. ווייל די רעגירונג האט געוואלט מ׳זאל לערנען לימודי חול אין די ישיבה.

אבד״ק מאגרוב: דער בית הלוי [מבריסק] איז געווען ביי א אסיפת רבנים, און ס׳איז געווען דארט רבנים וואס האבן מסכים געווען מ׳זאל מאכן א פשרה, מ׳זאל זיך לאזן, האט דער בית הלוי זיך אויפגעהויבן און האט געזאגט, קיין שום פשרות נישט, גארנישט.[31]

און דער נצי״ב האט שפעטער געזאגט פאר זיין זוהן, פאר רבי חיים בערלין, ער איז דעמאלטס געווארן עפעס נישט געזונט, האט ער געזאגט אז ער גייט אוועק פון דא נאר צוליב דעם, ווייל מ׳האט צוגעמאכט די ישיבה, און כאטש די עגמת נפש האב איך נישט קיין שום חרטה, ס׳איז ריכטיג אזוי האט מען געדארפט צו טוהן, ס׳וואלט ווען געווארן ערגער און ערגער, מ׳האט געטוהן ריכטיג, פארקערט, ער האט הנאה, אפילו ס׳האט אים גורם געווען.[32].. א מעשה נורא.

רבינו: צוויי שעה האבן זיי געוואלט מ׳זאל לערנען לימודי חול.

אבד״ק מאגרוב: יא יא, ער ברענגט דארט אז דער חפץ חיים האט דערציילט די מעשה, האט ער געזאגט, אז פון די צוויי שעה לימודי חול וואלט ווען געווארן צום סוף די לימודי קודש צוויי שעה,

דער נצי״ב האט געזאגט נאך מער, ער האט געזאגט פאר זיין זוהן רבי חיים, אז אפילו די לימודי קודש וואלטן נשפע געווארן און ס׳וואלט קאליע געווארן פון די לימודי חול.

ס׳איז ממש די היינטיגע מצב פון היינט.

רבינו: דער חפץ חיים האט דאס געזאגט, אז צום סוף וואלט ווען געבליבן פארקערט, צוויי שעה פאר״ן לערנען לימודי קודש.[33]

אבד״ק מאגרוב: מ׳האט עס געזעהן צום סוף, אז ס׳האט זיך געעפנט אנדערע ישיבות, און ס׳איז טאקע אזוי געווארן. מ׳זעהט עס בהוש היינט, ס׳איז א מציאות.

*

אבד״ק מאגרוב: דער רבי האט דאך געשריבן יעצט א ספר תורה, די נייע ספר וואס מ׳האט אריינגעגעבן יעצט שושן פורים, ביי ר׳ שאול לייב (הרה״ח המפואר מוה״ר שאול לייב זאלדאן שליט״א סופר סת״ם מומחה רבות בשנים, ומחשובי ונכבדי קהלתינו הק׳ בקרית יואל יצ״ו), אונז זענען מיר שוין ידידים פערציג יאר, איך בין דאך עוסק אין סופרות, כ׳האב געטוהן אין סופרות נאך מיט איבער פערציג יאר צוריק, כ׳האב א קבלה פונעם

אך כעבור שנתיים ימים בעזרת שתדלנים ועסקנים נפתחה שוב הישיבה בהנהלת חתנו של הנצי״ב הגאון ר׳ רפאל שפירא זצ״ל, עיין בהספר הנ״ל התיאור באריכות גדולה, ומשם תדרשינו לטובה.

31 ונעתיק מה שמובא בקונטרס הנ״ל (עמ׳ 137) ...אז קם ממקומו ר׳ יאשע בער סאלאוויטשיק ובקול רועד וגועה בבכי, אמר חס וחלילה שנסכים לקבל את גזירת המלכות הרשעה, אפעם התורה ציוותה לנו ללמוד וללמד ולהעמיד תלמידים כדי להמשיך את לימוד תורתנו הקדושה מדור לדור, אולם רק אם זה נעשה בדרך שסללו לנו אבותינו על טהרת הקודש, ולא עם טומאה בקודש, ולהעמיד את לימוד התורה לשלוש שעות ביום מתוך כוונה לבטלו בולו, חלילה, באופן זה שוב אין האחריות של מצות ללמד מוטלת עלינו, יבוא נותן התורה ויעשה את שלו, ואנחנו את נפשנו הצלנו...

32 כן מובא בקונטרס תולדות בית ה׳ (עמ׳ 147) וז״ל: וכה העיד בנו ר׳ חיים ברלין לזכרון, מה שהזהירני וציווה עלי מר אבא הגאון זצללה״ה הכ״מ קודם פטירתו, על דבר שמסר נפשו על ענין ישיבה דוואלאזין, שלא להכניס לתוכה שום לימוד חול, ולסיבה זו נסגרה הישיבה, ומזה נחלה בחליו אשר לא עמד בחליו אשר לא עמד ממנה, וצוה עלי באזהרה שלא להסכים לענין זה בשום אופן בלא שום הוראת היתר בעולם, ואמר שהקב״ה רמז כל זה בתורה נאמר ׳להבדיל בין הקודש ובין החול׳, היינו שכל עניני חול המתערבים בקודש בלא הבדל, לא די שאין עניני לימודי חול מקבלים קדושה, אלא אף זו שעניני לימודי קודש מתקלקלים מהם, על כן לא ירע לך בני מה שהענין הזה גרם לי לצאת מן העולם ולהסגיר את הישיבה, כי כדאי הוא הענין הגדול הזה למסור נפשו עליו - כל זה דיבר אלי ביום ד׳ כ״ז מנחם אב תרנ״ג בוורשא, והוא נפטר למחרתו יום חמישי.

ומסיים שם - אכן זהו שיעורו האחרון של ראש הישיבה איש האלהים הנצי״ב נ״ע שיעור לכל מנחילי התורה ראשי הישיבות ולכל בני הישיבות אשר בימים ההם ואשר עתידים לבא.

33 עיי׳ בקונטרס ילקוט דעת תורה (אות פ״ם) ...בשסיפר החפץ חיים את דבר סגירת הישיבה דוולאזין סיים את סיפור המעשה במוסר השכל ואמר, בא וראה עד היכן הגיעה דעת התורה של גאוני הדור העבר, לו הסכימו אז להנהיג לימודי חול בישיבת וואלוזין, היתה התורה משתכחת מדורנו ח״ו, כי הלא כך דרכו של יצר הרע פותה הוא בשתי שעות ללימודי חול, עד אשר משאיר לבסוף רק שתי שעות ביום ללימודי קודש, אבל מכיון שהחליטו לעמוד בעמוד ברזל ולא להתפשר כלל, מצאה לה התורה נתיבים ושבילים במקומות אחרים, ונפתחו ישיבות בכמה מערי ליטא ופולין בלא לימודי חול, ונעשו לבסוף מבצרי התורה בדורנו, כי כן דרך המעיין אם אתה סותמו מבאן פורץ לו דרך ממקום אחר ומפכה את מימיו דרך שם, וכגון זה אמרו חז״ל אשר שברת יישר כחך ששברת.

שבט הלוי (נאב"ד זכרון מאיר ז"ל ובעל שו"ת שבט הלוי), און פונעם דעברעצינער רב (בעל באר משה ז"ל). בקיצור, איך נעם ביי אים כסדר, אלע צרכי הסת"ם נעם איך ביי אים, די קלף, ער איז א מורא'דיגער דייקן, ער איז נישט נאר אין שרייבן, אין אלעם, די קלף די כתיבה, ממש דער גרעסטער מומחה און מדקדק וואם איז נאר שייך.

אין קלף בכלל, מסתם האט דער רבי געהערט, ס'איז דא אן אלטע מחלוקה צי מ'זאל מאכן א תנאי צי מ'זאל נישט מאכן א תנאי.

רבינו: אויף די עיבוד הקלף לשם קדושת ספר תורה. מ'מאכט היינט קלף דא אין ווילנא?

אבד"ק מאגרוב: יא, די דאנא משפחה (האחים החשובים ממשפחת דאנא שיחיו), זיי זענען זייער מהודר, אין אלע ענינים פארשידענע הידורים, פארשידענע דרגות, אינגאנצן עיבוד ביד.

וועגן דעם תנאי וואם מ'מאכט איז דא א אלטע מחלוקה,[34] דער ערשטער וואם רעדט דערפון איז אין תשובות רבי עקיבא איגר, באלד אין די צווייטע תשובה, ער זאגט מ'זאל נישט מאכן קיין תנאי, ווייל מ'דארף דאך אנקומען צו ברירה, און אזוי ווי ס'איז מדאורייתא איז דאך אין ברירה.[35]

ס'איז געווען ביי רבי'ם וואם זיי האבן געשריבן, זיי האבן געשריבן אליינם, דער יושר דברי אמת רבי פייוויש זבאריז'ער, ער איז געווען א סופר, ער האט געשריבן א ספר תורה, און ער האט געמאכט א נוסח פון לשם יחוד וואם מ'זאל זאגן פארן עיבוד הקלף,[36] איז דארט איז דא א

---

34 דהנה קיי"ל (או"ח סי' ל"ב ס"ח) שהקלף שכותבין עליו ס"ת תפילין ומזוזות צריך שיהא מעובד לשמו, וקיי"ל ג"כ (לקמ"ש סי' מב ח"ג) דקלף המעובד לשם סת"ם אסור לכתוב עליו דברי חול, הגם דקיי"ל כרבא (סנהדרין מה) דהזמנה לאו מילתא היא, דהזמנה לגוף הקדושה מילתא היא, וי"א שה"ה שאסור להורידו מקדושה חמורה לקדושה קלה, כיון דקיי"ל דהזמנה לגוף הקדושה מילתא היא, וא"כ עור המעובד לס"ת אסור לכתוב עליו תפילין שקדושתו קלה משל ס"ת, וכן דעת שו"ת עבודת הגרשוני סי' ס"ה, ופנים מאירות ח"ג סי' י"א, וכתב שם שמסברא אין לחלק בזה, דאם הזמנה לגוף הקדושה מילתא ה"ה שאסור להורידו לקדושה קלה.

35 כ' הגרע"א (מהדו"ק סי' ב) שאינו נכון לעבד קלף לשם ספר תורה או תפילין ומזוזות וגיטין כפי מה שיבחרו אחר כך, דאף אם הוי כאילו מתנה בשעת העיבוד דאותו שאקח לשם ספר תורה יהיה עיבודו לשם ס"ת, ומה שאקח לכתוב עליו גט יהיה חול, משום דאין ברירה עיי"ש.

ועיי' בשו"ת עונג יו"ט (סי' ה) שמאריך מאוד בנידון זו.

36 והועתק מכת"י בס' משנת אברהם (להגאון רבי אברהם יפה) וז"ל הנוסח של בעל היושר דברי אמת: "לשיקבה"ו בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל, הריני מניח עורות אלו סך פלוני לתוך המים והסיד לעבד אותם לשם קדושת ס"ת מרע"ה, ולשם קדושת תפלין לכתוב עליהם תפלין לשם קדושתם כמצותם, ולשם קדושת עור בתים של תפלין, ולשם קדושת מזוזות לכתוב עליהם מזוזות לשם קדושתם כמצותם, כמו שנצטוינו בתוה"ק מהשי"ת לכתוב דברים אלו, על קלפים המעובדים לשמו ולשם קדושתם ולשם קדושת שאר דברים הצריכין עיבוד לשמה לשם קדושתם כמו מגילה וכדומה לה, ומה שיוכתב עליו ס"ת לשמה יחול וישרה עליו מעכשיו, ולכשיוכתב עליו קדושת ס"ת, ומה שיוכתב עליו תפלין לשמן יחול וישרה עליו קדושת תפלין לשם קדושתם מעכשיו, ולכשיוכתב עליו ומה שיוכתב עליו מזוזות לשמן יחול וישרה עליו קדושת מזוזות מעכשיו, ולכשיוכתב עליו וכן בעור בתים של תפלין וכן שאר קדושות כגון מגילה וכדומה לה.

ותנאי זה אני מתנה בהם שאין אני מקדש רק גוף הקלפים הראוים ומוצלחים לכתוב עליהן ולעשות מהם דברים קדושים אלו הנזכרים ושאר קדושות, ואת הפסולת הנגרר ונופל מהם ע"י מלאכת העיבוד עד שיהיה קלף כשר וראוי לכתוב עליו לא יקדשו רק גופי הקלפים שיוכתב עליהם דברים קדושים לשם קדושה, או שיעשו מהם דברים קדושים לפי קדושתם, וכל מה שלא יהיה ראוי ומוצלח לדברים אלו הנזכרים לפי דעתי ורצוני ולפי דעת ורצון מי שיהיו בידו הן גוף הקלף הן השיריים הגדולים והקטנים לא יחול עליו קדושה כלל ויהיה מותר לשגותם לכל דבר הרשות של חול כדבר חול ממש.

ואפי' מה שיהיה ראוי ומוצלח מקלפים אלו לקדושות אלו אני מתנה בהם תנאי שיהיה מותר לשנותם לדבר הרשות לכשיצטרך לדבר לשנות לפי צורך הזמן והשעה הצריכה לכך לפי דעתי ולפי דעת ורצון מי שיהיו בידו על אופנים אלו ותנאים אלו אני מניח עורות אלו לעבדם במים ובסיד ועל תנאים אלו אני מקדשם ואדעתא דהכי תחוח הקדושה העליונה שלהם וישרה עליהם כל מה שראוי לשרות וכל מלאכת ועשיית העיבוד מתחלתו ועד סופו יהיה לשם קדושת אלו הנזכרים ובתנאים אלו הנאמרים ויהי נועם...", כל זה נעתק מכתיבת יד האגון הגדול הקדוש וכו' מו"ה משולם פייוויש הלוי ז"ל הנ"ל עכ"ל.

הסיבה של הרה"ק לעשיית התנאי, מובא בשו"ת מגדל השן (להג"ר שמואל נחום אב"ד ליזענסק סי' פ"ט) וז"ל: בענין עיבוד עורות וקלפים מהרב הצדיק קדוש יאמר לו מ' משולם פייביש מזבריזא שהיה קשה בעיניו במה שיש זלזול כשנשאר עור וקלף ממה שכבר נתעבד לס"ת, וגם מהקלף הזה כבר התחיל להשתמש ולכתוב עליו ס"ת, רק שעפ"י הרוב נשאר חתיכות קטנות של קלף שנשארים, והסופרים משמשים בו בכל אשר תאוה נפשם לתפילין או למזוזות, ואם גם לאלה לא יצלח משמשין בו חול כאשר מותר באמת, ואין בזה משום הורדה לקדושה קלה או לחול כי הזמנה לאו מלתא, וכמ"ש הט"ז בסי' מב, ועכ"פ עפ"י תנאי מתיר גם הב"ח שם.

תנאי, א געהעריגער תנאי, מיטן אנקומען צו ברירה, כשארצה צו משנה זיין צו תפילין צו מזוזות, זאל איך מעגן אן אינטערמאנטע זאך, אין מחבר אין או"ח סימן ל"ב, שטייט מ'זאל נישט מאכן קיין שום תנאי, מ'זאל מאכן נאר לשם כתיבת ספר תורה, און ס'איז כולל אלעם ווייל די ספר תורה איז דאך די גרעסטע קדושה, איז עם כולל פארשידענע זאכן, בכלל מאתיים מנה.

אין עבודת הגרשוני (סי' ס"ה) איז דא א תשובה.

רבינו: אז מ'מאכט עם פאר עפעם אנדערש איז עם א הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה.

אבד"ק מאגרוב: אז מ'מאכט עם פאר א ספר תורה און שפעטער מאכט מען עם פאר עפעם אנדערש הייסט עם א הורדה.

איז דא טאקע די העדה החרדית וואס זיי געבן אן השגחה, זיי מאכן די תנאי, נאר אויף ספר תורה, אבער זיי האבן מורא אז עם געשעהט ביי א פלאץ וואו מ'מאכט קלף אז ס'וועט זיך אויסמישן, טאמער חלילה ס'מישט זיך אויס, לאמיר זאגן מ'נעמט פון מזוזה אויף תפילין און פון תפילין אויף ספר תורה, דעמאלטם איז עם פסול אויך בדיעבד לכל הדעות, זאל מען ענדערש עובר זיין אויפן הורדה, ווי איידער צו האבן אזא ספק פאר זיי.

דער יושר דברי אמת שרייבט דארט אז ס'איז דא א תשובה פון זיין אייניקל (הגאון רבי אברהם שמואל הלוי העלער זצ"ל אב"ד נוזדאנוב), וואס ער איז עם מצדיק.

אויסער דעם תשובת רבי עקיבא איגר איז דא א תשובה אין נטע שעשועים (סי' כ"ה),[37] דאס איז געווען דער שווער פונעם בושטשאטשער רב, ער איז אויך געווען רב אין בושאטש, דער שווער פונעם דעת קדושים, ער איז געווען א גרויסער מתנגד, און אין זיין ספר נטע שעשועים רייסט ער ארונטער דעם תנאי פונעם יושר דברי אמת.[38]

רבינו: דער אשל אברהם איז יא געווען א חסיד, דער בושטשאטשער רב איז געווען א גרויסער חסיד.[39]

אבד"ק מאגרוב: א רבי איז ער געווען.

רבינו: יא, אבער ער איז געווען א תלמוד פון די גרויסע חסידישע רבי'ם, ביים קדושת לוי איז ער געווען,[40] און ביי רבי משה לייב מאסובער.[41]

אבד"ק מאגרוב: יא אודאי, ער האט זיך געקאכט מיטן קדושת לוי און מיט רבי משה לייב מאסובער. ער ברענגט פון ביידע אין אשל אברהם אויפן שולחן ערוך עטליכע מאל. זיין שווער איז נאר געווען א מתנגד. אבער ער ברענגט דעם קדושת לוי כסדר.

---

37 הגאון רבי צבי הירש קאראו זצ"ל נולד לערך בשנת תק"י והיה אב"ד בוטשאטש, חיבר השו"ת נטע שעשועים וקיבל הסכמות מהגאון היישועות יעקב, ומבעל החוות דעת, ומבעל הבית אפרים, ונסתלק בערך בשנת תק"פ.

אך הרב הצדיק חשש לדעת הלבוש שמחמיר בכך, ולהיות שמהקלף הזה כבר התחיל להשתמש בו לס"ת, אם יוריד מאיזה חלק קלף לכתוב עליו דבר אחר, הוי הורדה מקדושה, ע"כ נתן עצות לנפשו והתנה בתחלת העיבוד בזה האופן שמה שיוכתב עליו ס"ת יהיה מעובד מעכשיו לשם ס"ת, ומה שלא יוכתב עליו ס"ת אינו מעובד מעכשיו לשם ס"ת כלל...

38 כאמור קמה סערה גדולה סביב תנאי זה, וראש המערערים היה הג"ר צבי הירש קרא אב"ד בוטשאטש חותנו של בעל דעת קדושים, ובביא בזה ממה שהאריך בזה בספרו שו"ת נטע שעשועים (סי' כ"ה) וז"ל: ע"ד השאלה ששאל ממני אחד המיוחד בחכמה ומדע, אם יוטב בעיני על מה שהוא נוהג בשעת עיבוד עורות הוא מתנה בזה אופן, דהיינו שהוא אומר חלק הקלף שאני עתיד לכתוב עליו ס"ת מעובד עכשיו לשם ס"ת ושאני עתיד לכתוב עליו תפילין יהא מעובד לשם תפילין, והשבתי לו שזה ממש דינא דשני לוגין שאני עתיד להפריש ויש בו משום ברירה, ובדאורייתא אין ברירה, וע"ז כ' אלי הרב הגאון מו"ה אברהם אב"ד דק"ק טרניפאל תשובה בארוכות וזה אשר השבתי לו... ומאריך מאוד לסתור כל התנאי, עיי"ש.

39 ומן הענין לציין שבאשל אברהם (או"ח סי' קמ"ז) מביא ד"ת בשם הרה"ק היושר דברי אמת, וז"ל: שמעתי בשם מוהר"ר פייבוש מזבריזא זצלה"ה איש איש אל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, שהכוונה שארו זו אשתו, והזהיר הכתוב שלא יהיה כוונתו לנדנוד ערוה ח"ו, רק יהיה מחשבתו לשם מצוה, וכמ"ש בספר בעלי נפש להראב"ד זצללה"ה באריכות.

40 וז"ל באשל אברהם (סי' כ"ה) ...אולי כשאין התפילין במקומם כההלכה, גם שמהודקים, קיל לגבי היסח הדעת, וכן שמעתי דרך שיחה בעלמא מהרב בעל קדושת לוי זללה"ה, ואולי לא אמר כן להלכה, ואולי קיל לגבי איסור מהתוה"ק בהפחה או היסח הדעת וצלע"ע היטב.

41 עיי' בספרו מחזה אברהם (פר' ויגש) וז"ל: בסוף ברהמ"ז הרחמן הוא ישתבח בנו לדור דורים, כן שמעתי מפה"ק מוהר"ר משה יודא ליב ע"ה הרב המפורסם בש"ט שהיה אומר תיבת 'בנו' גם אחר ישתבח, ומסתבר כן, וכן אני נוהג.

רבינו: אין הלכות תשעה באב (או"ח סי' תקנ"ח ס"א) ברענגט ער אז ער איז געווען דארט אין בארדיטשוב.[42]

אבד"ק מאגרוב: יא, ער זאגט דארט 'פעם אחת הייתי בתשעה באב בק"ק בארדיטשוב, און מוצאי תשעה באב איז ער געגאנגען טובל'ן זיך, זאגט ער, מ'איז געגאנגען און געמאכט א שהחיינו (על דבר חדש), ולא הרהרתי אחרי אנשים חשובים שהיו שם, ער זאגט דארט ולא הרהרתי, נאר כ'בין מיטגעגאנגען והלכתי עמהם, און כ'האב נישט מהרהר געווען, ווייל זיי זענען געווען אנשים חשובים, בעל הקדושת לוי'.

רבינו: זיין רבי געווען, ער שרייבט אין א פלאץ אז ער איז געווען ביי איהם אפאר חדשים.[43]

אבד"ק מאגרוב: אבער זיין שווער איז געווען א גרויסער מתנגד.

איז דא דער איניקל פונעם יושר דברי אמת, שרייבט ער א לאנגע תשובה, און ער רייסט אים ארונטער אינגאנצן, און ער שרייבט אז זיין זיידע דער יושר דברי אמת האט געשריבן א ספר תורה, און ס'איז געווען מיט א תנאי, ער רעכנט דארט אויס די אלע רבי'ם וואם האבן עולה געווען ביי דעם ספר תורה, אלע האבן געוואוסט אז ס'איז מיט א תנאי, און זיי האבן אלע עולה געווען.[44]

א פלא פון א זאך, א לאנגע תשובה, ס'איז געדרוקט אין יושר דברי אמת, נישט אין אלע אויסגאבע'ס, ס'איז דא די יושר דברי דברי אמת די דפוס מונקאטש, דארט איז דא געדרוקט די תשובה צום סוף, א לאנגע תשובה, אפשר צוואנציג–דרייסיג זייטן, א לאנגע תשובה.

אבער היינט די מדקדקים מאכן נישט, ווייל דער קאמארנער (בעל היכל הברכה ז"ל) ברענגט דעם תנאי, און ער זאגט אז המדקדק זאל נישט מאכן קיין תנאי.

רבינו: עס גייט אריין אין א ערנסטע זאך, ברירה איז זייער אן ערנסטע זאך. אז מ'נעמט אן בדאורייתא אין ברירה, וועלט א פראבלעם.

אבד"ק מאגרוב: כ'האב די תשובה געברענגט, ס'איז אמאל לענגער, דאם איז נאר דער אנפאנג פון די תשובה,

---

42 וז"ל: פע"א נסעתי עם בעמ"ח ספה"ק קדושת לוי נ"י ובמוצאי תשעה באב נתנו לי לברך שהחיינו, והוליכוני לרחוץ בבריכה בלילה קודם קידוש לבנה, ולא עלה בלבי ספק להרהר אחר אנשים חשובים שהיו עמו.

43 עיין באשל אברהם (אהע"ז דף קי"ז) ...פעם אחת נסעתי מביתי על מנת לשוב תיכף, ועל ידי גילוי דעת של כבוד הרב בעל קדושת לוי ז"ל נסעתי לק"ק בארדיטשוב יצ"ו על מנת להתעכב ערך רבע שנה עד שובי לביתי, ולא עלה בלבי שום ספק גמגום בהלכות שבסי' ע"ו, ופו"ר כבר קיימתי אז בעזהי"ת, ווג"ה תי' שלחה לי אז מטלטלין לצורך נסיעתי לק"ק בארדיטשוב יצ"ו, ויש לי אומדנא שאלו שאלתיה לא הקפידה, וכפי אומדנא גם בלב לא היה קפידא, והיה בדעתי בנסיעתי בשביל לימוד תורה הק' מהרב הנ"ל ז"ל בסגנון שימוש ת"ח מובהק בדור בטיול בפרד"ס הק'...

44 ונעתיק כאן מה שכתב הג"ר אברהם שמואל הלוי העלער ז"ל השתלשלות הענינים, וכה כותב: ...ואח"כ הוצת אש המחלוקת שעורר הרב הגדול דק"ק בוטשאטש בעהמ"ח ס' נטע שעשועים כדרך שהיה תמיד בין כת החסידים והלומדים, ואולם יש ת"י גביית עדות כדת שאח"כ הוקרב המשפט לפני הרב הגאון מו"ה אריה ליבוש בק"ק וואליטשוסק זצללה"ה, והכריע להלכה בחורה שאין בדבר הערעור שערער הרב מבוטשאטש שום ממש, ואדרבה מדת חסידות בקדושה יתירה יש באופן התנאי שהתנה א"ז הקדוש זצללה"ה.

וגם הרב הגאון דק"ק סטאניסלאוו שיחי' השיב לי על ענין זה ששאלתיהו בזה, מחמת שידעתי שהוא זוכר כל המעשה אשר נעשה אז בזה, והשיב בזה הלשון: באמת תימה בעיני על הרב מבוטשאטש שהכניס דבר הערעור שלו בתוך ספרו נטע שעשועים, הלא כבר עלה במוסכם, וכבר הורה זקן הגאון הגדול רבינו משולם זצללה"ה האבד"ק טיסמניטץ יצ"ו שאין שום פקפוק בדבר, והראה בחריפותו ראיה ברורה מדברי רש"י בסוגיא דפסחים דשחטו לשמו ושלא לשמו, והרב הגאון מסטאניסלאוו שיחי' אינו זוכר כעת אופן הראיה איך הוא, ואינו יכול להזכיר א"ע, כי אין דעתו צלולה מתשות כחו כעת עד לחרא.

וגם יש תח"י בהגבית עדות הנזכר איך שהרב הצדיק הקדוש ר' יחיאל מיאמפלא, והרב הצדיק הגאון מוואליטשוסק הנ"ל, והרב המגיד הקדוש ר' ישעיה מדיניוויץ, והרב הצדיק הקדוש ר' אהרן קליוואניר, ועוד הרבה קדושים וגדולים אשר ידעו מה שערער הרב מבוטשאטש בזה, והם עלו בס"ת הקדושה של כ"י א"ז הקדוש זצללה"ה, ולא עוד אלא שאבי זקני זצללה"ה העמיד תלמידים לרוב שהיו סופרים מובהקים ומפורסמים, ה"ה ר' אלי' מסמאטריטש זצלה"ה, ור' נתנאל מדיניוויץ, ועוד כמה וכמה עצמו מספר, והם הרבו בכתיבת ספרי תורות ותפילין ומזוזות לאלפים ממש, וגם הרביצו תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, וכולם נהגו ונוהגים גם עכשיו בענין העיבוד כאשר נהג א"ז הקדוש זצללה"ה, וגם הסופרים אשר בגלילותינו ה"ה הסופר המובהק החסיד ר' מיכל מראהאטין זצלל"ה הגיד בפירוש שגם הוא נהג כן, וגם שחותנו הרב ר' יחזקאל זללה"ה נהג כן, וגם הסופרים בק"ק קאליסייא ובק"ק הוסיאטין שאלתי בפירוש, וכולם פה אחד שנוהגים גם עד היום בענין העיבוד להתנות כאשר התנה א"ז הקדוש זצללה"ה... עכ"ל.

ויש לציין שבקובץ נזר התורה (קובץ ט"ז) כ' חכם א' ביאור ארוך ומקיף על התנאי של בעל היושר דברי אמת, ומבאר הדק היטב כל השיטות, ומתאר כל הגדולים שהיו מעורבים בפולמוס זו, ועיי"ש באריכות ובהירות נפלאה.

ער פירט אוים צום סוף אז דער חלק העיבוד איז נישט קיין דאורייתא, נאר די כתובה, א לאנגע אריכות די תשובה, איבער צוואנציג זייטן. כ'מיין אז ר' שאול לייב מאבט זיכער אן קיין תנאי. היינט אלע מדקדקים מאכן נישט קיין תנאי.

רבינו: ניין, מ'מאבט נישט קיין תנאי.

אבד"ק מאגרוב: כ'בין נאך עוסק היינט אין סופרות, אלעס וואס איך פארקויף איז אלעס אן קיין תנאי, כאטשיג אונז זענען מיר אייניקלעך פונעם יושר דברי אמת.

רבינו: ר' שאול לייב האט געמאבט אז ס'זאל זיין קלף, ער האט געזעהן ס'זאל זיין געמאבט אזוי מיט אלע הידורים.

אבד"ק מאגרוב: כ'האב אויך געוואלט שרייבן א ספר תורה מיט אפאר יאר צוריק, האב איך אלץ געזומען פון ר' שאול לייב, ער נעמט עס פון דאנא, אבער כ'בין געגאנגען דורך אים, ער האט געמאבט די שרטוט, א גרויסער ידען, א געוואלדיגער ידען, א גרויסער מומחה אין כתיבה, אין אלעס.

היינט איז אבשר דרא לגבי אסאך זאכן.

רבינו: אין שמירת המצוות, לגבי בתים, און די קלף, און אין נאך אסאך זאכן איז אכשיר דרא, ס'איז ב"ה היינט גרינג ס'זאל זיין די מעגליכקייט אויף די אלע ענינים.

אבד"ק מאגרוב: אמאל האט מען געזומען קלף און מ'האט עס געשמירט, ס'האט געמאבט אסאך שאלות.

רבינו: אין יעדע זאך, די טעכניק האט צוגעהאלפן, נישט אז היינט איז דא מער יראי ה' ווי אמאל, דער טעכניק האט צוגעברענגט אז מ'זאל קענען מאכן בעסער.

צו מאכן וויין איז געווען זייער א שווערע זאך, מ'האט געזומען טרויבן און מ'האט עם געדארפט אויסקווטשן, ווי אזוי האט מען עם געקווטשט? מ'האט געזומען טרויבן און מ'האט ארויף געלייגט ברעטער דערויף, און מ'האט געטרעטן אויף דעם, און אז מ'האט געטרעטן דערויף האט זיך עם אויסגעפרעסט, ווער האט געטרעטן אויף דעם? מ'האט געזומען גוים, אזעלכע שטארקע גוים און זיי האבן געטרעטן דערויף, איז ביז ווילאנג ס'איז נאכנישט אפגעטיילט ווערט עס נישט קיין יין נסך, אבער די רגע ווען ס'קומט ארויס אביסל וויין איז עס שוין א פראבלעם (כמבואר בשו"ע יו"ד סי' קכ"ג), אזוי איז געווען אמאל, וויין איז געווען אסאך א שווערערע זאך ווי פלייש אז ס'זאל זיין אויסגעהאלטן אין כשרות, ביי פלייש איז געווען א שוחט, איין שוחט, ער האט געהאט א גוטן חלף און ער האט געזשחט'ן פאר די גאנצע שטאט, וויין האט יעדער זיך געמאבט וויין אליינס, און ס'איז געווען זייער א שווערע זאך, זיין וויין איז יא מהודר, יענעם'ס וויין איז נישט מהודר, אזוי איז געווען.

היינט קומט עס אזוי, כ'בין געווען ביי 'קדם' אין פלענט (בבית יציקת יין לחברת 'קדם'), **נישט** לאנג צוריק, ס'קומט אהן א טרעילער און ס'הייבט אויף די טרויבן, און ווארפט דאס אריין אין א מאשין, און פון דעמאלטס אן זעהט עס נישט קיין מענטש. און אינעם פאבריק אליין ארבעטן נאר אידן, און ס'זעהט נישט קיין מענטש, עס גייט אריין און ס'פרעסט זיך, א מאשין פרעסט עס, און עס גייט אריין אין פייפ'ס, פון דארט גייט עס אין די גרויסע טענק'ס, ס'זעהט נישט קיין מענטש ביז צו די באקסעס.

אבד"ק מאגרוב: ביי די בתים פון תפילין איז אויך א שטארקע שינוי, די גרעסטע גדולי ישראל זענען געגאנגען מיט פשוטים, נאך שוואבער פון דקות, פשוטים זענען זיי געגאנגען, שתי עורות וואס מ'האט צוזאמגענייט.

רבינו: מ'האט נישט געהאט קיין ברירה. אין די דקות האט זיך געמאבט לעכער, כ'האב געהערט פון טאטן ז"ל, ס'האט זיך געמאבט לעכער וויייל ס'איז געווען דין, ס'איז געווען זייער דין אזוי ווי פאפיר, און ביי שפיצן האט זיך געמאבט לעכער.

אבד"ק מאגרוב: ס'איז דא א בריוו פונעם שואל ומשיב (סי' רח"צ) וואו ער רעדט זיך אפ, די שינין די פיטערלך (דבק לחזק הבית מהנקבים שבה) וואס מ'לייגט אריין צו האלטן מחזק צו זיין די בתים, זאגט ער ס'איז א עכטע חציצה, די פרשה דארף צו זיין רואה פני אויר חיצון, דאס איז דאך נישט שייך מיט קיין דקות, נאר מיט די פיטערם זאגט ער, די פיטערם הייסט א חציצה.

רבינו: יא דער שואל ומשיב אסרט סיי של יד און סיי ביי של ראש, דער קסת הסופר (סי' כ"ח) ברענגט אראפ דעם שואל ומשיב, ער האט אן אריכות איז דעם וועגן פסל'ן די פיטערלך,[45] און די חילוק פון של יד און של ראש.

אבד"ק מאגרוב: די היינטיגע בתים איז דאך ממש גאלד קעגן דעם.

רבינו: א ודאי מ'מאבט עם פון עור שור, און מ'מאבט א ריבוע ממש אויף די האר, ס'איז עפעס אזוי פונקטליך, ממש וואונדערליך.

---

45 עיי' בס' **קסת הסופר** (סי' כ"ח) **שמביא** ד' השואל ומשיב ומפלפל בד', ועיי' **בשו"ת אבני נזר** (חו"מ סי' ע) **שמאריך בזה.**

אבד"ק מאגרוב: און די לעצטע פאר יאר איז דא נאך א שטערקערע הידור, אמאליגע בתים ווען מ'האט געמאכט די פיר בתים פון של ראש, איז געווארן אין די תיתורא אזעלכע קנייטשן מ'האט עס געדארפט צוזאם פרעסן, היינט איז עס שוין נישט דא, די תיתורא איז שוין גלאט היינט, מ'נעמט ארוים פיר קעסטלעך אן רערן די תיתורא, די תיתורא בלייבט גאנץ, און מ'נעמט ארוים פיר באזונדערע בתים, אן דאס זאל ווערן עפעס, אזעלכע מיני הידורים, רבי אברהם הערש וואזנער דער רב אין מאנסי ער טוט אסאך אין בתים, ער איז א געוואלדיגער ידען, ס'איז ממש הידורים איבער הידורים וואס איז נישט שייך צו זאגן.

רבינו: די מצות היינט איז נישט קיין פארגלייך צו אמאל, דער טאטע ז"ל האט מיר פארציילט ווי אזוי מ'האט געבאקן מצות, מ'וועט עס נישט גלייבן ווי אזוי מ'האט געבאקן מצות אינדערהיים, יעדער מענטש האט זיך געהאט א פאפיר אזוי, יעדער האט זיך געווען לגערעט זיין טייגל, ווען ער איז פערטיג געווארן האט ער גענומען א גאפל און געשטיפלט, יעדער האט זיך געמאכט פאר זיינם אליינם, נאכדעם האט ער עם גענומען און ער איז געגאנגען צום אויוון, און מ'האט אריין גלייבט יעדע מצה איינציגווייז אויף א שאוול, נישט ווי היינט מיט א שטעקן, מ'האט ארויף גלייבט אויף א שאוועל און אריין גלייבט, נאכדעם האט מען עם ארוים גענומען, ס'איז געווען א האלצענע שאוועל און ס'איז געווארן היים, ס'איז אריין און ארוים פון אויוון, און ס'האט זיך אמאל אויך אנגעכאפט דאס פייער, ס'איז דאך האלץ, און ס'איז אריין און ארוים אין אויוון, האט מען געהאט א אמפער מיט וואסער, און מ'האט עם אריין גלייבט, מ'האט געוואלט עם אויסלעשן, אזוי איז געווען אמאל די מצות.

ער האט געזאגט אז היינט מיט די אלע הידורים, איז די אמאליגע מצות היינט, ניטאמאל אויף פסח שני וואלט מען דאס געגעסן.... אבער אמאל, איז דאס געווען די מהודר'דיגסטע מצות, און יעדער איז געשטאנען אין די רייע, איינער איז געשטאנען אונטערן אנדערן, ווייל מ'האט אריין גלייבט יעדע מצה באזונדער, יעדער האט דאך געהאלטן זיין מצה, איז מען געשטאנען אונטער'ן אנדערן, ביז ס'איז געקומען זיין רייע און מ'האט עם אריין גלייבט, מ'האט עם אריין גלייבט און מ'האט עם ארוים גענומען, דער זעלבער וואס האט עם אריין גלייבט האט עם ארוים גענומען...

אבד"ק מאגרוב: זייער שווער געווען, לעומת זה היינט האב איך צוגעקוקט אזעלכע הידורים דא אין קרית יואל.

כ'האב געקוקט ווי שנעל ס'גייט דא, כ'האב נאכגעזאגט פארן רבי'ן ווען כ'בין געווען דא מיט אפאר יאר צוריק וואס כ'הב געהערט פונעם מאטערסדארפער רב, דער מאטערסדארפער רב ביי זיין משפחה איז מקובל אז ביים חתם סופר האט נישט געדויערט מער ווי צוויי מינוט,[46] האט ער געזאגט אז ס'איז זיכער געווען בדרך נס.

אז מ'קומט דא קיין קרית יואל זעהט מען אז מ'דארף נישט קיין נסים, מ'זעהט עס בחוש יעדן טאג, ס'איז בדרך הטבע.

אבד"ק מאגרוב: מ'האט דאס יאר צוגעלייגט אזא לעזיער פוינט, ס'זאל זיין אייניג.

אבד"ק מאגרוב: ס'איז אזוי שנעל, מיט אזא מין שנעלקייט, ווער רעדט נאך די מצות וואס ווערן געבאקן לויט שיטת הרא"ש איז דאך ממש אזעלכע מהודר'דיגע מצות, ס'איז פלאי פלאים. ס'איז נישט שייך קיין גרעסערע הידורים.

בכלל קומט נאך צו דער הידור נפלא אז צו די וויין קומט נישט צו קיין רעגן, אהן קיין קולות, אהן קיין דחיקות.

רבינו: יא, דאס איז א הידור באמת, ס'איז נישטא קיין איין אויסגעוואקסענע וויין, ווייל ס'קומט נישט צו קיין וואסער.

אבד"ק מאגרוב: ס'איז נישטא קיין מצומחות.

רבינו: מ'קען קלויבן א גאנצע בארג און מ'וועט נישט טרעפן קיין איינם נישט, ממילא דארף מען נישט צוקומען צו ביטול, דאס איז א הידור.

אבד"ק מאגרוב: ס'איז א מורא'דיגע קורת רוח אז מ'קען מקיים די מצות אכילת מצה בהידור רב.

רבינו: ושמרתם את המצות איז די מצוה.

אבד"ק מאגרוב: כ'וועל נישט אויפהאלטן דעם רבי'ן.

ונפרד רבינו ממנו בברכה: דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל הערן בשורות טובות, א חג כשר ושמח.

---

46 כזה לשונו בתשובותיו (החו"מ סימן קצ"ו) אנחנו מקפידים שלא יהיה ולא ישהה מתחלת נתינת מים לקמח עד שתוציא המצה מהתנור אלא ב' או ג' מינוטין, אע"ג דשיעור חימוץ הוא י"ח מינוטין, מ"מ במדינתינו זריזים במצוה זו אפי' הפחותים.

ביקור הגה"צ רבי יהושע כ"ץ שליט"א

אבד"ק מאגרוב

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ב' פרשת תזריע תשפ"ב לפ"ק

אבד"ק מאגרוב הציג את בנו הרב ר' מרדכי אברהם שליט"א

ואמר: ער איז ראש החבורה אין בארא פארק אין כולל.

הרמ"א: א גרום פונעם כולל, דער עולם לערנט זייער פלייסיג.

רבינו: ברוך ה', כ'הער גוטע גרוסן.

והציג את שאר בניו החשובים שיחי'

אבד"ק מאגרוב: אלע לערנען אינעם רבי'נס כולל, ער אויך, ער לערנט אין כולל אין מאנסי.

רבינו: וואס איז מען עפעס דאהי?

אבד"ק מאגרוב: מ'איז געקומען דא מצות באקן, יעדעס יאר ב"ה.

רבינו: מ'איז א עוסק במצוות.

אבד"ק מאגרוב: דאס איז ממש פלאי פלאים וואס מ'זעהט, די הידורים וואס ס'איז דא אין די בעקעריי דא אין קרית יואל, ס'איז עד להפליא.

רבינו: מ'האט איבער געבויעט אביסל, מ'האט גרעסער געמאכט. ס'איז ברוך ה' זייער פיין.

אבד"ק מאגרוב: ס'איז זייער שיין, זייער מהודר.

דער רבי איז עוסק לעצטנס אין די ענינים פון מזוזה, כ'וויל דערציילן א מעשה שהיה וואס ס'איז געווען ביי אונז אין ביהמ"ד (במחוז פלעטבוש), כ'האב מיך דערמאנט יעצט דערפון, וועגן אראפ נעמען מזוזות וועז מ'ציהט זיך אריבער א דירה.

רבינו: ס'איז דאך א סכנה, ס'איז זייער הארב, די גמרא אין בבא מציעא.[47]

אבד"ק מאגרוב: האב איך געהאט א מעשה שהיה ממש דאם יאר, מיט עטליכע חדשים צוריק, א ליטווישער איד, זייער א פיינער איד, ער האט געווואוינט קענן איבער מיר, און ער האט זיך געצויגן קיין לעיקוואד, אין די נאכט פאר וועז ער איז אוועק געפארן איז ער געקומען בארגן א האמער, האב איך אים געגעבן א האמער, וועז ער האט צוריק געברענגט דעם האמער האב איך אים געפרעגט, איר מופט דאך שוין מארגן פארוואס דארפט איר האמער, האט ער געזאגט ער האט געדארפט אראפ נעמען די מזוזות, זאג איך אים, אראפ נעמען די מזוזות? כ'האב אים געוויזן די גמרא, אז ס'איז א סכנה, זאגט ער, ניין ס'איז גארנישט, ער וויסט אז ס'איז גארנישט, ער האט עם אוועק געמאכט, ער האט געפרעגט איינעם, ער איז א בודק, ער האט עם עפעם אוועק געמאכט, בקיצור דער איד האט נישט געוואלט הערן וואס כ'האב אים געזאגט, כ'האב מיך ממש געבעטן מיט תחנונים, כ'האב אים געזאגט, ס'איז א סכנה, איך זאג אייך ס'איז א סכנה, דער מענטש איז געווען א פרישער מענטש, א געזונטער מענטש, עטליכע צוויי און זיבעציג, אויסגעזעהן ווי א

---

47 מקור הדין הוא בגמ' (בבא מציעא קב.) תנו רבנן המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה, וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויוצא, ומנכרי נוטלה בידו ויוצא, ומעשה באחד שנטלה בידו ויצא, וקבר אשתו ושני בניו. מבואר מדברי הגמרא כי מי שעוזב את ביתו ודוצה לעבור למקום אחר, אסור לו לקחת עמו את המזוזות, ולהזק את האיסור הגמרא מספרת מה קרה למי שלקח עמו את המזוזות, וכן מובא בירושלמי (מגילה ד' י"ב) אם נתן לא יטול, רבי יעקב בר אחא בשם רבי יאשיה מפני מעשה שאירע באחד שנטל והיה קובר את בניו.

הריטב"א שם ביאר שאפילו אם צריך את המזוזה לביתו החדש, אסור לו להסירה, כיוון שחלה קדושה על הבית והורדת המזוזה מסירה את הקדושה ויש בכך איסור, וזו לשונו: לא יטלנה בידו ויצא פירוש סתמא קאמר, אפילו בשצריך אותה לבית אחר, ואע"פ שאמרו גבי ציצית (שבת כב) א מתירין מבגד לבגד, שאני הכא דכיון דהלה קדושת שכינה בבית זה אין לו לסלקה משם, ומיהו אפשר שחייב בעה"ב לפרוע דמיה.

והנה במסכת מנחות (מד.) מובא טעם נוסף לכך שאסור להוריד את המזוזה וזו לשונה: השוכר בית בא"י עושה מזוזה לאלתר משום יישוב דא"י. וביאר רש"י משום יישוב א"י - דלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפי' יוצא ממנו כדאמר בפ' השואל בב"מ (קב), הלכך בקושי יצא ממנה מפני טורח מזוזה אחרת, ואפי' יוצא ממנה ישכרנה אחר מהרה כשימצאנה מזומנת במזוזה, ונמצאת א"י מיושבת.

והנפק"מ אי מותר להחליף במזוזות אחרות כי אם הטעם משום ישוב א"י הרי היא מתיישבת גם אם מביא מזוזות אחרות, אבל הטעם משום מזיקין אסור להחליף.

יש לציין כי בראשון לציון (יורה דעה רצ"א ס"ב ד"ה וכשיוצא) מובא טעם נוסף לאיסור הורדת מזוזות והוא שמא בעל הדירה החדש לא יקבע מזוזות ומצאת עובר על לפני עיוור.

יונגער מענטש, פריש און געזונט, א צוויי דריי חדשים שפעטער, צי אפאר וואכן שפעטער, איז ער צוזאם געפאלן, און ער איז נעבעך אוועק.

ביי די לויה זענען געווען דארט עטליכע מענטשן פון אונער ביהמ"ד, און מ'האט אזוי געשמועסט, שוין, כ'האב נישט געוואלט גיין זאגן, האב איך מיך דערמאנט אז ס'איז געווען נאך א איד ביי אונז אין ביהמ"ד, וואם האט איך געוואוינט אויפן זעלבן גאס, און יענער האט זיך איך אוועק געצויגן, און יענער האט נישט געפרעגט, און יענער איז איך אוועק ממש געצייטלטט טעג נאך וואם ער האט געמאפט, פאר נייגעריקייט האב איך געפרעגט די אלמנה צי מ'האט אראפ גענומען די מזוזות, האט זי געזאגט בפשטות אז יא, מ'האט אראפ גענומען אלע מזוזות! מ'כאפט נישט ווי וויט ס'איז א סכנה די זאך...

רבינו: אויב א גוי נעמט איבער, דעמאלטם מעג מען אלם בזיון, אבער אז א איד נעמט איבער, טאר מען נישט אראפ נעמען, ער קען בעטן דער צווייטער זאל באצאלן.[48]

אבד"ק מאגרוב: אדער ער זאל באצאלן, אז נישט זאל ער עס צוריק געבן שפעטער.

א' מבניו: ס'איז דא אן אנדערע עצה וואם די פוסקים זאגן, מ'נעמט אראפ און מ'לייגט ארויף א אנדערע, [און דאם לייגט מען אויף אן אנדער פלאץ], וואם דעמאלטם איז ביידע טעמים נישט שייך, ס'איז דאך דא צוויי טעמים...[49]

רבינו: יא, אבער דאם איז שוין נאר אזוי בדיעבד...[50]

בנו רמ"א: דער חלקת יעקב (יו"ד סי' ק"ס) זאגט א עצה מ'זאל עם ארויס נעמען א חודש פריער, וויל ס'שטייט כשיוצא איז א סכנה, נעמט מען עם ארויס א חודש פריער, מ'לייגט נייע, און דאם לייגט מען אויף אן אנדערע פלאץ, דאם האט דאך שוין יענער נישט געטוהן.[51]

הגה"צ רבי יואל שליט"א רב דביהמ"ד בית ברוך: ס'איז דא צו דינגען מזוזות פאר דעם צוועק.

איך האב עם יעצט געטוהן, כ'האב מיך יעצט ארוים געצויגן פון א דירה, האב איך געדונגען מזוזות, איך נעם אראפ מיינע מזוזות, און כ'לייג ארויף די געדונגענע, און איך נעם מיר מיט מיינע מזוזות.

יעצט איז ביידע טעמים נישט שייך דא, מ'פארשעמט נישט די מזוזה, וויל מ'לייגט אים ארויף אויף א נייע פלאץ, און אויך נישט די טעם פון סכנה.

איך וואלט נישט געקויפט די געדונגענע מזוזה, אבער פאר דעם צוועק איז דאם גענוג.

אבד"ק מאגרוב: אבער אז מ'לייגט שוואבער איז אפשר א שאלה.[52]

מענטשן וויסן נישט, מענטשן כאפן נישט, מענטשן טראכטן נישט פון דעם, מ'גיט א נעם אראפ און מ'גייט וויטער. אז מ'הערט אזא מעשה זעהט מען ווי הארב דאם איז.

רבינו: יענער (השוכר השני) מעג עם אראפ נעמען.

אבד"ק מאגרוב: יא, דער אנדערער מעג עם אראפ נעמען.

רבינו: על פי הלכה דארף מען באצאלן אויך.

אבד"ק מאגרוב: אדער באצאלן, אדער צוריק געבן.

---

48 עיי' בשו"ע (שם) שכ' הרמ"א ואם הקפיד השוכר על מעותיה, השני צריך לשלם לו כשיוצא מביתו.

49 עיי' ברכי יוסף (סי' רצ"א סק"ח) שהביא ב' טעמים בזה, א'. משום הזמן דבעי ובעי, והיינו דעד שיכנס השוכר השני לדור יכנסו המוזיקין, [ומבואר לפ"ז דגם בבית שלא דרים בו ופטור ממזוזה אפ"ה ישנה כניסה למוזיקין], ב'. שמא יתרשל השוכר השני במצות מזוזה ולא יקבענו מיד, וע"ש דלפי ב' המהלכים באופן שהשוכר השני עומד שם לקבוע מזוזותיו מיד כשמוריד השוכר הראשון מזוזותיו, היה מן הדין להתירו, אלא דלא פלוג חכמים, ותקנו שכל היוצא מן דירתו צריך להשאיר הבית עם מזוזות.

50 עיי' בפתחי תשובה (שם) שכ' שאף אם מיד שיוצא מבית זה יבא רעהו לדור בו זה נכנס וזה יוצא, ושניהם נכונים זה להוציא מזוזתו וזה להכניס את שלו תיכף משמש כניסה ויציאה, אע"ג דלא שייך בזה הני טעמים דאיתאמרו בה, אפ"ה לא פלוג רבנן, ועיין עוד בערוך השולחן (שם).

51 היינו שיש לו עצה שיכול להורידם כדי לבודקם, ושוב ממילא מותר לקבוע מזוזות אחרים במקומם, וכן צידד בדעת קדושים (סי' רצ"א סק"א), וכ"כ בחלק"י (יו"ד סי' ק"ס) דכיון שהוא רק מצד לא פלוג, יש להקל בזה וע"ש עוד. וע"ע שו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' ק"י).

אולם יש מחמירים גם בזה, יעוי' בס' אורחות רבינו (ח"ג דיני מזוזה אות מ"א) שא' שאל להחזו"א אם מותר לעשות כנ"ל, וענה לו החזו"א ז"ל לא תולשים מזוזות. וכן הגרי"ז ז"ל הקפיד מאד בזה.

52 עיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קנ"ט) שכ' שמותר להחליף במזוזות פשוטות יותר, ובלבד שתהיינה כשירות, וכ' דאף שאם נכנס אחר מיד נמי אסור משום לא פלוג, וכמו"ש הפ"ת (סק"י מברכ"י) מ"מ כששם מזוזות אחרות לא שייך לא פלוג.

רבינו: דער אור החיים הק' אין ראשון לציון דארט (יו"ד סי' רצ"א) זאגט אן אינטערסאנטע זאך, א הויז אן א מזוזות איז נישט קיין סכנה, אבער אז ס'האט געהאט מזוזות און מ'האט עם אראפ גענומען איז שוין א סכנה, וואם איז געשעהן?, זאגט ער, ווייל די חיצונים אז מ'האט זיי קודם פארטריבן פון דארט, און יעצט זעהן זיי אז דא קען מען קומען, דעם זעלבן טאג קומען זיי צוריק צו לויפן, ווילאנג מ'האט זיי נישט פארטריבן איז רואיג, אבער אז מ'האט זיי פארטריבן פון דארט לויפן זיי אלע צוריק אריין.[53]

א' מבניו: ער זאגט אויך אז ווען דעם איז פאר מתן תורה נישט געווען קיין טומאת מת, ווייל ס'איז נאכנישט געווען די תורה, אויפאייגמאל מ'האט באקומען די תורה יעצט אז א איד שטארבט איז דא טומאת מת.

רבינו: דאם איז אין אנהייב פ' חוקת, דארט זאגט ער עם, א משל פון א כלי דבש און א כלי של זבל.[54]

אבד"ק מאגרוב: הידורים אין מזוזות איז דא אסאך אויפצוטוהן, איך פלעג עוסק צו זיין אין סופרות יארן יארן לאנג, כ'האב עטליכע כתב קבלה פונעם שבט הלוי (נאב"ד זכרון מאיר ובעל שבט הלוי ז"ל), און פון רבי יחזקאל ראבטה (הגה"צ אבד"ק יראי ה' ז"ל בעל עמק התשובה), פונעם דעברעצינער רב (הגאון בעל באר משה ז"ל), כהאב אסאך יארן עוסק געווען אין דעם, פאר וועלן כ'האב געטוהן אין כשרות האב איך געטוהן אין סופרות. איז מיר אויסגעקומען אסאך מאל, איך פלעג ארום פארן אין די שטעטלעך אין אמעריקא בודק זיין מזוזות פאר איידן, איינער האט דאם מסדר געווען דעמאלטם אז מ'זאל ארומפארן מזכה זיין איידן.

איז מיר אויסגעקומען אמאל צו זיין אין איינע פון די אמעריקאנער שטעט, האב איך דעמאלטם געזעהן די עם הארצות פון די אמעריקאנער ראביי'ם, דאם איז איום ונורא, ס'איז געווען עפעס א ראביי דארטן, און כ'האב אים געווייזן עפעס א איד, ער האט געהאט זייער שוואכע מזוזות, ס'איז נישט געווען קיין איין קוצו של יו"ד, אלעם איז געווען אזוי, האב איך אים געזאגט אז ער זאל זיך קויפן א נייע, פרעגט מיך דער ראביי וואם איז די פראבלעם? האב איך אים געווייזן אז ס'האט נישט קיין קוצו של יו"ד, וואם הייסט דאם קוצו של יו"ד, ער האט ניטאמאל געווואוסט וואם דאם איז, האב איך אים געזאגט קוצו של יו"ד דאם שטייט פון רבינו תם (עיי' בבית יוסף סי' ל"ו שמביאו בשם ר"ת), זאגט ער, מיר האלטן נישט ווי רבינו תם, אונז פירן מיר זיך ווי רש"י, ער האלט נישט קיין רבינו תם, דאם איז די ערשטע זאך.

נאכדעם האב איך אים געווייזן נאך פסולים, כ'האב געווייזן נגיעות, נפסקים, און נאך זאכן, זאגט ער מיר, וויפיל אזעלכע פסולים זענען דא, פינעף?, צעהן? זאג איך יא, וואם איז? איין זאך איז איך מעכב, זאגט ער, ס'וועט בטל בשישים, ממש מיטן גאנצן תמימות, ס'איז בטל בשישים, דאם איז א מעשה שהיה, אזוי האט ער געזאגט....

רבינו: איך האב דא ביי מיר א מזוזה וואם איז נישט כשר, מער ווי איינס, כ'וויל אייך עם ווייזן [רבינו הראה לו המזוזות הפסולים].[55]

אבד"ק מאגרוב: דאם איז א פסול פון חסר אדער יתיר, ס'פעלט אן אות אדער וואם?

רבינו: ניין, ס'איז א געדריקטע מזוזה, געפרינטן! ס'איז נישט געשריבן!.

אבד"ק מאגרוב: נישט צום גלייבן, זיי מאכן דאם אזוי גוט, מ'זאל נישט קענען באמערקן.

---

53 וז"ל: כתבו התוס' דהוי כמזיק לדרים שם בידים כאשר נוטל המזוזה נכנסין המזיקין, ושקה לי והרי הדרים הם ילכו יקבעו מזוזה דחובת הדר הוא ומימילא ליכא מזיקין. ואפשר לומר דיש הפרשה לאחר שיכנסו המזיקין ויניח המזוזה אה"כ משלא יכנסו כלל כאשר לא יסיר המזוזה, והגם דכל הבתים מעיקרא אין בהם מזוזה ואיכא מזיקין וע"י המזוזה הוסר הזיקא, וי"ל דשאני הכא דכיון שהיתה למזיקין מניעה על ידי המזוזה כאשר הוא נוטלה הם מתכנפים ובאים כאשר מגיעין למקום שלא היו יכולין לבא אליו, משא"כ מעיקרא, וזהו חילוק דמסתבר, עכ"ל.

54 וזה לשונו באוהה"ק (במדבר יט, ב) ...שעכו"ם אינו מטמא במת שאם נגע הוא כמו שלא נגע כבהמה שנגעה וכו', וההבדל בו הורמו בני ישראל מן הגוים הוא באמצעות התורה שעל ידי שקבלו התורה הרוחניים, השפלים תאבים להדבק בהם להיות חטיבה של קדושה עליונה בחייהם וגם במותם, בחייהם שהנוגע במת וכדומה תדבק בהם הטומאה שבמת, ותפרד רק בכח גדול שחקק ה' במצות פרה, וכן במותם תרבה טומאה כדרז"ל אדם כי ימות ישראל מטמאין באוהל ולא עכו"ם. והמשלתיו לכ' כלים אחד מלא דבש, ואחד זבל, למי מתקבצים זבובים ורמשים, וכן אדם מישראל שמת להיותו מלא קדושה עריבה, בצאת הנפש יתקבצו קליפות אין קץ התאבים להדבק בקדושה ליהנות מהערב, ולזה יטמא באוהל, ושאינו מזרע ישראל אין כל כך התקבצות הטומאה, רק חלק הממית הנדבק בגוף...

55 כשמרן רבינו שליט"א היה בעיר מאנטשעסטער על פר' שקלים העעל"ט הראה לו הרה"ג ר' שמעון יואל בראך שליט"א מו"צ לעניני סת"ם שע"י קהלתינו הק' את המזוזה הזאת, ומרן שליט"א מאוד נרעש מזה, וביקש ממנו שישאירה אצלו.

רבינו: און דאם איז אויף פארמעט!

אבד"ק מאגרוב: אוודאי, מ'זעהט ס'איז פארמעט, און נאך מער, זיי מאכן דאם, ס'איז געהויבן אביסל די אותיות אז מ'זאל שפירן אז ס'איז געשריבן.

רבינו: די סופרים דערקענען דאם אויך נישט.

אבד"ק מאגרוב: מ'קען נישט דערקענען סתם ווען מ'קוקט דערויף. ביי משמוש יד שפירט מען, מ'קען אבער זעהן אז ס'איז אלעס אייניג. א פלא פון א מעשה!, אזא מכשול?, השם ירחם.

פון וואו איז עס? פון דאהי?

רבינו: ס'קומט פון ארץ ישראל.

אבד"ק מאגרוב: כ'האב נאר אין טענה, אז מ'פרינט שוין יא, זאל מען שוין פרינטן א שענערע כתב, ס'איז א בינוני מזוזה, נישט מורא'דיג אז מ'דריקט שוין, קען מען דאך שוין מאכן שענער...

רבינו: ס'איז גאנץ שיינע אותיות.

אבד"ק מאגרוב: ס'איז אבער א בינוני, מ'קען דאך שוין מאכן נאר גוט, אז מ'מאכט שוין.

א' מבניו: מ'שפירט די אותיות, מ'קען זיך שווערן אז ס'איז עכטע דיו, ווייל מ'שפירט עס.

אבד"ק מאגרוב: דאם איז א חלק פונעם בלאק, א ביכל און להבדיל א א ספר שפירט מען נישט די אותיות.

אבד"ק מאגרוב: חתונה בריוולעך (אינוויטעישן'ס) איז אויך דא וואס ס'איז אזוי געמאכט, ס'הייסט 'רעזיד לעטערס'.

רבינו: ס'האט שרטוטין אויך,[56] ס'האט אלעס.

אבד"ק מאגרוב: זיי מאכן דאך א קאפי פון אנדערע מזוזות.

רבינו: יא, דאם איז טאקע א קאפי פון אן עכטע מזוזה.

אבד"ק מאגרוב: אויב קען מען טאקע נישט דערקענען, ווער איז דאם יא דערגאנגען?

רבינו: דער טעכנישן אויף די מאשין האט דאם געטראפן אין קאמפיוטער, די מאשין האט זיך צובראכן, און מ'האט געדופן איינעם פאררעכטן, דער טעכנישן זעהט אוים איז געווען אן הייסישער איד, און ער האט עס געטראפן.

אבד"ק מאגרוב: ווילאנג גייט שוין אן אזא מאשין?

רבינו: דאם קען שוין נעבעך זיין ביי הונדערטער אידן, ביי הונדערטער קונים.

ער פארקויפט עס פאר אביסל ביליגער, ווייל ער ווייל מ'זאל קויפן ביי אים.

אבד"ק מאגרוב: מ'דארף קויפן נאר ביי אן היימישן סופר וואס מ'קען און מ'וויסט.

רבינו: מ'טאר נישט קויפן ביי קיין סוחר, נאר ביי א סופר.

רבינו הראה לו עוד דוגמאות מהמזוזות הפסולים

א' מבניו: ס'איז נישט ממש די זעלבע, מ'טוישט ארום.

אבד"ק מאגרוב: ס'איז נישט איין קאפי, מ'האט עס געמאכט פון צעהן מזוזות קאפיס. מ'האט געמאכט א סעלעקשאן פון עטליכע.

רבינו: ס'איז דא פשוטע, שענערע און בעסערע.

אבד"ק מאגרוב: ס'איז דא כתב אר"י און כתב בית יוסף. דאם איז כתב בית יוסף.

רבינו: איר האט זיך נישט פארגעשטעלט אז ס'איז דא היינט אזא זאך.

אבד"ק מאגרוב: דרייסיג יאר צוריק האב איך געזעהן אזא זאך, אבער יענם איז געווען אסאך שוואכער ווי דאם, היינט איז מער פארגעשריטן, יענם איז געווען סתם א קאפי.

רבינו: דאם איז דאך א שווינדל איום ונורא, וויפיל אידן האט מען מכשיל געווען מיט דעם רח"ל.

אבד"ק מאגרוב: דאם איז גוט געמאכט, דאם איז געמאכט אזוי אפצונארן, נישט סתם. ס'איז פחדים נוראים.

רב דביהמ"ד בית ברוך: די סארט מזוזות אז מ'נעמט אראפ וועג מ'מופט געשעהט גארנישט, דאם איז זיכער....

אבד"ק מאגרוב: אפילו ס'איז דא א משמעות אין מגן אברהם (סי' ל"ב) אז דפוס איז מעין כתיבה, אבער לגבי לשמה איז עס נישטא, און די שמות, מ'דארף דאך מקדש זיין יעדעם שם באזונדער, וואס איז שייך צו זאגן, סאיז קיין מזוזה נישט.

*

אבד"ק מאגרוב: פסח איז שוין דא, די אלע וואס זענען עוסק אין כשרות, איז א גאנץ ווינטער איז מען עוסק דערין.

רבינו: מ'איז עוסק שוין חדשים אין כשרות אויף פסח.

אבד"ק מאגרוב: עם קומט אונטער אסאך זאכן וואס מאכן זיך כסדר. דאם ענין פון נישט נוצן פראדוקטן וואס מ'האט נישט גענוצט אינדערהיים, וואס די אבות האבן נישט גענוצט, דאם איז נישט סתם עפעם פרומקייט,

---

56 עי' שו"ע יו"ד (סי' רפה סק"ח) מזוזה צריכה שרטוט. ואם כתבה בלא שרטוט פסולה.

מ׳באפט אפילו נישט ווי ווייט, כ׳האב אמאל געזעדט ברבים דערוועגן, מ׳האט אמאל נישט געגוצט קיין שוועמלעך, מאשרומ׳ם, דאם איז דאך א נייע זאך, מ׳באפט נישט ווי ווייט, כ׳האב געהאט אמאל כ׳בין געווען אויפן פעלד וואו ס׳וואקסט די מאשרומ׳ם האב איך באמערקט, כ׳בין למעשה געווען אין די פאבריק וואו מ׳וואשט דאס, מ׳האט עס געמאכט פאר פסח, און כ׳וויים נישט פארוואס ס׳איז מיר איינגעפאלן אז איך וויל גיין אויפן פעלד קוקן ווי אזוי ס׳וואקסט, ס׳איז נישט ממש אויפן פעלד, ס׳וואקסט אין אזעלכע בנינים, אויף אזעלכע שעלפ׳ם פאליציעס ס׳איז אין א בילדינג, און ס׳האט אזעלכע שעלפס, אויף פאליציעס, און אויף יעדע פאליצע איז דא זאמד, און אזוי וואקסט עס, און קוקנדיג האב איך געזעהן עפעס אינטערסאנט, די וואס זענען שוין געוואקסן אינגאנצן, די וואס זיי האלטן אינמיטן, און האלב וועג׳ם, און די וואס זענען געווארן נעכטן איינגעפלאנצן, האב איך געזעהן אזעלכע קליינע קערעלעך, פרעג איך דעם גוי, וואס זענען די קערעלעך? זאגט ער מיר אז פון דעם שפראצט דאס ארויס, האב איך געפרעגט, דאס איז עפעס א קערנדל פאר מאשרומ׳ם זאגט ער ניין, דאס איז ווייץ, עס וואקסט ארויס פון ווייץ, די ווייץ גיט עס א כח צו וואקסן, שטיי איך און איך קוק, פון ווייץ? זאגט ער יא, פארשטייט זיך עס ליגט אין נאסע ערד, די ווייץ אזוי, מצומחין, געהעריגע חמין. דאס איז היינט דער וועג, ס׳איז דא אנדערע וועגן אויך, מ׳קען מאכן פון קארן, אבער ביי אונז איז עס פון ווייץ.

האב איך גלייך מודיע געווען. מ׳האט געשריבן א שאלה צום שבט הלוי,[57] און ער ענטפערט (ח״ח סי׳ קי״ד) אז ס׳איז זה גורם, אז ס׳איז דא אויך אנדערע זאכן וואס מאכן עס, ער איז מתיר להלכה אלץ זה וזה גורם, אבער ער פירט אוים צום סוף תשובה, זאגט ער, ס׳איז ממילא נישט נוגע ווייל ישראל קדושים הן ומרחיקין מן הכיעור ומן הדומה לכיעור, ער רופט עס אן כיעור.

פאר וועמען וועט בייפאלן אזא זאך, מ׳האט געקענט אדורך גיין יארן און עס פאלט נישט קיינעם ביי, אז מאשרומ׳ם קען וואקסן פון ווייץ.

רבינו: ס׳הייסט מ׳לייגט אריין ווייץ ס׳זאל העלפן וואקסן.

אבד״ק מאגרוב: ס׳וואקסט אבער צוזאמען מיט דעם.

רבינו: איז דאך דאס זה וזה גורם, ביי חמין איז מען דאך מחמיר זה וזה גורם (עיי׳ בסי׳ תמ״א סק״א).

ס׳איז א מחלוקה לויטן ר״ן (בפס׳ ע״ז) וואס זאגט אז זה וזה גורם איז אלס ביטול, דער אבני מילואים אויף א פלאץ זאגט אז ס׳איז ווייל חמץ איז אפילו במשהו.[58]

אבד״ק מאגרוב: די ארץ ישראל׳דיגע רבנים האבן מחמיר געווען, זיי האבן אויפגעהערט אינגאנצן דאס צו נוצן, זיי האבן נישט געוואלט מקיל זיין.

היגע אמעריקאנער רבנים בעלי מכשירים, זיי נוצן עס, זיי זאגן ס׳איז זה וזה גורם, ס׳איז דא וואס זענען מתיר. זיי זענען געקומען מיט נאך א טענה אז ס׳וועט נתעפש קודם.

על כל פנים, ס׳פאלט נישט ביי פאר קיינעם אזאנס, אבער אז מ׳נוצט נישט זאכן וואס מ׳האט קיינמאל נישט געגוצט, איז מען באהיטן.

---

57 וז״ל: יקרתו ע״י פקס קבלתי והיותו עומד ומצפה לתשובתי הרני להשיב מיד ובקיצור לדינא בדברים יסודים, הנה המדובר אודות פטריות שמגדלים היום באופן מלאכותי ע״י קרקע מזין כשמתתתיו מין תערובת של זבל בהמה מעובד ע״י כמה מינים ותבן, וע״ג שמים חטים מבושלים, ותא הפטריות מעורב בכל זה והדגים הנ״ל עם התא נקראת בלע״ז שלהם ספאן, וכב׳ האריך קצת במציאות התעשיה, אבל הו״ד שהספאן צומח בקורי עכביש, והשערות הדקות מאד צומחות ע״ג הדגן, והולך וגדל עד שהקרקע הנ״ל מתמלא מגידול זה, ומראיתו מראה לבן, הקורי עכביש מתחברים אחד זע״ז עד שנעשים פטריות קטנות, ומתגדלים לגידול הדרוש, וברור הוא שעל הדגים הנ״ל מתחיל הצמיחה של הפטריה, והשערות נוגעת בהם ממש אתו״ד.

ושוב אח״כ האריך קצת לצדד לאיסור, איסור חמץ, וכדי לקצר בתשובתי למעשה ארמז הדברים תוך דברינו, כי מדבר אני על לב נבון.

וכתב השבט הלוי - הנה לא ראיתי בכל הדברים שהציע טעם מספיק לאסור עפ״י הלכה מעיקר הדין... ומאריך לבאר הנימוקים, ומסיים - סוף דברי לא ראיתי עפ״י הלכה צד נכון לאסור מדינא אם לא לכתחילה מפני זהירות והרחקה בעלמא מן הכיעור, אבל ודאי אין להרעיש ע״ז, ובשגם שנתוסף עוד ספק שלא כל המגדלים מגדלים בדרך הנ״ל, והי׳ מן הראוי להרחיב עוד הדיבור בזה, אבל אני שאול מאד לרבים, ואת זה ראיתי להשיב מיד עם קבלת מכתבו מפני הכבוד.

58 עיי׳ באבני מילואים (בסוה״ס בתשו׳ סי׳ ו׳ ז) שכ׳ שבחמץ בפסח לא שייך להתיר מדין זה וזה גורם, כי לפי״ד הר״ן (ע״ז דף כא. מדפ׳ הרי״ף) שהוא מדין ביטול, וא״כ חמץ בפסח הרי נאסר במשהו, וא״כ לא שייך ביטול, וע״כ אינו מותר משום זה וזה גורם, ומביא עוד ראיות.

אמנם הפוסקים והאחרונים מביאין ראי׳ מד׳ הוס׳ בפסחים (כח. ד״ה ותנן נמי) שגם בחמץ זה וזה גורם מותר, ע״ש. וע״ע באריכות בשו״ת מנחת יצחק (ח״י סי׳ ל״ה).

רבינו: ס׳איז זה וזה גורם נאך פאר פסח, דאם איז אויך אביסל גרינגער, ס׳איז זה וזה גורם ווען ס׳איז נאך היתר...

אבד״ק מאגרוב: מיר נעמען דאך אן אזוי, די גמרא זאגט דאך חמץ פאר פסח איז דאך היתר. לכאורה איז נישטא ביי דעם קיין חוזר וניעור אויך נישט.

רבינו: ביי מילך איז דא די שאלה, די בהמה עסט דאך חמץ..., איז דאם וואם מ׳האט געמאלקן אום פסח איז א שאלה,[59] אבער פאר פסח נישט, ווייל ס׳איז נאך בהיתר.

אבד״ק מאגרוב: יא, פאר פסח איז בעצם נישט קיין שאלה, הגם די הייסישע קאמפענים זענען נזהר שוין א חודש פאר פסח און זיי געבן נישט צו עסן קיין חמץ.

*

אבד״ק מאגרוב: ס׳איז מיר אויסגעקומען כ׳האב אמאל געשריבן דערווען, און כ׳האב אמאל גערעדט דערפון ברבים אויך, וועגן קאווע, די מדקדקים נוצן נישט קיין קאווע וואם איז געמאכט אין א פאבריק, די אינסטאנט קאווע, די שטוויב, זיי מאכן אייגענע קאווע, האב איך אמאל געזאגט, ס׳איז מיר אויסגעקומען צו זיין אין א קאווע פאבריק, אין יאר תש״ם איז עס געווען, אין א גרויסע קאווע פאבריק, ביי די ׳נעם–קאפעי׳ קאמפעני, אין קאנאדע איז עס געווען, און מיר האבן דארט געהאט חומרות איבער חומרות, מ׳האט עס געמאכט ממש מיט אלע זהירות, ס׳איז דארטן דא דריי בוילערס, די בוילער גיט וואסער פאר די כלים וואם מאכן די קאווע, אבער די זעלבע פאבריק מאכט אויך די טשאקלעד טרינק וואם האט אין זיך חמץ, רוב קאמפענים האבן אזא סיסטעם אז די וואסער גייט צוריק צום בוילער, און מ׳שפארט זיך וואסער, הגם ס׳איז דא אן עצה אויף דעם אז מלייגט אריין א דבר הפוגם, למעשה, האט מען מחמיר געווען, מ׳האט זיי געהייסן אויסליידיגן די בוילערס פון פריער, און נישט נאר מ׳האט עס אויסגעליידיגט, נאר מ׳האט עס אנגעפילט מיט פרישע וואסער, און מ׳האט אויפגעקאכט דאם וואסער, און ג׳כשר׳ט די בוילערס, און מ׳האט זיי נאכאמאל אויסגעליידיגט און אנגעפילט מיט פרישע וואסער. פארשטייט זיך מ׳האט זיי געצאלט דערפאר, און דער גוי גיט מיך א פרעג וואם איז דאם ענין מיט די וואסער מיטן אויסליידיגן? ער האט געוואלט פארשטיין, ער איז געווען א געלערנטער גוי, האב איך אים מסביר געווען אז דאם איז חמץ, און וואם חמץ מיינט, און וואם איז דאם און יענעם, זאגט ער, עד כדי כך, אזוי ווייט אז מ׳דארף אזוי שטארק מחמיר זיין, האב איך אים געזאגט אז דא רעדט זיך פון אידן וואם זיי האבן א באזונדערן קאך אויף פסח, באזונדערע אויוון׳ס, און באזונדערע סינק׳ס, און באזונדערע כלים, און באזונדערע טעפ, און אלעם באזונדער, זאג איך אים דאם גייט צוזאמען.

זאגט ער מיר, אויב אזוי וויל איך זאגן מיין הערה, גיט ער מיר א זאג, זייט נישט אזוי זיכער אז אלעם איז אזוי בסדר, ס׳איז נישט אזוי גלאטיג, אפילו אז מ׳מאכט אלעם, אויב דאם איז דער מצב וויל ער מיר עפעס דערציילן, ער וויל מיר עפעס זאגן, זאג איך אים וואם איז? זאגט ער מיר אזוי, קודם כל זאגט ער מיר, קאווע איז נישט אזוי גלאטיג, די גרינע באנדלעך, ווייל איך האב אים געזאגט אז ס׳איז דא אידן וואם קויפן גרינע באנדלעך און מ׳בראט דאם אליין און מ׳מאלט דאם אליין, מ׳קויפט די רויע באנדלעך. זאגט ער מיר, די רויע באנדלעך זענען נישט אזעלכע אומשולדיגע באנדלעך, זיי זענען נישט אזוי פשוט, פרעג איך אים וואם הייסט? זאגט ער, ס׳וואקסט נישט אזוי אויפן בוים די גרינע באנדלעך, ס׳וואקסט אין אזא ׳טשערי׳ ווי ס׳רופט זיך, ער האט מיר געוויזן בילדער, אזא רונדעכיגע רויטע זאך, און ס׳איז דא פיר–פינעף שיכטן וואם זענען אינדרויסן פון דעם, די אינעווייניגסטע איז די גרינע, זאגט ער איינם פאר די לעצטע שיכט, דאם איז בלעטער וואם מ׳דארף שיילן, און ס׳איז א גאנצע פראצעדור, ס׳איז נישט קיין לייכטע זאך צו שיילן, די לעצטע, איינם פאר די לעצטע, איז אזא קלעב אזוי ווי האניג, אזא זשעל וואם דאם איז די לעצטע, איז די לעצטע שיכט דארף מען אראפ נעמען, די ריכטיגע וועג איז מיט וואסער, אז מ׳וויקט דאם אין וואסער א טאג–צוויי, און ס׳קומט אראפ, אבער די גרויסע קאמפאנים וואם באקומען קאווע פון די אלע דריטע וועלט לענדער, און זיי וויל זיך נישט אפגעבן מיט דעם, זיי נעמען עם אראפ שנעל, ביז א צוויי–דריי שעה נעמען זיי עם אראפ, ווי אזוי נעמען זיי דאם אראפ? זיי גיסן אזא מאטריאל, אזא אלקעהאל, זאגט ער, רוב פון די קאמפענים׳ס נוצן א גרעין אלקעהאל (העשווי׳ מדגן), א חמיץ׳דיגע זאך, עם וויקט זיך דארט א שעה–צוויי, און דאם איז חמץ, זאגט ער, אויב חמץ איז די פראבלעם, איז דאם א

---

59 עיי׳ פמ״ג (סי׳ תמ״ח סק״י) שאסר חלב מבהמה שאכלה חמץ בפסח בתוך מעת לעת, והישועות יעקב (שם סק״ט) חולק עליו שמותר אם אוכלת שחרית וערבית דברים המותרים, ע״ש.

גרעסערע פראבלעם. קוק איך אים אן אזוי פארוואונדערט, זאגט ער יא, דאס איז די מציאות, כ׳האב נישט געקענט גלייבן.

זאגט ער מיר נאך א זאך, א צווייטע זאך, זאגט ער מיר, די גרינע באנדלעך קומען פארשידנארטיג, ס׳איז דא מיט קאפין, און ס׳איז דא אן קאפין, ווי אזוי נעמט מען ארויס די קאפין? זאגט ער, ס׳איז דא צוויי וועגן, ס׳איז דא די בעסערע וועג, די מער נאטורליכע וועג, אז מ׳נעמט דאס ארויס מיט וואסער, די קאמפאני׳ס ווילן דאך אבער מאכן מער גלעלט, זיי פארקויפן די קאפין עקסטער, און אז מ׳מאכט דאס מיט וואסער גייט דאס לאיבוד, זיי נעמען די באנדלעך, זיי קאכן דאס מיט אלקעהאל, די זעלבע אלקעהאל, אויך די גרעסין אלקעהאל, המין׳דיגע אלקעהאל וואס איז געמאכט פון גרעסין (דגן), און די קאפין גיין אריין אין די אלקעהאל, זיי טוהן עס אויף א הויכן טעמפעראטור בלייבט נאר איבער די קאפין, און די אלקעהאל וועפט אוים, אבער ס׳איז געווען געמישט קודם מיט אלקעהאל, זאגט ער מיר, אז מ׳קויפט סתם אזוי, די אידן קויפן די באנדלעך ערגעץ, אין בארא פארק, אין וויליאמסבורג, ס׳איז דא פלעצער וואו די גוי׳שע סטארס פארקויפן באנדלעך, זאגט ער מיר, אז איינער א קאמפעני האט געהאט א באשטעלונג פון הונדערט טויזנט פונט וואס האט געדארפט זיין אהן קאפין, און ער האט געהאט א קענסעלעישן, מ׳האט אפ–באשטעלט, זאגט ער קיינער גייט נישט וויסן דעם חילוק, אין טעם קען מען נישט עכט מרגיש זיין צי ס׳איז מיט קאפין אדער אן קאפין, פרעגט ער מיך פון וואו קען מען וויסן צי מ׳קויפט מיט קאפין צי אן קאפין, זאגט ער אז מ׳קויפט אן קאפין האט מען געקויפט חמין, איז וואס איז די אויפטוה. ממש כ׳האב עס נישט געקענט גלייבן.

האב איך ביי א דרשה געזאגט אז לויט דעם חשבון די גוטע השגחות, ביד״ץ עדה החרדית וכדו׳ זיי מאכן די נעם–קאפעי זיי גייען נאך די באנדלעך פון וואו ס׳וואקסט, זיי וויסן אז ס׳איז נישט אהן קאפין און זיי האבן א קאנטראל, ס׳איז טאקע שוין צומאלן, ס׳איז טאקע שוין נעם–קאפעי, ס׳איז טאקע שוין שטויב, אבער ס׳איז כאטש דא א קאנטראל דערויף, אבער אז איינער קויפט גרינע באנדלעך קען ער דאך נישט וויסן, ער האט נישט קיין אהנונג וואס דא טוהט זיך, האב איך געזאגט אזוי ברבים אז לפי ענייתי דעתי אז מ׳קויפט מיט א גוטע השגחה איז עס מער מהודר, אוודאי מאכן אלעם היימיש אליין איז אוודאי בעסער, אבער דא איז א יוצא מן הכלל, ביי די קאווע, איז ביי די גרינע באנדלעך קען מען נכשול ווערן, שוין, מענטשן האבן מיך אנגערופן מיט טענות, וואס היסט, מיין טאטע האט געטוהן אזוי, מיין זיידע האט געטוהן אזוי, אמת, מיין טאטע האט אויך געטוהן אזוי, אונז האב מיר אלע געטוהן אזוי, מ׳האט דאך אבער נישט געוואוסט די מציאות.

עכ״פ זייט דעמאלטס האבן אסאך מענטשן אויפגעהערט צו נוצן קאווע, און למעשה ברוך ה׳ ס׳איז דא דער ר׳ יצחק יעקב כייעם דער פון די אריזונע ווייץ (הרה״ג רבי יצחק יעקב כייעם שליט״א מח״ס ברינה יקצורה), ער האט זיך צוגעכאפט צו דעם, און ער האט היי יאר אריין געברענגט, שוין יארן וואס ער איז עוסק אין דעם, אריין צו ברענגען, די גאנצע טשערי אין וואס ס׳וואקסט (כנ״ל) אריינצוברענגן איז נישט לעגאל, אבער ער האט עס אריין געברענגט און ער פארקויפט דאס, און ער גיט אויך אנווייזונגען ווי אזוי עס צו שיילן און ווי אזוי עס צו מאכן.

ס׳איז א מורא׳דיגער הידור. דער רבי ז״ל דער דברי יואל האט נישט געטרונקען סתם קאווע, נאר וואס מ׳האט געקויפט די ׳גאנצע פרי׳, אזוי האב איך געהערט פון עטליכע עדים נאמנים, מ׳האט אים געדארפט ברענגען די גאנצע פרי, און מ׳האט עס אפגעשיילט, דאס איז געווען דער אופן. ס׳איז געדריקט אין די הגדה אויך אזוי ביי די מנהגים. פונקט ווי מ׳וועט נישט נוצן אן עפל צי א באר וואס א גוי האט אפגעשיילט, וואס איז די קאווע אנדערש, בפרט אז דא איז נאך דא אסאך מער, דא איז דא עכטע חששות, דער ר׳ יצחק יעקב האט עס אריין געברענגט היי יאר, און ער פארקויפט עס מיט אלע הידורים.

רבינו: פיין, ב״ה.

ער איז א מזכה את הרבים, ער איז געווען דער גאנצע ערפינדער פון פלאנצן די ווייץ און אריזאונע, א תיקון גדול איז דאס געווען.

אבד״ק מאנרוב: שוין, כ׳וויל נישט אויפהאלטן.

רבינו: זייט געזונט, א חג כשר ושמח.

אבד״ק מאנרוב: יישר כח, א פרייליכן כשרן יו״ט.

רבינו נתן את ברכתו גם לבניו שיחי׳, ואמר: מ׳זאל הערן בשורות טובות.



מאוצרו של ידידינו הרה"ג ר' דוד וויס שליט"א מרבני כוללינו בוומסב"ג,

בתוך דברי ההספד בעיה"ב לאנדאן ככלות השלשים לפטירת מרן רביה"ק זי"ע בחודש אלול שנת תשל"ט האריך רבינו אודות עבודת הקודש של כ"ק דו"ז מידי שבת בשבתו ומועד במועדו ובתוך הדברים נענה ואמר בזה"ל:

מ'טראכט דאס יאר וויאזוי עס איז אדורכגעגאנגען דער יו"ט פסח וועט ס'האט צוגעזעהן די עבודה, איך האב זוכה געווען צו זיין ביים סדר נאכט און צוגעזעהן א עבודה, איך האב געזעהן, איך דערמאן מיך ער האט געזינגען אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב, איז ער געזעצן מיט פארמאכטע אויגן און געזינגען מיט אזעלכע בכיות. וועט ס'האט געהאט די זכיה אים צו הערן דאוונען פאר עמוד און זאגן מפני חטאינו גלינו מארצינו וואס דאס האט געמיינט, מ'האט געזעהן א איד טוט וויי גלות השכינה, א איד ווייניט אויפן חורבן גלייך ווי ס'האט וועט נישט לאנג פאסירט, מ'האט געזעהן א איד ווייניט, א איד בעט זיך אויס.

ושמרתם את המצות השגחה מעולה בבית האופה

איך דערמאן זיך אז ס'איז געווען אמאל א צייט, ס'איז געווען פורים צייט, איז באקאנט האט ער געליטן מיט א רויז, הכלל האט אים איינער אנגערופן פון אויסלאנד און ער האט אים געפרעגט וואס פעלט דעם רבי'ן, אזוי האט איינער געפרעגט אזא אויסדרוק, איז מען אריינגעקומען און מ'האט געזאגט אז דער איד פרעגט וואס ס'פעלט דעם רבי'ן, ער איז געווען אין שטוב ער האט נישט געקענט גיין, האט ער געזאגט 'וואס הייסט וואס ס'פעלט מיר, ס'פעלט מיר דאס ביהמ"ד, ס'פעלט מיר די ישיבה, ס'פעלט מיר די מצה בעקעריי' - ער פלעגט זיך אליינס מטריח זיין יעדע וואך וועט ס'איז געקומען פאר פסח איז ער געגאנגען יעדע וואך צוויי מאל אין די וואך איז ער געגאנגען אין די מצה בעקעריי, 'ס'פעלט מיר די מקוה', אז מ'האט געבויעט א מקוה האט ער זיך נישט פארלאזט אויף א צווייטן, איז ער אליינס געגאנגען השגחה געבן אויף די מקוה. (מדברי הספד על רביה"ק זי"ע ככלות השלשים אלול תשל"ט בלאנדאן)

זהירות והידורים באפיית המצות מצוה

מען האט געזעהן ביי אים אייביג א שמייכל, עבדו את ה' בשמחה דאס האט מען געזעהן ביי אים, ער האט געטוען אלע מצות מיט אזא פרילייכקייט, מיט אזא

התרוממות הנפש, א שמחה של מצוה, ער איז געווען אייביג אזוי גוט אויפגעלייגט. – ביי די מצות ערב פסח דאס שוין יא געווען עפעס אנדערש, ער האט מורא געהאט אויב ער האט געזעהן איינעמס ארבעל רירט צו, דעמאלטס האט ער ארויסגעווארפן מענטשן, אבער נישט ברוגז, זייער שטרענג געווען אלץ זהירות המצות, אבער מיט אזא מין פרייליכקייט. (ליל ש"ק ראה תשע"א)

*

די וועלט איז נישט מקפיד אז בחורים וועלגערן, דער פעטער ז"ל האט יא מקפיד געווען, פאר זיך, ער האט נישט געלאזט קיין בחורים, נאר וועה ס'האט געהאט א חתימת זקן, ער האט געקוקט אויפן פנים פון די בחורים ווען ער האט געטיילט די טייגעלעך ביים וועלגערן, די וועלט פארלאזט זיך אז מ'זעהט אז מ'איז א גדול בקומה. (משיח"ק עם הגה"צ רב דקהילתינו הק' במאנסי שליט"א ג' ברכה תשע"ב)

*

כ'האב געהערט פונעם טאטן ז"ל ווי אזוי ער האט פארציילט אז אין סאטמאר האט דער פעטער ז"ל איינגעפירט בחכמתו א גרויסן הידור, א קונץ-שטיק, וואס איז פארדעם נישט געווען, דער אויוון האט געהאט נאר אין אריינגאנג, און ער האט געמאכט פון די אנדערע זייט אויך, אז איינער לייגט אריין פון די זייט, און יענער האט ארויס ענגומען פון די אנדערע זייט, אז ס'זאל נישט זיין אז דער זעלבער זאל עס דארפן ארויס נעמען. (משיח"ק א' ויצא תשע"ב)

*

ס'איז געווען אמאל ווען מ'האט געברענגט אין מצה בעקעריי א 'פיננער' (דאס איז אזא אייזערנע כלי וואס העלפט צו אויסצוקנעטן די טייג), האב איך געהערט אז דער פעטער ז"ל קומט צו די בעקעריי צו באטראכטן דעם פיננער און זאגן זיין מיינונג דערויף, בין איך אהינגעגאנגען צו זיין דערביי און הערן וואס דער פעטער וועט זאגן. דער פעטער האט דאס באטראכט, און ער האט געזאגט אז מען קען דאס נוצן. למעשה האט מען עס קיינמאל נישט אריינגעברענגט אין די בעקעריי איך בין נישט באקאנט וואס די סיבה איז געווען.

על מרורים יאכלוהו

איינע פון די יארן ערב פסח איז דער טאטע ז"ל געזעסן און בודק געווען די שאלאטן מרור און כורך א לענגערע צייט מיט גרויס זהירות. ווען ער האט געענדיגט דאס בודק זיין, האט ער דאס איבערגעגעבן פאר מיר, אז איך זאל דאס נאכאמאל איבערקוקן. 'איך בין געווען יונג, און כ'האב געהאט שארפע אויגן צו קענען באמערקן קלייניגקייטן, און איבערקוקנדיג האב איך געטראפן א וואלעם קריכן אויף די שאלאטן".

ווען דער טאטע ז"ל האט געזעהן אז מען האט געטראפן א וועלעם איז ער ממש געווארן אויס מענטש, עס איז אים אויפגעקומען טרערן אין די אויגן, און ער האט פשוט נישט געקענט קומען צו זיך זעהנדיג ווי עס וואלט ח"ו געקענט קומען צו אזא מכשול ביים סדר נאכט.

אין זיין שטארקן צער און צובראכענקייט האט ער זיך אויפגעהויבן און ער איז אריבערגעגאנגען צום פעטער ז"ל אין שטוב, און ער האט דערציילט פארן פעטער וואס עס האט דא פאסירט, און ווי ער קען פשוט נישט קומען צו זיך פאר גרויס ווייטאג.

האט אים דער פעטער ז"ל געענפערט "אז מ'טוט גרונטליך בודק זיין קען מען נזהר זיין". און דער פעטער ז"ל האט געזאגט "איך וועל דיר געבן פון מיינע מרור". דער טאטע האט זיך שטארק בארוהיגט. [דער פעטער ז"ל ביים סדר (בליל התקדש חג הפסח) האט ער מרור נישט געווואלט געבן, 'מרור טיילט מען נישט', אזוי האט ער געזאגט] (דרשת שבת הגדול תשס"ג לפ"ק)

*

דער פעטער ז"ל איז דאך געווען בזיווג ראשון א איידעם אין פלאנטש (אצל הרה"ק רבי אברהם חיים ז"ל נכד הרה"ק מדזשיקוב ז"ל), האט ער זיך באהאלטן א ביסל מרור אז ער זאל האבן גענוג פאר א כזית. ווייל אין דזשיקוב איז מען מקיל אז מ'נעמט נישט קיין

כזית צו מרור, דער אמרי נועם שרייבט אין א תשובה (בסוף ח"ב תשובה ג') אז מ'דארף נישט האבן קיין כזית. (משיח"ק עם הגר"א שטערנבוך ראב"ד אנטווערפן שליט"א עש"ק שמיני תשס"ט)

אינו נאכל אלא למנוייו

כידוע האט דער פעטער ז"ל געהאט אן ענין אז ס'זאלן נישט זיין צופיל מענטשן ביים סדר, עס איז שווער געווען צו באקומען זיין הסכמה צו קומען צום סדר. ער האט געהאט א רבי'שע ענין דערביי. ס'קען זיין אז עס האט געהאט צוטוהן מיט דעם ווייל מ'מישט זיך נישט סתם אזוי, און ער האט נישט געוואלט אז דער גאנצער עולם זאל קומען.

עס קען אויך זיין אז ער האט פאר זיך געהאט גרויסע חומרות, און ער האט חושש געווען אז מיטן ריבוי עם וואס האלט נישט די אלע חומרות וועט איהם זיין שווער צו האלטן זיינע ענינים.

א ארץ ישראל'דיגער בחור איז געקומען אמאל בעטן דעם פעטער ז"ל אז ער וויל קומען צום סדר, האט אים דער פעטער געשיקט צו ר' יחזקאל גליק "ער נעמט אריין צום סדר די ארץ ישראל בחורים".

איינער האט זיך געטרויעט און געפרעגט "דער רבי זאגט דאך כל דכפין יתי ויכול", האט אים דער פעטער ז"ל געענטפערט "דיין טאטע זאגט דאס אויך". (רשימות ושמועות)

ושאבתם מים בששון

ר' משה יוסף שווארץ ז"ל האט געהאט א חזקה צו פירן דעם פעטער ז"ל צו שעפן 'מים שלנו' ערב פסח (בליל בדיקת חמץ), ער האט געהאט א קאר, איך רעד פון איבער זעכציג יאר צוריק, ס'איז נישט געווען אזויפיל קאר'ס, ער האט געהאט די חזקה צו פירן דעם פעטער, כ'בין געווען א קליין יונגל, און דער טאטע ז"ל איז מיטגעפארן און איך בין אויך מיט געפארן, יעדעס יאר, מ'האט געשעפט ביי ר' ישראל זופניק. (משיח"ק עם הגרי"צ ברוידא שליט"א ג' וישב תשע"ב)

חומרות לפסח

דער פעטער ז"ל האט געהאט עקסטערע ציין אויף מילעכיג'ס און פליישיג'ס א גאנץ יאר, און ער האט אויך געהאט עקסטערע ציין אויף פסח. (משיח"ק חוהמ"פ תשע"ה עם הגה"צ אב"ד נייטרא מאנסי שליט"א)

שואל כהלכה

ווען איך בין געווען א בחור האט איך געהערט פון חסידישע אידן פונדערהיים, אז אינדערהיים האט מען זיך געפירט אז א בחור איז זיך נישט מיסב ביים סדר, אפילו בן אצל אביו (עיין בשו"ע או"ח סי' תע"ב ס"ה), האב איך אפגעמאכט, אז איך וועל דאס פרעגן דעם פעטער.

ערב פסח בין איך אריבערגעגאנגען צום פעטער ז"ל. ער איז געזעסן און ער האט אריינגעקוקט אין א ספר, אינמיטן דערזעהט ער מיך, ער איז געווארן אזוי איבערראשט, און ער האט געקוקט, ס'איז ערב פסח נאכמיטאג, וואס טוה איך דא. האט ער מיך געפרעגט וואס איך וויל. האב איך אים געזאגט אז איך בין געקומען בעטן א ערב פסח מצה - ס'איז געווען דארט אין די זייט אזא ווייסע בלעכענע שאפע וואו די מצות זענען געליגן, נאר ער אליין האט געהאט דאס שליסל פון די שאפע - ער האט עס געעפענט, ער האט אזוי ארומגעקוקט און ער האט געזוכט, די מצה, יענע מצה, ביז ער האט מיר געגעבן א מצה.

האב איך געפרעגט צו איך קען אים עפעס פרעגן, האט ער מיר געזאגט, פרעג, האב איך אים געפרעגט צו ס'איז אמת א א בחור איז נישט מיסב, האט ער עס באשטעטיגט, און געזאגט "יא, ס'איז אמת, אינדערהיים האט א בחור נישט מיסב געווען". (משיח"ק ליל שב"ק אהבת קידומים פ' תולדות תשע"ז)

ליל התקדש החג בצל הקודש

עטליכע יאר שפעטער, זייענדיג א חתן בשנת תשכ"ו האב איך געהאט די זכיה צו זיין די סדרים ביים פעטער מרן רביה"ק ז"ל. ביידע סדרים בין איך

געווען, אויך די יו"ט בייטאג סעודות האב איך געגעסן ביים פעטער ז"ל.

[עס דערציילט הרה"ח ר' חיים יושע געלבשטיין הי"ז ראה"ק דק"ק עצי חיים סיגעט אז ער האט דעמאלטס באגלייט רבינו שליט"א צום סדר און ווען רביה"ק זי"ע איז אריינגעקומען צום סדר האט זיך יעדער אויפגעשטעלט האט דער רבי ז"ל געוויזן מיט די האנט פאר רבינו שליט"א זיך צו זעצן נעבן אים.

רבינו שליט"א איז געווען דער איינציגסטער וואס איז געזעסן ביי די זייט פונעם אויבנאן אויפן זעלבן טיש וואו דער רבי זי"ע איז געזעסן (וואס דארט איז קיינער קיינמאל נישט זיצן, די טישן איז געווען אויסגעשטעלט ווי א ח', דער משב"ק הרה"ח ר' יוסף אשכנזי ז"ל איז געזיצן אינעווייניג קעגן איבער דעם רבי'ן ז"ל).

ווי עס דערציילן עטליכע פון די חתנים וועלכער האבן אויך זוכה געווען צו עסן דעם סדר ביים רבי'ן, אז מען האט עטליכע מאל באמערקט אינמיטן די הגדה ווי דער רבי בליקט אין זיין ריכטונג באטראכטנדיג אים מיט א חביבות, אזוי אויך פארן עסן דעם אפיקומן קודם חצות. (מפי הגה"צ דומ"ץ קרית יואל שליט"א ועוד)]

פארן סדר בין איך ארויף צו אים אין שטוב און ער האט מיר געגעבן דריי מצות פון זיינע ערב פסח מצות און מיר עס געגעבן.

ווען ער איז אריינגעקומען האט ער נישט געוועדט אבער ער האט מיר געוואונקן אז איך זאל מיך זעצן אויפן זייט פון זיין אויבן אהן טיש ווי ער איז געזעצן, דארט נעבן פענסטער בין איך געזעצן.

ביים סדר איז דער ציבור געזעצן אן קיין קיטלעך.

ביים גאנצן סדר געווען איז ער געווען א אש להבה, און עס האט געהערשט א געוואלדיגער פחד און יראת הכבוד ביי אלע מסובים זעענדיג דעם רבי'נס הייליגע עבודה ביים סדר, אנגעהויבן ביי קידוש און נאכדעם די הגדה, די תורות, כזיתים אא"וו.

די עבודה איז געווען עפעס מורא'דיג. בשעת די גאנצע הגדה האט מען נישט געהערט קיין ווארט פונ'ם גאנצן עולם, מ'האט געקענט הערן א פליג, נאר דער פעטער ז"ל אליינס האט געזאגט די הגדה אויפן קול.

בשעת די הגדה, האט ער געזאגט די תורות שנעל, ער האט נישט מאריך געווען, ער האט געזאגט קורצע תורות, ער האט זיך געאיילט ווייל ער האט געוואלט עסן דעם אפיקומן פאר חצות. ער האט געזאגט די הגדה אויך שנעל, נישט זייער שנעל, אבער נישט געשלעפט, נישט אויסגעצויגן, ער האט געקענט אמאל אויסציען א ווארט מיט א תנועה, אבער ער האט זיך געיאגט ביים סדר בדרך כלל.

ביים עסן די כזית מצה איז ער געלעגן אינגאנצן, די פוס איז אויך געווען אויפן היסב בעט ער האט אויסגעטוהן די שיך ווען ער איז געלעגן.

ביי שולחן עורך איז שוין געווען שפעט, האט מען סערווירט פארן פעטער ז"ל די סעודה זייער שנעל, און ער האט זיך זייער געיאגט מיט די סעודה כדי ער זאל קענען עסן פאר חצות, ער האט געגעסן דעם אפיקומן אויך, פאר חצות די ערשטע נאכט, די יו"ט'דיגע סעודה ביי שלחן עורך האט אים געדויערט אפשר צעהן מינוט. ער האט נאר פאר זיך מקפיד געווען, פארן עולם האט ער געזאגט פונקט פארקערט, דעם עולם האט ער געלאזט עסן שולחן עורך ווילאנג זיי האבן געגעסן, און ער האט געוויזן מיט די האנט פאר די מסובים אז זיי זאלן עסן רואיג די סעודה נישט יאגן, און נישט מוותר זיין אויף שמחת יו"ט צוליב אים, דער עולם האט געגעסן געהעריג די סעודה. למעשה האט געדויערט ווילאנג מ'האט סערווירט פאר יעדן, ממילא האב איך בכלל נישט געגעסן דעם שולחן עורך, נאר ווען כ'האב געזעהן אז ער מאכט צפון פאר חצות, האב איך אויך געגעסן דעם אפיקומן.

א געוואלדיגע התרגשות האט יעדן באנומען און עס ליגט מיר דאס מערסטע אין די ביינער בשעת ווען מען האט געזינגען "אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב", דער פעטער ז"ל האט דאס געזינגען מיט אזא דביקות, דארטן האט זיך דער פעטער צוקאכט עפעס זייער שטארק, איך געדענק דאס ווי היינט, און ס'איז מיר

געבליבן פאר די אויגן, איך האב נישט געזעהן נאך אזאנס ביי אים, איך האב דאך געזען דעם פעטער אסאך, איך האב אזוינס קיינמאל נישט געזען, אזא דביקות און התרגשות, דער פעטער ז"ל האט געזינגען אליינס אויפן קול, און געמאכט אזוי מיט די הענט מיט אן התלהבות אש, כולו אחוז שרעפים, ער האט זיך נישט געקענט אינהאלטן, איך געדענק ווי אזוי ער איז געזיצן, אזוי געווענטליך איז ער נישט געזיצן אנגעלאנט, ער איז געזיצן מער אזוי גראד אלעמאל, און דעמאלטס איז ער געזיצן אזוי ביים סדר, מיט די אויגן פארמאכט, מיט די קאפ אין די הויך אזוי פאר'דביקות'ט, ער האט געזינגען און איבער געזינגען, ער האט געזינגען דעם ניגון מיט פארמאכטע אויגן און געזינגען מיט אזעלכע בכיות, דער פעטער האט פארגעזינגען די וועלט, ער, און דער עולם האט נאכגעזינגען, ביי פארשידענע שטיקלעך האט דער פעטער געזינגען די ניגון אן די וועלט, ער, און דער עולם האט נאכגעזינגען, עס האט געדויערט א לענגערע צייט, איך קען דאס נישט פארגעסן, ביי מיר איז דאס געווען דער שפיץ.

א גאנץ יאר האט מען געזעהן ביים פעטער ז"ל אז די עבודה איז געווען איינגעהאלטן אין זיך, ער האט געמאכט מיט די הענט אזוי, איך האב אים נאך קיינמאל נישט אזוי געזעהן, מאכן מיט די הענט? ער האט קיינמאל נישט געמאכט מיט די הענט, אויפהייבן די הענט אין די הייעך, דאס איז קיינמאל נישט געווען, ער פלעגט נישט מאכן קיין תנועות מיט די הענט וואס קומט פון התלהבות בשעת עבודת ה', חוץ ביי די הקפות שמחת תורה פלעגט ער יא מאכן מיט די הענט בשעת די ריקודין של מצוה, דעמאלטס איז ער געווען צוגעדעקט מיט'ן טלית, און אויך פסח ביינאכט ביים סוף פונעם סדר, וועלן ער האט געזינגען 'אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב'.

וועלן איך בין אהיימגעקומען האב איך דערציילט פאר'ן טאטן ז"ל דערוועגן, האט מיר דער טאטע געזאגט אז אים ליגט אויך אין די ביינער דער סדר וואס ער האט מיטגעהאלטן ביים פעטער ז"ל נאך אלס קינד אין קראלי, דעמאלטס האט דער פעטער געזינגען דעם ניגון פון "אדיר הוא יבנה ביתו" בדמעות שליש, כמעט א דריי פערטל שעה, ער האט איבער געזונגען נאכאמאל און נאכאמאל דער ניגון אליינס מיט א דביקות וואס מ'קען נישט משער זיין, און נאכדעם וואס דער פעטער ז"ל האט געענדיגט די הגדה האט ער געזאגט שיר השירים מיט'ן עולם אין קראלי מיט מורא'דיגע בכיות. (משיח"ק עם הגה"צ אב"ד מחזיקי הדת מאנטשעסטער שליט"א וי' ויקהל תשפ"ב, ועוד)

די פזמון "אחד מי יודע" האט דער פעטער ז"ל געזינגען דער ניגון פון רבי'ן פון לובלין, וואס ער האט געזאגט אז ער האט געהערט די מלאכים זינגען דעם ניגון, און ער האט דאס ארויפגעלייגט אויף 'אחד מי יודע'. (מדב"ק ר"ח אדר תשפ"א) אשרי עין ראתה כל אלה.

*

אויך די בייטאג סעודות האב איך יענעם יאר געגעסן דארט ביים פעטער, ער האט געזאגט תורה דענק איך ביי די בייטאג טיש ביידע טעג, און דעם ערשטן טאג האט ער מיך מכבד געווען מיטן בענטשן.

די צווייטע נאכט סוף סדר ביי ספירה ציילן היות עס האט זיך אריינגעשטופט א גרויסער עולם, האט זיך אויסגעלאשן די לעקטער.

מען האט געוואלט אריין רופן א גוי זאל אנצינדן די לעקטער, האט ער נישט געלאזט.

האט מען אים געפרעגט "עס איז יום טוב שני אפשר זאל מען רופן אן ארץ ישראל אידˮ (דלא שייך בזה איסור אמירה לעכו"ם כיון שיבין מדעתו מה לעשות) האט ער געזאגט "ער איז נישט ארגער ווי א גוי". (דהיינו להשתמש למלאכה בבן אר"י דהוי זלזול ביו"ט שני). (עי' שו"ע או"ח סי' תצ"ו סעי' ג', ובמג"א סק"ד שכ' הטעמים ע"ז, ובנוגע החילוק בין עכו"ם לבן ישראל עי' פרמ"ג (תצ"ו א"א סק"א) שמצדד שע"י עכו"ם מותר דאורייתא ביו"ט שני, ובאהלי יעקב (מובא בשע"ת ס"ק ב') ועי' שו"ת מנח"י (ח"ז סי' ל"ד) שמפלפל בדברי הפרמ"ג ועי' בנוב"י (מהדו"ת או"ח סי' מ"ד). ועוד עי' בשו"ע (או"ח סי' רס"ג בסופו בטו"ז שם) לגבי דיני בורגנין, שו"ת אהלי יעקב (סי' צ') ועי' בשו"ת גינת וורדים (או"ח כלל ד' סי' י"ז שמחולק ע"ז) והחיד"א ברכ"י (סי' תצ"ו) והגרעק"א שגרוע ע"י ישראל). (ליל שב"ק מקץ-חנוכה תשע"ז בוויליאמסבורג)

לרגל
יומא דהילולא קדישא
של מרן רביה"ק
בעל ברך משה
זיעוכי"א

שיחת קודש של כ"ק מרן רביה"ק בעל ברך משה זי"ע

בשמחת השבע ברכות
שהתקיימה בביתו נאוה קודש של מרן רבינו זי"ע
לכבוד שמחת נישואי הגה"צ רבי העניך אשכנזי שליט"א

חדב"נ כ"ק מרן רבינו שליט"א ורב שכונת עצי התמרים בקרית יואל יע"א

בין הנוכחים שם: כ"ק האדמו"ר בעל דברי שלמה מבאבוב זצ"ל,
כ"ק הגה"צ ממעלבארן זצ"ל, ולהבחל"ח כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א
(נעתק מהטעיפ וכמה קטעים נשמטו מחמת חוסר הבהירות, וחבל על דאבדין)

בתוה"ד סיפר רבינו זי"ע: אין סיגוט איז געווען ר' יענקל... ער איז געווען א בעלזער חסיד, האסט איהם געקאנט דעם יענקל?, איז ער געווען אין ראצפערט ביים בעלזער רב (הגה"ק המהרי"ד) **ראש השנה.**[60]

אין בעלזא ראש השנה... איז דער רב ארויסגעקומען, מ'האט זיך דאך געשטופט איז ער געשטאנען אין וועג, דער יענקל איז דארט געשטאנען, און דער בעלזער רב האט איהם געזאגט, די שוטה, די בהמה... וויפיל שמות ס'איז דא אויף א בהמה, נער, שוטה, אקם, פערד.

נאכן דאווענען ביי די סעודה, האט ער געטראפן די ירשבים, זאגט ער דער יענקל... א גרויסע חידוש דער רבי האט איהם אזוי געשריגן אקם, קוה, שוטה, בהמה אלע נעמען, קען זיין – זאגט ער – דער רבי האט געזעהן דינים אויף מיר, און ער האט דאס געוואלט ממתיק זיין,[61] **זאגן**

בשם הרב הק' ר' וואלף זצ"ל בן הרב הצדיק הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זצ"ל ותוכן דבריו הקדושים, רפאים הן הצדיקים שהן רופאי נפש אמיתיים, והגם שרואים שלפעמים כועסים וצועקים על איזה איש, כוונתם רק לטובה להמתיק מעליו הדינים הקשים מאיש הלזה, אף הם יחשבו כענקים מלשון (דברים סו יד) הענק תעניק, והמואבים, אלו שאין להם מח בקדקדם להבין דרכי הצדיקים, יראו להם אימים, מכנים את הצדיקים בשם כעסנים, עיין שם דבריו הקדושים של הרה"ק זאב מזאבריז זיע"א.

ועיי' בס' רזא דשבת שמביא עה"פ בפרשת וילך 'וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם והיה לאכול וגו'. פירש הרה"ק רבי מאיר מקרעטשניף זיע"א ע"ד הפיכת קללות לברכות, 'וחרה אפי', כתרגומו 'ויתקוף' שהוא ענין גירוי וחזקה, 'אפ"י' נודע שהוא ר"ת של הפסוק פ'ותח א'ת י'דך, שהוא שם הפרנסה, 'ביום ההוא' מרומז על ראש השנה כדאיתא בזוה"ק היום דא ר"ה, שבו ישפיע הקב"ה על בנ"י שפע ופרנסה בריוח, 'ועזבתים' מלשון עזוב תעזוב עמו, שהקב"ה יעזור לבנ"י, 'והיה לאכול' שיהיה שפע ורב טוב על כל בני ישראל.

אגב, עיי' בס' ויחי יוסף (נצבים) שמביא מהגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע שאמר לפרש התרגום יונתן על הכתוב וילך משה, ואזל משה למשכן בית אולפנא, ובסוף פר' האזינו כתיב ויבוא משה, פי' ג"כ בתרגום יונתן 'ואתא משה

---

60 בימי מלחמת העולם הראשונה נדד המהרי"ד מבעלזא לעיר ראצפערט לכמה שנים, ואח"כ השתקע בעיר מונקאטש, ומשם נסע להאלאשיץ, עד שחזר לעיר בעלזא.

61 עיין בספה"ק היכל הברכה (בראשית דף ט"ו מ"ג ד"ה ורב) על הפסוק (דברים ב יא) רפאים יחשבו אף הם כענקים, ומביא

זיי, ניין, ער האט גארנישט געמיינט, נאר בפשטות, אין המקרא יוצא מידי פשוטו האבן איהם די יושבים געזאגט.

הגה"צ ממעלבארן זצ"ל: עס איז געווען א מעשה ביים בעלזער רב (הרה"ק המהר"י) **אז ווען ער האט זיך שטארק געבייזערט האט ער שטארק געשאלטן.**

רבינו זי"ע: דאס איז געווען ביים מיטעלער בעלזער רב.

הגה"צ ממעלבארן זצ"ל: יא, ס'איז געווען אז די ווייבער האבן זיך זייער געשטופט דארט צו באקומען א ברכה, און מען האט זיי נישט אריינגעלאזט דארטן, האבן זיי געזאגט פארן מיטעלער רב אז זיי גייען נישט ארויס ווייל זיי ווילן אז דער רב זאל זיי שעלטן, און פון דעם ווען זיי געהאלפן ווערן, האט דער בעלזער רב געזאגט פארן גבאי: שעלט דו זיי.

הרה"ח ר' עזריאל גליק ע"ה משב"ק: עס איז געווען א איד ר' שלמה גרין פון קליינוואלדיין וואס איז געווען ראש השנה ביים בעלזער רב (הגה"ק המהרי"ד) **אין ראצפערט, און דער בעלזער רב האט איהם געשטויסן און ארויסגעפירט און געשריגן, דו בהמה, דו אונגאריישער פערד.**

רבינו שליט"א: דער צאנזער רב האט אויך געקענט געבן א קלאפ ווען ער האט זיך געבייזערט.[62]

ממשכן בית אולפנא'. ופי' הרה"ק ז"ל דכמו שאמרו מנחות (ק"י ע"ב) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, ה"נ ע"י שלומדין פרשת היסורים ומפחדין שלא יתקיימו עליהם הקללות והיסורין, בזה נחשב כאלו כבר עברו עליהם וסבלו היסורין. והיינו דכתיב ואזל משה למשכן בית אולפנא, ואמר להם פר' האזינו שהם עונשים ותוכחות שיהי' לדורות, שפעל בשמים דע"י שלומדין פר' היסורין בבי מדרשא, יהא נחשב כאילו כבר סבלו היסורים, ואין צריך שיתקיימו בפועל עכד"ק.

62 עיין בס' תולדות קול ארי' (דף קכ"ה במכתב הג"מ משה יהודה כ"ץ זצ"ל רב הצעיר דק"ק סערדאהעלי) שמביא את ענין הלז של המתקת הדינים בכעסו של הרה"ק מצאנז, עם דברי הרה"ק משינאווא זצ"ל שאמר לפרש דברי התרגום אונקלס בפרשת מקץ בפסוק וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם, ופירש בתרגום ויתנכר אליהם חשוב מה דמליל להון.

ואמר על פי הידוע שאביו מרן הגה"ק מצאנז לפעמים הכה אנשים מאותן שבאו בצל קורתו לבקש ישועה שיתפלל בעדם, ולכאורה יפלא היתכן שיעבור על הרמת יד, אלא שראה עליו דינים ורצה להמתיק אותם במה שהכהו, וכתיב (דברים סה ג) ונקלה אחיך לעינך, ודרשו חז"ל כשלקה הרי הוא כאחיך (מכות כג), ונתבטלו הדינים מהמוכה, וכידוע שאותן שהכה נושעו תמיד, אבל צריך לזה משקל ששוקלין זהב שלא יוסיף בהכאות ובזיונות יותר מהנצרך, כדי ההמתקה, כי אז הרי יעבור על הלאו דלא יוסיף, וכמו כן יוסף הצדיק רצה שיתכפר לאחיו החטא שמכרוהו, על כן דיבר אתם קשות, אבל דבריו היו במדה ובמשקל שלא יוסיף יותר מהנצרך, ועל כן חשב מה דמליל עמהון שהדיבורים הקשים היו בחשבון, עכדה"ק.

ועיין בס' עץ פרי בשם הה"ק ר' אורי מסטרעליסק זצ"ל עה"פ 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך' (בראשית ט') שפירש שהצדיק שיכול להיות שופך דם האדם לתוך האדם ר"ל שימשיך לתוך האדם חיות חדש, שהוא מכונה בשם 'דם' כדכתיב כי הדם הוא הנפש, צדיק כזה יכול לשפוך דמו של האדם, ר"ל שיבייישו ברבים בשביל תועלת האדם, כי בזה ממתיקין דינים מעל האדם ופועלין לו טובה, ע"שועיין בתולדות הגאון רבי מאיר אונגאר זצ"ל בעל שו"ת פנים מאירות (במהדורא חדשה של השו"ת הנ"ל) בו מסופר על בנו הגאון רבי שלמה אונגאר זצ"ל מעיר פאקש שפעם אחת הגיע הרב מצאנז להסביבה (כנראה לוויען הסמוכה), שמעו ר' שלמה וחבריו שיש רבי שנוהג לאחר בתפלה ומתפלל לאחר הזמן, ור' שלמה ואחד מחבריו ביקשו לעמוד על סוד הדברים ולהבין מה פשרם, והלכו לבקר את הרב מצאנז, הם לא האמינו שת"ח יכול להתנהג כך, הגיעו שני החברים למקום תפילתו של הד"ח בצהרי היום אחרי זמן תפילת שחרית, ושמעו שהרבי אכן עדיין לא התפלל, והיה בעיניהם כפליאה עצומה, הרב מצאנז הרגיש מזה, ואמר להמשמש שאם יגיעו שני בחורים אל יתנו להם להיכנס, הבחורים הגיעו, אך למרות כל בקשותיהם לא הכניסום פנימה לבסוף אמר הרב מצאנז שר' שלמה ייכנס, אבל חברו לא.

כאשר נכנס ר' שלמה, אמר לו הרב מצאנז, כנראה הנך חושב שאיני יודע ללמוד, אך דע לך שאנחנו כן יודעים ללמוד, אלא אורך זמן מרובה להכין את עצמנו כראוי לתפילה, דרכו של הד"ח כידוע היתה להכות את

רבינו זי"ע: ער האט זיך געבייזערט ביז ער האט געשלאגן, ער האט געשריגן: דו "גאלגאן".[63]

ר' עזריאל גליק ע"ה: דער שינאווא רב רבי משה'לע,[64] **ס'איז באקאנט אז מ'האט געוואלט א ישועה האט דער צאנזער רב געשלאגן, האט דער רבי** (רבינו הדברי"י ז"ל) **דערציילט אז ער** (רבי משה'לע) **איז דאך געווען אזא שוואכער מענטש**[65]**, ער איז אזוי שוואך געווען אז וועז ער האט געמאכט די 'המוציא' האט ער דאס גלייך ארויסגעגעבן**[66]**, האט דער רבי געזאגט אז איינמאל האט זיך רבי משה'לע אויפגעשטעלט און האט אזוי געשריגן וועז איך דערמאן מיך וועז מיין זיידע האט געשלאגן...**[67]

הגה"צ ממעלבארן זצ"ל: די גמרא זאגט (סנהדרין כא.) **אויף בני ארץ ישראל מקל חובלים און מקל נועם...**[68]

הסובבים כסגולה לישועה, אבל ר' שלמה לא הכיר את המנהג, הסתכל בתימהון על כך, והחל לברוח מסביב השלחן, והד"ח החל לדלוק אחריו למרות המיחושים ברגלו, להרב מצאנז לא היתה היכולת לתופשו, וביקש מהגבאי שיתפסוהו, ואכן דלק אחריו עם הלולקע כדי להכותו, לאחר שהכוהו הרעים עליו בקולו, וכי אתה מדמה לעצמך שאין אנו לומדים שו"ע, ואין אנו יודעים שצריך להתפלל בזמן, אלא הלא צריכים להתפלל בגוף נקי, ואין ביכולתנו להתכונן לתפילה עד שהזמן עובר, בינתיים השתוקק חברו של ר' שלמה להיכנס פנימה, אך הרב לא הרשה זאת בשום אופן, למעשה זקנינו זה זכה שכל צאצאיו צעדו בדרך ישראל סבא, ואילו חבירו בסוף ימיו נחמץ יינו וצאצאיו ירדו מהדרך הישרה, ע"כ.

63 עיי' בס' י"ג אורות (ח"א) שהי' אצל הרה"ק מצאנז זי"ע שבדחן אחד עמד על שלחנו בפורים ואמר בחרוזים: ווען משה רבינו האט געשלאגען דעם שטיין, איז געווארן א גרויס געוויין', ומרן הד"ח זי"ע רדף אחריו עם הלולקע ציבעך, ורצה להכותו, וצעק עליו בלש"ק: גאלגאן, משה רבינו האט באדארפט צו שלאגן דעם שטיין'.

ועיי' בס' זכרון פנחס – חודורוב (עמ' ח) שא' ביקש הרה"ק מצאנז שרוצה לשוב בתשובה, ואחז בכנפי מעילו וצעק לו גאלגאן, טוה שוין תשובה, ע"ש. ועיי' בס' דרכי חיים (דף י"א אות ט"ז) שהרה"ק מצאנז צעק על המשמש גאלגאן והרב מקארטשין חשב שצעק עליו ונתעלף, עיי"ש הסיפור באריכות, וכן עיי"ש עוד (באות כ"ב ובאות מ"ה) שצעק על א' כנ"ל.

64 הרה"ק רבי משה נולד לאביו הרה"ק משינאווא בט' אב שנת תר"ב, היה רב הצעיר בק"ק שינאווא תחת אביו ובשנת תרנ"ט לקח את שבט ההנהגה אחר הסתלקותו של אביו, ובשנת תרס"ד עבר לגור בצאנז ונסתלק בעש"ק י"ב חשון תרע"ט ומנו"כ בצאנז.

65 ועיי' בס' שיח זקנים (ח"א) שהגה"ק רבי איצקעל מפשעווארסק זצ"ל סיפר שפע"א בהיותו בן ו' שנה היה חולה מסוכן, והרה"ק מצאנז זי"ע הבטיח שיחי' עוד ע' שנים, ואכן היה בן ע"ו שנים בשעת הסתלקותו.

ועיין בס' שם אליעזר (מהגה"ק מביקסאד זי"ע) בהקדמה שהרבנית מביקסאד באה פע"א להרה"ק ר"מ משינאווא להתייעץ עמו איזה מאכלים ליתן לבעלה הק' אשר גם סיגף עצמו מאוד, והרה"ק נתן לה עצות שונות, עיי"ש.

66 ועיי' בס' נפלאים מעשיך (ח"א) שהגה"צ מבאגאד זצ"ל היה מספר שהרה"ק רבי משה'לי אכל קימעא ממש מעט מן המעט ואחר כל מאכל הביאו מיד קערה והקיא את כל מה שאכל, עד כדי כך שאחר כל סעודה היה הגה"צ מבאגאד עולה ומסתפק אם מותר לו להרה"ק לברך ברכת המזון, ברם אף על גודל חולשתו היתה עבודתו ותפילתו באש קודש וכל האנשים העומדים לראות עבודתו בקודש, היו נבהלים ומשתוממים בראותם שעבודתו למעלה מכוחותיו הדלים ולמעלה מבינת אנוש.

67 עיין בס' מוש"י (ח"ב) בשם ר' עזריאל הנ"ל הסיפור בשלימות, שסיפר רבינו, כשהייתי אצל הרה"ק רבי משה משינאווא זלה"ה בן מרן הק' משינאווא זלה"ה, שאלתי אותו על מנהגי ודרכי זקינו הקדוש מרן הק' בעל דברי חיים מצאנז זי"ע, ובתוך הדברים שאלתי אותו האם נכון הדבר שמרן הק' היה מכה אנשים בידיו או בהלולקע ציבעך ועי"ז המשיך להם ישועה, ושהי' לו ענינים בזה. והשיב לי הרה"ק משינאווא בתמיה: וכי גם כבודו יאמין לזה? לא ולא! רק גופא דעובדא הכי הוה, ק"ז היה כל היום דבוק בקונו בדביקות נפלא והתלהבות עצומה, וע"כ אירע לפעמים שלא הרגיש בנפשו שמכה את האנשים העומדים סביבו, ועשה זאת כמתעסק בעלמא שלא בכוונה תחילה ח"ו, ואח"כ כשהתעורר מדביקותו והבחין שהכה את העומד על ידו, הלך לפייסו, והלה לא רצה למחול לו עד אשר יבטיח לו שיוושע בעניניו ויעתיר בעדו בדבר ישועה ורחמים. אבל ח"ו לומר שהרים ידו על אחד מישראל בכוונה תחילה.

68 וז"ל הגמרא: אמר רבי אושעיא מאי דכתיב ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים

כאן הופיע כ"ק האדמו"ר מבאבוב זצ"ל להשמחה ואיחל ברכת מזל טוב לרבינו זי"ע ולהמחותנים

ר' עזריאל גלוק ע"ה: ר' יענקל גליק ער איז נעבעד אוועק אין אוישוויץ, כ'האב עם אליין פון איהם געהערט, ער האט געלערנט בים ייטב לב 8 זמנים, ער איז געווארן אן אלטער בחור, ער איז געזעהן אלט 24 יאהר, ס'איז נישט געגאנגען קיין שידוך, האט איהם דער ייטב לב געזאגט איך וועל דיך טראגן צום מחותן [הייגו הרה"ק מצאנז], 'וויייל איך וויים נישט וואס צו טוהן מיט דיר'.[69]

ער איז אנגעקומען מיט איהם קיין צאנז, און געוועלט ווען ס'איז געקומען א חשובע גאסט האט ער (הגה"ק מצאנז) געוואלט יענעם צו אן אנביים (פעודה), האט דער צאנזער רב געהייסן יעדער זאל ארויס גיין, ער האט געוואלט דעם ייטב לב און געהייסן יעדער זאל ארויסגיין, אבער די אלע וואס האבן געדארפט א ישועה האבן געווארט דער צאנזער רב זאל זיך אויף זיי בייזערן, און דער צאנזער רב האט זיך טאקע צובייזערט און געשריגן 'יעדער זאל ארויסגיין', האט מיר דער ר' יענקל געזאגט – איך בין דאך געווען אן אונגארישע'ער, בין איך ארויס?, און ער האט טאקע גארנישט געפועלט, און דער ייטב לב האט איהם געזאגט, נער וואס דו ביזט, וואס קען איך מיט דיר טוהן.

אבער דער ייטב לב איז געפארן א האלבע יאר שפעטער נאכאמאל קיין צאנז, האט ער איהם מיטגענומען, אבער ער האט איהם אנגעזאגט אז דאסמאל זאל ער זיך נישט לאזן, זאל זיין וואס ס'זאל זיין, און דער צאנזער רב האט איהם טאקע 'מכבד' געווען מיט די לולקע ציבעך אויפן קאפ און אויף אלע זייטן, ביז דער ייטב לב האט איהם געווינקען אז יעצט קען ער שוין גיין, און ער איז ארויס.

שפעטער ווען דער ייטב לב האט זיך געזעגנט פונעם צאנזער רב האט ער געזאגט פארן צאנזער רב ער זאל איהם ווינטשן ער זאל בקרוב א חתן ווערן, עס גייט איהם נישט קיין שידוך, האט דער צאנזער רב געזאגט 'איך האב איהם שוין געזוכ געגעבן', און א וואך דערויף איז ער א חתן געווארן.

הגה"צ ממעלבארן זצ"ל: זעהט מען דאך אז ער איז נישט געווען אמת'דיג ברוגז אויף איהם, ווייל ער האט געדענקט אז ער האט איהם געגעבן, זעהט מען אז ס'איז געווען א מקל נועם נישט קיין מקל חובלים.

האדמו"ר מבאבוב זצ"ל: עס איז געווען א מנהג ביי צדיקים אז מ'זאל שלאגן, א צאנזער מנהג.

רבינו זי"ע: ס'איז א פלא והפלא.

פון זיידן ווערט אויך דערציילט פון איינער וואס האט נישט געהאט קיין קינדער, האט ער זיך געוואלט געזעגענען, ער איז אריינגעקומען און ער האט זיך געדרייט, אבער ס'איז נישט געגאנגען, שפעטער האט ער זיך געאיילט צו מנחה, ס'איז שפעט געווען, און די גארטל איז געווען צוזאמגעלייגט, די גבאי האט צוזאמגעלייגט דעם גארטל, איז געקומען צו מנחה, און ער וויל לייגן דעם גארטל, האט ער זיך שטארק געבייזערט, דו האסט צוגענומען דעם גארטל?, און ער איז געהאלפן געווארן...

ר' עזריאל ע"ה: די רבי האט געזאגט אז ס'שטייט אין נועם אלימלך (פרשת קרח) **'וענן בייזערן, ער טייטשט 'ולא הרעותי את אחד מהם כ'האב מיך נישט געבייזערט[70].**

נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה.

69 וע"ע בס' הדרת קודש (עמ' מ"ז) שהגה"ק מנאסאד אמר דיבוריו האחרונים לפני פטירתו בזה"ל: דער הייליגער ייטב לב זכרונו לברכה האט אויף איהם (מרן הד"ח) געזאגט ער איז א כל יכול, ואח"כ נסתלק, עיי"ש.

ועיין בס' זכר צדיק לברכה (ח"א אות ת"כ) שרביה"ק סיפר שהרה"ק הייטב לב שלח פעם א' שלא נפקד בזש"ק להרה"ק מצאנז והוא בעצמו כתב לו את הקוויטל, עיי"ש.

ועיין בס' תפארת בית לוי (עמ' ח') שהרה"ק הייט"ל אמר בהספדו על הרה"ק מצאנז שמימות הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע לא היה גאון וקדוש עובד את ה' בכח גדול כזה.

70 וזלש"ק ...וגם זאת אם הצדיק גוער באיזה אדם גם הגערה הזאת פועל בו שלא ישתקע בחטאו כי הצדיק

רבינו זי"ע: כ'האב עס אויך געהערט פון איהם זאגן

האדמו"ר מבאבוב: דער זיידע ז"ל פלעגט שרייען "דו גאלגאן, דו גאלגאן!", דאס איז א פוילישע זידל – ווארט, ס'איז א פויליש ווארט, דו גאלגאן.

מ'האט געזאגט אז דאס מיינט דער פסוק (שיר השירים) 'גן' נעול אחותי כלה 'גל' נעול מעין חתום [הרומז על שבחן של ישראל].

נישט יעדער האט געהאט די זכיה אז די זיידע האט איהם געזאגט, דו גאלגאן!.

רבינו זי"ע: ער פלעגט צו זאגן ווערטער אין פוילישׁ[71], טארניגראד [עיר מולדתו] איז דאך געווען אין פולין.

רבינו שליט"א: אין גאליציע האבן די גויים אויך געהאט פוילישׁ, נישט אזוי? אידן האבן געהאט אידיש.

האדמו"ר מבאבוב זצ"ל: יא, די גויים.

הגה"צ ממעלבארן זצ"ל: טארניגראד איז געווען זייער אן אלטע שטאט[72], עס גייט צוריק איבער טויזנט יאהר, איך בין געווען אמאל אין טארניגראד.

האדמו"ר מבאבוב זצ"ל: די ראפשיצע רביצין איז דאך געווען... ווייסט מען דאך, דער ראפשיצער רב האט דאך געליטן, זי איז א שווערע מענטש געווען[73], דער צאנזער זיידע איז געשטאנען אונטער די שטוהל מיט'ן קאמינקער רב, און די רביצין איז דאך געזעסן אין ראפשין ביים טיש, און דער צאנזער זיידע זכרונו לברכה האט זיך פארפרינט (התלהב) האט זי אריינגעכאפט אפאר שטארקעם (החיפות), איז זי אנטלאפן, האט דער ראפשיצ'ער רב געזאגט דעם רבי ר' אליעזר (בנו הק' מדזיקוב) "אליעזר לעבן גיי ברענג זי צוריק", זי ווייל נישט צוריק קומען, זאגט ער, ווייל דער פאלאק קאפעט! (החיוט

בגערתו שגוער בו הוא משבר הכח הקליפה של הרשע, זהו שאמר לא חמור כו' כלומר אני גרמתי להם זאת שעל ידי שלא לקחתי מהם זה גרמה להם שחטאו שאם נהניתי מהם היה מגין עליהם זאת לבלתי יחטאו. וגם לא הרעותי את אחד מהם בשום רעה וגערה ונמצא אינם חייבים כל כך לעונש בעולם הזה וגם עולם הבא ראוי ליתן להם אחר העונש שיענשו על חטאם... עכלש"ק.

71 עיי' בס' דרכי חיים (אות ס"ח אשכבתי דרבי) שהרה"ק מצאנז ליווה את הגה"ק רבי לייביש ממאשציסק עד רחובה של עיר, ואמר לו לשון צחות שאומרים בלשון פולישׁ, ועיי"ש שכותב שמרגלא בפומיה להגיד כמה אמרות בלשון פולישׁ, ע"ש.

72 העיר היא בפלך לובלין, עיי' בס' תולדות הנפש חיה (עמ' י"ב) שמביא מקורות העיר טארניגראד שסבלה קשות כבר בגזירות שנות ת"ח-ח"ט מהצורר חמי"ל ימ"ש.

73 עיי' בס' חמדה גנוזה (ח"א) שהרה"ק מצאנז אמר על רבו הק' מראפשיץ, שכמו שכשיש לאדם עוף נאה ויקר אז הוא מניח ברזל קשה על רגליה שלא תוכל לברוח, כמו כן לפעמים הצדיקים מקבלין מן השמים אשה קשה, בכדי שע"י שהוא טרוד עמה, הוא לא יתרומם יותר מדי להתקשטר בקטירא דחיי עלמא, עיי"ש.

עיי' בס' זרעא קדישא (עמ' צ"ד) שפעם אחת לפני איזה סעודה אמר הרה"ק רבי אברהם חיים מלינסק זי"ע בילדותו לאמו הצ' ע"ה הרבנית מראפשיץ 'אידן דארפן עסן, זעה אז ס'זאל זיין צוגעגרייט, השיבה לו אמו, שתוכל להכין אוכל למו, אבל המלאכה מרובה וכוחה מועטת, אמר לה בנה הוא רבינו שהוא יעזור בידה, ויעמוד להכין את המאכלים, והתחילו ללוש בצק לאפות בילקעס, וכבר אמרו רז"ל אשה עיני' וכו' באורחים, והכניסה סך קמח מועטת מאוד לפי הצורך, אז הוציא רבינו מעות מכיסו והניח לפני אמו, ואמר אנא הוסיפי קמח שיספיק לכל האוכלים, ואל ירע בעיניך ההוצאה, כי אני אשלם מכיסי ההוספה.

אביו הק' מראפשיץ כשראה את זה תמה ואמר, מנין הגיע לך כ"כ כסף, אמר לו רבינו, זה כבר זמן רב שאני מקבץ פרוטה פרוטה ער שעלה בידי איזה סך כדי לשלם לאמי שלא תקמץ כ"כ.

ועיי"ש עוד שהרבנית ע"ה היתה מקמצת בתבלינין ושומן לתוך מאכלי שב"ק, והיתה מתחננת ומכוונת שהמאכל יצליח, והרה"ק מראפשיץ כשלא ראתה הי' מוסיף שמאלץ לתוך המאכלים, ואח"כ היתה אומרת 'זעהסטו מיינע כוונות האבן געראטן', אמר לה הרה"ק מראפשיץ 'יא יא, דיינע כוונות מיט מיינע מעשים טובים'.

ועיי"ש עוד סיפור נורא שהרה"ק מראפשיץ היה אצל הרה"ק מאפטא וראה בצערו ושאל לו אודות התנהגותה, ואמר שהיא משקיעה בילדיו כדבעי, עיי"ש.

שהוא מכה בידיו) – דער זיידע האט געהייסן א פאלאק, ער איז געווען א פוילישער – "דער פאלאק, קאפעט, ער שטארקעט, כ'קען נישט אויסהאלטן", ער האט זיך אזוי פארפרינט האט ער נישט געזען וואס ס'טוהט זיך.[74]

רבינו שליט"א: מ'זאגט דאך אז דער חתם סופר האט איהם אויך גערופן "דער פאללאק".[75]

---

74 עיין בספר אוהל נפתלי (ח"א אות רצ"ז) שפעם נכנסה הרבנית מראפשיץ לבעלה בטענה, מדוע מניח להרה"ק מצאנז לרקוע ברגלו החולה בעת התפילה, ועי"ז זב ממנה דם, וביקשה שיאמר לו לרקוע רק ברגלו הבריאה, ויען הרבי מראפשיץ מה אעשה לו, אם הייתי יודע כי הוא יודע ומרגיש באיזו רגל הוא רוקע, הייתי מונעו מזה, אבל הוא בעצמו אינו יודע בשעת התפילה באיזה רגל הוא רוקע.

75 עיי' בס' מקור חיים (אות תצ"ד) שפע"א היה הרה"ק מצאנז בעיר פעסט, ועבר דרך אונגוואר, ושם הי' האב"ד הגאון ר' מאיר א"ש זצ"ל, והלך לבית הרב המרא דאתרא, והגר"מ שמח מאד, ועשה לפניו סעודה גדולה ולכבודו באו אל הסעודה כמה אנשים חשובי העיר, בתוך הסעודה ביקש הרר"מ לרבינו שיאמר איזה מד"ת, ואמר פלפול והרר"מ סתר דבריו בכמה מקומות, אבל רבינו לא השיב לו על הקושיות, וחשב הרר"מ כי וודאי אין לו תירוץ, ואח"כ אמר הרר"מ איזה חידו"ת, ורבינו לא הקשה לו כלום.

אחר ברכהמ"ז נסע משם, ובן הרב ה"ה הג"ר מנחם א"ש נסע עם רבינו ללותו עד חצר מסילת הברזל, ועל הדרך שאל הרר"מ לרבינו מה רוצה מע"כ לומר לאבי, יאמר לי ואני אגיד לו, א"ל רבינו אמור לאביך שיעיין במראי מקומות אלו, ויעש הגר"מ כן, וראה כי מכל המקומות הללו יש ראי' לדברי הרב מצאנז, ואשר אין עוד מקום להקשות הקישיות ששאל לו בעת הסעודה, וגם מצא במקומות אלו סתירה לכל החידו"ת שאמר הוא להרב מצאנז, אז הבין הגר"מ למה לא השיב לו על קושיותיו וגם לסתור החידו"ת שלי, אבל לא רצה לעשות זאת מחמת ענווה, וחשב הרר"מ בלבו אפשר בייש בזה לאורח שלו הק'.

וציוה להשמש שיקבץ כל אנשי העיר להביהכנ"ס, כי נחוץ לו לומר להם דבר, וכן עשה. ויהי בבואם אמר הרב בקול גדול, שמעו נא קהל עם ד', היום הי' בכאן הה"ג מצאנז בביתי, והקשיתי לו כמה קושיות ולא השיב לי עליהם, וכעת נודע לי כי טעיתי בדבריי וכל קושיותי

האדמו"ר מבאבוב זצ"ל: יא, יא.

דער זיידע זכרונו לברכה איז געווען א תלמיד פון ראפשיץ, זיך געווייקט אין ראפשיץ, און דער היילגער ראפשיצער רב האט געגעבן א שמייכל מיט א ווערטל, מ'האט קיינמאל נישט געהערט אז ראפשיצער רב האט זיך געבייזערט, אלעם איז געגאנגען מיט א ווערטל, אפילו ווען מ'האט איהם געזאגט א ווערטל...

דער ראפשיצער רב ז"ל האט געהאט א משמש, ער איז געווען א קוויטעל שרייבער, ער האט געהייסן ר' זאנוויל ראפשיצער, ער איז געווען א מפורסם פון די חבריא, און ער האט געוויסט זיך צו צופאסן צום ראפשיצער רב, ער האט געגראמט ביי די ראפשיצ'ער חתונה, דארט האט ר' זאנוויל געזאגט גראמען, צדיקים האבן געזאגט אז ער האט צוגעטראפן דעם ראפשיצ'ער רב אלעמאל מיט די גראמען, ווען ראפשיצ'ער רב האט חתונה געמאכט האט ער אלע צדיקים אויפגערופן צו טאנצן 'מצוה טאנץ' מיט די "על חטא", יעדן צדיק האט ער געגעבן אן אנדערן על חטא – דער זיידע זכרונו לברכה (המחר"ש מבאבוב) **האט דאס נאכדערציילט – און איינער פון די צדיקים איז געווען א גרויסער פאפטער** (מרכה בתעניתים)**, האט אים ר' זאנוויל אויפגערופן 'על חטא שחטאנו לפניך במאכל ובמשתה'...**

מתורצים כלאחר יד, ואפשר הי' להרב מצאנז חולשה מזה, לכן אני מפייס אותו בתוך קהל ועדה.

והמשיך - ואספר לכם ג"כ עובדא הנה מעת אשר למדתי אצל מורי ורבי החת"ס זצ"ל, באמצע הלימוד בא אליו אגרת מצאנז, התלמידים הי' להם פקודה שלא ימסרו לו שום מכתב באמצע לימודו, אולם מחמה ראו על האדרעסס שאגרת הזה הוא מצאנז, והבינו שהוא מהרב, והם ידעו כי בשבוע הקודם פסל החת"ס גט א' אשר הרב מצאנז הכשירו, וכנ"ל ובודאי הוא כותב תשובה להחת"ס אודות הגט, לכן הרהיבו עוז ונתנו לו האגרת באמצע השיעור, ורבי החת"ס קרא כל האגרת בהעברה בעלמא, ואמר לי בני, הפללאק לוחם יפה, הפללאק לוחם יפה, (בל"א דער פללאק שטרייט גוט), ולא הבנתי אז מדוע אמר זאת דווקא לי לעצמי, ועכשיו נוכחתי לדעת כי כיוון רבי ברוה"ק שעמדי ג"כ ילחם הרב מצאנז, וככלותו דבריו הלך לביתו, ע"כ.

און דעם ראפשיצ׳ער רב האט ער אויסגערופן ״על חטא שחטאנו לפניך בסתר ובגלוי – דאס מיינט מען דעם רבין ר׳ נפתלי״, דאס אליין – בסתר וגלוי, דאס איז דאך געווען די גאנצע עבודה ביים ראפשיצ׳ער רב איז דאך געווען בסתר ובגלוי, איז דאס איז ביי דעם רבין ר׳ נפתלי.

ר׳ זאנוויל האט צוגעהאלטן ביי די תפילות ביים ראפשיצער רב, ער איז געווען א גוטע מנגן, האט ער צוגעהאלטן דעם ראפשיצער רב ביי די תפילות, זעהט אויס ער איז נעבעך געווען אן אריגאן, איז ער איין מאל געווען א גרויסער בעל חוב, און ער האט געפילט אז ס׳גייט נישט וויטער, האט ער זיך פארדינגען אין א דארף פאר גוט באצאלט – פאר דרייסיג רוביש – פארן דאוענען ימים נוראים, האט דער חייליגער ראפשיצער רב דאס מרגיש געווען, אין ער איז אריינגעקומען אין דעם זעלבן טאג וויי ער האט אנגענומען צו גיין דאוענען ימים נוראים אין א דארף, ר׳ זאנוויל איז דאך געווען פון די חבריא און ער האט צוגעהאלטן ראפשעצ׳ער רב ביי די תפילות, אין ער האט געוויסט וועז צו צוהאלטן און וועז נישט צוצוהאלטן, און דא האט ער זיך פארדינגען אין א דארף...איז ער אריינגעקומען ר׳ זאנוויל, האט דער ראפשיצ׳ער רב געזאגט, ר׳ זאנוויל האט געהאט אמאהל געזאגט וועז ער האט געגראמט אז ״ובכן תן פחדך״ איז טייטש געב געלט! ווייל פחדך איז בגימטריא געל״ט מיט א ט׳, דאס הייסט ג׳ ע׳ ל׳ ט׳ איז בגימטריא ״פחדך״, האט ער געזאגט ״ובכן תן פחדך איז טייטש געב געלט״.

איז ער אריינגעקומען האט דער ראפשיצ׳ער רב געזאגט: ״נו ר׳ זאנוויל, ובכן תן פחדך, אויך געלט?״, האט ר׳ זאנוויל געענפערט: יא יא רבי, ובכן צדיקים איז אויך געלט.[76]

דער זיידע זכרונו לברכה (הרה״ק המהר״ש) האט דאס נאכדערציילט, מיין טאטע זכרונו לברכה האט דאס נאכגעזאגט, האט ער געזאגט ״און יאך זאג, ובכן יתקדש שמך איז אויך געלט, מיט געלט קען זיין ובכן יתקדש שמך״.[77]

ס׳איז געווען אן ענין פלא ביי ר׳ זאנוויל׳ן, ר׳ זאנוויל איז געווען א כותב, פארצייטענס האט מען געשריבן מיט א געזונטע פעדער וואס מ׳האט זיך אליינס צוגעשטעלט, איז געווען די חנה׳לע א צדיקת, זי איז געווען דעם רבי ר׳ אשר׳ס (מראפשיץ) טאכטער, ביים ראפשיצ׳ער רב איז זי געווען א קליין מיידל פון זעקס יאהר, און זי פלעג אריינקומען, דער ראפשיצער רב האט געמאכט מיט איר חכמה׳ס, זיין אייניקל, און זי איז דאך געווען היימיש,

---

76 יש לציין שפעם אמר האדמו״ר מבאבוב זצ״ל כוונה בדברי הרה״ק מראפשיץ, כי פחד״ך בגימ׳ קי״ב, הוא השם יב״ק, היוצא מר״ת יעננו ביום קראנו, וגם תיבת געל״ט בגי׳ קי״ב, וזה הי׳ כוונתו ובכן תן פחד״ך - אויך געל״ט.

ועל זה סובב הערת ר׳ זיינוויל שגם הר״ת ו׳בבן צ׳דיקים י׳ראו ו׳ישמחו בגימ׳ געל״ט, ודפח״ח.

77 עי׳ בס׳ נפלאים מעשיך (ח״א) בשם הגה״צ מפאיע הי״ד, שפעם ישב הרה״ק מצאנז זי״ע מוקף עם חסידיו, ונענה ואמר שיהודי צריך שיהיה לו הרבה מעות [א איד מוז האבן געלט, און אסאך געלט] כי בלי מעות אי אפשר לקיים שום מצוה וכדמובא בגמ׳ טלית נאה שופר נאה וכו׳ וכו׳.

הרהיב שם חסיד אחד ואמר הנה יש מצוה אחת שאפשר לקיימו בלי מעות, אמר לו הרה״ק: נו, לאמיר הערן. ענה החסיד: מחיית עמלק, דהיינו שאפשר לזכור כל היום מחיית עמלק מבלי שיהיה הפרוטה מצוייה בכיס.

הרים הרה״ק מצאנז ראשו ואמר, שאדרבה ואדרבה לקיים מצות מחיית עמלק בכל יום ובכל עת צריך שיהיה לאדם די ספוקו כדי שיוכל לצמצם מוחו לזכור בכל עת לקיים מצוה זו [וכלש״ק: איי, אז א איד זאל זיך קענען מצמצם זיין די מח, און א גאנצן טאג אינזין האבן מחיית עמלק, דארף מען האבן גרויס הרחבת הדעת].

ועיי׳ בספה״ק נועם אלימלך בליקוטי שושנה שמפרש שם אמרם ז״ל (ברכות ח.) אשריך בעוה״ז וטוב לך לעוה״ב, כי מה שטוב לצדיק בעוה״ז הוא הכל כדי שיבוא לעוה״ב, כי הדברים הצריכים לעוה״ב המה התורה והמצות והם אינם יכולים להיעשות ולהפעל אם לא שיש לו כל צרכי עוה״ז ברויח, למשל הכנסת אורחים סוכה ואתרוג ציצית מזוזה, אשה ובנים וכדומה להם לזה צריך שיהיה לצדיק מעות ברויח, עכלש״ק, עיי״ש עוד.

האט זי זיך ליב געהאט צו שפילן מיט ר׳ זאנווי׳ל׳ס פעדער, און ער האט איר אנגעזאגט ריהר נישט אהן מיין פעדער דארט, כ׳זאל קענען שרייבן, און זי האט זיך יא געוואלט שפילן.

אמאל איז ר׳ זאנוויל אריינגעקומען און ער האט געוואלט שרייבן א קוויטל, און די פעדער איז געווען קאליע, און זי איז געשטאנען דארט, האט ער איר געגעבן א פעטשעלע, איז זי אריינגעלאפן מיט א געוויין צום ראפשיצער רב צום זיידן, האט זי געזאגט ״ר׳ זאנוויל האט מיר א פאטש געגעבן״, האט ראפשיצער רב געזאגט ״זאלסט איהם נישט מוחל זיין״, אבער ווער האט דאס דען געדענקט, זי איז געווען א קינד.

די חנה׳לע זי איז רבי פייביש ברעזאנער׳ס[78] ווייב געווען, זי האט זיך משדך געווען, אויס אן אייניקל מיט דעם גארליצער רב׳ס אן אייניקל, האט מען געמאכט שבע ברכות, דער באבובער זיידע זכרונו לברכה (הרה״ק המהר״ש) איז געפארן צום גארליצ׳ער רב זכרונו לברכה אויף שבע ברכות, מיין טאטע זכרונו לברכה איז מיטגעפאהרן, און די חנה׳לע איז געווען א זקינה, זי איז

---

78 עיי׳ בס׳ שיחתן של עבדי אבות (ח״א עמ׳ רנ״ב) סיפר האדמו״ר הרה״צ מהרי״ע מפשעווארסק זצ״ל זקנתינו הרבנית חנה׳לי מברעזאן ע״ה שהיתה בתו היחידה של הרה״ק רבי אשר מראפשיץ זי״ע, ואביה אמר עליה שלה ג״כ יש נשמה מעלמא דדוכרא כלשאר בניו, רק נולדה נקבה בכדי שיקיים מצות פ״ו כהלכה בבן ובת.

ובבוא פרקה נישאה להרה״ק השפת אמת מברעזאן זי״ע והיא היתה חשובה מאד בצאנז ובשינאווא, וכשהיתה אצל הרה״ק משינאווא ליוה אותה, והוא הלך לפניה ולא לאחריה כדי שלא יעבור על דברי חז״ל אחורי ארי ולא אחורי אשה.

כמו״כ היתה בגארליץ בנשואי דו״ז הרה״צ ר׳ פייביש מברעזאן זצ״ל שנשא את בת הרבנית רייזיל ע״ה בת הרה״ק מגארליץ זי״ע (שנישאת בזיווש״ש להשפת אמת זי״ע מגור), ואחרי התפלה בליל ש״ק נרדמה ואיחרה לשמוע את הקידוש מפ״ק הרה״ק מגארליץ, והקפידה מאוד על משמשה, ולמחרת כבר שמרה כל הזמן לקידושא רבא בכדי לשמוע לבת קודש יוצא מפ״ק הרה״ק מגארליץ זי״ע בעת קידושו.

דעמאלט געווען עטליכע אין די זיבעציג יאהר, זי איז געווען א גרויסע אשה חשובה א צדיקה, איז זי אריינגעקומען פאר די שבע ברכות מיט א קוויטל צום באבובער זיידע, האט זיך די זיידע זכרונו לברכה פאר איר אויפגעשטעלט – רבי פייבישס רביצין, רבי אשרל׳ס טאכטער, האט ער געהייסן מ׳זאל איר ברענגען א בענקל זי זאל זיך זעצן, האט זי געזאגט, אז איך געב א קוויטל ביי א צדיק געב איך נישט זיצענדיג, אבער אשת חבר כחבר, האט ער ענטמען דאס קוויטל שטייענדיגערהייט, און מ׳איז אריינגעגען צו די סעודה.

א פלא, ס׳איז געקומען צו פארן א איד פון קרעניץ, די שמחה איז געווען נאך שבועות, דער שינאווער רב איז שוין געווען אין קרעניץ, ער האט געהאט א הויז אין קרעניץ, איז ער געווען זומער אין קרעניץ, איז געקומען צו פארן א משולח, א שליח פון שינאווער רב זכרונו לברכה, צו חנה׳לע צו די אלטע רביצין, אז ר׳ זאנוויל ראפשיצ׳ער איז איהם געקומען צום חלום , און ער האט געבעטן ער זאל שיקן א שליח קיין גארליץ צו די רביצין חנה׳לע, אז דער ראפשיצער רב האט איר געזאגט זאלסט נישט מוחל זיין, בעט ער איר אז דאס פעלט איהם אוים אויפן עולם העליון, אזא דיבור פון הייליגן ראפשיצ׳ער רב אז ער האט געזאגט זאלסט איהם נישט מוחל זיין, איז ער בעט זי זאל איהם מוחל זיין, וואס ער האט איר דעמאלט א פאטש געגעבן, מיט זיבעציג יאהר פריער.

פון די מעשה האט קיינער נישט געוויסט, פון דעם אז ר׳ זאנוויל האט איר א פאטש געגעבן, ס׳איז בכללנישט געווען קיין מעשה... נאר וויל די ראפשיצער רב האט געגעבן א זאג ׳זאלסט איהם נישט מוחל זיין׳ האט דאס געשאדט אויבן אין הימל, און ר׳ זאנוויל האט נישט געהאט קיין מנוחה, האט דער שינאווער רב זכרונו לברכה געשיקט א שליח מיוחד, איז אנגעקומען א שליח פון שיניאווער רב ׳ר׳ זאנוויל בעט אייך איר זאלט מוחל זיין׳, זאגט זי ״איך בין מוחל בלב שלום, נאר ווי אזוי ווייסט ער פון די מעשה?״.[79]

---

79 עיי׳ בס׳ י״ג אורות (ח״א עמ׳ קצ״ד) שמובא סיפור זו בכמה שינויים, ושהרה״ק משינאווא קרא אותה אליו ואמר לה

גאב"ד מעלבארן זצ"ל: כ'האב געזעהן א מעשה, ער (הרה"ק מראפשיץ) **איז געפארן צו רבי וועלוועלע זבאריזער**[80]**, רבי וועלוועלע זבאריזער האט געהאט א מנהג, ער האט געהאט ביי זיך דער מלמד וואס האט גע'לערנט מיט איהם, און פרייטיג צונאכטס ביים טיש פלעגט ער דער מלמד פארזאגן כל מקדש שביעי, האט ער געזאגט "זאגט די רבי כל מקדש שביעי", כל שומר שבת קודש..."זאגט די רבי כל שומר שבת קודש...".**

ראפשיצער רב איז געווען א קליין אינגעלע, האט ער אנגעהויבן צו לאכן, אזוי ווי ער האט זיך צולאכט האט ער צוגעמאכט דעם זמירות דער רבי וועלוועלע זבאריזער, און ער איז אריין אין צימער אין שטוב אריין, ער האט נישט געפירט מער דעם טיש.

האדמו"ר מבאבוב זצ"ל: ער האט געזומען דאס סידור'ל און ער האט עס אהין געלייגט, רבי אליעזר'ל (מדזיקוב) **איז געווען א יונגל האט ער איהם געזאגט, "נו, אינגערמאן דו קענסט בעפער, זינג דו".**

גאב"ד מעלבארן זצ"ל: כ'מיין דאס איז געווען ביים ראפשיצ'ער רב, רבי אליעזר'ל איז געווען שפעטער.

האדמו"ר מבאבוב זצ"ל: נו, רבי אליעזר'ל איז געווען א זוהן.

גאב"ד מעלבארן: ניין ניין, ער האט פארציילט אנדערש, אז דער ראפשיצער רב איז געווען א קינד איז ער געפאהרן צו רבי וועלוועלע זבאריזער מיט זיין פאטער, דער ראפשיצ'ער רב איז געווען א קליין יונגל.[81]

האדמו"ר מבאבוב: מ'איז געווען ביים דזיקוב'ער רב רבי אליעזר'ל.

רבינו זי"ע: איך האב אויך געהערט אזוי די מעשה, ראפשיצער רב'ס פאטער איז נישט געפארן צו רבי וועלוועלע זבאריזער, רבי מענדעלע לינסקער איז נישט געפאהרן.

דער ראפשיצ'ער רב'ס פאטער איז געפאהרן צום רבי ר' אלימלך.

לקחת את כל הכסף שהיה על השולחן, ושתסע להציון בראפשיץ ותבקש ממנו שימחול לו.

ועיי' בהקדמה לספר שפת אמת ברעזאן (באמרים אחדים לקראת ההוצאה השניה) מובא העובדא הנ"ל בשינויים בשם הגה"ק רבי שמואל ענגיל אב"ד ראדומישלא שהיה אז בשעת מעשה וכן סיפרו עוד אנשים ששמעו מהרבנית מברעזאן בעצמה, וז"ל: בעת נישואי הגה"צ מוהר"ר מתתיהו חיים הרב מדאבטשיץ את הרבנית מרת חיה ע"ה בת א"ז הגה"צ מוה"ר שמעון אלטער פרענקיל תאומים אב"ד פודגורזא חתן הרה"ק ר' דוד מקשאנוב בן מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע היו הנישואין בעיר קאלאשיץ בבית גיסו הרה"צ ר יעקב פרענקיל תאומים ז"ל ששימש שם כרב, ועל הנישואין היה אז הרה"ק משינאווא זצ"ל בהיותו דוד זקן להכלה, וגם שתי זקינות של החתן, הצדיקת מרת חיה משאץ בת הרה"ק ר' מאיר מפרמישלאן והצדיקת מרת חנה מברעזאן בת רבינו הרה"ק רבי אשר ישעיה.

למחרת יום הנישואין הזמין הרה"ק משינאווא (יש אומרים שזה היה בעיר קרעניץ) אליו את הצדקנית הרבנית מברעזאן לשוחח עמה על חזיון שראה בלילה שהיה לו מאחד ממשמשי אביה זצ"ל שביקשו שהיות שהרבנית מברעזאן נמצאת פה, אז הוא מבקש שהרה"ק ישתדל אצלה שתמחול לו על הקפידא שלה עליו, כי זה רבות בשנים שאין לו מנוחה בעולם העליון, והרבנית מברעזאן נזכרה שבהיותה ילדה קטנה בבית אביה ובת יחידה, קיבלה מהמשמש הנ"ל סטירת לחי בעת שסירבה לשמוע אליו כשלמד עמה קריאת הסידור, ומיד רצה בבכיה לחדר אביה, והקפיד מאד על המשמש הלז באומרו שלא תמחול לו, ונפשה בשאלתה האם יכולה לעבור על צוואתו, ותשובת הרה"ק משינאווא היתה שאביה לא כיוון על לעולם ועד גם בעלמא דקשוט, ונתפייסה ומחלה לו.

80 הרה"ק רבי בנימין וואלף מזבאריז בן הרה"ק מו"ה יחיאל מיכל מזלאטשוב זצ"ל, והוא אחד מחמשה בנים צדיקי מוסדי ארץ שנטע אביו הקדוש בישראל, חתן הרה"ק ר' אשר צבי ז"ק בן הגה"ק ר' אברהם ז"ק משאריגראד, נפטר ג' ניסן תקפ"ב ומנו"כ בזבאריז.

81 יש לציין שבס' שרפי קודש (עמ' שי"ח) מובא שהאדמו"ר האמרי חיים מוויזניץ זצ"ל סיפר עובדא זו שהיה עם הרה"ק מראפשיץ בילדותו עם אביו הרה"ק הרמ"מ מלינסק זי"ע.

האדמו"ר מבאבוב זצ"ל: יא, אזוי איז געווען, וויל רבי וועלוועלע זבאריז'ער איז דאך געפארן צום ראפשיצ'ער רב.

רבינו שליט"א: איך האב אויך געהערט די מעשה ביים דזיקובער רב, ער האט איהם אנגעזאגט פריער ער זאל נישט לאכן.

והמשיך גאב"ד מעלבארן זצ"ל: איז ער געגאנגען ביינאכט און האט געקלאפט אין די טיהר, האט ער זיך דערשראקן האט ער געפרעגט, וואס טוהט זיך דא?, זאגט ער (הרה"ק מזבאריז) ער האט א כלל אז ער לייגט זיך נישט שלאפן ביינאכט ביז ער בעט יעדן מחילה, זאגט ער, רבי, וואס הייסט איבערבעטן חס ושלום, זאגט ער, איך גיי נישט אוועק ביז מען וועט איהם אויפוועקן און ער וועט מוחל זיין, האט ער געזאגט, ער איז נישט מוחל, נאר אויב דער רבי וועט איהם בענטשן, האט ער איהם געבענטשט, האט דער פאטער געזאגט "אם חכם בני ישמח לבי גם אני".[82]

האדמו"ר מבאבוב זצ"ל: איך וויים אפאך ענינים פונעם ראפשיצער רב מיט רבי וועלוועלע זבאריזער, רבי וועלוועלע זבאריזער האט געהאט זייער א חיליגע נשמה, און ער האט קיינמאל נישט מקפיד געווען, קיינמאל נישט מקפיד געווען, דער רבי וועלוועלע זבאריז'ער האט געהאט זאכן וואס ער האט נערעדט אויסטערליש, ער פלעגט זאגן צום שמש וועז ער פלעגט זיך לייגן שלאפן, האט ער געוואלט זאגן אז ער זאל צוקלאפן דאס בעט געוואנט, ס'זאל זיין גלייך, וויל אז ס'איז דא פעדערן, פלאם פעדערן, ס'האט געהייסן אויף פויליש 'פאך' – פלאם פעדערן הייסט 'פאך' – און די שוועדע פלאם – פעדערן דאס איז שווער און ס'פאלט אראפ אין איין זייט, האט מען דאס געדארפט אויסצושאקלען אז ס'זאל ליגן גלייך, האט ער געזאגט צום שמש 'צוקלאפ דאס אינעווייניגסטע', ער האט נישט געוואלט זאגן פעדערן, האט ער געזאגט "צוקלאפ דאס אינעווייניגסטע", אזוי האט ער גערעדט, און דער עולם האט געלאכט, מ'האט געוויסט אז ער רעדט אויסטערליש.

און רבי וועלוועלע זבאריזער'ס רביצין איז מיטגעפארן מיט רבי וועלוועלע זבאריז'ער וועז ער איז געפארן צום ראפשיצער רב, זי האט איהם פארמסר'ט אז רבי וועלוועלע רעדט נישט ווי קיין מענטש[83], און זי האט פארציילט אפאר מעשיות וואס ער רעדט נישט ווי קיין מענטש, זי האט דערציילט דעם ראפשיצער רב, די רבי זאל איהם זאגן, למשל אז ער וויל זאגן צוקלאפ די פעדערן זאגט ער 'צוקלאפ דאס אינעווייניגסטע', אינעווייניג מיינט מען ביי א מענטש, און נאך אפאר מעשיות האט זי דערציילט.

---

82 עיי' בס' אוצר ישראל (עמ' קמ"ד) בשינוי קצת, בשם הרה"צ בעל שומר אמונים זצ"ל שפעם התכונן הרב מראפשיץ זי"ע לנסוע על שב"ק לרבי זאב וואלף מזבאריז זי"ע, ביקש ממנו בנו רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע שרוצה ג"כ לנסוע עמו, אך הרב מראפשיץ פחד ליקח אותו עמו כי רבי וועלוועלע התנהג מאד בתמימות, וכשיראה רבי אליעזר תנועותיו לא יוכל להתאפק ויצחוק, ויכול לגרום הקפדה עליו ח"ו, אז הבטיח רבי אליעזר שיתאמץ לשמור עצמו מלצחוק, ולבסוף נסע עם אביו בליל שב"ק, בעת עריכת השלחן אמר רבי וועלוועלע כל מקדש בפשטות ובתמימות, ורבי אליעזר לא היה יכול להתאפק וצחק, רבי וועלוועלע הבחין בו ואמר אליו, יונגערמאן קאנסט שענער זינגען זינג דו, אחר עריכת השלחן אמר הרב מראפשיץ לבנו, הלא בקשתי ממך שלא תבא לכאן, ואני מפחד מההקפדת הצדיק, אמר לו רבי אליעזר אל תפחד תראה עוד שיברך אותי.

במוצש"ק כשנכנס הרב מראפשיץ לקחת ברכת פרידה, אמר רבי וועלוועלע לרבי אליעזר אברך צערתיך, והיה לך מן הסתם עגמת נפש אני מבקש ממך שתמחול לי, אמר לו רבי אליעזר שלא ימחול להרבי רק אם יברך אותו, ובירך אותו רבי וועלוועלע.

83 עיי' בס' מלכי בקודש (עמ' קנ"ג) שהרבנית של רבי וועלוועלע היתה מחרפת אותו, וכששאלו לרבי זאב מזבאריז מדוע עושה מר עצמו אסקופה נדרסת לאשתו, השיב רבי זאב, אם אני בא לידי בזיון הרי זה בדין שמים, והיכן מקבל אדם את הבזיון המיועד לו, בדרכים ובשווקים ורחובות, ואם רחמו עלי מן השמים שאקבל את הבזיונות בביתי, הרי הדים שאקבלם ברצון.

ראפשיצער רב זכרונו לברכה האט אים טאקע פארגעהאלטן מיט א ווערטל, דער עולם רעדט אויף אייך, אז איר רעדט אויסטערליש, עם שטייט דברה תורה כלשון בני אדם, מ'דארף רעדן ווי א מענטש, איז פארוואס למשל אז איר ווילט זאגן צוקלאפ 'די פעדערן' זאגט איר צוקלאפ 'דאם אינעווייניגסטע'.

האט רבי וועלוועלע געטפערט, ראפשיצער רב, הערט צו מיין געראטיגקייט, איך וועל אייך דערציילן, וועז די רביצין האט געקויפט דאם אינעווייניגסטע – ער האט נישט געוואלט זאגן וואס – און די פלאם – פעדערן איז זייער טייער, פלעגן די סוחרים ארויסמישן ביליגע פעדערן, אבער די פלאם – פעדערן איז זייער שווער, דאם פאלט אראפ וויל ס'איז שווער, איז די אידענע וואס האט פארקויפט האט געזאגט אז דאם איז "פאך", און די רביצין האט דאם געגומען אין די האנט אריין, און זי האט געפילט אז ס'איז לייכטע פעדערן, וויל ס'איז דאך געווען ארויסגעמישט, אזוי האט מען ביי'גנבעט אביסל, האט זי געשריגן אז זי קען שווערן אז ס'איז נישט פלאם פעדערן, און די אידענע האט געזאגט אז זי קען שווערן אז ס'איז יא פלאם פעדערן.

יעצט פארשטייט – זאגט רבי וועלוועלע – ביידע זענען געווען א קפיץ ונשבע, איז אויב וועל איך דאם רופן 'פאך' האט די רביצין געשוואוירן פאלטש, וועל איך דאם רופן ביליגע פעדערן, האט יענע אידענע געשוואוירן פאלטש, איז ממילא רוף איך דאם 'די אינעווייניגסטע', און אזוי האט ער פארענטפערט אפאר מעשיות.

האט ראפשיצער רב געזאגט אויף ר' וועלוועלע, לאזט גיין דעם איד, ער האט חכמת שלמה[84], און אזוי דינט ער דעם איבערשטן, מ'האט געמיינט אז ער איז א בטלן.

רבינו שליט"א: עם איז באוויסט אז רבי וועלוועלע פלעגט רופן יעדן איד 'א צדיק'.[85]

---

84 עיין בס' דברי תורה -מונקאטש (מהדורא ט אות פא): שמעתי מבית אבי הק זי"ע כאשר היה זקני הקדוש מהרצ"א זי"ע בעל בני ישכר בלבוב על לילה א' אצל הרב הקדוש מהר"ז וואלף זי"ע מזבאריז המפורסם בתמימותו (שהיה אז זמן רב בלבוב בהנפש בנסיעתו ללובלין לקבל פני החוזה הק הרבי מלובלין זי"ע והדברים ארוכים ואכמ"ל), וקדוש זקיני דיבר אתו הרבה ענינים שונים בלילה ההוא עד זריחת השמש, וסיפר הרבה מענינים נפלאים אשר ראה ודיבר עמו הצדיק הלז המפורסם בתמימות, ואמר עליו בעל בני יששכר הנ"ל כי יש לו לאותו צדיק 'חכמת שלמה', כי אם היה אחר מתנהג ומדבר בתמימות ביותר כזה, וחסר לו מחכמת שלמה, אז היה ח"ו שקרן גדול שאין כמוהו לצבוע תמימות כזה, אלא שהוא חכם גדול, ע"כ יודע לכלכל דבריו במשפט ולכוין התמימות באמת, ומה עמקו מחשבותיו בעומק חכמתו גם שניהם יחדיו עכד"ק והמשכיל יבין. (ולא נוכל לבאר כ"ז בכתב).

ומפרש שם עד"ז, וזהו י"ל אשרי תמימי דרך, אבל צריך להיות תמימים כאלו ההולכים בתורת ה', ואורייתא מחכמה נפקת, שע"י החכמה יוכל להתנהג בתמימות האמיתית כנ"ל והבן ע"כ.

וע"ש עוד (במהדורא ג' אות ט') סיפור מתמימותו כשהיה אצל הרה"ק מלובלין זי"ע.

85 עיי' בס' בית יהודה (פר' תולדות): שמעתי אומרים בשם דו"ז הרב הקדוש המפורסם ר' זאב וואלף זצ"ל מזבאריש שקרא לכל אחד צדיק, ואפילו לרשע קרא צדיק, ופעם אחת סיפרו לו על אנשים שהיו משחקים בקוביא כל הלילה, ושאלוהו מה הוא אומר עליהם, ואמר בקדשו שגם הם צדיקים מחמת שרצונם להרגיל להיות נעורים כל הלילה, ומתחילים בדרך זה ואחר כך ירגילו את עצמם להיות נעורים כל הלילה בדרך הקודש ללמוד כל הלילה, עכ"ל הקדוש.

ועיי' בסיפורי מרן הרמ"ח (עמוד קמו אות יא) כתב שפעם אחת ראה אחד שהרים גרזן על ראש אביו, ואמר לו אחד, נו, גם זה צדיק, וענהו ר' וועלוועלע, זיכער איז ער א צדיק, וועז איך וואלט גיווען אזוי אין כעס, וואלט איך איהם שוין דעם קאפ גישפאלטן.

ועיי' בס' רזא דעוכדא (שער האותיות עמוד קכה) שדרכו של הרה"ק מוהר"ר זאב מזבאריז זצלה"ה היה לומר לכל יהודי ויהודי כשדיבר איתו 'צדיק', ואפילו לפחות שבפחותים כינה בשם 'צדיק', ופעם אחת כשגילח שערות ראשו ודיבר עם הספר כינה אותו כמה פעמים בשם צדיק, וחרה אפו של הספר ונענה אליו, האם הרבי מחזיק אותי לצדיק או לשם צחוק וקלס אומר לי שאני צדיק, ואם צדיק אני באמת הבה ונשתדך עם הרבי, לי יש בן ולהרבי יש לו בת, ואדע שלא לשם צחוק הרבי מכנה

האדמו"ר מבאבוב זצ"ל: די רביצין האט דערציילט דארט (אצל הרה"ק מראפשיץ) נאך א מעשה, אז ער איז געזעצן 'שביים צו נאכטס'[86], ס'איז געווען א עניות אין שטוב, און מ'האט זיך נישט געקענט פארגינען צו קויפן עפעס א גוטע זאך, אבער עפעס א איד וואס איז געהאלפן געווארן האט איהם געקויפט א פאהר זילבערנע לייכטער, און ס'איז געווען א מציאה, איז אריינגעקומען א גנב, א איד, און ער האט געזהן אז ר' וועלוועל איז אזוי פארמח'ט, האט ער געלקח'נט די זילבערנע לייכטער, ער האט דאס געגנב'ט.

אותי בשם צדיק. אז ענה לו הרה"ק ר' זאב מזבאריז בתמימות, איני מתכוון ח"ו לעשות קלס ממך, ובאמת צדיק אתה, ורק בענין שאמרת שנשתדך, הנה מדברים לי עם בן הרה"ק מבארדיטשוב והוא צדיק יותר גדול ממך, ולכן בוודאי אחפוץ יותר להשתדך עם הרה"ק מבארדיטשוב.

ובספרים יש נוסחא אחרת שאמר לו 'דו זי דיך משדך מיט דיינע צדיקים, און איך וועל מיך משדך זיין מיט מיינע צדיקים.

86 כך היו מכנים אצל החסידים 'מוצאי שבת קודש' בשם שבייס צו נאכט'ס, דהיינו כמו שבת צו נאכט'ס.

ועיין בס' זרע קודש (פר' בראשית ד"ה ונח מצא חן) שמבאר מנהג זו, וזלש"ק: ...והנה זה הענין אתערותא דלתתא שעולין על ידי זה לבחינות עליונים מאוד, זה הענין הוא בשבת קודש, שליל שבת קודש הוא בחינת אתערותא דלתתא, לקבל הקדושה עליונה יותר, כי כבוד יום עדיף מכבוד לילה, וזהו שקורין הליל של כניסת שבת קודש ליל ששי פרייטיג צו נאכטס, ובאמת היה מהראוי להיותה נקראת ליל שבת שבת צו נאכטס, ולמה נקראת ליל ששי, רק לרמוז על זה שהוא אתערותא דלתתא, שאנו צריכין בחינת חול לשבת קודש, ולזה נקראת פרייטיג צו נאכטס, על שהוא בחינת אתערותא דלתתא, שאנו מעוררין על ידי מעשינו הטובים והקדושים בכל הששה ימים, ולכן נקראת על שם יום הששי, להורות על זה, שבליל שבת עולה אתערותא שלנו מימות החול, ועל ידי זה נקבל הקדושה העליונה ביום השבת..., עכלש"ק.

די רביצין איז אריינגעקומען און זי האט אים געפרעגט, ווי זענען די זילבערנע לייכטער, האט ער געזאגט, וואס איז, אהן זילבערנע לייכטער קען מען נישט לעבן?, ס'איז דא הונדערטער אידן וואס האבן מעשענע (נחושת) **לייכטער, און זי האט אויף איהם געשריגן דו ביזט נארנישט קיין מענטש, דו זיצסט ביים טיש, און עס קומט אריין א גנב, און גארנישט.**

זאגט ער, איך בעט דיך, זיי נישט חושד קיין אידן, און שריי נישט 'גנב' אויף א איד, איך וועל דיר דערציילן די מעשה וואס איז געווען, איך האב געזהן ווען דער 'צדיק' איז אריינגעקומען, און איך האב געזהן ווי ער קוקט אזוי אויף די לייכטער, און כ'האב נישט געוואלט אז ער זאל עובר זיין אויף א איסור דאורייתא פון לא תגנוב, האב איך מפקיר געווען די לייכטער, און אפי' ווען ס'וואלט געווען חמץ בפסח וואלט ער נישט עובר געווען, ווייל ס'איז הפקר, און דו ווייסט נישט די מעשה און דו שרייסט שוין 'גנב'.

הגה"צ ממעלבארן זצ"ל: מ'דערציילט אז ער האט געהאט האלצערנע עסצייג, און איינמאל איז איינע פון זיינע ברודער געווען ביי איהם אויף א באזוך, און ער האט אזוי אנגעקוקט די עסצייג, ווייל ער האט געהאט זילבערנע עסצייג אין שטוב, האט איהם ר' וועלוועלע געזאגט, ברודער, אנשטאט דו זאלסט עובר זיין אויף 'לא תחמוד' געב איך דיר זיי אוועק במתנה.

כך נמשכה השיחה אודות הליכות הצדיקים
ורבינו בירך לחיים וכן שאר המחותנים
ואח"כ המשיכו בשירה ובזמרה

תשואות חן למערכת "בהיכלא דמלכא"
שהעניקו לנו את השיחות קודש בטובת עין
כדי להדפיסה לתועלת הקוראים

מדור

שביעי של פסח

א דבש תמרים

ב פרפראות לחכמה

ג פינת יקרת

ד אספקלריא דנהר"א



אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים. ויובן לפי משי"כ בשמ"י לבאר המדרש והנה מצרים נוסע אחריהם זה שר של מצרים זש"ה יונתי בחגוי הסלע וכו' השמיענו את קולך, דהנה כתב בשלה"ק על מה שאמרה רחל ליעקב הבה לי בנים שחשבה כי הש"ית מנע ממנה פרי בטן מפני שמתאוה לתפילתן של צדיקים, והשיב לה יעקב שזה הוא דווקא באי"י שהוא תחת יד הקב"ה בעצמו אבל בחו"ל הניתן תחת שרי מעלה אין הקב"ה מייסר את הצדיק מפני שחושק לתפילתו שמא יפסיקוהו עוברי דרכים אלו שרים החיצונים ולא תגיע תפילתו למעלה, וי"ש לה יעקב התחת אלוקים אנכי, פי' וכי אני באי"י הניתן תחת יד הקב"ה בעצמו, וזהו והנה מצרים נוסע אחריהם הינו שרו של מצרים נוסע אחריהם שהפילו הי' לארץ והוסר ממשלתו אז ממילא השמעוני את קולך בתפילה, ולא יעכבו אותו שרים החיצונים, ע"כ, והנה מבואר במדרש שהשר היה נדמה לפרעה כמין סוסים שהיא תוקף מרכבה טמאה, והיינו אשירה לה' אף שהוא בחו"ל והשירה הוא דבר יקר ויש לחוש כנ"ל, מ"מ כי גאה גאה, דהיינו כתרגומו שהשפיל הסט"א, סו"ס ורוכבו דיקא רמה בים, ואז הש"ית הוא המנהיג ולכך אשירה לה' בעצמו.

(ישמח משה)

☆

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ויאמרו לאמר אשירה לה'. וצ"ב מה שכפל ויאמרו לאמר, ואפי"ל בו רמז מה ששמעתי מפי מוזלה"ה שהגה"ק הר"ר שמעלקא זללה"ה כשהיה עומד בתפלה בשבתות ויו"ט בפרט בימים נוראים בעת העבודה כשאמר וכך היה מונה אמר או"א וכדומה היה מכוון הכוונות והסודות בין תיבה לתיבה ואז היה מאריך ומנגן ניגונים חדשים פלאי פלאים אשר לא שמע אותן ולא שמעו אוזן אדם מעולם והוא לא ידע כלל מה הוא מנגן ואיזה ניגון מנגן כי היה משוטט במחשבתו דבוק בעולם העליון והקול יוצא מפיו בניגונים נפלאים וערבים לשומעיהן ומקבליהן חכו ממתקים וכולו מחמדים, עכ"ד, והמשכיל יבין אשר אין זה כי"א מתת אלקים, וזה יתכן להעמים הכי בקרא אז ישיר משה ובני ישראל, אכן אותה השירה לא על ידם היתה, כי ויאמרו לאמר שנתכוונו רק לאמר באמירה שהיה בלב כמבואר ברמב"ן בכוונותיו וסודותיו, אשירה לה' ומאת ה' היתה זאת כי אשירה בשיר וניגון לא בכוונה מאתו כי"א הוא לה', כלומר של ה'.

(ויטב פנים)

☆

אז ישיר משה. ובמדרש ההי"ד שחורה אני ונאוה, וי"פ עפי"מ שפי' רשי"ז"ל אז ישיר משה עלה בלבו שישיר דלכאורה מאי קמ"ל בזה, אכן י"ל שכבר נודע דברי הרמב"ם שהבחירה והידיעה סותרין אהדדי שהרי הקב"ה יודע כל מה שיהיה מקודם לכן אם יהיה צדיק או רשע, עי"ש, אך כבר הרעישו הקדמונים עפ"י משל שאי אפשר בשום דבר להיות צבוע בשני צבעונים כמו שחור ואדום זה על גבי זה, ויהיו נראים שניהם ביחד, ואצל הבוי"ת הוא כל יכול, וז"ש אז ישיר ופרש"י עלה בלבו שישיר, א"כ בוודאי הוא רצון הש"ית וכיון שהש"ית ידע מראש בטלה הבחירה, על כן אמרה תורה ויאמרו לאמר ר"ל שהוצרכו לאמר שיאמרו שירה וא"כ נשמע שהבחירה חפשית היה בידם לאמר או לא, אך קשה האיך יתכן בי הפכים, ע"ז אמר המדרש שחורה אני ונאוה שהם בי הפכים לרמז שהבוי"ת כל יכול.

(קדושת יו"ט)

☆

אשירה לה' כי גאה גאה וכו' זה אלי ואנוהו ופרש"י כי גאה גאה על כל השירות וכל מה שאקלם בו עוד יש תוספת, זה אלי ואנוהו בכבודו נגלה עליהן והיי מראין אותו באצבע, וי"פ בהקדם דברי הישמח משה שהקשה איך אנו משבחין ומפארין ומהללין בהרבה שבחות וקילוסין וכי מסיימתו לכולא שבחי דמרך, ותי עפי"ד המדרש ואף שבחו של הקב"ה אומרים מקצתו בפניו וא"כ שיטת המדרש דלא כדעת ר' חנינא שהוא אמר וכי מסיימתו לכולא שבחי דמרך, ומבואר דמותר להלל ולקלס את הש"ית בהרבה שבחים משום דאומרים רק מקצת שבחו בפניו, ולפי"ז אם לא היה השראת השכינה לא היה מותר להלל ולקלס משום דלא הוי בפניו ושיך שוב לומר וכי סיימתינהו, וזהו ביאור הכתוב אשירה לה' כי גאה גאה וכפרש"י על כל השירות והקילוסין עוד יש תוספת, וא"כ האיך נשיר לה' לשבחו הא שיך למימר וכי סיימתינהו, ועל כן אמרו כולם זה

אלי בכבודו נגלה עליהם והיה מראין אותו באצבע הרי שהיה עליהם השראת השכינה, ולכן מותר לשיר בשבחים וקילוסים דהוי מקצת שבחו בפניו.

(עצי חיים)

☆

ויאמר ה' אל מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, ובמד"ר איתא ההי"ד והיה טרם יקראו ואני אענה, וצ"ב, ויבואר בהקדם משי"כ בבני יששכר לפרש מאמרינו בתפילת שחרית עזרת אבותינו אתה הוא מעולם מגן ומושיע להם ולבניהם אחריהם בכל דור ודור, דהנה החילוק שבין עזרה לישועה, שלשון עזר יוצדק על העזרה בלי בקשה מקודם, ולשון ישועה הוא אחרי הבקשה, כמ"ש צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה, והנה אבותינו שהיו צדיקים גדולים הנה היתה עזרתם גם בטרם התפללו, אבל בניהם אחריהם עכ"פ אחר התפילה יש לנו ישועה, וזהו עזר"ת אבותינ"ו אתה הוא מעולם טרם יקראו, מגן ומושיע להם ולבניהם, שלבניהם לא הייתי אלא בבחי' מושיע עוד הם מדברים ואני אשמע, עכ"ד, והאריך בקדושת יו"ט דאנן יתמי דיתמי תש כוחינו עד שאין בנו התגברות כדי להתפלל ולהתחנן ומההכרח הוא שהשי"ת יפן ברחמים עלינו בבחינת אבותינו טרם שנקרא יענו, עי"ש, וידוע שמישועתן של צדיקים נעשה ציונר לכל הדורות מעין ישועה זו כשיצטרכו, ובזה יבואר ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי ואף שהשי"ת מתאוה לתפלתן של צדיקים, אבל בשביל תקנת דורות הבאים שיחסר להם כח התפלה, ע"כ מנעו מתפילתו כדי שיוושעו בבחינת עזרה בלי בקשה וכח זה יושפע לדורות הבאים בזכותו, וע"כ הסמיך המדרש הכתוב והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע וזה תליא במדריגתן של ישראל, ואם יגיע זמן שיצטרכו להתפלל ויחסר להם כח התפלה לכן מנעו השי"ת מתפילתו להמשיך ישועה לדורות תמיד בכל מצב.

(דברי יואל)

☆

במדרש איתא בזכות יעקב אני קורע להם את הים וכו'. ונראה לפי מה דאיתא במדרש שכאשר הלך משה לקרוע את הים לא קיבל עליו הים לחקרע, אמר לו אני גדול ממך, שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בשישי, הרי לן שטענת הים היתה שהראשון ראשון חשוב ביותר, ולכן לא רצה להקרע בפני משה המאוחר ממנו, אמנם אצל יעקב אבינו מצינו דאדרבה האחרון אחרון חביב כמ"ש וישם את השפחות ואת ילדיהם ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים, ופרש"י אחרון אחרון חביב, וזהו שדרש במדרש בזכות יעקב אני קורע להם את הים, כי מיעקב אבינו מוכח דאחרון אחרון חביב ואם כן הרי משה רבינו חשוב יותר מן הנהם וצריך הים להבקע לפניו.

(ברך משה)

☆

אז ישיר משה. ופרש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר וכו' כל מה שאקלם עוד יש בו תוספות. ויובן בהקדם דברי הייטי"ל לפרש כוונת המאמר צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, שכאשר עם לבבו כן יאמר בפיו אלא בשעת אמירה אין רצונו משיג עשות יותר ממאמרו, אך בשעת המעשה כיון שעושה המעט שאמר שוב מצוה גוררת מצוה כי נזדכך גופו ונפשו עד שהוא משיג עשות יותר ממאמרו, ע"כ עושה הרבה מכח עשות המעט מקודם, ובזה יובן דברי רשיז"ל אז ישיר משה אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר, לא כתב שר בלשון עבר, אלא ישיר בלשון עתיד, והיינו שע"י שהתחיל לשיר והם אמרו רק כפי שהשיגו, ומכח אמירת השירה להי נזדככו גופם להשיג עוד והתחיל לשיר עוד מכח המעט שמקודם, וז"ש אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר לפי השגתו, אבל מכח השירה הזאת אשירה להי כל מה שאקלם עוד יש בו תוספות השגה שיוכל לקלם יותר ממה שעלה בדעתו מקודם.

*

הי' ילחם לכם ואתם תחרישון ובמדרש איתא ואתם תחרישון מלומר שירה, ויש להבין הענין מדוע לא היו בני ישראל יכולים לומר אז שירה רק אחי"כ נשתנה הענין ואמרו שירה. ונראה עפ"י דברי דוי"ז וללה"ה בחידושי תורה לפסח בהא דאיתא במכילתא וירא ישראל את מצרים מת, מתים לא נאמר אלא מת, מתים ולא מתים, כענין שנאמר ויהי בצאת נפשה כי מתה וכי מתה היתה אלא מתה ולא מתה, ע"כ, ולכאורי למה עשה הי ככה נס שיהיי המצרי חי כשנפלט מן הים ולא עושה הקב"ה ניסא למגנא, וי"ל משום דהמצריים היו מקשטין את סוסיהם ומרכבותיהם באבנים טובות ומרגליות וכל כליהם היו של ע"ז, וישראל א"א לבטל ע"ז של עכו"ם ולכן מן הצורך שיהיו המצריים חיים עדיין ויבטלו הם את הע"ז ויוכלו להנות מנכסיהם ע"כ. והנה כתב רשיז"ל עה"פ וכצאתי מן העיר אפרוש את כפי, אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גילולים, ומעתה מובן על נכון דברי המדרש ואתם תחרישון מלומר שירה דלא יכלו לומר שירה שהרי אז עדיין היו כל רכושם של המצריים גלולים וע"ז אבל אחי"כ בעת וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים שביטלו המצריים את העבודה זרה שלהם אז ישיר משה ובני ישראל שאז כבר היו יכולים לומר שירה.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו איתא בספרי קבלה שלקרוע את הים צריכים לכוון שם צ"א (שהוא השם של ר"ת פיתח א"ת י"דיך) ואפ"ל דמרומז ג"כ כאן בפסוק, דהנה ה' אמר למשה הרם את מטך דהיינו קח האותיות מעל "מטך" דהיינו נ' י' ל' (90) ונטה את ידך פי' קח אותיות מתחת האותיות של "ידך" דהיינו ט' ג' י' (22) על הים פי' קח האותיות מעל "ים" (כי האות ה' בים הוא רק הספה) דהיינו כ' נ' (70) וביחד תמצא קפ"ב (182) ובקעהו פי' תחלקנו לשניים נמצא במדוייק צ"א (91) והוא השם צ"א המרומז כאן, ונפלא הוא.

(הרה"ק ר' שמשון אוסטראפאליע זי"ע)

והמים להם חמה. איתא בילקו"ש (שמות י"ד רל"ד) והמים להם חומה שירד ס"מ ואמר לפניו רבש"ע לא עבדו ישראל ע"ז במצרים ואתה עושה להם ניסים, וקשה למה לא קטרג מיד בשעה שעבדו ע"ז ולמה המתין עד שהקב"ה רצה לעשות להם ניסים, ויל"ע מה דאיתא במדרש (איכה ה' תתר"ח) רבנן אמרי משל למלך שכעס על מטרונא וכתב לה גט ועמד וחטפה ממנה וכל זמן שהיתה מבקשת להנשא לאחד היה אומר לה היכן גיטך וכל זמן שהיתה מבקשת מזונות אומר לה כבר גרשתיך, כך כל זמן שישראל מבקשים לעבוד ע"ז היה אומר להם הקב"ה איה ספר כריתות, וכל זמן שהקב"ה מבקש לעשות להם ניסים אמר להם כבר גרשתי אתכם, ומשו"ה על ע"ז לחוד לא קטרג כי אולי יש להם גט מהקב"ה ואז הם גרושים אבל עכשיו שהקב"ה רוצה לעשות להם ניסים אז יש לו לס"מ טענה ממנ"פ אם יש להם גט אז ממילא אינם ראויים שיעשו להם ניסים ואם אין להם גט אז אין להם שום תירוץ על זה שעבדו ע"ז.

(ראש יוסף)

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם. וכתב בעל הטורים חמה כתיב, חסר, רמז על אמרם ז"ל (סנהדרין קג:) שהקב"ה נתמלא חימה על פסל מיכה שעבר עמהם בים, אולם יש לתמוה למה רמז דבר זה דווקא כאן, והלא גם לעיל כתוב "ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם", ושם כתיב חומה מלא, ונראה כי ידוע שפסל מיכה היה אצל שבט דן שהלך באחרונה והיה ה"מאסף לכל המחנות", נמצא שכאשר תחילת מחנה ישראל היה בתוך הים, עדיין ה' פסל מיכה שבמחנה דן ביבשה, ובמצב זה תחילת כניסתם לים מדובר בפסוק דלעיל, שנאמר "ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה", קודם ים ואח"כ יבשה, כי ראש מחנה בני ישראל כבר היו בתוך הים, ואילו קצה המחנה היו עדיין ביבשה, ולכן לא נרמז שם החימה שהרי פסל מיכה עדיין לא היה בין גזרי ים סוף, אולם עתה בפסוק שלפנינו, אחר טביעת המצריים "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", קודם יבשה ואח"כ ים, שהרי תחילת המחנה כבר היו ביבשה, ורק סופו מחנה שט דן היה עדיין בתוך הים, לכך נאמר "חימה" לרמז על החימה שנתמלא עליהם על פסל מיכה שעבר עמהם בים.

(קול אליהו)

ויראו ישראל את היד הגדולה וכו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו. וי"ל ע"פ דברי הגמרא (סוטה י"ב:) ותשלח את אמתה ותקחה ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה וכו' ולמאן דאמר ידה ליכתוב ידה הא קא משמע לן דאישתרבב אישתרבובי, וז"ש "ויראו ישראל את היד הגדולה" של בת פרעה אשר עשה ה' במצרים" את הכח הגדול בכדי להציל את משה לכן "ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

(לב אריה)

ויראו ישראל את מצרים מת וכו'. וקשה מפני מה הדגיש הכתוב ואמר "אשר עשה ה' במצרים", הרי זה דבר ידוע שה' עשה ולא אחר, וי"ל דהנה לכאורה יקשה דהרי אמרו חז"ל כדי רשעתו, משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, וא"כ איך לקו המצרים בגופם ובממונם, אלא י"ל שהדין של אי אתה מחייבו משום שתי רשעיות שייך רק בבי"ד של מטה ולא בבי"ד של מעלה, וז"ש ויראו ישראל את מצרים מת על שפת הים, דהיינו שלקו בגופם ובממונם כמו שאחז"ל דמשו"ה פלטה הים את מצרים כדי שיוכלו ישראל לקבל מהם ביזת הים, ולכן הדגישה התורה וחזר ואמר ויראו ישראל את היד הגדולה "אשר עשה ד' במצרים" שמה שלקו בגופם ובממונם היה משום שד' עשה זאת ובי"ד של מעלה יכול לחייב משום שתי רשעיות.

(שלל רב)

וייראו העם את ד' ויאמינו בד' וגו' אז ישיר. ונראה עפי"מ דאיתא בילק"ש (יחזקאל ל"ז שע"ז) מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו ומה שירה אמרו "ד' ממית ומחיה", ויש לפרש דהנה לכאורה קשה דהמתים שהחיה יחזקאל הרי נהרגו בפלשתים בגלל שיצאו ממצרים קודם הזמן ואותו מקום היה בחו"ל וקי"ל שאין אומרים שירה על נס שבחו"ל והטעם משום שנס הנעשה בחו"ל הוא ע"י מלאך ואין ראוי לומר ע"ז שירה לכן אמרו "ד' ממית ומחיה" כי המפתח של תחיית המתים היא בידי הקב"ה בעצמו ממילא אפשר לומר שירה אפי' בחו"ל, וזשה"כ ויראו ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, שהכל נעשה ע"י ד' בכבודו ובעצמו לפיכך "אז ישיר" יש לומר שירה אפי' שהיו בחו"ל.

(עדות ביהוסף)

על זאת שבחו אהובים ורוממו לא'ל

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

מנהג חסידים ואנשי מעשה להתאסף ברב עם בליל שביעי של פסח לשיר את שירת הים ולהודות לה' בשירה חדשה, ויש לחקור מקורו?

בראש וראשון מצאנו בספר 'מנהגי ארץ ישראל' בספר לר' אברהם גלאנטי זצ"ל תלמידו של הרמ"ק, וז"ל: ליל שביעי של פסח עומדים בחצות הלילה וקורים עד קריאת ים סוף שבמדרש ויושע, ומרננים ברינה של תודה עד הבוקר, ואומרים בקשות, ובסיום הבקשות עומדים על רגליהם ואומרים בקול נעים מזמור בצאת ישראל ממצרים, עי"ש, אולם שם אינו מבואר שנוהגין לשיר את השירה, רק שקוראין עד קרי"ס שבמדרש, ומרננין עד הבוקר, ואומרים בקשות.

וכ"כ הרה"ק ר' אהרן רפאל פירירה ז"ל ב'הגהות בגדי ישע' על שער הכוונות (דרושי ספה"ע דרוש י"ב) שמנהג ירושלים לקום בחצות בליל ז' של פסח וכן מנהג בית אל, עי"ש, וכן מבואר בספר 'זכר דוד' (מאמר ג' פר"ב): כבר נהגו החסידים ואנשי מעשה לנדד שינה מעיניהם כל הלילה לספר חסדי המקום ב"ה, עי"ש.

ובספר 'נגיד ומצוה' לר' יעקב צמח תלמידו של רח"ו כ' וז"ל (מהדורא חדשה דף רנ"ה): ליל ז' של פסח טוב לקום לפחות קודם אשמורת הבקר לקרות סוד קריעת ים סוף **והשירה** בזוהר, עי"ש, וכ"כ בפרי עץ חיים שער חג המצות ושם הגירסא לקרות סוד קריאת י"ס **והאידרא** בזהר, עי"ש, ומביאו ב'כף החיים' (סימן ת"צ ס"ק ס"ב), ומוסיף: **ואחר כך נוהגין לומר פרשת בשלח עד כי אני ה' רפאיך בהתלהבות כאילו עומד על הים וראה הנס ואומר שירה**, עי"ש.

ועי' בספר 'יסוד ושורש העבודה' שכתב, וז"ל "וראיתי בספרים שמנהג חסידים הראשונים שהיו ניעורים כל הלילה הזה לספר הניסים והנפלאות של בוראנו ית"ש ויתעלה שעשה בלילה הזה לישראל, הנמצאים במדרשים ובספרים גם במאמרי הזוהר הקדוש ובמזמורי תהילים המדברים מענין יציא"מ וקריאת ים סוף, וקוראים פ' בשלה עד אחר כל השירה, אשרי להם ואשרי חלקם, עכלה"ק, אולם מדבריו משמע דקאי על התיקון שאמרינן בכמה מקומות בליל שביעי של פסח כמבואר בסידור היעב"ץ, ואכ"מ להאריך בזה.

וב'צרור המור' על התורה פרשת בא, על הפסוק שבעת ימים מצות תאכלו, כ' בא"ד: דלכן צוה ה' דביום השביעי יהי' מקרא קודש **דהוא יום השירה** עי"ש, הרי דשביעי של פסח שמו מיוחד דנקרא **יום השירה**, ויסוד הדברים כבר מבוארים ב'ספורנו' סוף פרשת ראה על הפסוק וביום השביעי עצרת, ותו"ד: נעצרו בו ישראל יחדיו לעבודת האל יתברך **ושרו לו שירה בשביעי של חג המצות, לפיכך נקדש אותו היום ולא תעשה מלאכה**, עכ"ל. כי לולא זה לא היה השביעי קדוש כלל כמו שהוא הענין בחג הסכות שאין השביעי שלו מקרא

קודש עי"ש, ומבואר דכל קדושת יום השביעי דאיכא רק בפסח ולא בסוכות הוא מכח מה ששרים את השירה ביום השביעי.

וידוע המאמר של הרה"ק רבי נח מלעכעוויטש ז"ל שהקשה מדוע לא אמר אאע"ה שירה על הנסים שנעשו לו, ותירץ כי שירה אי אפשר לומר לבד [**שירה זאגט זיך נישט אליין**] **רק יחד עם עוד יהודים**, וכמו שאנו אומרים בברכות קר"ש של ערבית 'משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם', ולכן בא הציווי בכל שנה ושנה 'תהון כנישין בתושבחתא קדם ה' כמו שהיה אז שאמרו השירה כל ישראל יחדיו'.

ואף מבעלי מוסר בדור הקודם הגאון רבי אייזיק שער ז"ל ראש ישיבת סלבודקא חתן הסבא מסלבדוקא במאמריו 'לקט שיחות מוסר' חלק ב' (דף ר"ז) הזכיר מנהג זה של צדיקים, וז"ל: 'שנו רבותינו במס' פסחים (קטז:) בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכבר נתבאר בדברי הרמב"ם (פ"ז מהל' חמץ ומצה הל' ז) דלפיכך נתחייבנו לנהוג בלילה זה של יציאת מצרים כהנהגת חירות ולשתות ד' כוסות וכו', כדי להשריש בלבנו את היציאה לחירות עולם לה זכינו בליל ט"ו בניסן, **ויש מן הצדיקים הנוהגים לערוך גם בליל שביעי של פסח הנהגות ודוגמאות לזכרון הנס הגדול של קריעת ים סוף והעברת אבותינו בתוכו בחרבה**, ויש גם האומרים תיקון ללילה זו של ז' דפסח כפי הנדפס במחזורים', עי"ש.

ובספרים הקדושים מבואר דהמנהג הי' לילך לצדיקים בליל שביעי של פסח להסתופף בצל קדשם, וכמבואר ב'מאור ושמש' פ' פנחס וז"ל: 'ידוע מכתבי קודש שבשבוע הראשונה מהספירה צריך להמשיך מוח החכמה שנפתח בלילי פסח אל המדות, ובשביעי של פסח בא מוח החכמה אל התגלות שאז הוא יסוד צדיק המשפיע, והנה ידוע ששבת הוא קודש מפני שאז הוא התגלות המוחין מעצמם ויום טוב הוא מקרא קודש מפני שאינו מתגלה מוח החכמה מעצמו רק צריכין להמשיך בו המוחין, אכן בשביעי של פסח מתגלה מוח החכמה על ידי שנפתחו המוחין בלילי הפסח, ועל כן הוא יום טוב מקרא קודש, **ומפני זה אמרו צדיקי דורינו שטוב אז לשקוד על דלתי הצדיקים מפני שיכולים להמשיך אז קדושה על כל השנה, ועל ידי התגלות החכמה שמתגלה אז, יכולים הצדיקים להפר חכמת האומות ומחשבותיהם הרעות שחושבים על עם ה' ואבדה חכמת חכמיהם**', עי"ש.

ויסוד הדבר מבואר גם ב'מנחם ציון' [להרה"ק רבי מענדעלע מרימנוב ז"ל] על שביעי של פסח שמביא בל"ק: 'שמעתי מגדול אחד מתלמידי מורי ז"ל שאמר בשם רבו שהעת המסוגלת לזה היא בליל ז' של פסח, ויתחזק **עצמו לקשר דעתו ומחשבתו בצדיקים הקדושים**, לזה היא תועלת גדול וסגולה אמיתית שביום זה נאמר ויאמינו בה' ובמשה, שאמונתם בה' נשלמה על ידי התקשרותם במשה', עי"ש. ובפשטות משם נמשך המנהג לבוא לשלחנות של צדיקים לשור ביחד את השירה הזאת לאמור, להודות לה' על כל הניסים שעשה עמנו.

ונוראים המה דברי ה'חידושי הרי"ם' במאמרותיו על פסח, שכתב דבר נורא: דמה שאין מצוות בשביעי של פסח כמו ביום הראשון פסח מצה ומרור, **כי היום מקודש ביותר וגדול וחשוב מאוד ואין נצרך מצוות כמו ביום** הראשון, כעין מה דאיתא בגמ' (נדה ע:) מצות בטלות לעתיד לבוא. ואצל אדמור"י חב"ד נהגו שלא לקרוא ק"ש על המטה כמו בלילות הראשונות של פסח.

ולסיום דברינו כדאי להעתיק דברי הרה"ק רבי מענדלע מרימנוב ז"ל בספרו הק' 'מנחם ציון' "**ביום השביעי מקרא קודש דהיינו שתוכל לקרות כל מה שאתם צריכים הכל ינתן לכם, שהרי מנהג העולם כך הוא, שאחרי הכנסת כלה לזיווג שואלין הקוראין כל משאלותם ומחוייבין ליתן להם, כמו"כ עתה יהי' לכם כל משאלותיכם שאתם צריכין, בריאת הגוף וחיים טובים וארוכים ופרנסה בהרחבה, הכל כאשר לכל, כל שבצרכיכם לא יבצר דבר**", עי"ש.



אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר. פירש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה. והקשו המפרשים מפני מה המתינו ישראל ולא אמרו שירה עד כה, ומה גם דלעיל מיניה נאמר (שמות יד, יד) ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, ואיתא במדרש (עיין ילקוט רמז רלג) ואתם תחרישון מלומר שירה. ומדוע אמנם דוקא לעת כזאת עלה בלבו לומר שירה.

ב) **במדרש** (הובא במאמר מרדכי) הים ראה וינוס, מה ראה, ברייתא דרבי ישמעאל ראה, והיא פלאי.

ואפשר לומר על פי מה שכתב התוספות יו"ט (ברכות פ"ז מ"ג) בטעם שתקנו בברכת התורה לומר ברכו את הוי"ה שהוא מדת הרחמים, ובברכת המזון תקנו לומר הלשון נברך לאלהינ"ו שהוא מדת הדין, כי המזון הדין נותן לכלכל את ברואיו, ולכן תקנו השם אלהי"ם שהוא מדת הדין, אבל התורה לא ניתנה אלא בחסד, כמו שנאמר (ישעיה מב, כא) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, כי איזה שורת הדין נותנת להודיע דרכיו ומשפטיו לברואים, ולפיכך תקנו בברכת התורה שם הוי"ה שהוא מדת הרחמים, עכ"ד.

ועל פי זה ביאר א"ז זללה"ה בעצי חיים (חנוכה אות ב) הטעם שלא קבעו ימי פורים להודות ולהלל כמו בחנוכה, משום דבפורים היה הצלת נפשות, ושורת הדין נותן להציל את ברואיו ממות לחיים, כמו המזון שהוא בדין לכלכל את ברואיו, ומה שמגיע בדין אין צריך לתת על זה שבח והודיה דשלו הוא נוטל, ומשום הכי לא קבעו בפורים להודות ולהלל רק במשתה ושמחה, אבל בחנוכה דלא היה הצלת נפשות, כי היונים לא בקשו רק הכנעה והעברת הדת ר"ל, וזהו רק בחסדו ית"ש, דהא גם מה שנתן לנו את תורתו מתחלה לא היה בדין רק מדת הרחמים, לכן תקנו על זה להודות ולהלל, דעל מה שאינו מגיע מהדין צריך לומר שירה ושבח והודיה, עכ"ד.

ועל פי זה יתבאר מה שתחלה אמר ה' ילחם לכם ואתם תחרישון מלומר שירה, כי פרעה והמצרים באו על עסקי נפשות, וכמו שנאמר להלן אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי, וביאר בתרגום יונתן שרצה להורגם, וכיון שבא על עסקי נפשות, הרי שורת הדין נותן שיצילם השי"ת מיד מבקשי נפשם כמו שהדין נותן לכלכל את ברואיו, ולכן אמר להם משה שיחרישו מלומר שירה, כי בדבר שהוא משורת הדין אין צריך לתת שבח ושירה, אבל אז כשראה הנס, שנעשה הנס בגילוי שכינה, וראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים, ושרתה עליהם רוח הקודש, והם לא זכו למדריגה זו משורת הדין רק מחסדו יתברך, מעתה נעשו מחוייבים לומר שירה לבלי היות כפוי טובה, והלכך כשראו הנס שנעשה להם וזכו למדריגות גבוהות, אז עלה בלבם לומר שירה.

וזהו ביאור המדרש הים ראה וינס מה ראה ברייתא דרבי ישמעאל, היינו הברייתא של י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ואחד מהן הוא קל וחומר, כי הים דרש קל וחומר, אם שורת הדין נותן שהשי"ת מכלכל את ברואיו, קל וחומר הוא ששורת הדין נותן להצילם ממות לחיים, ולכן נקרע הים והיתה הצלה לישראל בדין.

*

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר. ופירש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה וכו' וכן עשה ויאמרו לאמר אשירה לה'. ויש לדקדק דאומרו לאמר שפת יתר הוא, והיה לו לומר ויאמרו אשירה לה'.

ב) **עוד** פירש"י מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה. ויש להבין מה שנרמז ענין תחיית המתים בפרשת השירה.

ג) **אשירה** לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים. פירש"י כי גאה גאה, על כל השירות וכל מה שאקלס

בו עוד יש בו תוספת. ויש להבין הענין שהזכירו דבר זה בשירת הים.

ד) **במדרש** רבה (פכ"ג ס"ז) הה"ד (תהלים סח, כו) קדמו שרים אחר נוגנים, כשיצאו ישראל ממצרים וקרע להם הקב"ה את הים, היו המלאכים מבקשים לומר שירה, אמר להם הקב"ה אז ישיר משה ובני ישראל תחילה ואחר כך אתם, הוי קדמו שרים אלו ישראל, אחר נוגנים אלו המלאכים. וראוי להתבונן מפני מה זכו בני ישראל קרוצי חומר להקדים ולומר שירה קודם המלאכים שרפי מעלה.

ויש לומר בהקדם מה שכתב א"ז זללה"ה בישמח משה (פ' וירא) בטעם שהתפלה צריכה להיות בדיבור ולא במחשבה לבד, על פי המבואר בגמרא (שבת יב: וברש"י שם) שמלאכי השרת הם מעלין את התפלות לפני ה', והנה המלאכים אינם יודעים את המחשבה, ועל כן צריך להתפלל בדיבור, אבל כשהשכינה עמו סגי במחשבה לחוד, ומה שמצינו (שבת יב:) דרבי אלעזר הלך לבקר את החולה והתפלל אצלו בדיבור ואמר רחמנא ידכריך לשלם, אף דאמרינן התם בגמרא שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, היינו בשביל להודיע להחולה שמתפלל עליו, דקי"ל (שבת י:) הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, עכ"ד.

והנה על לעתיד לבא מצינו (ירושלמי שבת פ"ו ה"ט) עתידין צדיקים שיהיו מחיצתם לפנים ממלאכי השרת, כדכתיב (במדבר כג, כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, נמצא כי לעתיד יהיו בני ישראל במדריגה גבוה, שהם יכניסו תפלת המלאכים לפני ולפנים. (ועיין בייטב לב פ' וישלח עמוד רצ). אך יש לומר שגם אז יהא צורך שתהיה התפלה בדיבור פה דוקא, ולא סגי במחשבה, כדי להודיע להמלאכים הזמן שאנו מתפללים, כדי שהם יוכללו ויתקשרו עמנו בשעת תפלתינו, כדי שתהיה תפלתם עולות על ידינו.

ובזה יובן דברי המדרש, בשעת קריעת ים סוף היו המלאכים מבקשים לומר שירה, שהם הבינו שבני ישראל יאמרו שירה על הנס, על כן בקשו להקדים ולומר שירה כדי לפתוח לנו הפתח ולהעלות את שירת ישראל עם שירתם, אמר להם הקב"ה יקדמו בני תחלה, כי בעת ההוא זכו בני ישראל להשראת השכינה ולהתגלות אלהות, והיה מחיצתם לפנים ממלאכי השרת, על כן נהפך הדין שבני ישראל הכניסו השירה של המלאכים, ולכן הקדימו בני ישראל ואמרו שירה תחלה.

ועל פי זה יתבאר דברי רש"י אז ישיר משה, מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, כי מדריגה זו שנתעלו אז בני ישראל שהם העלו שירת המלאכים, הוא הוראה על לעתיד לבא כשיהיה תחיית המתים, אשר גם אז יתעלו בני ישראל במדריגה זו להיות מחיצתן לפנים ממלאכי השרת, ואמרו חז"ל (שמו"ר פכ"ג ס"ה) עתידין ישראל לומר שירה לעתיד לבא, ואז יכניסו הם השירה של שרפי מעלה.

ומעתה יתפרש דברי הכתוב על נכון, אז ישיר משה ובני ישראל, ופירש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה, והוא כי עיקר השירה הוא הקילוס בלב, ומה שיש צורך בדיבור, הוא כדי שיוכלו המלאכים להעלותם לפני ה', אולם כאן שזכו ישראל להתעלות במדריגה למעלה מן המלאכים, היה מקום לחשוב שלא יצטרכו לומר שירה בפה ולשון, כיון שאין צריכים למלאכי השרת שיעלו אותם, ולזה כתב רש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה בפה, וכן עשה ויאמר"ו לאמ"ר, שאמרו שירה בפה, והטעם כדי שידעו המלאכים אימתי הם אומרים שירה ויוכלו להצטרף עמהם, ובני ישראל יעלו השירות ותשבחות של מלאכי עליון.

וזהו אשירה לה' כי גאה גאה, ופירש"י כל מה שאקלס בפה עוד יש בו תוספת, והיינו שמלבד השירה שאני מקלס להקב"ה, עוד יש בו תוספות השיר והשבח לחי עולמים ממלאכי עליון, והטעם זה אלי ואנוהו, ופירש"י בכבודו נגלה עליהם, והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים. והיינו שאז היו קרובים להשי"ת יותר ממלאכי השרת, ולכן לא היה סגי לומר שירה בלב, כי היו צריכים להעלות השירות ותשבחות של המלאכים עמהם, ועל כן היו צריכים לומר שירה בפה שידעו המלאכים אימתי הם אומרים שירה.

*

אז ישיר משה. במדרש ילקוט (רמז רמ"א) א"ז גימטריא שמונה, אמר משה בזכות המילה שניתנה לשמונה נקרע הים, ויש להבין למה דייקא בזכות מצות מילה נקרע הים.

ויתבאר על פי מה שכתבו חכמי האמת (הובא בבאר היטב או"ח סימן תקע"א סק"א) שכל המצות ומעשים טובים שאדם עושה, ותורה שלומד בעודו רשע ומלוכלך בחטא, טורפין הסטרא אחרא מפניו, ומוסיף כח בקליפות, עד שחוזר בתשובה ומוציאן מהקליפה. ולפי זה יחמץ לב האדם בהעלותו על לבו, כי כל המצות ומעשים טובים אשר טרח ויגע עליהם כולם תזרם ורוח תשאם, כי נחטפו בידי בני בליעל הסטרא אחרא.

אמנם יש למצוא נחמה, על פי המבואר בזוה"ק (פ' וירא דף קא:) שהמלאכים אינם יודעים מחשבות בני אדם, ואם המלאכים אינם יודעים בודאי שגם החיצונים והסטרא אחרא אינם יודעים. ולפי זה י"ל כי אותן החיצונים והקליפות יש להם כח לחטוף רק מעשה המצוה, ולא מחשבת המצוה, ואמרו חז"ל (קידושין מ.) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ולפי זה נמצא כי לפעמים מחשבת המצוה מועלת יותר ממעשה המצוה בעצמה, כי מעשה המצוה אם האדם אינו זכאי יש ח"ו להחיצונים איזה שליטה, אבל על מחשבת המצוה אין להם שליטה כלל, ואם כן אותן המצות שלא נעשו בפועל רק במחשבה, אין להחיצונים שליטה עליהם כי אין זה ברשותם ואינם מכירים בו.

ועל פי זה יש לפרש מקראי קודש (שמות ג יא) שאמר משה, מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, ופירש"י מה זכו ישראל שתעשה להם נס, והשיב לו נאמר בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, ופירש"י דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה. ויש להבין השאלה והתשובה. ולפי דרכינו יש לומר כי משה רבינו היה שואל כענין, הן אמת שיש לישראל זכותים לצאת ממצרים, מכל מקום כיון שיש להם חטא ופשע, אם כן לא יועיל להם כל הזכיות הללו שהחיצונים חוטפין אותן הימנו, ועל זה השיב לו השי"ת בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, שעתידין לקבל התורה, וביאר א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' ויחי עמוד תז) כי מיד כאשר אמר להם משה במצרים שיתן להם הקב"ה את תורתו, קבלו ישראל עליהם שכאשר יצאו ממצרים יקבלו התורה, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, עי"ש. ומעתה כיון שיקבלו עליהם במחשבה לקבל התורה, הרי זה מועיל יותר ממעשה המצוה בעצמה, שאין להחיצונים רשות לחטוף, ומעתה בזכות המחשבה של קבלת התורה יזכו לצאת ממצרים.

ובזה יתבאר המדרש דבזכות מילה נקרע הים לישראל, כי כתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' תרומה עמוד קצה) כי מכח מצות מילה מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, כי על ידי המילה הוסר כח הרע מאת האדם ונימול ערלת לבבו וסר הרע מלבו, ועל כן הקב"ה מצרף המחשבה טובה למעשה, עכ"ד. ועל כן בתחלה לא רצה הים לקרוע כי טען שאין להם שום זכות, ואף על פי שעשו מצות, הרי נחטף הכל על ידי החיצונים, אמנם נשאר בידם זכות המחשבות טובות שמצטרף למעשה, וזהו על ידי מצות מילה, על כן בזכות מילה שהוסר הרע מלבם ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, נקרע להם הים.

*

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת. כתב בספה"ק זרע קודש (ליקוטים לסוכות) דכיון שבני ישראל היו בסוכות בצאתם ממצרים, היה להם גם כן ד' מינים, וזה שנאמר באז ישיר, אשירה לה', היינו לשון נענוע, כמו פירות הנושרין, שבני ישראל עשו נענועים בים סוף, עי"ש בדבה"ק. ויש לתת טעם לדבר שעשו בני ישראל הנענועים בים.

ובפשטות יש לומר על פי מה דאיתא במדרש (ויק"ר פ"ל סי"ב) שהד' מינים רומזים לאיברי האדם, אתרוג דומה ללב, לולב דומה לשדרה, הדס לעינים, וערבה לשפתים. ולכן לקחו הארבעה מינים ואמרו בזה שירה, שיהיה השירה בבחינת כל עצמותי תאמרנה, שכל האיברים יודו וישבחו לשמו.

אמנם עוד דברים בגו על פי מה ששמעתי מכ"ק מרן האמו"ר זללה"ה לספר על הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זללה"ה, שפעם אחד הוצרך ליסע עם מסילת

הברזל, והרה"ק בעצמו סידר כל זמני הנסיעה, ואחר כך הסביר, שחישב בכוונה תחלה שיסעו דרך המערה בשעת זמן קריאת שמע, כדי שיוכל להמליך את הבורא ברוך הוא וברוך שמו גם בהיותו נוסע מתחת לארץ, במקום שעדיין לא היה מי שימליך שם את הבורא, והלא הקב"ה מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה.

ועל דרך זה יש לומר בטעם שעשו בני ישראל נענועים בים סוף, כי ענין הנענועים הוא הכרזת מלכותו ית"ש בכל העולם, על דרך דאיתא בגמרא (סוכה לז.) מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. והנה על היבשה כבר המליכו האבות הקדושים את הקב"ה כי הוא מלך על כל הארץ, אולם עדיין לא היה עד עכשיו מי שימליך את הקב"ה בתוך הים, ועל כן עכשיו כאשר עברו בני ישראל את הים נטלו הארבעה מינים ועשו הנענועים, כדי להמליך את הבורא כל עולמים גם במצולות ים.

*

עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו. ופירש רש"י ואנוהו, אונקלוס תרגום לשון נוה, נוה שאנן. דבר אחר ואנוהו לשון נוי, אספר נויו ושבחו לבאי עולם. ויש לפרש דשני הפירושים בקנה אחד עולים.

ואפ"ל על פי דברי כ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה בברך משה (פ' לך עמוד נח) לפרש מאמר הכתוב (משלי כה, ט) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה, הכוונה כי האדם ברוב דברים לא יחדל פשע, ואם כן האיך יעמוד להתפלל לפני הקב"ה באותו פה המתועב מדברי איסור. אמנם אמרו חז"ל (תענית ז.) שנמשלו דברי תורה לאש, שנאמר (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאום ה'. ולכן על ידי שהאדם עוסק בתורה לפני התפלה, הרי הוא מלבן ומכשיר את הפה באש התורה שיהא ראוי להתפלל בו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. וזה שאמר הכתוב מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה, כי מאחר שמתפלל בפה אשר לא נתלבן ולא הוכשר על ידי אש התורה, לכן תפלתו תועבה, שהרי מתפלל בפה מתועב מדברי איסור, עכ"ד.

ודבר זה מדוקדק במה שאמרו ישראל ואבני ליה מקדשא, היינו בית מקדש מעט מקום ללמוד תורה, ועל ידי לימוד התורה יוכשר הפה להתפלל לפני ה', ועל ידי זה אספר נויו ושבחו לבאי עולם, כי התורה הקדושה מכשיר את הפה שיתקבלו התפלות לרחמים ולרצון.

*

עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו. ופירש רש"י ואנוהו, אונקלוס תרגום לשון נוה, נוה שאנן. דבר אחר ואנוהו לשון נוי, אספר נויו ושבחו לבאי עולם.

ובדרוש לחינוך בית המדרש אמרתי לפרש, על פי דברי החתם סופר בדרשותיו (לשבה"ג דף רמד.) כי היושב בביתו בחדר משכבו אינו צריך לנצור לשונו מרע, כי עם מי ידבר מרמה, ודוקא ביושב בבית המדרש במקום ועד חכמים שיש אפשרי שידברו זה עם זה לשון הרע ודברים בטלים, והמה נזהרים מזה, בזה מקיימים נצור לשונך מרע, עכ"ד.

וזה יש לומר מה שאמרו ישראל ואבני ליה מקדשא, היינו בית מקדש מעט, מקום שיתאספו רבים ללמוד תורה, ואז ישובח מה שאספר נויו ושבחו לבאי עולם ולא ידברו לשון הרע ודברים בטלים, כי בבית הועד יש נסיון להקהיל קהלות ולעשות חבורות חבורות לשוח שיח בטילה, מה שאין כן בשבתו בביתו אין שבח גדול בזה, כי עם מי ידבר.

*

עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו. ופירש רש"י ואנוהו לשון נוי, אספר נויו ושבחו לבאי עולם.

ב) **איתא** במדרש (שמו"ר פ"א סל"ו) וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים (שמות ב כה), ידע שעתידין לומר זה אלי ואנוהו, עמד וגאלם.

ג) **במדרש** (שמו"ר פכ"א ס"ח) רבי עקיבא אומר, בזכות יעקב אני קורע להם את הים, שנאמר (בראשית כח יד) ופרצת ימה, וצריך ביאור.

ואפ"ל על פי מה שכתב בפרשת דרכים (דרוש ד) על מאמר המדרש (שמו"ר פ"ג, ס"ד) אמר משה לפני

הקב"ה מה זכות יש בידי ישראל להוציאם ממצרים, אמר לו הוי יודע שבזכות התורה שהם עתידים לקבל הם נגאלים. והענין כי מחסדיו ית"ש שאם אדם עתיד להטיב מעשיו ולהיות צדיק, הוא מטיב עמו על שם העתיד, אך אם עתיד לחטוא אינו מסתכל בזה ואינו דן אותו אלא לפי שעתו, ומשום הכי נסתכל הקב"ה במה שעתידין ישראל לקבל התורה וגאלם ממצרים, ולא נסתכל במה שעתידין לחטוא במדבר, עכ"ד.

והנה כי כן היה בשעת קריעת ים סוף, וכמו שכתב בסידורו של שבת (ח"א שורש ז, ענף ב, אות י) דנס קריעת ים סוף היה בשביל שהקב"ה צירף מה שעתידין לומר שירה, וגם מה שיאמרו בני ישראל שירה בכל יום עד סוף כל הדורות, וזכות כולם עמדה להם להושיעם בעת ההוא, עכ"ד. ובזה פי' א"ז זללה"ה בייטב פנים (הוד והדר אות ו) הכתוב ויושע ה' ביום ההוא, הגם שלא היו כדאים לנס ביום ההוא, רק מחמת שראה ה' כי אז ישיר משה ובני ישראל, שעתידין לומר שירה, וגם ויאמרו לאמר לדרי דרין כדאיתא בזוהר בפרשתן (דף נד:), אשירה לה', זה הזכות הוא שעמד להם להוושע, וזהו עזי וזמרת יה, מה שאני מזמר לה', ויהי לי לישועה, זה היה לישועה, עכ"ד.

והנה בייטב פנים (שם) כתב, שמדה זו להסתכל בטוב העתיד ולא ברע העתיד, נובע ממה שמצינו ביעקב אבינו בשעה שבקש לברך את אפרים ומנשה, דכתיב (בראשית מח, ח) וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, פירש"י שאינם ראוים לברכה לפי שעתיד ירבעם לצאת מאפרים ויהוא ממנשה, ואף על פי כן אחר כך ברך אותם (שם מח יד) וישת יד ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה, לפי שעתיד יהושע לצאת ממנו, על כן וישם את אפרים לפני מנשה להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים. הרי שהיה מסתכל בטוב העתיד ולא ברע העתיד לצאת מהם, ויתר מרעהו צדיקו של עולם הבורא יתברך מתנהג במדה זו לצרף טוב העתיד ולא רע העתיד, עכ"ד.

וזהו ביאור המדרש אמר הקב"ה בזכות יעקב אני קורע להם את הים, כי באמת בני ישראל מצד עצמם לפי בחינתם שהיו ערום ועריה עדיין לא היו ראויים לישועה ולנס דקריעת ים סוף, ולכן נקרע הים בזכות יעקב שהיה מסתכל על טוב העתיד, ועל כן נצטרף מה שעתידין לומר שירת הים לאחר הנס וכן בכל יום ויום עד סוף כל הדורות, ומחמת זה זכו לישועה.

ובזה יתבאר הכתוב עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, פי' מה שהקב"ה היה לי לישועה, זה היה מחמת שצפה הקב"ה זה אלי ואנוהו, ופירש"י אספר נויו ושבחו לבאי עולם, והיינו שאני עתיד לספר נויו ושבחו בשירת הים לאחר הנס, וכן שאני עתיד לומר השירה בכל יום ויום לדורות עולם, וצירף הקב"ה כאילו כבר אמרתי, ומחמת זה היה לי לישועה. ובאיזה זכות נצטרף לי זכות העתיד, לזה אמר אלהי אב"י, פי' הקב"ה הוא אלהי יעקב, שממנו נובע מדה זו לצרף ולדון על שם טוב העתיד, ובזכותו גם הקב"ה עשה כן, ולכן וארוממנהו אגדל שמו בשירת הים בכל יום ויום.

ולזה דרש המדרש ידע שעתידין לומר זה אלי עמד וגאלם, כי עיקר יציאת מצרים היתה בשעת נס דקריעת ים סוף, שאז יצאו מרשות המצרים לגמרי וניצולו מידם, ומה שזכו לנס זה, היה בשביל שצפה הקב"ה קורא הדורות מראש וידע שעתידין לומר זה אלי ואנוהו, וישירו שירת הים לאחר הנס, וכן מה שיאמרו ישראל שירת הים בכל יום ויום עד סוף כל הדורות, ובזכות זה עמד וגאלם ועשה כל הנסים והנפלאות ביציאת מצרים וקריעת ים סוף.

ובכן עלינו להתבונן בגודל חין ערך שירת הים שאנו אומרים בכל יום ויום בפסוקי דזמרה, אשר בזכות זה זכינו לנס דיציאת מצרים וקריעת ים סוף, ואל יקל בעינינו את השירה הזאת שאנחנו אומרים בכל יום, ואל יעלה בלבינו לאמר כי ח"ו אין לו חשיבות כל כך במצבינו הדל בגלות החל הזה, כי אדרבה זכות השירה של דרא בתראה הדין עקבתא דמשיחא עמד לאבותינו בעת קריעת ים סוף, ובכל שנה ושנה שעובר ונתרבה עול הגלות, וברבות הזמנים אנו נמעטים בדלות ובשפלות, חביב וחשוב אמירת השירה ביתר שאת לפני ה', כיון שעדיין תהלתו יתברך בפינו בשבח והודאה על כל הנסים שעשה עמנו על שפת הים, ואנו מתחזקים באמונתינו בתוקף הגלות, שכימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות בעגלא ובזמן קריב.



שלמי תודה וברכה

בערבי פסחים, נישא שיר ושבחים, קדם ידידינו הרבני
הנדיב הנעלה והנכבד, רודף צדקה וחסד, בכל עת תמיד
איש חי ורב פעלים כבירים לתורה ולתעודה, כל פה אליו יודה
מסור בלב ובנפש חפיצה למענינו, מריחוק מקום מצודתו פרוסה עלינו

מוה"ר משה כהנא הי"ו

מראשי קהילתינו הק' בבארא פארק יע"א

אשר עמד לימין העסקנים החשובים אשר נסעו מהכא להתם לעריכת המגבית בעיר בארא פארק יע"א לטובת מפעלינו הכביר

ראשו"ן הוא לכם לפסוח עליכם, כאשר לראשונה נשלחו עסקני קהילתינו
לקב"ץ על הגבאו"ת ולזכות את אנשי שלומינו אחים לדעה בבארא פארק
ואודות לעזרתו המרובה זכינו להצלחה גדולה למעלה מן המשוער

אתו עמו יתברכו

העסקנים החשובים כל אחד בשמו הטוב יבורך

אשר עמדו לימינינו במסירות רבה ונאמנה

אשריכם גיבורי חיל! מה טוב חלקיכם!

זכות הארת בתי אנ"ש בחג הפסח יגן בעדם להתברך בכל מילי דמיטב
ואלקא דמאיר יענם בכל משאלות לבם לטובה ולברכה.

המברכים בהגשי הוקרה והערכה

מפעל "קמחא דפסחא-ידי חסד"

ד'סאטמאר בני ברק יצ"ו



מרכז המוסדות דרבינו יואל מסאטמאר

נתייסד ע"י כ"ק מרן רבינו הקוה"ט זיעוכ"א • בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

קרית יואל - בני ברק

לן יאות למיבכי

בצער רב וביגון קודר ומתוך ידידות נאמנה ומסורה, מבכים אנו מרה, את פטירתו של ידידינו האי גברא יקירא, איש חי ורב פעלים חשיכה כאורה, הוא הגבר אשר עמד לימינינו למען הרחבת גבולי הקדושה בתוככי מוסדותינו המעטירה, דו"ד משכיל בכל דרכיו, שמו הטוב הלך לפניו, בפעליו הכבירים במעשי צדקה וחסד, בכל עת תמיד,

הרבני החשוב הנכבד והנעלה

הרה"ח

ר' דוד ראזענבערג

בן הרה"ח ר' יעקב זאב

ז"ל

אשר שבק חיים לכל חי לדאבון לב ידידיו ומכיריו

ובכן נשגר בהני שורתא, כסא דנחמתא

לכבוד האלמנה החשובה שתחי' לאויט"א

ולבניו החשובים

מוה"ר **אברהם ראזענבערג** הי"ו

מוה"ר **יואל ראזענבערג** הי"ו

ולכל בני המשפחה כאו"א בשמו הטוב יבורך

תנחומינו הנאמנים ישעשעו נפשכם, המקום ינחם אתכם, ולא ישמע שוד ושבר בגבולכם, ששון ושמחה ישיגוכם, ונסו יגון ואנחה מכל גבולכם, ואך טוב וחסד ירדפוכם, כל ימי חייכם, ויושר יליץ בעדכם בגנזי מרומים, עדי יקיצו וירננו שוכני עפר במהרה בקרב הימים.

החותמים במדרש תנחומ"א

הנהלת המוסדות

ונתן לנו את התורה, טובה כפולה ומכופלת

מהררי ציון הננו בזה בברכה רבה ונאמנה בזאת השורה, באותות כבוד והוקרה, אל מעלת כבוד הני גיבורי חיל, מרבים פעלים לתורה ולתעודה במסירות רבה, ומשליך עצמם מנגד לבוא בעזרתינו, מגדילים עשות לעמוד לימינינו

ציבור אנ"ש בארה"ב

ובמיוחד נביע תודתינו העמוקות בכל לב
מול נשיא סללינו כ"ק הרה"צ

רבי שלום אליעזר טייטלבוים שליט"א

אבדק"ק סאטמאר 15 עוו.

אשר באו לקראתינו בהוספה נכבדה על חג הפסח

כאשר הגדילו ב25% התמיכות הקבועות!

חה נספח לזה שבחדשים האחרונים הכניסו שמחה גדולה בבתינו והרחיבו את דשקינו במדה גדושה

זכות מייסדי כוללינו חכות צדקת רבי מאיר בעל הנס יגן בעדם להתברך בברכת התורה בכל מילי דמיטב

ובמיוחד נברך לנשיא הכולל שליט"א: עוד רבות בשנים יזכה להמשיך בדרכי אבות בנשיאות כוללינו עדי נזכה בקרוב ובמהרה לביאת גוא"צ.



המברכים בכבוד והוקרה:

הרב יחיאל מיכל פריעדמאן
דומ"ץ קהלתינו הק' ומח"ס חוקים להורותם ושא"ס
ראש הכולל

הרב יושע צבי יאשעף
מו"ץ בקהלתינו הק' ומו"ץ בבית הוראה שבט הלוי
מראשי הכולל

הרב פרץ חשינסקי
אבדק"ק קהל"מ דושינסקי
ראה"כ למציונים

הרב ישעי' גאלדשטיין
ראה"כ חבורת יזהר דעה ח"כ
"כולל לאברכים צעירים"

הרב חוד סקן
מו"ץ בבית הוראה שבט הלוי
מראשי הכולל



כולל
עצי חיים

לצדקת רבי
מאיר בעל הנס

בס"ד

וַיַּעֲשׂוּ חַג מַצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׂמְחָה (עזרא ו כב)

לעת כניסת חג הפסח, נביע בזה תודתינו העמוקות בכל לב, מול כבוד

כ"ק הגה"צ נשיא כוללינו שליט"א

אשר בהתמסרות העצומה משליך עצמו מנגד לבא בעזרתינו במעגל השנה ועכשיו לפני החג ביותר שנוכל לשלם המשכורת בעתו ובזמנו, ובפרט אחרי שזכינו

לחלק הוספה גדולה ונכבדה

ללומדי ורבני כוללינו שליט"א להביא אורה בבתיהם

מפרסמין עושי מצוה

ויזכו לטוב הני נגידים החשובים שהוזילו זהב מכיסם בסיוע שיש בו ממש

חלק חשוב מההוספה נתנדב ע"י

הרבני הנגיד ר' **יעקב זוסמאן סופר** הי"ו

חבר הנהלת מכבר הישיבות ד'סאטמאר

לע"נ אביו ר' שמואל בנימין ב"ר מרדכי אפרים פישל ז"ל

הרבני הנגיד ר' **שלום אלי' מארקאוויטש** הי"ו

הרבני הנגיד ר' **אהרן משה שלאגער** הי"ו

הרבני הנגיד ר' **אברהם יושע גלאנץ** הי"ו

הרבני הנגיד ר' **רפאל פערלמוטטער** הי"ו

חבר הנהלת כוללינו

הרבני הנגיד ר' **פנחס משה לאנדא** הי"ו

הרבני הנגיד ר' **שמשון וויס** הי"ו, מעיה"ב לאנדאן

הרבני הנגיד ר' **שמואל יודא שטיין** הי"ו

הרבני הנגיד ר' **הערשל זילבערשטיין** הי"ו

הרבני הנגיד ר' **יואל גאלדשטיין** הי"ו

ובהאי שעתא חובה עלינו להביע תודתינו לכל ה"**געלט שותפים**" שיש להם "**ישששכר וזבולון שותף**" במסגרת כוללינו ומשלמים מידי שבוע בשבוע תמיכת שותף שלהם

ותודה מיוחדת לידידינו העסקן הנמרץ לטובת כוללינו

מו"ה **אברהם פויגעל** הי"ו

שטרח ויגע לקב"ן על הגבאו"ת ועי"ז נתאפשר לנו לחלק ההוספה לכבוד יום טוב

בשם החמש מאות נפשות הנהנים מן תמיכתינו, נישא אליכם ברכה
מאת ה', וזכות מרנן רבותיה"ק מייסדי ונשיאי הכולל, וצדקת
ר' מבעה"נ יעמוד בעדם להתברך בכל מילי דמיטב

הכ"ד מתוך רגשי הכרת הטוב:

הנהלת הכולל בשם רבנן ותלמידיהון

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

ע"י ידידינו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר **אהרן וועלץ** הי"ו

מנהל מוסדותינו הק' בבארא פארק יע"א

לעי"נ אביו הרה"ח ר' **ישעי' אשר** ב"ר **אהרן** ז"ל

נלב"ע ט"ו תמוז

ולעי"נ אמו האה"ח מרת **לאה** ב"ר **ישכר בעריש** ע"ה

נלב"ע כ"ג טבת

ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל טוב סלה

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

ע"י ידידינו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר **אהרן משה שלאגער** הי"ו

חבר הנהלת מוסדות יטב לב בארה"ק

לעי"נ אביו הרה"ח ר' **אברהם** ב"ר **אהרן משה יודא** ז"ל

נלב"ע כ"ד אדר א'

ולעי"נ אמו האה"ח מרת **שרה לאה** ב"ר **מרדכי צבי הכהן** ע"ה

נלב"ע ל' שבט

ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל טוב סלה

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

ע"י ידידינו הרבני הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר אברהם בראך הי"ו

מראשי קהלתינו הק' בעואב"י ווילימסבורג יע"א

לכבוד חג הפסח

ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח

מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל טוב סלה

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

ע"י ידידינו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר פנחס משה לאנדא הי"ו

אב"י בבארא פארק יע"א

לעי"נ זקינו הרה"ח ר' **אהרן יעקב יהושע** ב"ר שלום **וויס** ז"ל

נלב"ע י"ד אדר ב' – יום הפורים

ולעי"נ זקינתו האה"ח מרת **זיסל** ב"ר **צבי אלימלך** הכהן ז"ל

נלב"ע י"ג ניסן תשפ"א לפ"ק

ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל טוב סלה

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

ע"י ידידינו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר מנחם גרשון לעבאוויטש הי"ו

ממנהלי מוסדותינו וקהילתינו הק' בוויליאמסבורג יע"א





לע"נ אמו האה"ח מרת מלכה ב"ר חיים נפתלי הרץ ע"ה

נלב"ע כ"ב ניסן

ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל טוב סלה

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

ע"י ידידינו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר שלו' אליעזר פראנקעל הי"ו

גזבר קהילתינו הק'

לכבוד חג הפסח

ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח

מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל טוב סלה

חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

ע"י ידידינו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר **רפאל פערלמוטער** הי"ו

מראשי קהילתינו הק' במאנסי יע"א

לכבוד חג הפסח

ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח

מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל טוב סלה





חלק מהוצאות גליונינו

נתנדב

לטו"נ כ"ק הגאון האדיר

רבי **שמואל** ב"ר **יוסף צבי** הלוי זצ"ל

גאב"ד זכרון מאיר בני ברק - בעל שבט הלוי

נלב"ע ליל התקדש חג הפסח תשע"ה לפ"ק

הונצח ע"י נכדיו:

מוה"ר **יעקב מאיר וואזנער** הי"ו לאנדאן מוה"ר **מרדכי ענגלענדער** הי"ו

מוה"ר **ניסן וואזנער** הי"ו





הזמנה לחתונה

אלעד ואביגיל

בשמחה רבה אנו מזמינים אתכם לחגוג עמנו את יום חתונתנו

יום שלישי, כ"ה באייר תשפ"ה

אולמי קונסרט, בית שמש

טקס החופה יתקיים בשעה 18:00

לאחר החופה נתכבד בקבלת פנים ובמנחה

בשעה 19:00 נתחיל לרקוד יחד

בשעה 22:00 נסיים את הערב

נשמח לראותכם בין המוזמנים